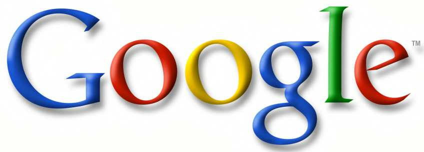
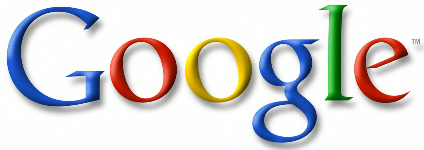
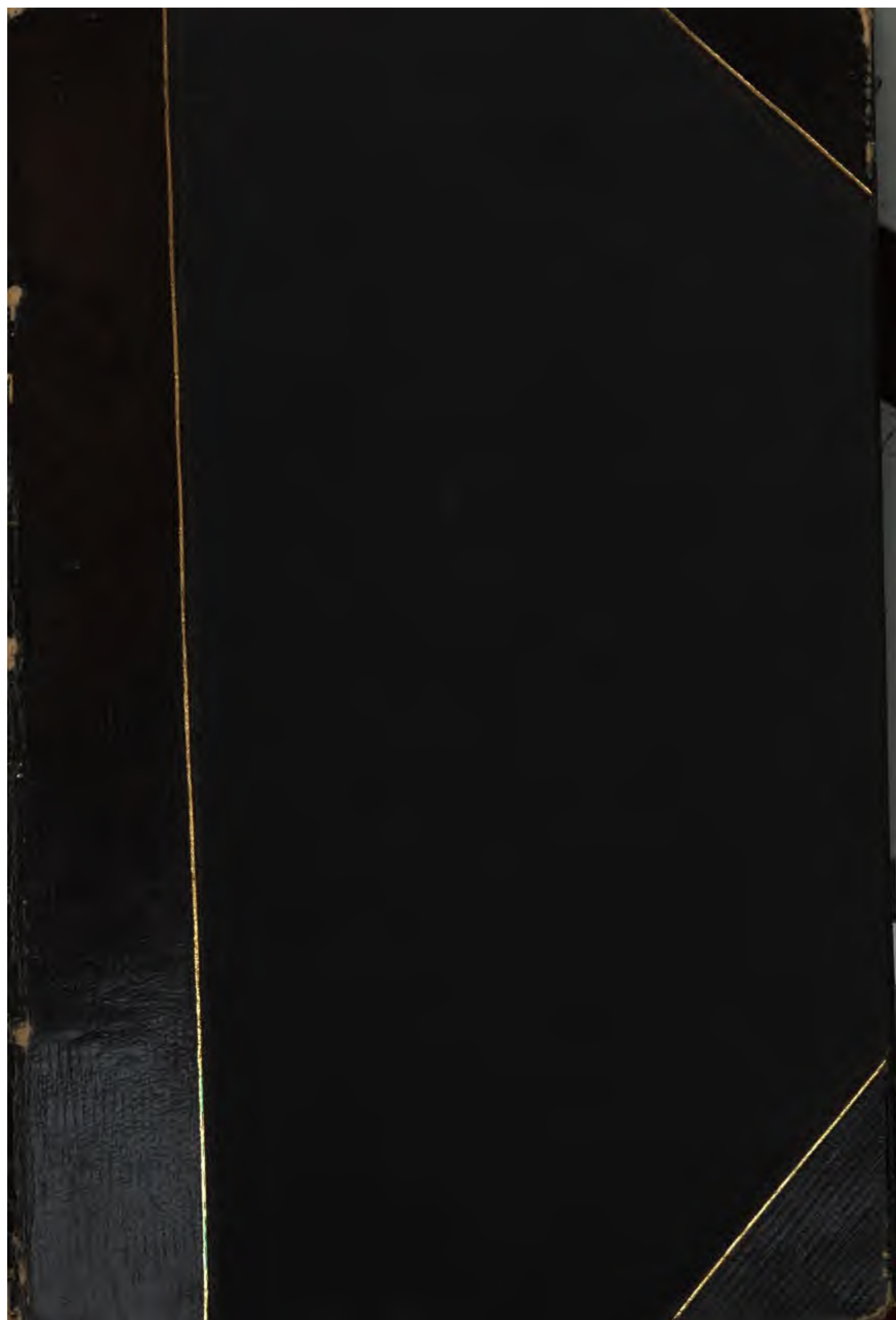
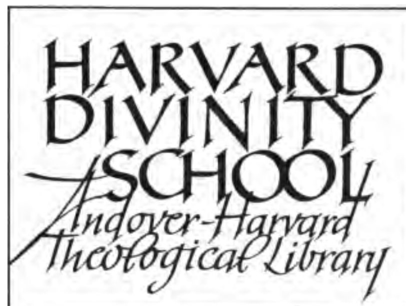

HARVARD
DIVINITY
SCHOOL
Andover-Harvard
Theological Library

HEMLANDSTONER

EN HÄLSNING FRÅN MODERN SVEA TILL DOTTERKYRKAN I AMERIKA

FRAMBUREN AF

K. H. GEZ. VON SCHÉELE

STOCKHOLM
P. A. NORSTEDT & SÖNERS FÖRLAG

STOCKHOLM 1895
KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER

INNEHÅLL.

Rättelser.

Sid.	16	rad	21	*står:*	betrakta ordet	*läs:*	betrakta, ordet
»	28	»	25	»	en viss	»	ett visst
»	29	»	35	»	hvilket	»	hvilken
»	108	»	4	»	femåriga Flora och den nioåriga	»	nioåriga Flora och den femåriga
»	108	»	15	»	någon annanstädes	»	någonannanstädes
»	159	»	4	»	and	»	as
»	162	»	25	»	tidsmedvetandet	»	tidsmedvetandet,
»	200	»	16	»	apande	»	apande hos oss förekommer
»	201	»	18	»	och	»	och faller du för den frestelsen,
»	249	»	2	»	stads	»	stats
»	253	»	28	»	finnas	»	finnes

HEMLANDSTONER

EN HÄLSNING FRÅN MODERN SVEA TILL DOTTERKYRKAN I AMERIKA

FRAMBUREN AF

K. H. GEZ. VON SCHÉELE

FÖRRA DELEN

STOCKHOLM
P. A. NORSTEDT & SÖNERS FÖRLAG

STOCKHOLM 1894
KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER

INLEDNING.

Ett ord från världshafvet.

»Till Österland vill jag fara!» så sjunger än i dag nordisk ungmö och ungersven. Österland var af ålder föremålet för nordbons vandringslust. Lusten att vandra är hos honom alltjämt densamma, då stugan blir honom för trång; men åt väster, icke åt öster, står i vår tid hans håg. Icke är det heller någon käresta med kött och blod utvandraren numera under linden där ute söker, utan guldet, ofta nog omedelbart att finna i Amerikas malmrika berg och floddalar men ännu säkrare såsom riklig lön för odlarens flit och möda. Så har under det nittonde seklets näst sista årtionde från Sverige till de Förenta staterna i Nordamerika dragit ut mer än 320,000 till allra största delen unga, arbetskraftiga människor, helt visst med få undantag för att aldrig mer hit återvända. Svenskarnes antal i sagda stater beräknas ock för närvarande betydligt öfverstiga en million. Denna starka åderlåtning må nu ur svensk synpunkt beklagas, men att därför med likgiltighet eller ovilja betrakta sina talrika barn i den fjärran västern vore hvarken modern Svea värdigt eller i och för sig rätt naturligt.

Så har ej heller skett. Flerfaldiga äro fastmer bevisen på moderligt deltagande för de emigrerade. Trogen omsorg har städse af vår regering ägnats denna ödesdigra angelägenhet. Utan att för dem, som af ett eller annat skäl önskat emigrera, lägga något hinder i vägen — icke ens i de fall, då man kunnat vara tveksam, huruvida ej öfvervägande skäl varit för handen att till fosterlandets värn eller egen familjs

försörjande tills vidare låta den utvandringslystne stanna hemma — har regeringen beredt emigranterna verksamt skydd mot äfventyrare, hvilka åsyfta att ockra på deras godtrogenhet och obekantskap med de amerikanska förhållandena. Äfvenså har från hemlandet understöd lämnats både enskildt och offentligt, så väl af konungen som af svenska folket, till byggande af evangelisk-lutherska kyrkor, samt för öfrigt upprätthållande af svensk kultur bland landsmännen på den främmande jorden. Stort värde sätta äfven de svenska amerikanerna på den rättighet, som blifvit dem, hvilka vid svensk-amerikanskt högre allmänt läroverk »graduerats», d. v. s. aflagt mogenhetsexamen, af kungl. maj:t i nåder beviljad, att på grund häraf utan förnyad pröfning vid något af de svenska universiteten fortsätta sina studier och i likhet med andra studenter där aflägga akademiska examina.

Trots detta sålunda tros- och stamförvanterna i den nya världen af moderlandet visade deltagande för deras kamp att därstädes vinna fotfäste förefanns likväl, ännu på sista tiden, här och där bland svenskarne i Amerika en viss misstro mot oss här hemma, att vi ej skulle vilja rätt kännas vid dem såsom våra, såsom vårt eget kött och blod. Stränga domar öfver deras förmenta oförnöjsamhet med den visserligen sparsammare men tillräckliga lott hemlandet erbjöd, öfver deras förmenta brist på kärlek till fäderneärfd trosbekännelse och helig sed, till svensk sång och saga med mera dylikt hade icke kunnat undgå att hos mången ibland dem väcka ond blod, så mycket mer som han visste med sig ganska stora försakelser och uppoffringar just för att kunna åt det nyskapade hemmet, så vidt möjligt, bevara det gamlas skick, hvilande på fädernas tro och lifsåskådning. Frestelser hade sannerligen icke felats att låta allt sådant fara för att på ett mera »smart» sätt köpa lyckan. Men frestelserna hade i de flesta fall med svenskt och kristligt mod motståtts, och öfver 700 svensk-evangelisk-lutherska församlingar med omkring 150,000 medlemmar ha bildats, som hafva till största delen egna kyrkor och, så vidt möjligt varit, jämväl egna pastorer, för hvilkas utbildning i jämnhöjd med Sveriges prästerskap våra emigranter med insiktsfull villighet och verkligen beundransvärd frikostighet sörja.

Man må då icke undra, att de åtgärder skulle åstadkomma stor förargelse, hvilka på initiativ af sista ståndsriksdagens prästerskap flerstädes af svenska kyrkans präster vid emigranters utskrifning vidtagits, visserligen icke i det syftet men icke dess mindre med den påföljden, att den engelsk-amerikanska episkopalkyrkan blifvit gynnad på den svensk-amerikanska kyrkans, d. v. s. Augustanasynodens, bekostnad. I de på engelska språket utfärdade prästbetygsformulären rekommenderas nämligen utvandraren till upptagande i förstnämnda kyrkosamfund, hvarhelst menigheter af vår egen kyrka icke finnas. Denna bestämning ha episkopalerna förklarat innebära icke endast svensk kyrkolära utan ock den svenska kyrkans författning med biskoplig styrelse, något som Augustanasynoden saknar, hvadan den icke skulle vara att betrakta såsom med svenska kyrkan samhörig. Många af de utvandrande svenskarne ha härigenom förledts att sluta sig till några bland de af den amerikanska episkopalkyrkan upprättade församlingar, inom hvilka såsom *öfvergångsform* den svenska gudstjänstordningen brukas. Visserligen äger denna till lärobegreppet reformerta kyrka i jämförelse med den evangelisk-lutherska kyrkan ganska få medlemmar i landet; men dessa höra i allmänhet — kanske på grund af de mer »frisinnade» tendenser, den förra gjort gent emot den senare gällande — till de på jordiska ägodelar rika, hvadan ingen svårighet för den förstnämnda möter att erhålla de för »missionsarbetet ibland svenskarne» erforderliga penningemedel.

Stor blef därför glädjen hos Augustanasynodens medlemmar och vänner — till hvilka sistnämnda äfven Förenta staternas presbyterianer med den ädle Philip Schaff i spetsen kunna räknas —, då H. M. Konungen i statsråd den sistlidna 29 mars på underdånig anhållan, som från sagda synod utgått, förordnade en svensk biskop att »*å svenska kyrkans vägnar* deltaga i det trehundraårsjubileum, som innevarande år komme att inom henne firas till minne af Upsala möte 1593». Länge nog var jag ur mer än en synpunkt tveksam att mottaga uppdraget, men ingalunda har jag haft anledning att ett ögonblick ångra mitt till sist fattade beslut. Med fullt fog kan på Sveas ättlingar i Nordamerika lämpas det välkända, vackra vittnesbördet om svenskarne i Norden, att

»det folket är godt i sin innersta rot; och går man det till mötes, så kommer det emot». Icke blott de ledande männen bland därvarande svenskar ha mött mig med största förtroende och välvilja, såsom den där hade att öfverbringa bud och hälsning från hembygden; äfven folket i egentligaste bemärkelse har gifvit otaliga, ovedersägliga bevis, att kärleken till gamla Sverige ännu på andra sidan om Atlanten fortlefver i trofasta svenska bröst, genom skilsmässan snarare ökad än minskad. »Säg kungen, att vi ska' aldrig glömma'n, för det han sände hit en, som lärde oss, att det var bara lögn man här utspridt om deras sinnelag mot oss där hemma. Det skall han ha redlig tack och heder för. Vi ska' inte heller, så länge vi lefva på jorden, någonsin höra upp med att älska Sverige och lära våra barn att tacka Gud för det myckna goda vi fört med oss därifrån. Och allt som står i vår makt vilja vi göra för att få behålla Guds rena ord och sakrament här ute i främlingslandet, på det att vi inte må gå miste om att komma samman igen med alla de våra där uppe i det rätta hemmet, hos Jesus, vår enda tröst och hugnad.» Se där den enkla men just genom sin enfald rörande hälsning, jag från hundraden, ja tusenden medtog. Det var nämligen vanligt, att efter föredragens slut tillfälle lämnades enhvar, som så önskade, att komma fram och »skaka hand» med budbäraren samt då säga hvad som låg honom på hjärtat. Jag kan ej neka, att jag ofta därvid kände mig djupt gripen af de saknadens och hemlängtans tårar, jag såg i mänget öga, under det att flertalet af dem jag mötte — de förolyckade träda sällan fram att beklaga sin nöd — likväl med tacksamhet förklarade sig ha fått det »bra i timlig måtto» och hafva »rätta herdar, som visade dem vägen hemåt». Det var märkvärdigt, hvad den både i materiellt och socialt hänseende mer oberoende ställning, hvilken flera bland våra landsmän genom sin utflyttning onekligen vunnit, jämväl medfört en påfallande utveckling af svenskens medfödda, i allmänhet goda, naturliga begåfning. Så klart och frimodigt äro vi icke vana att höra våra fattiga arbetare, pigor och drängar uttrycka sig, som här oftast var fallet.

Visserligen måste jag till min sorg erfara, att alltför många bland svenskarne icke ännu sökt och erhållit full

hemul inom vår kyrka. Men dels deltaga åtskilliga rätt flitigt i gudstjänsterna, hvilka af ett eller annat skäl icke låtit sig i församlingen inskrifvas eller på grund af medlemskap i någon hemlig förening, såsom frimurarnes, eller oordentligt lefnadssätt icke fått inträde, dels söka dessa dock i regeln prästerligt biträde vid lifvets stora vändpunkter. Barnen döpas och konfirmeras allmänt, äktenskapet helgas merendels genom vigsel, och begrafning sker vanligen af präst. Dessutom öfvas från synodens sida ett stort kärlekens verk, den »inre missionens», visserligen icke en sådan som den hos oss vanliga, hvilken Augustanasynoden vill veta af, öfver hufvud lika litet som den store missionsvännen Ludwig Harms, som kallade den en »latmansbänk», utan för insamlande af de här och där förspridda landsmännen, hvilka vore lika får utan herde. Och hvad de, som helt tillhöra de redan bildade församlingarna, offra för dessas både underhåll och förökande, är efter måttstocken af svenska förhållanden rent af otroligt. Att en tjänsteflicka bidrager med 100 dollars (= 370 kronor) till uppförande af en kyrka, är icke det minsta sällspordt. I Chicago — staden med tjugu svenska församlingar, hvar och en med en väl försörjd pastor (i medeltal 4,440 kronors lön, jämte treflig bostad och ej få gåfvor, samt merendels inga skatter men väl nedsättning på åtskilligt, som köpes för honom och hans hus) och egen uppvärmd, prydligt inredd kyrka — hade en man, som för några år sedan var anställd såsom biträde hos en handlande i Göteborg och med hvilken jag tillfälligtvis kom samman på en af mina järnvägsresor, till sin nuvarande principals förvåning och missnöje nyligen lämnat 2,000 dollars, d. v. s. 7,400 kronor till ett under byggnad varande svenskt sjukhem och var nu betänkt på att för sina framtida besparingar upprätta ett svenskt ålderdomshem. Och i de kollekter, som uti de svenska kyrkorna åter och åter vid gudstjänsterna, flera gånger hvarje söndag, upptagas för en mängd välgörande ändamål, finner man mycket ofta dollarsstycken men sällan något mindre mynt än 25 cents (inemot en krona). Detta är så mycket mer bemärkansvärdt, som man till öfriga dygder, för hvilka våra landsmän i Nordamerikas Förenta stater allmänneligen rosas och som af ålder äro det svenska kynnets berömmelse, jag menar svensk tro

och heder, städse hör läggas de hos svenskarne i Sverige ty värr icke alltid förekommande dygderna sparsamhet och flit, hvilka de måst under begynnelseåren i främlingslandet lära sig öfva för att icke gå ohjälpligt under. Ty här är svårligen någon medelväg mellan framgång och undergång att finna, utan det gäller vara eller icke vara i fullaste bemärkelse.

Att vi svenskar skola vara så genomlättsinniga, att vi icke vilja bli kloka för billigare pris än priset af att lämna våra fäders låt vara karga men just därför till stora tankar och stora dåd fostrande jord för att under sträng främmande färla tuktas till klokhet! Den amerikanska folkkarakteren, om man skall kunna ännu tala om en sådan, har många ädla drag, men det mest utmärkande draget däri torde vara förståndsmässighet, både såsom beröm och tadel. Däraf ha vi, som alltför ofta låta oss, såsom omyndiga, tanklösa barn, af känslans intryck för stunden bestämmas, i hvarje fall mycket att lära. Och storslaget blir resultatet i sanning, då detta västerländska förstånd får förmäla sig med gammal nordisk men numera i Norden, såsom det ibland vill synas, något gammalmodig vorden hugstorhet att för höga syften offra sig och sitt. På den vägen förefaller det mig som en vacker gengåfva vore att hämta från Sveas till Amerika utvandrande ättlingar för ättlingarne där hemma, om vi kunde af dem åter lära hugstor offervillighet, men så att villigheten af hjärtat alltid vore parad med förståndig eftertanke tillika. Huru skulle icke då Sverige åter varda stort i alla riktningar och dess inbyggare icke vidare behöfva draga öfver hafvet för att söka ett rikligare bröd. Då skulle vi kunna blicka tillbaka på dessa emigrationsår såsom en öfverstånden kris, hvaraf välsignelse tillflutit både den nya världen genom en viktig insats i den folkkarakter, som visserligen skall där i sin tid komma till stånd, och jämväl den gamla förmedelst en hälsosam återverkan på vårt eget folks lif och lifsåskådning.

Det berättas från det en gång världsbehärskande Roms barndomsdagar, att de ditförda sabinskorna själfva bådo sina till hemmet dem tillbakakallande nära anhöriga och fränder att låta dem i ro förblifva i det land, hvilket numera, helt

säkert icke utan gudomlig tillskyndelse, vore deras, på det att de där måtte fostra söner till ära och gagn för bägge folken, som ju i mycket ägde gemensamma intressen att värna och häfda. Detta tyckes mig vara ett ord, som äger en viss tillämpning äfven på ifrågavarande förhållande. Jag befinner mig, just då jag nedskrifver dessa rader, midt på det haf, som ej endast åtskiljer utan äfven förbinder Amerika med Europa. Ha icke äfven dessa bägge kontinenter ett gemensamt civilisationsarbete att i världshistorien utföra gent emot det mörker och den ofrihet, som dess värre än så vidsträckt råda i denna vår värld? Och huru förminskas ej genom fortskridande uppfinningar för hvarje år afståndet mellan de båda civiliserade världsdelarna, under det att Österns väldiga härskaror, mer och mer disciplinerade att blindt tjäna förtryckets sak, rycka oss allt närmare på lifvet? Kan det vara betydelselöst, när striden till sist måste bryta löst, om Sverige fått vara med om att dana karakteren hos det folk, af hvilket icke blott Amerikas utan i yttersta hand måhända en gång till god del äfven Europas framtid varder bestämd? Skulle det å andra sidan vara utan betydelse, om vi svenska svenskar genom en lifligare förbindelse med svenskarne i Amerika föranleddes att efter hand blifva litet mer både offervilliga och förståndiga?

* * *

Ofta ställdes till mig under min vistelse i Amerika sistlidna sommar den förfrågan, ja begäran, om jag icke skulle vilja bringa i det tryckta ordets fastare form de muntliga vittnesbörd, hvilka det förunnades mig att där ute om vår gemensamma tro aflägga och som för landsmännen i det fjärran landet ljödo, enligt hvad de ofta lifligt betygade, såsom kära *hemlandstoner*. Själf förnam jag å min sida såsom förtrogna ljud från hemmets strand de trosfriska, varma och kraftiga gensvar, hvilka den framburna hälsningen till Sveas barn från en älskande och älskad moder öfverallt rönte. Bägge dessa förhållanden kunde utgöra skäl nog till den titel, jag för mina anspråkslösa penndrag valt; men det största, egentliga skälet därtill ligger i den uppfattning, som af uppdraget i

fråga å ömse sidor, både budbärarens och deras som mottogo budskapet, gjorde sig gällande, att det var en kärlekens hälsning vi tillsamman undfingo från hemmet där ofvan genom det alltid, vare sig direkt eller indirekt, till grund lagda ordet, som ju hvarken var talarens eller hans jordiske konungs, utan den himmelske Konungens, som lofvat vara tillstädes, hvarhelst evangelium förkunnas och anammas.

Måtte de här lämnade få enkla dragen af denna sköna, minnesrika färd förnimmas på andra sidan oceanen som ett tack från hjärtat för all tecknaren där visad ymnig, oförskylld välvilja och här hemma bidraga till en sannare kärlekens inblick i våra amerikanska bröders inre och yttre lif, änskönt jag endast helt flyktigt kan komma att beröra så väl det ena som det andra. För mig måste tröstegrunden vid känslan af spegelbildens bristfällighet i allo gent emot den upplefda verklighetens fullhet och rikedom blifva, hvad jag skulle vilja sätta såsom motto för denna konturteckning i dess helhet:

Bättre något än intet.

I.

Utresan.

Fredagen den 28 april afgick jag med Hull-båten Romeo från Göteborg. Solen sken vänligt, men mitt sinne var tryckt, då jag lämnade bakom mig allt, som var mig kärast i denna världen, icke blott henne, min trogna följeslagerska under de sistförflutna tjugufem åren på färden öfver lifvets haf — medan vi voro så vidt skilda åt, skulle vårt silfverbröllop infalla —, utan ock en oss båda mycket nära stående, innerligt älskad anhörig, vid hvilkens dödsläger vi kort förut sagt farväl till hvarandra. Löftet att nu resa var emellertid af mig gifvet, långt innan den kära sjukas tillstånd blifvit lifsfarligt; anordningar voro ock på grund af detta mitt löfte allaredan träffade i New York, äfvensom på flera andra amerikanska platser, där jubelfester till minne af Upsala möte skulle af svenskarne denna vår firas under medverkan af den inbjudne representanten för den kyrka, inom hvilken mötet i fråga hållits. Jämte de nämnda helt naturliga känslorna af sorg och saknad rörde sig likväl tillika i hans bröst, som fått mottaga det ärofulla uppdraget att öfverbringa modern Sveas kärleksfulla hälsning till hennes utvandrande barn, känslor af tacksamhet och glädje vid tanken på att hvad som så länge hos honom utgjort ett föremål för liflig längtan, nämligen att få på ort och ställe erfara hvad svensk-amerikanskt lif verkligen är, nu stod på väg att gå i fullbordan.

Påföljande söndag inföll andra böndagen, svenska kyrkans stora reformationshögtid, synnerligen i år festligt firad öfver hela landet. Skulle de många svenska passagerarne, hvaribland befunno sig mer än 300 emigranter, lämnas utan erinran

härom, då likväl en svensk präst fanns med ombord? Väl hade jag i förväg lofvat att senare på dagen efter ankomsten till Hull predika för de svenska sjömännen i vår därvarande kyrka, men detta behöfde ju icke hindra mig från att först hålla en morgongudstjänst ute på hafvet i den kyrkan, hvars tak är himlahvalfvet. Kaptenen hade intet däremot, enär båten icke i något fall kunde komma fram före klockan 12; och landsmännen syntes med glädje begagna tillfället till gemensam gudstjänstfirning. På en upphöjning å fördäck tog jag plats. Starkt och härligt klang öfver vågen första versen af n:r 370 i vår svenska psalmbok:

I Herrens namn far jag åstad,
och är i Gudi trygg och glad.
Är jag på vatten eller land,
betror jag mig uti hans hand.
Hans ord mitt hjärta tröst beskär
och mina fötters lykta är.
I lif och död är han mig när.

Till ingångsspråk tog jag Apg. 27, 24 f.: »Se, Gud har skänkt dig alla dem, som segla med dig. Varen därför vid godt mod, I män; ty jag tror på Gud, att det skall så ske, som det har blifvit taladt till mig.» Såsom det enda säkra räddningsmedlet under lifvets stormar för att hinna fram till vårt föresatta gemensamma mål framhöll jag därpå, med ledning af böndagens högmässotext Gal. 2, 16, den evangelisk-lutherska reformationens lösen: *Herren Kristus vår rättfärdighet.* Ett helt nytt lif med okända, till en början kanske ganska hårda öden gingo de flesta af mina åhörare till mötes. Det var sannolikt en känsla häraf, som grep mången ibland dem och gjorde, att icke få tycktes med större begärlighet, än hvad som ty värr här hemma ofta är fallet, fatta uti den genom ordet utsträckta frälsarehanden.

Kort efter gudstjänstens slut landade vi på Englands kust, som länge nog framträdt å ömse sidor om den väldiga Humberfloden, på hvilken vi under de sista timmarna gjort vår lugna seglats. Stigna i land fingo vi strax förspörja, att staden Hull däremot var allt annat än lugn. Spåren af den stora brand, som nyss härjat de utmed stranden resta bräd-

staplarna, äfvensom skaror af strejkande arbetare, hvilka anställt denna förödelse, buro tydliga vittnesbörd härom. Emellertid kom jag utan några äfventyr upp till mitt logis i lagom tid för att hinna hvila ut en stund före början af eftermiddagsgudstjänsten, vid hvilken ett rätt stort antal sjömän från de i hamnen liggande skandinaviska fartygen samlats. Efter en inledande blick på böndagens aftonsångstext Joh. 8, 31 f. lade jag till grund för min predikan förra hälften af episteln för dagen, fjärde söndag efter påsk, Jak. 1, 16 f.: »Faren icke vilse, mina älskade bröder. All god gåfva och all fullkomlig skänk kommer ned ofvanefter från ljusets Fader, hos hvilken ingen förvandling finnes eller någon växlingens skugga. Efter sin vilja har han födt oss genom sanningens ord, att vi skulle vara en förstling af hans skapade varelser.» Äfven den texten ägnade sig ju väl för en reformationsfest. Först betonade jag, med stöd af v. 17, den genom reformationen undfångna gåfvan såsom oss gifven af Gud, om än förmedelst en människa, samt gjorde användning af textens ord om Guds oföränderlighet till att häfda den genom Upsala möte i Sverige stadfästa protestantismens enhet med den ursprungliga kristendomen och dennas sammanhang med den gudomliga skaparetankens ursprungliga världsplan. Därpå öfvergick jag till att, i anslutning till förra hälften af v. 18, göra reda för reformationens innebörd både såsom förande fram till ny födelse och förande tillbaka till Guds ord. Till sist gåfvo mig slutorden i samma vers om vår bestämmelse att vara förstlingen af Guds skapelse jämte v. 16 ett godt tillfälle till förmaning att rätt akta på vår förstlingsrätt och våra förstlingsplikter. — Det föreföll att vara äfven nu i hela hopen ett hjärta och en själ, då härefter svenskar, norrmän och danskar tillsammans uppstämde Luthers jubelhymn:

Vår Gud är oss en väldig borg,
han är vårt vapen trygga.

På aftonen var jag inbjuden till middag hos svensk-norske v. konsuln *A. L. Flodman.* Änskönt själf till börden svensk, hade den gästfrie värden sitt hus ordnadt efter helt och hållet engelskt mönster. Så snart desserten var serverad, aflägsnade sig damerna, och de manliga deltagarne i middagen stannade

ensamma vid bordet för att, efter att ha där språkat en stund under tillgång till vin och cigarrer, åter uppsöka sina samgäster i salongen vid det rykande teköket. — Under de bägge dagar, jag fick dröja kvar i Hull, emedan oceanångaren, som skulle föra mig öfver till Amerika, först på onsdagen lämnade Liverpool, hade jag mitt hem hos den danske sjömansprästen *Joh. Holck*, hvilkens egen personlighet och hela familjelif erbjödo en älsklig bild af danskt nationallynne med dess egendomligt milda behag.

Måndagen användes dock till största delen för en utflykt till York, hvars härliga domkyrka jag aldrig tillförne haft tillfälle att taga i närmare skärskådande. I sällskap med pastor Holck och Fosterlandsstiftelsens nu till Afrika utsände missionär, dåvarande sjömansprästen i Grimsby *Karl Cederqvist*, besåg jag detta byggnadskonstens mästerverk, ett af Englands skönaste tempel, uppfördt i den för detta land egendomliga genren af gotisk arkitektur: treskeppigt långhus med rätvinklig korafslutning och det s. k. Ladychapel i korets östra ände, hvartill komma de två paren korsarmar såsom beteckning för kyrkans arkiepiskopala karakter. Grundadt redan år 626, erhöll templet först i trettonde och fjortonde århundradena den gestalt, hvari det nu framträder för åskådarens beundrande blick. Framför allt imponerar den präktiga västfasaden; men äfven det inre, namneligen kryptan, är högeligen sevärdt. Orgeln säges vara en af de största, som öfver hufvud finnas. Den nuvarande ärkebiskopen af York, den ene af engelska kyrkans tvenne främsta prelater, lärer, ehuru till hög ålder hunnen, rätt ofta uppträda såsom predikant uti denna helgedom, i enlighet med den mer folkliga ställning, som episkopalkyrkans biskopar under de senare åren allmänneligen intagit. De se, hvad klockan är slagen, och förstå, att enda sättet att åt biskopsämbetet bibehålla dess gamla anseende är, att innehafvarne behjärta och söka fylla den nya tidens kraf på ett närmande till folket af alla kyrkans funktionärer, äfven de högst stående.

Då det ärkebiskopliga residenset låg ett godt stycke från metropolen, blef det mig icke möjligt att göra ärkebiskopen något besök. Till ett sådant beredde jag mig däremot tillfälle hos biskopen i Liverpool, *J. C. Ryle*, den bekante bro-

schyrförfattaren, hvilkens i England och Amerika mest spridda apologetiska och uppbyggliga alster jämväl blifvit på svenska öfversatta. Af de personliga bekantskaper, jag för öfrigt i sistnämnda stad gjorde eller förnyade, sätter jag synnerligt pris på dem, hvilka vistelsen i den flitige, teologiske skriftställaren *Charles Wrights* hus förskaffade mig. Genom sitt gifte med den äfvenledes såsom författarinna bekanta *Ebba Almroth* (»Sunbeams on my path», m. fl. skrifter), dotter af framlidne svenske myntdirektören med samma namn, har doktor Wright fattat ett särskildt intresse för Sverige, som han ock med sin maka upprepade gånger besökt. Deras i Birkenhead belägna komfortabla hem gaf en god föreställning om ett fromt engelskt familjelif. Äfvenledes beredde det mig nöje att under doktorns ledning bese de märkligaste utaf Liverpools omkring 300 kyrkor, de flesta af sent datum men åtskilliga i vacker engelsk stil. Bland de af oss besökta kyrkorna utgjorde hans egen kyrka, S:t John's, en. Egendomligt var bland annat att höra honom här berätta, hurusom de högkyrkligas sista försök att införa katolicerande liturgiska bruk slagit ut. »Ärkebiskopen af Canterbury påbjöd nyligen, att den tjänstförrättande prästen skulle under konsekrationen stå vänd åt öster mot altaret. Då mycket missnöje häröfver uppstod, blef saken hänskjuten till högsta domstolens afgörande, hvilken förklarade liturgens ställning vara en fri sak, så att äfven den förut gemenligen brukade platsen vid altarets ena kortsida kunde bibehållas. Nu låta lågkyrkmännen — till hvilka äfven berättaren hörde — understundom skjuta fram altarbordet ett stycke och ställa sig bakom det, för att enhvar må tydligt se, att det är ett bord de ha framför sig.» Därmed blef då ock den till läran reformerta episkopalkyrkans ingalunda oväsentliga skiljaktighet från icke endast katolsk utan äfven evangelisk-luthersk uppfattning af altaret åskådliggjord.

Innan emigrantångarna afgå, pläga gudstjänster uti Liverpools svenska sjömanskyrka anordnas. Anmodad att nu därvid tjänstgöra, talade jag öfver ämnet »en vallfärdssång». Som bekant, är detta ett af de namn, hvarmed samtliga Psaltarens sånger 120—134 betecknats. De inledas med det dyrbara tröstespråket, hvilket liksom sätter prägeln på dessa psalmer allt igenom: *Jag ropar till Herren i min nöd, och*

han svarar mig. »Min hjälp kommer ifrån Herren, som har gjort himmel och jord», heter det vidare — ett ord just för dem, hvilka nu stodo i begrepp att förtro sig åt det osäkra hafvet, såsom ock den gamle nordiske sjöbussen en gång svarade dem, som under hafvets rytande sporde honom, hvad han trodde: »Jag tror på Gud fader allsmäktig, himmelns och jordens skapare.» »Han, som bevarar dig, slumrar icke; se, han som bevarar Israel, han slumrar icke, han sofver icke. Herren är den som bevarar dig, Herren är ditt skygd på din högra sida. Herren skall bevara din utgång (ur det gamla hemlandet) och din ingång (i det nya).» Med dessa och liknande skriftord ur den nämnda cykeln styrkte vi hvarandra inbördes; och jag tror, att vi rönte litet hvar samma känsla, som David uttalar mot slutet af dessa vallfärdssånger: »Sannerligen, jag har lugnat och stillat min själ; såsom ett afvandt barn i sin moders famn, ja såsom ett afvandt barn så är min själ i mig. Hoppas på Herren, Israel, från nu och till evig tid . . . Herren välsigne dig från Sion, han som har gjort himmel och jord!»

Kl. 4 e. m. skulle alla passagerarne vara ombord, fastän fartyget icke lade ut förrän inemot kl. 8 på aftonen. Det är rätt eget, att man räknar minuterna — för att slå ett rekord som det heter — från det ögonblick, då land lämnas ur sikte, och till det moment, då landet på andra sidan om världshafvet å nyo träder inom synhåll; men förut och äfven efteråt, såsom vi fingo i sinom tid erfara, är man alls icke nogräknad med att låta passagerarne onödigtvis förlora flera timmar. Här skedde det nämnda dröjsmålet för ebbens skull, förklarade vederbörande, såsom om icke ebb och flod läte sig mycket väl i förväg beräkna.

Sedan det väldiga skeppet, då ännu i snabbgående öfver Atlanten oöfverträffadt, ändtligen satt sig i gång, gick det fort och väl sin väg fram, med allenast ett helt kort uppehåll för postutväxling vid Queenstown. Större men vida bättre proportioneradt än det bekanta skeppsvidundret Great Eastern, hvilket, efter att ha fyllt sin mission, som väl förnämligast var att tjäna vid kabelförbindelsers åstadkommande mellan de båda världsdelarna, är helt och hållet »broken up», rymmer Majestic, White Star-liniens stolthet, 2,000 människor,

ett antal som nu ock var, besättningen inberäknad, nära nog uppnådt. Att beskrifva lifvet ombord på ett dylikt jättefartyg under dess färd öfver hafvet kan icke här vara på sin plats. Ej heller får jag lämna rum åt någon utgjutelse öfver det storartade skådespel, detta haf erbjuder, vare sig man ser det på dagen, stilla och solbelyst, eller vid månljus om natten med kölvattnets glittrande fosforescering, eller då, när man vare sig natt och dag får pröfva på elementens uppror. Men hvad som väl ej kan vara alldeles ur vägen är att omnämna några få af de personer, med hvilka jag hade att tillbringa denna vecka på Atlanten.

Främst bland dem sätter jag biskopen af Quebec, hvilken i engelsk biskopsdräkt, kortbyxorna och den bredskyggiga hatten med sina uppfästa brätten, måste tilldraga sig allas uppmärksamhet. Det var en intelligent man, som ifrån sin förra ställning såsom »canon» inom den engelska episkopalkyrkan kallats till sagda biskopsstol inom Nordamerikas episkopalkyrka, hvilken med den förstnämnda icke står i någon närmare förbindelse, än t. ex. Augustanasynoden med svenska kyrkan. Den olikhet i styrelsesätt, som blir en nödvändig följd af befintligheten eller frånvaron af furstligt primat, är fullt lika stor som den, hvilken följer af vår biskopliga och Augustanas icke-biskopliga synodalförfattning. Redan genom samtal med denne representant för bemälta kyrka fann jag, att den, trots sitt fåtal af bekännare, anser sig kallad att i framtiden intaga främsta platsen bland Amerikes protestantiska kyrkor, just samma kallelse, som den evangelisk-lutherska kyrkan i Nordamerika med större skäl tror vara sin. Biskopen, hvilkens namn var *A. H. Dunn*, skref sig äfven doktor på den från England hit öfverförda rättsgrunden, att hvarje biskop utan särskild utnämning innehar teologisk doktorsgrad. En annan medpassagerare af liknande lefnadsställning med mig själf var doktor *Henry M. Field*, utgifvaren af den mycket spridda tidskriften Evangelist, som tillbragt några månader i Afrika, där han idkat omfattande studier rörande de s. k. Barbareskstaterna, hvarom han ärnade utgifva ett verk. Vidare mr *James Gordon Bennett*, en fulländad gentleman, den världsbekanta tidningen New York Heralds hufvudredaktör. Slutligen må nämnas grefvinnan *af Derby*, den

närmaste styresmannens öfver Canada maka, som en morgon hade ett ganska obehagligt äfventyr på resan, förorsakadt af vattnets plötsliga inrusande i hennes hytt genom ett fönster, hvilket icke blifvit ordentligt tilläst.

Äfven under denna färd öfver Atlantiska oceanen inföll en Herrens dag, och jag anmälde för vår kapten min villighet att för de ombord varande ganska talrika skandinaverna hålla gudstjänst. Rätt många sabbatsstunder har jag tillförne firat till sjös men aldrig någon, vid hvilken jag känt mig så gripen af tanken på Guds hela världen omfamnande kärleks vård som här, hvarest så långt ögat nådde och för medvetandet ännu vida, vida utöfver hvarje mänskligt ögas synkrets det oändliga, solbelysta hafvet predikade mäktigare än något människoord om storheten och vidden af denna gudomliga kärlek. Men det mänskliga ordet är ju icke det enda, ej heller talar till oss Guds röst endast beslöjad ur »naturens rika prakt med tusen stämmors ljud»; nej, Gudi lof, »det finns ett ord, än mera kärt, så fast och så anammansvärdt till själens lif och hälsa», det nådens evangelium, hvilket särskildt bönsöndagen, som nu var inne, gaf anledning att betrakta ordet om det höga majestät, som afspeglar sig i Jesus Kristus, större än den synliga himmelns och jordens och hafvets tillika. I denna den sanna frihetens fullkomliga lag hade vi nu att skåda in, med ledning icke blott af dagens ursprungliga texter utan förnämligast af svenska kyrkans högmässotext för innevarande år, Joh. 17, 18—23. Anslutande mig härtill, manade jag utvandrarne, till hvilka jag hade att tala, att framgent hålla fast gemenskapen i ordet och bönen med dem, som hafva vår Herre Jesus Kristus rättsinneligen kär. Därtill hör först af allt att uppriktigt erkänna honom såsom den där helgat sig själf för oss, på det att ock vi må vara helgade i sanning. Stor och mångfaldig skulle helt visst i det lif de ginge till mötes, med dess så allt igenom nya förhållanden, faran för dem blifva att under en falsk frihets skenfagra täckmantel råka i den andliga laglöshetens träldom, i jämförelse hvarmed alla förmenta yttre band och bojor där hemma vore att akta för intet. Ett välbehöfligt skydd mot denna särskildt i Amerika hotande laglöshet och ett värdefullt medel till sann frihetsutveckling utgjorde det gudstjänst-

liga böneumgänget med Gud i trossyskons gemenskap, hvartill den svensk-amerikanska Augustanasynoden erbjöde i den nya världen ett tillfälle, hvilket ingen svensk utvandrare lärer lämna obegagnadt utan att få bittert ångra en sådan försumlighet för både sin egen och sina barns skull. »Låtom oss då räcka hvarandra handen därpå, att vi vilja med Guds nåd och hjälp alltfort vara ett i bekännande af den rätte Immanuels namn, på det att ingen af oss, om än så skilda till ansiktet under vår återstående jordevandring, må behöfva gå miste om den härlighet, till hvilken vi alla gemensamt äro i Kristus Jesus kallade!»

Ännu ett par dagar blott, och fram glänste Bartholdys ståtliga frihetsstod, från fjärran välkomnande oss till resans närmaste mål, världsstaden New York. Omfattande anstalter voro här af svenskarne vidtagna för att redan före fartygets landning med vederbörligt tillstånd uti särskild förhyrd ångbåt afhämta deras gäst och sålunda bespara honom det långa dröjsmål, som annars är med landstigningen förbundet. Denna vänliga afsikt blef emellertid omintetgjord genom Majestics något försenade ankomst. Såsom ersättning fick jag mer odeladt njuta af det praktfulla skådespel, som inloppet i New Yorks hamn erbjuder.

II.

Ankomsten.

Kl. 2 e. m. den 10 maj satte jag foten på Amerikas jord och blef vid själfva landstigningen på det hjärtligaste sätt mottagen icke blott af landsmän utan jämväl af andra trosförvanter. Landsmännen mötte mig med öppna armar, såsom man möter en efterlängtad vän, en fader eller broder; och allt ifrån detta första ögonblick kände jag, att jag här icke befann mig bland främlingar. Amerikanen Mr. *George P. Ockershausen* höll ett mycket förbindligt hälsningstal och

öfverräckte en välkomstadress, hvilken jag icke kan neka mig nöjet att återgifva. Den har i svensk öfversättning följande lydelse:

»Å Martin Luther Societys vägnar kommer jag för att bringa eder dess hjärtliga hälsningar och bjuda eder välkommen till våra stränder.

Martin Luther Society öppnar vidt sina portar för lutheraner från hvarje land och luftstreck. Detta samfund räknar medlemmar från Luthers land, den store grundläggarens af vår tro, och dessa sända sin glada hälsning för att gifva erkännande åt eder personligen, åt det höga ämbete, ni bekläder, och åt det land, Gustaf Adolfs, den kristne krigarens och store troshjältens, från hvilket ni kommer.

Edra svenska bröder äro här för att själfva föra sin talan. Vi infödda medborgare af engelskt tungomål öppna vidt för eder ingången till vår hamn och bedja eder träda in i våra hem och våra hjärtan.

Såsom en god herde har ni kommit för att uppsöka fåren, hvilka gått ut från den svenska kyrkans fårahus. De äro icke borttappade får. Ni skall återfinna dem i våra städer och byar, på våra bergsluttningar och i dalarna, vid våra floder och spridda öfver Västerns vida prärier. Genom stilla arbetsamhet, pålitlighet och sedlighet hafva de aflagt ett godt vittnesbörd om den omsorgsfulla undervisning och uppfostran, de erhållit i sitt fädernesland. Hvarhelst de bosatt sig, hafva de blifvit välkomnade, äfven andra kyrkors herdar hafva med glädje välkomnat dem i sina samfund, och våra medborgare betrakta dem såsom värdefulla stenar att infoga i denna stora republiks byggnad.

Ni är här äfven för att besöka den utställning, till hvilken hela världen är inbjuden, och ni skall där se och erfara detta lands hjälpkällor, dess konst, jordbruksalster och industri.

Vi önska, att eder färd må blifva lyckosam, att elementen må gynna eder, att en klar himmel och milda vindar må följa eder, alla faror däremot fly eder väg, och ni sålunda med ostörd hälsa måtte få hafva glädje af edert besök.

Sedan ni sålunda färdats rundt omkring i vårt land, lärt känna dess institutioner, dess storartade konstflit, folkets välmåga och stora framtidsutsikter, hoppas vi, ni skall önska

att stanna här, hjälpa till att här uppbygga den evangelisk-lutherska kyrkan, på det att evangelisk-luthersk tro må blifva Amerikas tro, såsom den är edert eget fosterlands.»

I Murray Hill hotell, dit jag eskorterades af de vid redden talrikt tillstädeskomna augustanapastorerna från landets skilda delar, hade jag samma dag äran att få emottaga besök af flera framstående personer inom samhället. Af de utom landsmannakretsen stående förtjänar häribland att såsom representant för den helt oförskyllda, oförlikneliga välvilja, hvarmed den svenske gästen ifrån första stunden intill den sista af alla, äfven icke svenska lutheraner omfattades, främst nämnas den i egenskap af författare och talare lika utmärkte teologie doktor *J. B. Remensnyder.*

På aftonen var jag af pastor *Mauritz Stolpe* med fru inbjuden på en festlig middag, vid hvilken omedelbart bereddes mig tillfälle att lära känna och värdera den förtroliga gestalt, som församlingslifvet inom Augustanasynoden i regeln har. Flera af den svensk-lutherska New York-församlingens ledande män voro nämligen till middagen i pastorshuset inbjudna, företrädesvis hvad vi skulle kalla medlemmar af kyrko-(och skol-)rådet. Likasom ju oftast på landsbygden i Sverige är fallet, förekommer icke inom denna synod särskildt skolråd. Men däremot är den af biskop Rundgren vid sista kyrkomötet för vår kyrka här hemma föreslagna delningen i hvad han ville kalla församlingsråd och kyrkoråd sedan långt tillbaka därstädes en verklighet, i det att de s. k. deacons eller diakonerna tillsammans med pastor hafva om händer församlingens andliga angelägenheter, trustees åter eller förtroendemännen de ekonomiska kyrkoangelägenheterna. För första gången rönte jag nu hvad jag sedan fick så rikligt tillfälle att erfara, att en augustanaförsamling gemenligen aktar sin pastor såsom den bäste af pastorer, och en augustanapastor håller sin församling vanligtvis om icke för den bästa af församlingar, så åtminstone den, som skall inom kort bli bäst. »Kärleken tror allting, han hoppas allting.»

Följande dag var anslagen åt hvila och stilla beredelse till de andliga föredrag, hvarmed jag dagen därpå skulle göra början. En bland de många anledningar till tacksamhet, jag har mot anordnaren af hela resan, Illinoiskonferensens

dåvarande president, pastor *L. G. Abrahamson*, är hans ständiga behjärtande af detta mitt behof att mellan de talrika föredragen få draga mig tillbaka i stillhet och ro för mig själf eller i den fridfulla omgifningen af en from, enkel prästfamilj eller ock träda under en härlig naturs uppfriskande, vederkvickande inflytelse. Endast undantagsvis fordrades af mig att deltaga i större gästabud, och ingen syntes stöta sig på att jag då vanligen infann mig för blott en helt kort stund. Se där hemligheten, hvarför jag trots alla ansträngningar dessa trenne månader stod så godt bi både till kropp och själ.

III.

I Boston.

Tre af de stora på Amerikas östra sida belägna städerna pläga kännetecknas sålunda: »I den sydligaste mätes mannens värde efter hvad han *är*, i den mellersta efter hvad han *har*, i den längst norr ut liggande efter hvad han *vet*.» Denna sistnämnda stad är *Boston*, som redan vid folkräkningen 1890 hade nära en half million invånare. Då det högtidliga emottagande, hvarmed svenska kyrkans befullmäktigade ombud skulle i New York hedras, var utsatt att äga rum först lördagen den 13 maj, så antog han med nöje förslaget att deltaga i det jubelfestadvent, som näst föregående dag i Boston firades, hvarigenom det blef honom beskärdt att jämväl besöka detta den nya världens Aten. Själfva resan dit med den präktiga ångaren »Puritan» till Fall River, hvarifrån färden skedde på järnväg, innebar ett nöje; men än högre var att skatta det sålunda vunna tillfället att bese Bostons märkvärdigheter, bland hvilka främst bör nämnas det frejdade Harvard-universitetet, hvars flesta institutioner likväl äro belägna i den blott genom Charles River från Boston skilda staden Cambridge, hvars eget invånareantal öfverstiger 70,000. Mest af allt satte jag värde på den föreslagna utflykten för

de kära landsmäns skull, med hvilka den förde mig i beröring.

»University» utgör i Amerika ofta benämningen på mycket obetydliga läroanstalter, hvadan man här icke kan rätta sig efter namnet allena. Med Förenta staternas äldsta och förnämsta universitet hade jag önskat kunna göra en grundligare bekantskap, men de få timmar, jag kunde därtill ägna, gåfvo mig en mycket fördelaktig föreställning om detta lands högre universitetslif. Grundadt 1636, omfattar universitetet f. n., utom College, the Scientific school och the Graduate school, icke mindre än sex Professional schools. Värdigheten af Bachelor of Divinity utdelas af the Faculty of the Divinity school, hvaremot teologisk doktorsgrad, likasom juridisk, utdelas endast såsom honorary degrees åt »eminent persons selected by the Corporation and approved by the Overseers». Biblioteket äger omkring 400,000 band förutom alla småskrifter, och de rika donationerna för lärda ändamål tillåta professorerna anskaffandet af alla till föreläsningar eller författarskap erforderliga större verk och studenterna att utan afgäld låna de böcker, hvaraf de vid studierna ha behof. Invid en af de talrika monumentala universitetsbyggnaderna, på hvars fasad läses den betydelsefulla inskriften: »Humanitas, Virtus, Pietas», står i brons bilden af universitetets grundläggare, den puritanske prästmannen *John Harvard.*

För amerikanska förhållanden karakteristisk i en af oss ofta alltför litet beaktad riktning är den prägel af det offentliga lifvets ställande under gudomlig auktoritet, som i Amerikas Förenta stater snart sagdt genomgående möter den resandes blick, och hvarpå jag genom den på stadshuset förekommande inskriptionen erhöll ett första vackert prof (God has given Commandments etc.). Därjämte voro flera minnesmärken från frihetskriget här ägnade att tilldraga sig min uppmärksamhet, framför allt den världsberömda, numera järnbeslagna almen, under hvilken *Georg Washington* tog befälet öfver den amerikanska arméen den 3 juli 1775, äfvensom Bunker Hill, af hvars 221 fot höga monument en liten nätt afbildning står framför mig, erinrande på samma gång om den för hela republikens politiska självständighet grundläggande segern vid denna kulle i juni sagda år och om mina

amerikanska vänners öfverflödande välmening i smått som stort. Lifligt intresse väckte ock hos mig åsynen af det jämväl i Cambridge befintliga hem, hvilket hos besökaren återför minnet af honom, som vid sidan af den varmhjärtade *Bryant* och den glödande *Poe*, men genom större mognad och högre bildning öfverträffande båda, intager sin plats i främsta ledet af detta århundrades amerikanska skalder, jag menar *Henry Wadsworth Longfellow*. Midt emot detta Longfellows hus ligger den plats, där lärda män antagit att Amerikas nordiske upptäckare *Leif Eriksson* skall hafva landat. Kärt var tillika att se den ståtliga helgedom, i hvilken den nyligen hädankallade andlige vältalaren *Phillips Brooks* för tusentals åhörare förkunnat Guds ord. Ehuru ej själf tillhörande vår kyrka, hade han varit den, som mer än någon annan för 20 år sedan med råd och dåd bistod dåvarande sjömansmissionären *C. F. Johansson* vid grundandet af den svensk-lutherska församlingen i Boston, hvars själasörjare denne ännu är.

Men det led mot aftonen, då i bemälta församlings kyrka skulle begås minnet af Upsala möte 1593. Festen blef liksom en stämningsfull helgmålsringning till de många stora högtider, hvilka skulle komma att under de närmaste dagarna och veckorna här ute firas i samma syfte. Därtill bidrog måhända i sin mån det förhållandet, att till underlag för högtidstalet lades den svenska kyrkans högmässotext på den inom moderkyrkan nyss firade Kristi himmelfärdsdag, hvilken endast undantagsvis plägar af svenskarne i Amerika med gudstjänst helighållas. Texten var

Joh. 17, 24—26.

Fader, jag vill, att hvarest jag är, där skola ock de vara med mig, hvilka du har gifvit mig, på det att de må se min härlighet, som du har gifvit mig; ty du har älskat mig före världens grundläggning. Rättfärdige Fader, världen har icke känt dig, men jag har känt dig, och dessa hafva känt, att du har sändt mig. Och jag har kungjort dem ditt namn, och jag skall kungöra det, på det att den kärlek, hvarmed du har älskat mig, må vara i dem, och jag i dem.

Efter att ha framburit hälsningen från hemlandet, där dessa ord kort förut utgjort mångtusen troende hjärtans fröjdeämne, manade jag de närvarande att sammanslutna i anden med våra hemmavarande bröder gifva uttryck åt vår gemensamma saknad och vårt gemensamma hopp medelst tonerna af den gamla kära hemlandssången:

Till härlighetens land igen
jag ser dig, Jesu, fara;
men jag på jorden måste än
en gäst och främling vara.
Långt från mitt hem jag vandrar här:
mitt sällskap sorg och möda är.

Långt från min Faders hus jag går:
ack, Herre, huru länge?
Men dit mitt öga icke når,
min ömma bön sig tränge!
Min suck, osäglig, innerlig,
skall dela skyn och hinna dig.

En skymt jag då i trone ser
utaf det goda landet,
där du från mig ej skiljes mer,
när, löst ur syndabandet,
bland helgonen jag, fri och glad,
får bo i lefvande Guds stad.

Till ämne för våra inledande jubelfest-betraktelser uppställdes därefter

Jesu yttersta vilja

eller

Det ansvarsfulla testamente vi af vår himlafarne Frälsare mottagit.

I första rummet ha vi att beakta, *hvem* han är, som uttalat detta: Fader, jag vill. Ty redan däraf följer för oss ett drygt och heligt ansvar med hänsyn till vårt handhafvande af det oss gifna testamentet. Ingen annan i himmel och på jord har såsom han kallat Gud för fader och kunnat till den himmelske Fadern säga »jag vill». Han är den, åt hvilken

Gud från evighet gifvit ende Sonens härlighet och som han före världens grundläggning älskat. Han är vidare den, som i motsats mot världen har känt Guds rättfärdighet på samma gång som hans faderskärlek. Han är ock den af Gud i världen sände, af de sina kände, hvilken kungjort Guds namn såsom rättfärdig Fader eller den heliga kärleken. Han är ändtligen den på Majestätets högra sida upphöjde, himlafarne, åter förhärligade, som skall fortsätta med att kungöra det namnet, till dess allt, som hans Fader gifvit honom, äfven blifvit honom underlagdt. Se där, inför hvem du i dag är ställd att aflägga räkenskap öfver din förvaltning af det dig genom hans testamente lämnade arfvet, hvilket Sveriges folk såsom fullmyndigt för 300 år sedan tillträdde!

Hvad är väl detta testamentes innehåll? Ytterst att se Sonens af Fadern undfångna härlighet. Däri ligger mer, än vi nu förmå tillägna oss, ty i sin fulländning är det hvad intet öga sett och intet öra hört och hvad i ingen människas hjärta har uppstigit. Det är något obeskrifligt skönt och rikt och härligt, som Jesu vänner få icke blott åskåda utan tillika åtnjuta i den »lefvande Guds stad», hvarom vi nyss sjöngo, staden med de många boningarna, dit Herren Jesus genom sin himmelsfärd gått bort för att bereda de sina rum, staden som har grundvalar, hvilkens byggmästare och skapare är Gud, den heliga staden, det nya Jerusalem, som har Guds härlighet. I den sista versen af vår text får dock detta goda, hvilket Jesus åt de sina testamenterat och hvars trogna bevarande måste vara ansvarsfullt, om annars något i denna värld, ett trefaldigt närmare uttryck, då det betecknas först såsom en sig alltmer fördjupande och till trons mål, våra själars frälsning, förande kunskap om Guds namn eller innebörden af hans uppenbarelse i Kristus, därpå såsom närvaron i dem af den kärlek, hvarmed Fadern älskar Sonen, och till sist såsom Sonens egen personliga närvaro hos dem. Denna delaktighet i Guds, den treeniges, natur är i sanning ett oförgängligt, obefläckadt och ovanskligt arf, öfver hvilket vi ha skäl att fröjda oss med en outsäglig och härlig glädje.

Men *åt hvilka* är detta arfvet i himmelen förvaradt, att dem där uppe fullkomligt tillfalla och här nere på jorden i det mått, som är förenligt med ändlighetens villkor? Icke världen,

ty hon har icke känt Gud i hans vare sig rättfärdighet eller faderskärlek, det betygar ju vår Frälsare uttryckligt, utan dem hvilka Fadern åt Sonen gifvit. Allt beror således på, om du hör till dessa; och gör du det? Beviset därpå ligger just i hvad Frälsaren här kallar kännedom eller kanske igenkännandet af Sonen såsom den, hvilken Fadern till vår frälsning sändt, något som i det föregående, icke till texten hörande af Jesu öfversteprästerliga förbön framställes i en rik mångfald af betydelsefulla förhållanden: att mottaga och hålla Guds ord, att förstå i sanning och tro hvad det ordet säger oss, att bevaras i Jesu helige Faders namn och helgas i sanningen, ja, såsom en sammanfattning af alla de nämnda lifsförhållandena, att vara *ett* i Fadern och Sonen. Du kan alltså härefter själf pröfva, huru det är med dig ställdt; någon bland de sålunda gifna synpunkterna må väl passa för ditt själstillstånd att brukas till måttstock vid pröfningen. Låt denna pröfning blott icke bli för hastig, för lätt, för allmän, för ytlig.

Mina bröder! Härlig är den stad, Gud här ute i främlingskapet åt eder beredt, en frihetens, en bildningens stamort i den nya världen. Därom har denna enda dag varit mig nog att afgifva tillräckligt talande, ojäfaktiga vittnesbörd. Ja, hela landet, där I bon uti, flödar ju ymnigt af Guds goda gåfvor, likasom i andra afseenden det landet, från hvilket flertalet af eder utgått. Men intetdera förmår dock fylla vårt hjärtas begär, stilla själens törst och trängtan. Vi begära ett bättre land, det är ett himmelskt. Dit står vår hemlängtan, dit skåda vi saknadsfullt upp. Det stora trehundraårsminne, som i dag här firas, bör tjäna icke blott att höja känslan af vårt ansvar, utan ock stärka hoppet, att Gud icke skämmes vid oss, icke vid att kallas vår Gud. För det ena så väl som det andra vare honom ära, som vill vara med oss, såsom han med våra fäder var!

IV.

Mottagningshögtid.

Tidigt lördags morgon den 13 maj befann jag mig åter i *New York*, efter att ha tillbragt natten i en af dessa amerikanska järnvägsvagnar med särskilda sofrum, där mina värdars kärleksfulla omsorg nu, likasom så ofta under den följande tiden, beredde deras gäst en komfort, som endast obetydligt lät honom känna saknaden af fullständig nattro. Det var skönt att få uthvilad taga del i den vackra hyllning, som skulle denna dag ägnas min konung och mitt fosterland, den kyrka jag tillhör och det ämbete jag inom henne bekläder. Redan före min afresa från Sverige hade jag mottagit inbjudning till ifrågavarande Reception. Ja, det blef, såsom the Lutheran Observer träffande betecknade sagda fest, »a bright, cheerful, and hearty welcome to the Swedish bishop», den förste innehafvare af ett evangelisk-lutherskt biskopsämbete, som veterligen satt sin fot på amerikansk jord.

Högtidligheten försiggick i St. James-kyrkan. Ett stort antal engelsk- och tysk-talande präster, så väl som skandinaviska ämbetsbröder, till största delen klädda i den genom själfva sin enkelhet imponerande sida lutherrocken, följde gästen fram genom den sköna helgedomens midtelgång, under det att kören sjöng »The Church's One Formation». Sedan samtliga de i processionen deltagande intagit sina platser i främre delen af kyrkan, som för öfrigt fylldes af en talrik evangelisk-luthersk församling, öppnades festen enligt rådande god sed med skriftläsning, hvilken förrättades af den högt ansedde teologie doktor *T. F. Everett*, samt bön af pastor *G. C. F. Haas*. Härpå följde trosbekännelsen och bön, hvarefter en rad af de mest aktningsfulla och hjärtevarma hälsningar framfördes från skilda håll men alla i *en* anda, till hvilket uppslaget gafs genom det värdiga inledningstalet, hållet å de engelsk-talande lutheranernas i Amerika vägnar af den förutnämnde doktor Remensnyder, hvarefter särskilda välkomsthälsningar utbragtes af teologie doktorerna

E. F. Moldehnke, *G. U. Wenner* och *J. J. Heischmann;* hvaremellan sånger, äfven af en svensk kvinnlig amatör, utfördes, i hvilka jag fick en begynnande erfarenhet af de ypperliga musikaliska prestationer, som alltfort skulle komma att så väsentligt bidraga till våra festers förhöjande. I samtliga dessa hälsningstal gafs det fullaste erkännande icke blott åt den världshistoriska betydelse landet där uppe i höga Norden, hvilket jag hade äran att representera, i forna dagar ägt, utan tillika åt efterverkningarna af dess bragder för denna tiden, såsom då den vördnadsvärde målsmannen för de evangelisk-lutherska tysk-amerikanerna öppet förklarade, att icke Vilhelm I utan »Gustavus Adolphus» vore det moderna tyska kejsarrikets egentlige grundläggare, hvadan äfven vår tid stode i vidt gående tacksamhetsskuld hos Sveriges konungar och folk, något hvari jämväl Amerikas borna söner instämde från synpunkten af de värderika byggnadsstenar, hvilka det svenska folket under sin nuvarande konungs högsinnade hägn till den nya världens förnämsta samhällsbyggnad lämnat.

Mitt svar, hvaraf jag på grund af min engelske tolks plötsliga insjuknande, midt under det jag talade, lät följande dag i tidningarna införa en öfversättning på landets språk, lydde — i sammandrag återgifvet — ungefär så:

Högt ärade församling! Käre bröder!

Emottagen först af allt min varma tack för det på en gång storartade och hjärtliga emottagande jag här fått röna. Jag skulle känna mig helt och hållet öfverväldigad däraf, om jag icke bures af det stärkande medvetandet, att det är mitt land samt den kyrka jag tillhör och det ämbete jag inom henne bekläder, I högsint ägnat denna gripande hyllning.

I hafven ej blott erinrat om den skandinaviska Nordens natur med dess himmelssträfvande berg, dess djupa, tysta, stilla dalar såsom nära sammanhöriga med de nordiska folkens naturliga skaplynne, I hafven ock gifvit storslaget erkännande åt hvad dessa folk, särskildt det svenska, gjort för insatser i världshistorien, namneligen på det andliga kulturområdet. Gustaf Adolfs hjältedater, hans lif och död för religionsfrihetens heliga sak, hafven I härvid visserligen främst ihågkommit; men jämväl vår inhemska reformationshistoria, hvari äfven mitt kära Gotland fick erkänd sin andel, hafven I i minnet

återkallat. Och edra liffulla målningar i de skönaste ord hafva tillika omfattat svenskarnes arbete i detta land, den nya världen.

Ännu mer, om möjligt, har edert hjärtevärmande tal om det evangelisk-lutherska brödraskapet, vår enhet i tro och hopp, väckt till lifligt medvetande andens gemenskap mellan oss inbördes, änskönt åtskilda genom ett världshaf.

Synnerligen tacksam känner jag mig för det — jag må säga rent ut — oväntadt fulltoniga erkännande, det biskopliga ämbetet här rönt. Så vidt jag vet, ha vi svenskar aldrig efter reformationen erfarit af detta ämbete någon skadlig eller hämmande inverkan, men väl har den svenska kyrkoorganisationen till stor del därigenom bevarat den fasthet, öfver hvilken vi hafva att än i dag glädja oss ....

Det kan måhända synas underligt, att jag fortsätter att tala, då uttolkaren ty värr måste af ett plötsligt påkommet illamående afbryta sitt åtagna värf och ingen annan synes hågad att upptaga den fallna manteln. Själf är jag beklagligtvis alltför litet mäktig edert stolta språk för att drista därtill öfvergå. Och dock — hjärtat är mig för fullt, för att jag skulle kunna låta det inträffande missödet genast förmå mig att tystna. Jag tillåter mig därför några korta ögonblick taga de »engelsk-talande lutheranernas», af hvilka jag har äran att vara hit inbjuden, tålamod och öfverseende i anspråk, i förtröstan på en viss likbesläktade andars inbördes hemliga förstånd, som låter ett eller annat äfven oförstådt ord, utgånget från mitt evangelisk-lutherska hjärta, träffa edra likaledes evangelisk-lutherska hjärtan, likt en på afstånd förnummen hemlandston, stammande från det gemensamma hemmet, allas våra i samma dyrbara tro förenade hjärtans hem där uppe.

Att de få dagar jag här tillbragt varit otillräckliga för att ens någorlunda fullständigt *lära känna* detta väldiga land i medelpunkten af dess märkligt pulserande lif, är gifvet; men att dessa dagar varit tillräckliga för att lära mig *älska* det, är ej dess mindre visst. Detta har närmast berott på de intryck jag, allt ifrån den stund jag beträdde Nordamerikas jord, oaflåtligt fått af den djupa släktskapen mellan detta land och hvad vi svenskar icke utan en viss stolthet pläga af ålder benämna »frihetens stamort på jorden». Det lärer ej

vara någon af eder, ärade åhörare, obekant, att inom hela den gamla världen de friaste institutioner funnos just i detta mitt dyra fosterland, att redan i hedenhös friheten där gällde mer än allt annat, ja än själfva lifvet. Men hvad nordbon från uråldriga tider mest af allt älskade, hvarför han hvarje ögonblick var färdig att utan betänkande strida, blöda, dö, nämligen frihetens ädla gåfva, det har här i den nya världen framträdt i fullare verklighet, än Nordens frihetshjältar någonsin ens drömde om.

Nog finnes frihetskärlek att spåra äfven hos många af den gamla världens nutida folk. Jag tänker härvid först på det sköna Frankrike; men hafva icke frihetsyttringarna där snarare liknat vulkaniska utbrott af en undertryckt eld än en verklig frihetsutveckling? Och det anderika Tyskland, har icke där utvecklingen i det verkliga lifvet gällt mindre än idéen, som visserligen är den djupaste drifkraften i allt men likväl icke själf är eller kan vara allt i denna värld? Ja, själfva det mäktiga England, trots den kraft och framgång, hvarmed det fört frihetens talan i världen, förefinnas ej månne just i detta afseende några fläckar på dess öfver hufvud så blanka vapensköld?

Själf en man af svensk frihetsnatur, måste jag strax bland eder känna mig väl till mods. Icke att jag ej väntar mig, att ju några af de rika förhoppningar, dessa förstlingsdagar hos mig väckt, skola af en rikare erfarenhet beriktigas och begränsas; men de skola ock, jag är därom viss, i mycket bekräftas, stärkas, öfverträffas. Gud gifve blott, att detta flärdfria, öppenhjärtiga, rättframma, energiska folk icke måtte någonsin af sina oerhörda framgångar hindras att gå framåt jämväl i ödmjukheten, alla sanna dygders moder. Då är en stor lott utan tvifvel gifven detta land att välsignelserikt inverka ej endast på det materiella framåtskridandet i alla riktningar utan jämväl för andligt framåtskridande, icke allenast för borgerlig och social frihet utan ock för den Guds barns härliga frihet, hvilket det är den evangelisk-lutherska kyrkans uppgift att i Amerikas Förenta stater icke mindre än i den skandinaviska Norden häfda.

Tills sist hade jag att med en kort bön på engelska öfver oss alla nedkalla Guds välsignelse.

Efter denna mottagningshögtid, som utgör ett af de mest oförgätliga minnen, jag från min Amerika-färd förvarar i hjärtats skattkammare, voro de prästerliga deltagarne inbjudna på en festmåltid hos Mr. *George H. Beyer* s:r, där jag fick röna ett bildadt äkta amerikanskt hems osökta behag. Tonen var ledig och fri, utan att den återhållsamhet och det allvar, som ju måste prägla allt kristligt umgänge, i minsta mån saknades. Namneligen ha de bildade amerikanska kvinnorna, likasom de engelska i Europa, en förträfflig hållning både med hänsyn till karakter och till sätt att uppträda. Anknytande sig till detta allmänt erkända förhållande, hvaröfver de infödda männen äro icke så litet stolta, sporde mig en af tillstädesvarande gentlemän: »Have you so nice girls in Sweden?» Själf part i målet, kunde jag blott svara: »Come, Sir, and you shall see.» I en amerikansk tidning lästes någon dag därefter, att den nyligen ankomne nordiske främlingen visserligen icke vore nog förtrogen med landets språk för att våga på det hålla tal men rätt bra förstode att i sällskapslifvet anbringa de små engelska sentenser, hvaröfver han förfogade.

V.

Jubelfest i New York.

Dagen därpå inföll 6:e söndagen efter påsk, den enda söndag under hela min resa, på hvilken jag icke predikade utan fick odeladt såsom åhörare fira gudstjänst. Skälet att jag den enda gången undanbad mig att tjänstgöra var en rätt stygg förkylning, något som den oerfarne lätt i Amerika ådrager sig till följd af de plötsliga väderleksomkastningar, hvilka där ofta förekomma och just nu ägt rum mellan snart sagdt sommarvärme och återvändande vinterköld. Jag fick emellertid härigenom icke blott hvila min röst utan, hvad jag skattade högre, erhöll förmånen att själf emottaga mycket godt, innan det tillkom mig att vid eftermiddagens jubelfest söka gifva något. Denna högmässa lände mig till rik uppbyggelse och lät mig i djupet af min själ erfara den andens

gemenskap, som mellan Sveriges och Amerikas svensk-lutherska kyrkor förefinnes.

Kl. 3,30 e. m. tog den högtidlighet sin början, som skulle samma dag likaledes i Gustaf Adolfs-kyrkan firas till minne af Upsala möte. Efter en hjärtlig välkomsthälsning i bunden stil af församlingens begåfvade pastor till den tillstädesvarande representanten för Sverige, hälsades denne tillika på det vänligaste välkommen af presidenten för hela det evangelisk-lutherska generalkonciliet, till hvilket Augustanasynoden hör, teologie doktor *T. F. Krotel*, äfvensom af New York-konferensens inom denna synod ordförande *G. Nelsenius*, bägge män, på hvilka jag lärde mig sätta högt värde.

I det härpå följande festtalet framförde jag först en varm tacksägelse för det gästfria mottagande, som särskildt från mina landsmäns sida kommit mig till del i denna Förenta staternas främsta stad, med dess nära två millioner invånare, däribland enligt sista folkräkningen 16,125 evangelisk-lutherska kommunikanter. Men icke blott staden New York, äfven den svensk-lutherska konferensen med samma namn hade nu på det hjärtligaste välkomnat mig. Redan vid min landstigning mött af ombud från Augustanasynodens skilda områden, hade jag ock vid denna sköna fest fått emottaga en högt skattad välkomsthälsning i hela General Councils namn. Ja, i ännu vidsträcktare omfång hade här på ett sätt, som innerligt tilltalat och rört mitt hjärta, gjorts gällande alla evangelisk-lutherska kristnas andliga enhet på grundvalen af den gemensamma tro, af hvars stadfästande inom den svenska kyrkoafdelningen vi nu på jordklotets motsatta sidor begingo trehundraårsminnet.

Emottagen alla min hjärtliga tack!

Trots enheten mellan oss evangelisk-lutherska kristna af allahanda nationaliteter, gör sig — fortsatte jag — icke dess mindre en otvetydig åtskillnad gällande, beroende på olika naturligt skaplynne och skiljaktigt fostrande historiska förhållanden. Och tryckande kännes denna mångfald, då den genom skilda tungomål reser en skiljemur mellan bröder. Men — såsom vi i dagens högmässopredikan hörde — det för syndens skull i världen inkomna lidandet kan och bör, rätt användt, tjäna oss till gagn, hvilket i detta fallet icke torde

ligga fjärran, så vidt som själfbegränsning och trohet i enhvars egendomliga kallelse är ett godt; ty härtill innebär tungomålens mångfald helt visst en beaktansvärd maning. Så tänker jag, att vi, hvilkas gemensamma modersmål det svenska språket är, i detta finna oss äga ett sammanhållande dyrbart föreningsband, hvilket vi i synnerhet högt värdera, då vi mötas i främmande land, utan att därför förbise eller underkänna den obestridliga vikten, särskildt med hänsyn till villkoren för den fäderneärfda trosgestaltens orubbade framtida bestånd, att därjämte tillägna sig adoptivlandets språk såsom ett andra modersmål.

Eder, härvarande svensk-amerikanska lutheraner, bringar jag en släktkär hälsning från gamla Sverige, som ville genom mig göra sig påmint hos sina saknade barn i stjärnbanerets frejdade land.

Rom. 1, 8—12

upplästes, hvarefter jag fullföljde sålunda:

Äfven eder gäller det ordet, att vi där hemma tacka Gud genom Jesus Kristus för eder, att det goda vittnesbörd, jag i dessa dagar fått i edert nya fosterland från de mest trovärdiga läppar så hugneligt bekräftadt, hunnit jämväl Sveas öron och gladt hennes modershjärta. Och på mig har det följande uttalandet af aposteln tillämpning med hänsyn till min fleråriga längtan att dock ändtligen en gång genom Guds vilja få komma hit öfver till eder. Ty jag har längtat efter att se eder för att meddela eder någon andlig gåfva till eder stadfästelse, det är, att vi hos eder må tillsamman vederkvickas genom hvarandras tro, eder och min.

Till ömsesidig vederkvickelse alltså några ord om

Vår gemensamma tro.

Den gemensamma trosbyggnaden för alla sant evangeliska kristna stod färdig redan den 25 juni 1530; men den svenska kyrkoafdelningen inflyttade i detta fasta slott först under mars månad 1593. Det var nämligen då, som det Upsala möte hölls, vid hvilket våra fäder antogo den augsburgska bekännelsen såsom evärdligt uttryck för den högre troserfarenhet, till hvilken kristenheten genom reformationen hunnit. Att enstaka yttranden i samma riktning tidigare

förekommit, förminskar ingalunda betydelsen af denna nya kristna symbol; ty aldrig tillförne hade med sådan klarhet och bestämdhet rättfärdiggörelsen för Kristi skull genom tron allena uttalats. Aldrig heller har före Luther denna fulltoniga Kristus-tro af hela folk bekänts såsom den enda grunden för deras salighetshopp. Icke ens bibelns utsagor om frälsningens väg äro till alla delar utan några föregångare; men hvad som allt igenom är nytt är den oförlikneliga liffullhet och oinskränkta omfattning, som frälsningssanningarna här vunnit.

Väl var Sverige i allmännare bemärkelse ett kristet land, långt innan det blef ett evangelisk-lutherskt. Men vi kunna icke betrakta den romerska kristendomen, sådan dess katolicitet vid tiden för kristendomens införande i Norden fått utbilda sig i en allt annat än andlig gestalt, annorlunda än såsom en af den gudomliga försynen tillstadd öfvergångsform eller brygga från den nordiska naturreligionen med dess aningar om »det andra ljuset» till den sanna andereligionens helt öfvernaturliga höghet. Först genom lutherdomen erhöllo vi en från romanismens förvärldsligande renad och till Kristi fullbordiga ålders mått hunnen kristendom. Låtom oss, till behjärtande af hvad vi i denna vår myndigvordna kristna tro äga gent emot både de romerskas och de reformertas svaga och torftiga barnaläror, rikta blicken högre uppåt, djupare inåt, längre framåt.

Högre uppåt! Då den romerska katolicismen stannat vid att fatta det af Herren Kristus förkunnade gudsriket såsom ett rike af denna världen, i hvilket den eviga sanningen vore helt till finnandes i den kyrkligt sanktionerade läran, den fullkomliga rättfärdigheten för handen i vissa utvärtes s. k. goda verk, helgonen i deras multnande ben, den apostoliska myndigheten hos de kyrkliga ämbetsinnehafvarne och Gud själf i det vigda nattvardsbrödet eller kanske påfven, så tillropar oss Luthers mäktiga stämma gent emot detta allt ett *Sursum corda*, d. ä. upplyften ögon och händer till bergen, Guds berg och hus, hvarifrån allena hjälpen kommer, till Herren, den himmel och jord gjort hafver. Det är detta intresse, som utgör den främsta innebörden af vår gemen-

samma tro på Kristus och hans förtjänst allena, af den augsburgska bekännelsens höga lära om rättfärdiggörelsen af tron utan lagens gärningar. I fråga om frälsningen får intet sättas öfver eller jämte denna tro, genom hvilken den andligen fattige tillägnar sig hela fullheten och rikedomen af hvad Kristus för oss lidit och gjort, ja af honom själf, sådan han står där vid Faderns högra sida med skötet fullt af det på jorden fullbordade försoningsverkets frukter, syndernas förlåtelse, lif och salighet. Ty, såsom ock Upsala mötes män med Petrus och Luther bekände, det är icke något annat namn under himmeln bland människor gifvet, i hvilket vi skola blifva frälsta. Så föras vi af den rena evangeliska läran, hvars stadfästande i vårt nordiska hemland för 300 år tillbaka vi nu i fjärran Västern fira, från en lägre trosståndpunkt upp till en högre och den högsta, där det gudomliga, som är ande och lif, icke neddrages i och förmänges med det jorden tillhörer, där Gud får allena behålla äran af nyskapelsen lika väl som för alla tings ursprungliga tillkomst.

Djupare inåt! Det kunde väl tyckas, som om den romersk-katolska kyrkan skulle ännu mer än den evangelisk-lutherska gå på djupet med samvetsuppväckelsen, då ju icke blott Mose utan äfven Herren Kristus där framställes företrädesvis såsom en sträng domare, vid hvilkens blotta namn Luther skalf och bäfvade, tills han lärde af skriften känna honom såsom syndares mildaste vän. Det kunde väl än mer tyckas så, då sagda kyrka för en sannskyldig bättring fordrar jämte hjärtats förkrosselse tillika ett uppräknande vid det mest pinsamma förhör inför prästen af alla dödssynder, hvarförutan förlåtelse icke står att i regeln vinna, och egen tillfyllestgörelse för synderna medelst en af kyrkan noga föreskrifven utvärtes botgöring, ja lärer en skärseld efter döden, så vidt något här icke fullgjorts af det, som bort ske under lifvet. Men det är, detta allt, sådant som har skenet af gudaktighet men försakar dess kraft, ett ytligt väsen, hvarvid man mer eller mindre uraktlåter att tränga till hjärtegrunden. Det är enligt romersk-katolsk läroåskådning i grund och botten icke så illa beställdt med människonaturen efter fallet, och för följderna af begångna, oförlåtna synder finnes råd både under lifvet och efter döden, förmedelst aflat och själamässor. Häri ligger

en öfvermåttan farlig brist på sedligt allvar, hvaremot reformationen inlagt den mest befogade protest genom att, med undanskjutande af alla falska medlare, ställa människan inför lefvande Gud, för att låta henne se sin synd icke endast såsom egen olycka och förnedring samt ett medmänniskors kränkande i hvad som var deras eller mänsklighetens rätt, utan framför allt såsom skuld mot honom, som är den allsmäktige, såsom hans bedröfvande och förnärmande, som är den allena gode. Detta är att tränga ned på djupet, hvarvid den punkt till sist anträffas, där Guds helighetsfordran på oss visar sig vara *ett* med krafven hos vårt eget sanna väsen. När då han, hvilken vi alla innerst i samvetets obevekligt stränga dom höra tala, desslikes i ordet möter oss med sin flammande vrede öfver synderna, hvilkens fulla verklighet just i den fulla verkligheten af hans kärlek har sin motsvarighet och rätt förstådt äfven sin grund, då först ha vi trängt nog djupt in i kännedomen af vår synd och däraf följande ställning till Gud såsom hämnaren öfver allt detta, för att vägen skall vara i sanning banad för den oinskränkta nådestillägnan, som utgör vår gemensamma tros högsta företrädesrätt.

Längre framåt! Under det att romanismen allt igenom utmärker sig för ett neddragande af det andliga och eviga i timlighetens och lekamlighetens former, låter den kristna läran i sin högsta gestalt människan i tron liksom antecipera, d. ä. i förväg gripa och äga, hvad som till dess fulla verklighet icke är jordiskt utan himmelskt. Då vi nu hafva blifvit rättfärdiggjorda af tron, hafva vi frid med Gud genom vår Herre Jesus Kristus och berömma oss af hoppet om Guds härlighet. Lutherdomen vet icke af någon väsentlig skillnad mellan att rättfärdiggöras och att härliggöras. Och vi kunna lika litet som vår lärofader låta fråntaga oss den oinskränkta tillgången i tron till Guds faderskärlek i Kristus Jesus, vissheten om vår barnarätt redan här nere och det därmed oupplösligt förbundna samarfvet med den förstfödde brodern, som gått före oss att där uppe bereda oss rum. Nog känna vi med bäfvan möjligheten af ett affall genom otrohet mot vår himmelska kallelse; men denna möjlighet skall blott tjäna att hålla oss dess mer vaksamma mot kött och värld, samt

tränga oss för hvarje dag allt närmare intill honom, som är starkare än den starke, som allaredan har kommit öfver honom och öfvervunnit honom, tagit bort alla hans vapen, på hvilka han förtröstade, och skiftat hans byte. Detta trons blickande tillbaka till frälsningen genom Kristus Jesus såsom ett fullbordadt faktum utgör förutsättningen för trosblickens fulla hänvändning framåt, tron på att vi redan i det heliga dopet blifvit hans egna, för att under fortsatt fostran genom Guds nåds öfriga medel alltmer komma därtill, att vi må tjäna honom i evig rättfärdighet, oskuld och salighet.

Se där några grundtankar i den tro, öfver hvars gemensamma besittning vi nu med tack och lof till Gud och vår ende Frälsare jubla. Må blott ingen förgäta det ökade ansvar, som med dessa förlänade större pund är förenadt. Utan vaksamhet mot de mångfaldiga frestelser, hvaraf vi äro omgifna, att afvika till höger eller vänster, och utan trohet i bruket af de oss anförtrodda punden kan förhållandet snart varda förändradt, så att vår ära varder till skam. Men nu, käre bröder, när I hafven lärt känna Gud, ja än mer, blifvit kända af Gud, huru kunnen I vända åter till de svaga och torftiga barnalärorna, för att på nytt blifva trälar under dem? Nej, må alla vi, som äro fullkomna, d. ä. befinna oss inom fullkomlighetens sfär, förblifva så sinnade; och om I uti någotären annorlunda sinnade, skall Gud uppenbara äfven detta för eder. Dock, så vidt vi nu hafva kommit, *låtom oss vandra efter samma regel och hafva samma sinne.*

Med oss är Herren Sebaot,
oss Jakobs Gud bevarar.
Ho är, som oss vill stå emot,
när han oss själf försvarar?
Vi äre då vid gladligt mod,
ty han är stark, och han är god:
hans namn ske pris och ära!

VI.

Bankett på Hotel Savoy.

Måndagen den 15 maj uppgick strålande, och jag hade under denna dag ledighet att se mig om i New Yorks vackra omgifningar vid en behaglig utfärd genom den med rätta berömda Central Park till the Art Museum med flera intressanta ställen samt utmed Hudsonfloden, hvarvid general *Ulysses Grants* imposanta grafmonument på en närbelägen höjd förde tanken på ett af den nya världens storverk: negrernas frigörelse. Änskönt den svåra negerfrågan visserligen ingalunda är ens i denna stund fullständigt löst, har dock en af mänsklighetens största frågor genom Grant i spetsen för ett folk af frihetshjältar förts ett betydande steg fram emot sin lösning.

Samma dags afton gafs före min afresa från det gästfria New York på Hotel Savoy af, såsom det uppgafs, ett par hundra icke-svenska representanter för den evangelisk-lutherska kyrkan därstädes en bankett, till hvilken alla representativa svenskar, hvilka för tillfället befunno sig i staden, äfvensom den svensk-norske ministern från Washington inbjudits. En mycket god amerikansk sed följdes här, som gaf åt den festliga tillställningen ett långt rikare innehåll, än man i Europa är van att vid liknande tillfällen finna. Sedan välkomsthälsningen blifvit af den vid bordet presiderande Mr. *J. Miller* à allas vägnar utbragt, uppropades af denne den ene efter den andre att ur skilda (i förväg anvisade) synpunkter mer eller mindre utförligt behandla festens sakliga föremål, om hvilket den gästande personen ju gåfve en erinran, nämligen svenskarnes insatser i den nya världens lif. Då ordningen kom för gästen att svara, skedde detta på tyska, som jag funnit vara det språk, hvilket näst engelskan af de flesta på denna ort förstods. »I am an American, but I am before anything else a Christian», hade den egentlige högtidstalaren förklarat, och i anslutning därtill framhölls af mig den kristna gemenskapens betydelse högt öfver alla nationella egendomligheter.

Med glädje hade jag funnit hvad jag allt ifrån yngre år om denna gemenskap tänkt här sannadt på ett sätt, som öfverträffat de djärfva förhoppningar, med hvilka jag, änskönt själf ej längre i lifvets hoppuppfyllda ålder, företog denna färd öfver hafvet. Men Amerikas vårliga vindar i mer än en mening hade gjort mig åter ung, och jag kände, såsom man känner i ungdomens vår, hjärtat klappa varmt emot dem, som, ehuru främmande till både ansikte och skaplynne, mött mig såsom bepröfvade vänner, ja bröder. Det hade varit obeskrifligt dyrbart att erfara, hurusom enheten i anden betydde vida mer än olikheterna till och med mellan tvenne världshälfter. De, som önskade att splittra — och sådana funnes alltid — att väcka och nära misstro mellan oss, den gamla världens och den nyas folk, måste se till, att förbindelsen, som för hvarje år ju blifvit dem emellan allt lifligare, snart blefve stäckt och om möjligt hämmad. Ty få vi blott alltmer lära känna hvarandra såsom människor, hvilkas lifsåskådning bäres af samma tro, och för hvilka jordelifvet utmynnar i samma hopp, så skall kärleken oemotständligt göra sin makt gällande. Och en rätt kärlek icke blott öfverskyler och förmildrar hvad som säkerligen å ömse sidor är bristfälligt, han gifver, hvad mer är, den rätta synen på allt och öppnar blicken för hvad som är godt eller åtminstone rikligt lofvande.

Att New York bland alla detta lands många märkesplatser är den, som främst har att förmedla utbytet mellan den gamla och den nya världen, lärer vara lika obestridligt, som att det såsom Förenta staternas folkrikaste och i många afseenden för öfrigt främsta stad går i spetsen för hela landets oerhörda kraftutveckling.

Enligt min fasta öfvertygelse beror Nordamerikas framtid, dess sanna väl, väsentligen därpå, i hvad mån »Lutherthum» och »Amerikanerthum» låta sig med hvarandra förbindas, jag menar, om den amerikanska framåtsträfvandets energiske ande lyckas att trolofva sig germanen Martin Luthers djupa, inåtvända, ödmjuka, gudhängifna sinnelag, såsom den starke mannen sin väna brud. Härtill önskar jag eder, med hjärtlig tack för den broderliga kärlek I visat mig, främlingen från ett land, där borgerlig och andlig frihet varit af ålder

förenade, Guds, allas vår himmelske Faders, nåd och välsignelse.

Det benägna sätt, hvarpå dessa anspråkslösa ord upptogos, gaf sig uttryck i talarens val genom acklamation omedelbart därefter till hedersledamot af Martin Luther Society, under hvars auspicier festen anordnats.

Detta var det stora afskedet från New York. Den trängre kretsen af här bosatta eller för mottagandet hitresta landsmän hade redan förut sagt sitt farväl samt förärat mig äfven yttre värdefulla tecken af öfverflödande välvilja, namneligen en ebenholtskäpp med guldkrycka — »till erinran», såsom en af gifvarne förklarade, »om den gyllene ämbetsstafven, som lämnats hemma».

VII.

I Philadelphia.

Till den storslagna frikostighet, som i Amerikas Förenta stater plägar visas dem, hvilka med någon grad af offentlighet gästa landet, hör äfven, att järnvägsbolagen utfärda så kalladt fripass. Mot den nu gästande svensken öfverbjödo dessa bolag hvarandra i artighet, så att han ofta hade att välja mellan flera vägar till samma mål i snart sagdt alla riktningar af detta vidsträckta land. Och det var icke blott en biljett, som på sådant sätt ställdes till hans disposition, utan mestadels sex »för honom själf och hans sällskap». Det Augustanasynoden sistlidet år tillägnade jubelalbum uppgifver ock sammanlagda värdet häraf till »fullt femton hundra dollars» (5,550 kr.). Det enda sätt, hvarpå jag kan visa min tacksamhet, är detta erkännande af sagda liberalitet, hvaraf jag fick begagna mig för den väl 14,000 engelska mil omfattande eriksgata, jag nu gick att anträda.

Philadelphia var närmaste målet, dit resan ställdes på den för sin komfort berömda Pennsylvaniabanan. I god tid på dagen den 16 maj var jag med mina trogna följeslagare

i den stad, som värdigt sluter sig till de bägge förut af mig besökta städerna såsom den tredje i detta den nordamerikanska österns ståtliga klöfverblad. Med icke så litet öfver en million invånare äger Philadelphia ännu mer än genom denna sin yttre storhet en framstående betydenhet både i allmänt världshistoriskt afseende och särskildt för oss svenskar genom sina stora minnen och sin närvarande ställning såsom landets förnämsta evangelisk-lutherska högskola (jag talar ej om Colleges, ibland hvilka Augustana College i Rock Island är det största inom denna kyrka i Amerika). Här, hvarest Förenta staterna år 1776 afgåfvo sin oafhängighetsförklaring, är ock stamorten för den svenska kolonisering, som då redan under nära halftannat århundrade tillfört samma land välsignelsen af svensk id och svenskt frihetssinne.

Efter intagen frukost hos teologie professorn doktor *Henry Jacobs* — den lärde författaren af evangelisk-lutherska kyrkans historia i Förenta staterna inom det berömda verket the American Church History Series, som af landets yppersta kyrkohistoriker såsom »general editors» besörjes — följde mig teologiska fakulteten i högtidlig procession till den i omedelbar närhet liggande, festligt prydda, folkuppfyllda aulan, där ett särdeles vackert mottagande var den svenske resenären beredt. Sedan en kort liturgisk akt försiggått, öppnades högtidligheten med ett hälsningstal af fakultetsdekanen, den vördnadsvärde åldringen doktor *Charles Schaeffer*, som gjorde fullaste rättvisa icke blott åt de svenska nybyggare, hvilka i dessa trakter först af alla grundat evangelisk-luthersk tro och europeisk civilisation, i det att de begynt »the pacifying and Christianizing the Indians» 45 år före *William Penns* ankomst, till följd hvaraf denne med sina engelska kolonister kunde utan svårighet taga landet i besittning, utan äfven åt vår tids svenskar i Amerika, hvilkas »beneficent influence which they have always exercised» låtit sig känna intill yttersta västern af Amerikas Förenta stater. Äfven å Philadelphia Pastoral Associations vägnar välkomnades den långväga resanden af doktor *Reuben Hill* och å studenternas af norrmannen *Martin Steensland.*

Då det nu åläg mig att svara, lärer rösten till en början hafva förrådt, hur gripen jag var, särskildt af att så oväntadt

hafva fått höra nordisk tunga inom denna elitkår af engelsk-tysk bildnings förkämpar i den nya världen. Själf begagnade jag mig äfven nu af tyskan såsom det språk, på hvilket jag hade grundad förhoppning att jämväl i denna krets varda af alla förstådd.

Många vore de förhållanden, hvilka samverkade att på mig göra djupt intryck. Jag stode här på gammal svensk grund — omgifven af män, hvilka vigt sitt lif åt samma höga uppgift, som under trettio år varit jämväl min lefnads kallelse — vid den centrala härden för en verksamhet, som ginge ut på intet mindre än att till hela den nya världens tjänst häfda Delaware-fädrens »rena evangeliska lära» — inför en akademisk ungdomsskara, som lifligt minde mig om hvad som för studenten och läraren i lika hög grad alltid var min ögonfägnad, min ögonsten. Slutet af mitt tal återgafs af en engelsk platstidning på ett sätt, som sannade förhoppningen om tyska språkets fulla brukbarhet på detta ställe, sålunda: Doctor von Schéele concluded his speech with a reference to the tree oldest Muses of the Greeks, Memory (*Mnämosynä*), Meditation (*Meletä*) and Song (*Aoidä*). Having dwelt for some time on the deep significance in this idea of antique mythology, the speaker mentioned the tree nations, who had influenced the life on this place, the English, the German and the Scandinavian, as characterized by the same idea. »The English», he said, »opens for us the gates of Memory, and shows that only in the past can we find the beginnings of the true future; the German teaches us to look inward; and the singing Scandinavian to look upward.» Dr von Schéele became very patriotic when speaking of his own countrymen, but finished by advising the students to be faithful in their own native call. »Be true men, be true Christians, then you will be true Americans!»

Nu uppstämde kören Luthers segerhymn (n:r 124 i vår svenska psalmbok), hvarpå följde den härliga tyska sången »O, Gottes Sohn», till hvilken melodien blifvit satt af *Adolph Spaeth*, den ene af de bägge ännu onämnda professorerna inom härvarande högt ansedda teologiska fakultet, the Lutheran Theological Seminary at Mount Airy. Den andre är *Joseph Seiss*, en mycket framstående författare på teologiens

område (the most industrious author whom the Lutheran Church in America has produced — next to Dr Schaff he probably ranks as the most voluminous theological writer of the country,» säger Dr Jacobs i sitt ofvan anförda verk); då däremot den förstnämnde, i hvilkens lutherskt hjärtevarma och lutherskt musikaliska hem jag varit nog lycklig få min bostad, har sin kallelse framför allt såsom praktisk teolog och själasörjare. Förutom ett besök i det genom enskild storartad gifmildhet upprättade, flera verksamhetsgrenar omfattande och synnerligt väl anordnade Motherhouse of Deaconnesses, i hvars styrelse samme professor Spaeth är själen, nögades jag, till följd af det ihållande strida regn, som denna dag föll, afstå från den tilltänkta utflykten, hvadan jag icke ens kom att se Gloria Dei-kyrkan — den för ett svenskt hjärta alltid dyrbara, om än det måste kännas tungt att finna henne utlämnad till främmande gudstjänstbruk, då det ju icke varit mer än rätt och tillbörligt, att hon förblifvit ett stamhåll för svensk evangelisk-luthersk tro, äfven sedan det svenska språket enligt en naturenlig utvecklingsgång måste gifva rum för landets inhemska tungomål. Måtte nu blott denna smärtsamma förlust blifva en kraftig maning för 19:e århundradets svenskar i Amerika att akta på utvecklingens kraf i språkligt hänseende, på det att vi icke må på liknande sätt en gång jämväl förlora de andliga frukterna af Sveriges ännu mer betydande andra immigration i detta för hela mänsklighetens utveckling viktiga land.

* *
*

Aftonen af denna innehållsrika dag svarade mot den öfriga delen däraf. Inom det högre umgängeslifvet i nya likasom i gamla världen är middagstimmen vid festliga tillfällen sen. Så gafs ock nu senare på dagen af Lutheran Social Union of Philadelphia en »dinner», vid hvilken *William Stake* Esq. presiderade. Sedan enligt amerikansk sed en bland de förnämligare gästerna af värden anmodats att leda bordsbönen, började snart de högligen spirituella och underhållande talens långa rad, som inleddes af sagde Mr. Stake. Kvickt och behagligt anknöt han sitt tal till den ibland lutheranerna i Amerika för närvarande lifligt ventilerade frågan: »Shall we have a bishop?» — hvilken fråga nu fått sin lös-

ning »for at least one evening», menade han. Såsom exemplifikation på den mångfald af väl valda synpunkter, som vid dylika tillfällen pläga komma till orda, torde det tillåtas mig att anföra dem, hvilka nu förekommo: a) The great influence exercised by the Swedes in the early history of the Church; b) The educational work of the Lutheran Church; c) Our Church Press; d) The Lutheran Church in America; e) The Future of the Lutheran Church; f) Our Lutheran Women; g) The Laymen in Church Work. Kanske borde något närmare redogöras för hvad den så oförskylldt hedrade svensken, om hvars landsmäns värdefulla insatser i samtliga dessa afseenden talarne högstämdt vittnat, hade att i sitt svar på alla dessa hedersbetygelser anföra, men han ber att nu få, likasom annars, inskränka sig till några korta antydningar.

För den ära, som bevisats mitt dyra fosterland och den svenska kyrkan i min ringa person, frambure jag ett hjärtevarmt tack. För oss européer, hvilkas kultur är resultatet af mer än tusenårig utveckling, framstode hvad amerikanskt snille och amerikansk kraft förmått att på en jämförelsevis mycket kort tid här bringa till stånd såsom snart sagdt underverk. Begreppen nytt och gammalt ägde för amerikanen och européen betydligt olika räckvidd. Genom sina oerhördt hastiga framsteg hade den amerikanska civilisationen icke endast uti det mesta nått upp till jämnhöjd med den europeiska utan i åtskilliga hänseenden rent af ilat framom henne. Att Philadelphia, brödrakärlekens stad, varit banbrytande vid det kristliga civilisationsarbetet är lika otvifvelaktigt, som att ännu den dag som i dag är därifrån, såsom från en klart lysande fyrbåk, den evangeliska kristendomens klara ljus sprides vidt omkring för att vägleda seglaren på lifvets haf tryggt och säkert fram emot det oss alla föresatta lefnadsmålet.

Helt visst ha vi å ömse sidor mycket att från hvarandra hämta, den nya och den gamla världens folk. I Europa har sedan långt tillbaka i handling ådagalagts, att statens förbindelse med kyrkan icke behöfver vara något hinder för en sann, d. ä. evangelisk-luthersk, kristendoms fria utveckling. Här han I, Nordamerikas lutheraner, redan hunnit med edert föredöme visa, att statsmaktens värn ej heller är för kyrkan oundgängligt till bevarande från den naturliga egenviljans ständigt

hotande öfvergrepp, som utan hämmande band af ett eller annat slag icke kan annat än leda till undergräfvande af först all kyrklig ordning, slutligen allt sant andligt lif. Den stund lär för oss, den gamla världens folk, ej vara fjärran, då äfven vi behöfva ha inne konsten att kyrkligt styra oss själfva; likasom kanske I snart nog kommen att känna behofvet af större kyrklig centralisation, utan att denna därför behöfver innebära införandet af något formligt episkopat. Amerikas evangelisk-lutherska inbyggare må besluta sig för att till sin kyrkas ledning kalla biskopar eller icke, hufvudsaken är och förblir för den äkta lutheranismen icke kyrkoförfattningen utan den rena läran och dennas bekännande i ett heligt lif. Må vår kyrka under ökenvandringen än bo i tält, som låta sig lätt nedtaga och flytta, än åter i fastare, omsorgsfullt timrade boningar; på någon fullständig öfverensstämmelse därutinnan hänger ingalunda hennes väl och ve, utan allena därpå, om vi verkligen hafva Kristus boende ibland oss samt i lära och lif, i tro och kärlek endräktigt bekänna honom.

Kort därefter skedde uppbrott. Med månget djupt i själen intryckt minne lämnade jag nästföljande dags morgon denna svenskhetens stamort i nya världen, Pennsylvaniens stolthet, för att väster ut genom sagda stat samt vidare Ohio och Indiana fortsätta färden till den nuvarande medelpunkten för icke blott svensk-amerikanskt lif utan (såsom förläggandet af årets världsutställning bäst bevisar) för det amerikanska lifvet öfver hufvud: »the Garden City of the West» — Chicago.

VIII.

Första dagen i Chicago.

Efter att ha tillbragt ungefär ett dygn på Pennsylvania-banan anlände jag till den plats, som i Konungens öppna bref för mig angifvits såsom målet för hela denna resa. Därför tyckte jag mig ock nu först vara »framme», när tåget kl. 10 f. m. den 18 maj ångade in på Pittsburg and Fort

Wayne Station, belägen i stadsdelen Englewood af denna vidsträckta stad, hvilken närmast med hänsyn till sitt läge blifvit benämnd Michigans drottning, men som snart synes vilja göra skäl för detta namn jämväl såsom drottningen bland samtliga den nya världens städer. Ty enorm är äfven efter amerikanska förhållanden hastigheten i *Chicagos* uppblomstring. Under decenniet 1880 till 1890 mer än fördubblades invånarantalet, från något öfver en half till vida mer än en hel million, och nu har detta antal vid anställd folkräkning visat sig icke obetydligt öfverstiga halfannan. Däribland räkna svenskarne omkring 100,000; och lutheranerna af skilda nationaliteter äro här talrikare än de bägge närmast dem kommande protestantiska trossamfundens medlemmar tillsammantagna.

Ej under, att jag i Chicago snart kände mig hemma. Därtill låg närmaste grunden i den utomordentliga välvilja, hvaraf jag allt ifrån första ögonblicket såg mig omfattad af de ämbetsbröder, utgörande Chicagos svensk-lutherska pastorssällskap, från hvilka inbjudningen utgått, som föranledt denna min beskickning. Hemsamt kändes det ock att i alla delar af den stora staden se vackra kyrkor resa sig, hvilka kärleken till Gud och våra fäders tro härstädes byggt i större myckenhet, än hvad Sveriges egen hufvudstad har att uppvisa. Likasom genom ett trollslag lyfter sig i världsstaden vid Michigans strand det ena svenska templet efter det andra, pekande upp mot höjden, under det att Mälardrottningen icke vet sig någon råd för att få en eller annan ny kyrka byggd, visst icke i proportion till befolkningens tillväxt, nej blott så, att denna tidens jordhänvända sinnesart icke må alltför ostörd hålla den stora mängden af vår hufvudstads befolkning bunden vid gruset. Ännu mer torde till nämnda hemkänsla hos mig ha bidragit den svenska omgifning, i hvilken jag företrädesvis på denna ort befann mig; men mest af allt det lyckliga förhållandet, att jag i Chicago funnit ett verkligt hem, dit jag upprepade gånger fick vända åter. Härför står jag i oförgätlig tacksamhetsskuld hos min ständige följeslagare på resan, konferenspresidenten, Salems-föreningens herde Abrahamson och hans älskvärda familj, i hvars sköte jag var helt och hållet såsom en medlem upptagen. Och detta gäller icke ensamt pastorn själf och hans förträffliga maka, utan tillika

deras trenne små trefliga flickor, för hvilka jag snart ej mer var någon främling, äfvensom den med anledning af ordinarie pastors ledighet under dessa tre månader tjänstgörande vice pastorn (f. d. lärare vid synodens förnämsta College) *C. P. Rydholm*, den gamla tanten och den unga svägerskan, ja hvarför icke jämväl tjänarinnan, den trogna deltagerskan i husets både glädje- och sorge-ämnen, allas vår goda vän Mary.

Denna gång var min Chicago-vistelse helt kort, allenast en enda dag, hvarunder det hufvudsakligen gällde att blifva något initierad i förhållandena. Tillfälle därtill bereddes mig genom umgänge hela dagen med mina värdar, af hvilka en del mötte mig redan vid den ofvannämnda stationen, andra vid Union Depot och alla till sist samlades till middagsmåltid i det gästfria herdetjäll, där jag fått min angenäma bostad mig anvisad. Flera hjärtliga välkomsthälsningar bragtes mig härvid, framför allt af värden på stället och af pastorssällskapets högt aktade ordförande *Carl Evald*, af den större allmänheten mest känd under pseudonymen *Urbanus*, ett namn, som väl svarar mot den sanna urbaniteten i hans väsen likasom i hans sätt att både skriftligt och muntligt uttrycka sig.

Aftonen tillbragtes i Salems-kyrkan, där församlingens ungdomsförening firade en framför allt genom sin enkelhet tilltalande fest. Den »address», jag därvid ställde till de unga, utgick från en erinran om Eiffeltornet, som varit den näst föregående världsutställningens mest beryktade »record».

Det första jag vid mitt besök i Paris sommaren 1889 företagit var att, likasom alla andra, stiga upp i bemälta torn för att därifrån skåda ut öfver icke endast utställningen utan vidt omkring både stad och land. Så hade jag ock på motsvarigt sätt nu handlat. Men ingalunda vore det Ferrishjulet, som fått här utgöra mitt Eiffeltorn, utan Salems ungdom, som i afton bragt mig sin fridshälsning, och hvilken jag gåfve min tillbaka. I hela världen syftade ungdomen mot höjden. Det unga sinnet älskade det fria och höga. Vi äldre rycktes med af den ungdomliga hänförelsen och läte oss så gärna däraf åtminstone för någon stund frigöras från de mångahanda jordiska bestyren och omsorgerna, som alltför lätt ville draga oss ned i stoftet. Upp mot högre, friare rymder lyftes

hjärta och tanke i ungdomens krets. För detta hade den till lifvets middagshöjd hunne att tacka dem, som ännu andades dess friska morgonluft.

Men något hade kanske ock den äldre att erbjuda dem i gengäld för det undfångna. Den unge känner sällan rätt vägen till den fria, upphöjda lifsåskådning och lefnadsställning, hvartill han längtar; han vet blott, att han älskar frihet och själslyftning samt skyr allt, som är jordbundet och lågt. Härom borde den, som lefvat längre och pröfvat på mera i världen, kunna lära ynglingen och jungfrun åtskilligt, hvarför dessa gjorde väl i att lyssna till hans större mognad och erfarenhet. Mitt sinne hade de värmt och lyft; måhända kunde jag visa dem en återtjänst genom att vägleda dem fram emot det mål, till hvilket de efter all ungdoms art helt visst syftade.

Först af allt gällde det att hålla oryggligt fast vid sanningen och icke låta sig förledas och bedåras af tomma ord och ett falskt sken i verklighetens ställe. Endast sanningen gör fri. Och sanningen behöfde de icke söka fjärran efter. De hade den i Guds heliga ord, som af hvarje vaket samvete och ett för evigheten öppet hjärta alltid sannades. De hade den ock i vår sköna evangeliska bekännelse, nu bepröfvad i 300 år och fullviktig befunnen. Men af sanningskärleken föddes jämväl ödmjukhet. Den, som är sann och uppriktig mot sig själf och Gud, måste äfven blifva ödmjuk. Och allena härigenom vunne själen rätt spänstighet och kraft att gå uppåt i motsatt riktning mot den fallna mänsklighetens tyngdlag, likasom endast den djupt neddragna bågsträngen förmådde åt pilen förläna förmåga att stiga rätt högt. Älsken sanning och ödmjukhet; ty de äro de enda fullt tillförlitliga elevatorerna i människoandens Eiffeltorn, under det att osanning — hvartill visserligen ock all halfsanning hör — och inbilskhet förr eller senare bereda den själ, som förtror sig däråt, en säker undergång. Och det bästa beviset på att härvid ej vara fången i något slags själfbedrägeri är alltid själens dragning till Jesus Kristus, till honom som är den personliga sanningen och lifvet på samma gång som den i hjärtat milde och ödmjuke, — hvarhelst han möter, men först och sist på korsets trä, hvilket jag skulle vara böjd att, om jag ej fruktade en otillbörlig blandning af det heliga med det profana, kalla det

moderna Babelstornets sannskyldiga motbild, detta den sanna upphöjelsens tecken, hvarom Herren själf förklarade: »Då jag varder upphöjd från jorden, skall jag draga alla till mig.»

Se där, I unga, den enda väg, som för till sann frihet och höghet, till det andens fria, upphöjda lif, för hvilket hvarje människa vid allvarlig begrundning innerst finner sig såsom evighetsvarelse bestämd, men hvaraf den varmaste, den lifligaste, den mest omedelbara förnimmelsen borde vara att vänta hos ungdomen, framför allt hos en svensk ungdom.

IX.

Pingstaftonen.

Pingstaftonen var inne. Efter att hafva tillryggalagt den ganska långa vägen tvärs igenom hela Wisconsin, från sydost till nordväst, befann jag mig redan vid dagens inbrott i den blott 35 år gamla men i snabb tillväxt stadda staden *West Superior*. Tillsammans med det på motsatta sidan om en af Superiorsjön bildad vik (som skiljer sistnämnda stat från staten Minnesota) belägna *Duluth* utgörande ett syskonpar af största betydelse för de nordliga staternas framtid, erbjuda dessa båda städer en naturlig nederlagsort för transitohandeln mellan Atlantiska och Stilla hafven. Stora planer i denna riktning hvälfvas ock af dessa städers energiska befolkning. Ett vackert prof därpå hade jag själf tillfälle att iakttaga, då i den sistnämnda, den folkrikaste och mest betydande af dessa båda framtidsplatser, ett nybyggdt väldigt skepp under min därvaro gick af stapeln. I Duluth intog jag ock i kretsen af den svensk-lutherska församlingens representativa medlemmar middag, som åtföljdes af ett värdefullt utbyte af aktnings- och tillgifvenhetsbetygelser. I West Superiors svensk-lutherska kyrka åter firades samma dags kväll jubelfesten, som blifvit dit förlagd icke alldeles utan missnöje från den äldre broderns sida, hvilket jag ju måste beklaga, änskönt det visserligen var tillika glädjande för mig att finna, det hvardera försam-

lingen satte så högt pris på att ha moderkyrkans ombud tillstädes vid en fest af denna beskaffenhet. Att utgången blef den nämnda tillskrefs pastor *A. P. Monténs* viljekraft, med beröm eller tadel, alltefter den olika utgångspunkten för bedömandet.

Till underlag för mitt tal, hvars uppgift var att framhålla festens jubelämne, lades — efter de vanliga hälsningarna, hvilka talaren väl sökte göra så omväxlande som möjligt till formen, men hvilkas innehåll ju alltid måste förblifva väsentligen ett och detsamma — vid detta tillfälle

Rom. 1, 14—17.

Jag står i skuld både hos greker och barbarer, både hos visa och ovisa. Därför, så vidt på mig ankommer, är jag redebogen att predika evangelium äfven för eder, som ären i Rom. Ty jag skämmes icke vid evangelium, ty det är en Guds kraft till frälsning för hvar och en som tror, för juden först, så ock för greken; ty i detta uppenbaras Guds rättfärdighet af tro till tro, såsom det är skrifvet:

Den rättfärdige skall lefva af tro.

Om själfve Paulus, som om sig strax förut betygat, att han genom Guds nåd vore beklädd med det höga apostoliska ämbetet, icke dess mindre ansåg sig för en både grekers och barbarers gäldenär, både visas och ovisas, huru väl kunna vi då icke förstå, att Sveriges kyrka i hemlandet känt sig, om jag så får uttrycka mig, stå i skuld äfven hos eder, hennes utevandrande barn, och gladt sig att, på sin kunglige öfverbiskops nådiga förordnande, genom en af sina tjänare till eder öfverbringa en liten afbetalning å denna kärleksskuld. Måtte blott den ombetrodde tjänaren befinnas icke alldeles omotsvarig ett sådant dyrbart värf! Något hopp bör ju ligga för honom däri, att han, hvad än må för öfrigt brista, vet med sig, att de orden äga tillämpning äfven på honom: Så vidt på mig ankommer, är jag redebogen att predika evangelium äfven för eder, som ären — på en ort, för edra hemmavarande anhöriga lika långt bort i fjärran väster, som någonsin Rom var det för Paulus.

Ja, om evangelii förkunnelse handlar det, rätt sedt, äfven nu. Eller hvad annat utgör väl syftet med dessa Upsala-mötes-jubiléer i edert nya fosterland så väl som i det forna hemlandet, om icke att på ömse sidor om världshafvet upplifva och befästa minnet af den rena evangeliska lärans ingång hos våra fäder, till värn mot denna tidens mångfaldiga frestelser att vika af från den evangeliska sanningen åt både höger och vänster eller, för att tala med samme apostel, mot »hvad helst som står i strid med den hälsosamma läran, efter det evangelium om den salige Gudens härlighet, hvilket blifvit oss ombetrodt»? Bland dessa falska tidsriktningar, mot hvilka vi ha att synnerligen taga oss i akt, är den kanske allra farligaste hvarken den högra eller den vänstra, utan den som med ett visst sken af sanning vill intaga sin plats öfver bäggedera, ungefär likasom den riktning i Korint gjorde, hvars lösen var: »Jag håller mig till Kristus», och hvilken icke dess mindre af Guds helige ande i ordet stämplas såsom lika falsk som någon af de öfriga den tidens partiriktningar. Visserligen betecknar aposteln strax före vår text evangeliet, uti hvilket han i sin ande tjänade Gud, allenast såsom hans Sons evangelium; men andra gånger såsom *sitt* till skillnad från allt annat slags evangelisk förkunnelse, förklarande: »Om ock vi eller en ängel från himmeln annorlunda predikade evangelium för eder, än vi hafva predikat för eder, han vare förbannad.» Se där den sanna intoleransen gent emot vår tids falska tolerans! Kriteriet på den fulla opartiskheten samt därmed berättigandet af denna intolerans förefinnes däri, att den dömande innesluter och medräknar sig själf bland dem, hvilka vore under förbannelsen hemfallna, om de förkunnade något annat än den ursprungliga apostoliska predikans innehåll.

Det ligger i dessa apostelns ord något profetiskt, hvilket ock beklagligen gick i uppfyllelse, då den påfviska villfarelsen alltmer trädde i det rena evangelii ställe, tills genom Guds förbarmande Martin Luther, lik en ny Paulus, höjde sin väldiga stämma till sanningens återställande och försvar. Såsom »de unga lejon, när solen uppgår, draga bort och lägga sig uti sina kulor», så nödgades det andliga mörkrets vilddjur att vid reformationens soluppgång för en tid gömma

sig undan. Men snart voro de åter framme för att genom den jesuitiska kontrareformation, hvilken nådde ända upp till högan Nord, börja sitt förödelseverk. Det var då, som våra förfäder vid Upsala möte till evärdlig berömmelse lyfte högt den fana, hvarunder båda Paulus och Luther i Andens kraft kämpat, hvilkens outplånliga inskrift är: *Den rättfärdige skall lefva af tro.*

Å nyo har en skymning flerstädes inom självfva den evangelisk-lutherska kyrkan, den rena lärans kyrka, inträdt, i det att många äfven inom hennes sköte i våra dagar begynt att skämmas för detta trons evangelium, hvilket ju af ålder var judarne en förargelse och grekerna en galenskap. Därför har det varit icke blott det yttre kronologiska skälet utan än mer ett inre skäl af högre art, som frammanat de högtider, hvarmed vi i år begå minnet af sagda Upsala möte. Orsakerna, hvarför man nu för tiden blyges vid evangelii enfald, äro på olika håll olika, änskönt däri öfverensstämmande, att i dem alla röjes en viss blygsel för att kännas vid det öfvernaturliga såsom något fullt verkligt, ja det mest verkliga af allt. Den stora massan vill ha mänskliga gärningar att hålla sig till, af annat slag helt visst än katolicismens, men lika mycket utvärtes, synliga ting. De något mer bildade fordra, att man skall uppfatta tron såsom frälsningsvillkor på ett mer moraliskt eller hvad de kalla mer praktiskt sätt, så att frälsningen icke längre kommer att bestå i en Guds rättfärdighet af tro till tro, utan ett, låt vara osynligt och andligt, men icke dess mindre rent mänskligt troslif, hvarvid fråga är långt mer om hvad människan gifver Gud, än hvad hon af honom undfår. Vetenskapsmännen ändtligen medgifva väl, att ett slags tro måste utgöra frälsningsverkets begynnelse hos människan, men vid den begreppmässiga utredningen häraf bestämma de vanligen trosbegreppet på ett sätt, som ingalunda för utöfver människonaturens egna slumrande krafter, hvilka de förmena skola af evangelii förkunnelse väckas till aktuellt lif. Alla dessa riktningar hafva det gemensamt att akta såsom en skam att vidgå, det Kristi evangelium i sin oförfalskade gestalt städse måste erkännas utgöra en gudomlig uppenbarelse, alltså något öfver den mänskliga naturens eget mått liggande, som just därför skall såsom något

helt och hållet oförskylldt ofvanefter gifvet med tro emottagas och tillägnas. Endast så blifver dock detta evangelium en Guds kraft till frälsning för hvar och en som tror. Ty endast en sådan tro frälsar i den dubbla bemärkelsen af att på grund af Jesu Kristi försoningsdöd frisäga den troende från syndens skuld och dom samt göra det för honom möjligt att genom den sålunda återvunna lifsgemenskapen med Gud, det eviga lifvets källa, själf i sanning lefva.

Den evangelisk-lutherska lifsåskådningens utgångspunkt är döden, och detta icke blott i lekamlig bemärkelse utan såsom något, hvilket framför allt har sitt säte i själen. Luthers ord hafva giltighet än i dag: »Först måste man utforska, om där är någon död och fördömelse.» Mångenstädes nu för tiden låter den predikan, som gifver sig ut för att vara det rätta evangelium, oss intet annat höra, än »hvad som vore stilla och ljufligt, fromt och heligt», eller just det, hvaremot Luther så allvarligt varnar, sägande, att man får icke tro sådana, äfven om de berömde sig af att hafva uppryckts ända till tredje himmeln; ty där felades då Människosonens tecken, som är den rätta pröfvostenen, hvilken allena utforskar kristna och med säkerhet åtskiljer andarne. Detta böra vi lägga noga på hjärtat. Hela människosläktet är nedsänkt i ett djupt fördärf, en andlig dödsnöd, utur hvilken intet om än så svårt lidande, inga om än så tunga försakelser och uppoffringar, ingen verksamhet till medmänniskors bästa om än så hugstor och ädel, ja icke ens någon ånger och syndasorg förmår frälsa, utan endast ett Guds ingripande af idel nåd och barmhärtighet. Evangelium är det som gifver oss kunskap om denna frälsningens fullbordan utan all vår förtjänst eller värdighet, men icke blott det utan jämväl erbjuder och verkligen meddelar den botfärdige denna helt oförskyllda frälsning, hvilken han både får och bör Gud till ära med barnslig tillit och tacksamhet taga emot, det är *tro*. Grundfelet är och förblifver detta, att man så föga gör allvar med rättfärdighetens kraf, att det mänskliga samvetets röst genom en slapp och veklig tidsandas skadliga inverkan efter hand bringas till tystnad samt det gudomliga ordets spjut och naglar alltmer tilltrubbas och förslöas. Läte vi blott Guds ande fritt och ohindradt hos oss verka syndens rätta kännedom, vore vägen

sedan icke lång till ett rätt trons anammande af frälsningens fria gåfva.

Huru skulle då icke jubelropen skalla kring berg och dal vid pingstbudskapet: Herren är nära (Numen adest)! Ty han har icke blott enligt sitt löfte en gång i synlig måtto till oss sändt hugsvalaren utan är allt framgent med denne sin och Faderns ande i evangelium hos oss tillstädes, han som själf är Guds rättfärdighet både för och uti enhvar, som i botfärdig tro för honom öppnar sitt hjärta. Ja, låtom hvad i afton blifvit taladt om rättfärdigheten och lifvet af tro utgöra ett *tänk på* icke blott med hänsyn till det framfarnas stora minnen utan ock såsom en beredelse för den till sin innebörd ännu vida större heliga minnesdag, som omedelbart tillstundar.

Gör porten hög, gör dörren bred:
Ditt hjärta till hans boning red!
Låt trones lampa brinna klar,
och vaka, bed och redo var!
Han komma vill, han närmar sig
att med all nåd bekröna dig.
Dig vare pris, o Jesu kär,
som mig så mild och nådig är!

X.

Pingstdagens högmässa.

Åter en natt på järnväg; och pingstmorgonens sol lyste för mig öfver *Minneapolis*. Ingen af Amerikas Förenta stater har så många svenska invånare som Minnesota, i hvars folkrikaste stad jag nu befann mig, hvarpå ock den, såsom det efteråt i tidningarna angafs, vid de där firade festerna ända till 7,000 svenskar uppgående menigheten aflade ett tydligt bevis.

Den första af dessa högtider var samma dags högmässa, som för utrymmets skull hölls i den till gudstjänstligt bruk för tillfället inredda vackra och akustiskt utmärkta Colliseum Hall. Det kändes underligt att vid Mississippis strand upp-

träda såsom Guds ords förkunnare inför en svensk menighet, större än jag vet mig någonsin ha sett i Sverige inomhus samlad att fira gudstjänst. Liturgien, som följdes, var i allo vår kyrkas. Predikan hade att enligt Augustanasynodens lika väl som svenska kyrkans ordning ansluta sig till första årgångens nya högmässotext.

Joh. 15, 10—17.

Jesus sade till sina lärjungar: Om I hållen mina bud, så skolen I förblifva i min kärlek, såsom jag har hållit min Faders bud och förblifver i hans kärlek. Detta har jag talat till eder, på det att min glädje må förblifva i eder och eder glädje varda fullkomnad. Detta är mitt bud, att I älsken hvarandra, såsom jag har älskat eder. Ingen har större kärlek än den, att man låter sitt lif för sina vänner. I ären mina vänner, om I gören allt hvad jag bjuder eder. Numera kallar jag eder icke tjänare, ty tjänaren vet icke hvad hans herre gör; men eder har jag kallat vänner, ty allt, hvad jag har hört af min Fader, har jag kungjort för eder. I hafven icke utkorat mig, utan jag har utkorat eder, och jag har bestämt eder, att I skolen gå åstad och bära frukt, och att eder frukt skall förblifva; på det att hvad helst I bedjen Fadern i mitt namn, det skall han gifva eder. Detta bjuder jag eder, att I älsken hvarandra.

Dagens oförlikneliga jubelämne: Det är pingst!

1. Hvad är det som gör, att vi få fira pingstens heliga, härliga, saliga glädjefest?

Djupaste grunden därtill ligger i *Faderns kärlek*, hvarom textens första vers talar. Guds faderskärlek allena är det som gör, att åter den »blomstertid nu kommer med lust och fägring stor». För människans skull har han af intet frammanat hela denna sköna värld, hvilken särskildt om våren fyller våra sinnen med så mycken ljuflighet.

De fagra blomsterängar
och åkerns ädla säd,
de rika örtesängar
och lundens gröna träd,

de skola oss påminna
Guds godhets rikedom,
att vi den nåd besinna,
som räcker året om.

Så sjöng en af de forna innehafvarne af mitt nuvarande herdekall på Östersjöns gröna ö, och så är det i sanning. Alla dagar året om bevisar Gud på oss sin faderliga godhet, såsom en trofast skapare, hvilken »vill oss nära och fröjda på en gång». Men han icke blott uppehåller och rikligen försörjer oss alla, han jämväl beskärmar och bevarar de sina för skada, farlighet och allt ondt. Och denna hulda omvårdnad, som vi utan all vår förskyllan eller värdighet åtnjuta, har sin högsta yttring, sitt största vittnesbörd däri, att Gud sände sin Son i världen, icke för att döma världen utan på det att världen skulle varda frälst genom honom. Därför kunna vi i dag med lust och gamman fira pingst, emedan — vi tillförne fått fira jul.

Men hade icke den i världen komne *Sonen fullbordat sin Faders kärleksvilja*, så vore det likväl icke värdt för människan att lefva. Utan återlösningen i hans dyra blod vore vi de eländigaste af alla skapade varelser. Hvarken djur eller växter, hvarken fåglarna under himmelen eller blomstren på marken, hafva någon annan fortvaro än släktets eller artens; de uppstå i nya gestalter, hvarje gång det å nyo varder vår. Därför fröjdas all naturen, när våren återvänder med ny sol och värme, med nytt ljus och lif. Men människan, hon bär döden inom sig, både lekamligen och andligen, hvadan det för henne gifves allenast sorg, fruktan, väntan, sedan en gång samvetet blifvit rätt väckt till besinning af att hvarje hennes steg, hela naturen må för öfrigt andas idel lif och glädje, för närmare döden och domen. Dock lofvad vare Gud, *en* finnes bland människors barn, hvilken kunde om sig säga: »Jag har hållit min Faders bud och förblifver i hans kärlek», och som är människovänlig nog att vilja, det hans glädje må tillika blifva och förblifva i oss och vår glädje sålunda varda fullkomnad. Medlet därtill antyder han ock strax med de orden: »Ingen har större kärlek än den, att man låter sitt lif för sina vänner.» Och kommer då ditt oroliga hjärta fram med den invändningen, att detta kan icke gälla dig, enär

hos dig ingalunda är för handen det angifna kännetecknet på Jesu vänner, nämligen att göra allt hvad han bjuder, så har skriften att erbjuda dig läkedom äfven för detta svidande sår, i det att jag minner dig på, hurusom en annan skrift förklarar sammanhanget så, att du må veta, det fråga här icke är om att förut vara Jesu vän utan fastmer att på den af honom öppnade vägen blifva det, då det heter, att »Gud bevisar sin kärlek till oss däruti, att Kristus har dött för oss, medan vi ännu voro syndare». Ja, om vi blott äro af sanningen, så kunna vi inför honom stilla våra hjärtan, hvad helst vårt hjärta må anklaga oss för, ty Gud är större än vårt hjärta och vet allt. Så kunna då äfven vi fröjdefullt utropa: Det är pingst, det är vår! Ty påsk har ju gått förut, både korsets och uppståndelsens påska.

Ännu ett! Hvad betryggar för mig, just mig, tillgången till denna andliga vårfröjd, att äfven jag må med en fullkomlig glädje begå kristendomens tredje stora årsfest? Det gifva de orden till känna: »I hafven icke utkorat mig, utan jag har utkorat eder, och jag har bestämt eder.» Denna *utkorelse och bestämmelse* lägger jämväl själfva tillägnandet af julens och påskens saliga gåfva i Guds hand, såsom ock vår goda bekännelse betygar: »Gud gifver den Helige ande, som verkar tron, när och hvar han vill, hos dem, som höra evangelium.» Gud har visserligen beslutit att gifva den eviga saligheten allenast åt dem, som med en sann och lefvande tro omfatta nåden i Kristus Jesus och däri intill ändan framhärda; hvarigenom det alltså är ställdt i människans fria val att antaga eller förkasta den gudomliga kärlekens alla åsyftande frälsningsanbud. Men huru svårt det än må vara att för vår tanke uppdraga gränserna eller begreppsmässigt bestämma förhållandet mellan Guds allmakt och mänsklig frihet, så hafva vi dock att på ord och löften af Herren, sådana som de nyss anförda, ur texten hämtade, bygga vårt salighetshopp, såsom på en klippa, mot hvars grunder vågen fåfängt vredgad slår, ty tryggad därpå står Kristi kyrka, lika mycket ett sanningens som nådens under. Väl har enhvar att med fruktan och bäfvan arbeta på sin frälsning; men icke dess mindre är Gud den, som verkar i eder både vilja och gärning för sitt välbehags skull. Visserligen kan människan, trots allt från Guds

sida, till sist gå förlorad, det är sant; men hon behöfver det icke, det är än mer visst och sant. Ty vi äro icke blott i Jesus Kristus utkorade och förutbestämda att ärfva evigt lif och salighet, utan han har tillika genom sin Helige andes sändande grundat en frälsningsanstalt med öppen tillgång till andligt ljus och helig andekraft, så att i denna världens ofruktbara ökenland väller fram en outsinbar källa, hvarigenom öknen skall lustig varda, och vildmarken skall glädjas och blomstra såsom en lilja.

2. Hvaröfver är det som den kristna kyrkan i dag gläder sig, jublande inför Herren?

Först att Gud talat till oss af himmeln. i det att *Sonen kungjort för oss allt hvad han hört af sin Fader.* Och denna förkunnelse, hvartill Herren Kristus under sitt jordelif lade grunden, vann sin fullbordan på den första pingstdagen efter hans himmelsfärd, då lärjungarne, på det sätt vi nyss från altaret förnummo och för öfrigt af barndomen alla väl känna, erfor uppfyllelsen af det »Faderns löfte, hvilket I — hade han sagt — hafven hört af mig». Till och med en vis hedning kunde erkänna såsom det enda sättet för människan att komma till rätt kännedom och visshet om sin salighet vara, att Gud själf täcktes personligen meddela sig med henne. Och gamla testamentets störste profet har gifvit uttryck åt samma allmänna mänskliga behof i de orden: »O, att du ville låta himmeln remna och du fore hit neder, att bergen för dig flyta måtte, såsom ett hett vatten för kraftig eld försjuder, att ditt namn måtte kunnigt varda.» Och lika litet som människan af sig själf var i stånd att skingra det töcken, hvaraf hon är i andligt hänseende omgifven, lika helt och fullt ligger nu för hennes inre blick afslöjadt Guds frälsningsråd i de skrifter, i hvilka Andens kraftiga pingsteld från himmeln stannat kvar på jorden, till kungörande af vår Guds namn för alla dem, som vilja låta sitt naturliga hjärtas berg af den elden såsom ett hett vatten göras flytande.

Därhän måste det komma, att med insikten i Guds vilja och råd om vår salighet förbindes det *förblifvande i Jesu kärlek*, hvarom texten talar, och som tvifvelsutan närmast är att förstå om hans kärlek till oss, men måste leda till att vi lära älska honom tillbaka, som först älskat oss. Denna vän-

skapsförbindelse mellan Herren och den troende själen är något helt annat än det förhållande, hvari hela världen till honom står såsom föremål för hans alltomfattande kärleksrika förbarmande och tålamod. Öfvergången därtill utgöres af den tjänareställning, hvilken af Herren Jesus i vår text framhålles såsom det nämnda vänskapsförhållandets villkor och förutsättning. »Tjänaren vet icke, hvad hans herre gör»; hvaremot vännen icke blott har tillträde till alla sin väns kunskapsskatter utan — hvad ännu mera är till — hans famn, hans hjärta. Därmed ha vi berört själfva medelpunkten, det högsta föremålet för vår pingstglädje, detta att Guds och Jesu ande i ordet och sakramenten än i dag nalkas oss lika verkligt, som han en gång i forna tider, när pingstdagen var inne, nedsteg från himmeln i gestalten af tungor såsom af eld, hvilka fördelade sig och satte sig på hvar och en af lärjungarne. Det är detta, som mer än något annat gör denna dag, lika visst som julnatten, för oss stor och säll, som nu, lika visst som då, gör vår mun full med löje och vår tunga full med fröjd, detta att himmelns välbehag ännu besöker jorden och för jordens barn reses bönens himlastege, med ett jord och himmel omslutande löfte sådant som detta, att »hvad helst vi bedja Fadern i hans Sons namn, det skall han gifva oss». Hvad viljen I mer? Är det icke skäl nog till att man skall säga ibland hedningarne: »Herren hafver gjort stora ting med dem»; och för de kristna fullgiltig grund att svara: »Herren hafver gjort stora ting med oss, däröfver äro vi glada.»

Men vår pingstglädje får ej stanna vid ord, om än så berättigade, ja utgörande en än så helig plikt. Den skall, om den är af äkta slag, föra med sig, att vi *bära frukt*, och detta icke på tillfälligt vis utan förblifvande. Och frågar du, hvari frukten består, så angifver Jesus detta i dagens text först genom talet om att hålla hans bud och vidare medelst tillägget: »Detta bjuder jag eder, att I älsken hvarandra.» Så långt är allt godt och väl för dem, som börjat älska bröderna. Men hvad skola vi väl säga, då vår Herre och Mästare vidare beskrifver denna den kristna brödrakärlekens art och mått sålunda: »Detta är mitt bud, att I älsken hvarandra, såsom jag har älskat eder.» Och denna vår kärleks

mönsterbild säges uttryckligen vara en kärlek in i döden, en kärlek, som icke gör anspråk på något eget företräde, utan fastmer påyrkar ett kärlekens utjämnande af hvad som kunde åtskilja, ändtligen en kärlek, hvars berömmelse vore att hafva tagit initiativet till kärleksbandens knytande, icke att endast med genkärlek besvara mottagna kärleksbevis. Inför en sådan skildring måste enhvar rygga tillbaka. Ty hvem håller profvet därvid? Visserligen ingen. Men om vi än icke få i detta »såsom», hvarmed beskaffenheten och måttstocken af de kristnas inbördes kärlek angifvas, tillika se uttryckt grunden därför, så må dock å andra sidan icke nekas, att i det »gå åstad», hvarmed Jesus inleder sitt tal om de kristnas bestämmelse att bära frukt, är en tröstelig vink oss lämnad om människolifvets inskränkthet, som äfven i lyckligaste fall icke möjliggör annat än åter och åter förnyade ansatser att alltfort sträcka sig mot det, som är framför, och jaga mot målet, hvad som ju äfven för en Paulus var fullkomningens enda möjliga form under jordelifvet. Först i himmeln kunna vi motse att genom Guds nåd verkligen fullkomnas, efter den urbild hvilken dock redan här nere utgjorde allt vårt sträfvandes, vårt jagandes mål. Där uppe skall jordelifvets andliga vår öfvergå i evig sommar, då »ödemarken skall blomstra och fröjdas i all lust och glädje; ty Libanons härlighet är henne gifven, Carmels och Sarons skönhet», och vi få »se Herrens härlighet, vår Guds majestät». Må blott

. . . . . . kölden i vårt sinne
lik vinterkylan fly,
och kärleken där inne
lik vårens morgon gry.

Snart våren är förliden,
men, Jesu, när oss blif!
Med oskulden och friden
du oss din Ande gif,
att hjärtats stormar tystna
och själen uti ro
till dina bud må lyssna,
på dina löften tro!

XI.

Aftongudstjänst i St. Paul.

Pingstdagens eftermiddag var anslagen till gudstjänst i *St. Paul*, Minnesotas hufvudstad. Staden, hvarest svenskarnes första sjukhus af Minnesota-konferensen öppnades den 4 april 1882, i hvilket under sistlidet år omkring 400 patienter vårdades, har en blomstrande svensk-luthersk församling, hvars ledning är öfverlåten åt Augustanasynodens flerårige president teologie doktor *P. J. Svärd*. Efter en timmes färd med raska hästar befann jag mig i herdetjället, där allt bar vittnesbörd om befintligheten af de egenskaper, hvilka Guds ord i hemmet fordrar hos den, som skall hafva vård om Guds församling. Det var ett »hus med all värdighet», sådant Paulus förklarar anstå innehafvaren af ett biskopsämbete, »lydiga barn» icke förgätandes. Mina synnerliga vänner blefvo här, såsom så ofta annars, just barnen, till hvilka jag ock härmed bringar min hälsning genom deras vördnadsvärda föräldrar, om dessa rader till äfventyrs komma under dessas ögon.

Predikan vid aftongudstjänsten i härvarande kyrka, som äfvenledes var afsedd att erinra om Upsala möte, hölls af mig, sedan jag i anslutning till Johannes' hälsning i Uppenbarelsebokens 1:a kapitlets verser 4—6 framburit den mig ombetrodda hälsningen, öfver

Upp. 2, 1—5.

Skrif till ängeln för församlingen i Efesus: Detta säger den som håller de sju stjärnorna i sin högra hand, den som vandrar midt ibland de sju gyllene ljusstakarna. Jag känner dina gärningar och ditt arbete och ditt tålamod, och att du icke kan fördraga de onda och har pröfvat dem, som säga sig vara apostlar och icke äro det, och har funnit dem vara lögnare. Och du har tålamod och har fördragit för mitt namns skull och icke förtröttats. Men jag har det emot dig, att du har öfvergifvit din första kärlek. Kom därför ihåg, hvarifrån du har fallit, och bättra dig och gör de första gärningarna.

Det Herrens Jesu bref, hvars förra del nu blifvit uppläst, är ställdt till en man, som sannolikt hade öfveruppsikten öfver flera församlingar jämte det att han var den efesinska församlingens herde, enär Efesus intog icke blott i borgerligt utan äfven i kyrkligt hänseende den betydelsefulla ställningen af en metropol. Denna likhet mellan eder stad och den nämnda staden är dock af alltför ringa betydelse för att däri skulle kunna ligga tillräcklig anledning för mig att välja den text, jag valt. Den väsentliga anledningen härtill ligger fastmer i den valda textens lämplighet så väl för den innevarande pingsthögtiden som för den anspråkslösa minnesfest vi här begå. Vårt ämne vare

Den första kärleken.

För kristenheten i dess helhet är detta uttryck ganska lämpligt för att karakterisera den med pingsten inledda apostoliska tidsåldern; för särskildt den svenska kyrkan åter tiden närmast före och efter Upsala möte, då kärleken hos Sveriges folk till det rena evangelium och honom, Människosonen, hvilkens fotsida dräkt och gyllene bälte detta kan sägas vara, sattes på de allvarligaste prof och, i stort sedt, bestod profven. Ty den första heliga kärlekens föremål är ingen annan än *han*, som håller de sju stjärnorna i sin högra hand och som vandrar midt ibland de sju gyllene ljusstakar. Det är kyrkans herre, som här så skildras, å ena sidan med hänsyn till församlingarnas änglar, det Sion, hvarom han säger: »Si, uppå händerna hafver jag upptecknat dig», och å andra sidan med afseende på församlingarna själfva, nya testamentets Israel, som de orden gälla icke mindre än det gamlas: »Jag skall vandra ibland eder och skall vara eder Gud.» Denna Herrens hulda kärlek kan icke annat än, då den först blir af människan rätt känd, hos henne mana fram en genkärlek, ung och varm enligt den första kärlekens art. Vill du höra dess språk, så lyssna till bruden i Höga visan, då hon sjunger om sin vän, såsom den där för på bete ibland rosor, eller då hon beder honom: »Sätt mig såsom ett insegel på ditt hjärta och såsom ett insegel uppå din arm, ty kärleken är stark såsom döden och dess nitälskan fast såsom dödsriket,

dess glöd är brinnande och en Herrens låge, så att ock mycket vatten icke förmår utsläcka kärleken eller strömmar fördränka honom; om en ville gifva alla ägodelar i sitt hus för kärleken, så gulle det alltsammans intet.»

Men ty värr, ty värr, det plägar icke i längden så förblifva. Äfven på andens område förlora pingstens liljor gemenligen snart något af sin ursprungliga rika, friska doft. Detta gäller icke allenast den enskilde, det gäller äfven församlingslifvet. Dess pingst synes vara hos oss länge sedan förbi, »ett öfvervunnet stadium». Vi ha blifvit så öfvermogna i förståndsutveckling. Se där ett af vår tids mest utmärkande karaktersdrag. Den barnsligt sanna, den enda evigt sanna uppfattningen af Gud på ett rent personligt sätt har mångenstädes lämnat rum för en förment högre ståndpunkt, på hvilken Gud blifvit ett begrepp, en rättsgrundsats, en idé i stället för en fullt verklig, lefvande, närvarande person. Förr gällde det att »vandra inför Gud» och söka »täckas honom»; nu åter varder ofta för en människa med högre lefnadsmål hennes uppgift att »göra rätt» för att dymedelst »förverkliga sitt eget väsen». Och hvem vill väl neka befogenheten af jämväl dessa sistnämnda kraf, hvilka ju på visst sätt vittna om ett framåtskridande i kunskap och förstånd? Men den förståndsmässiga kunskapen allena uppblåser; endast förenad med kärleken tjänar den till att i sanning uppbygga.

Den första kärleken är det närmaste utflödet af hvad skriften kallar tro, hvarpå i den rena evangeliska läran allt ytterst kommer an. Gärning är ock ett godt ord, om det blott rätteligen brukas. Men gärningarna äro sannskyldigt goda, endast i den mån de härflyta af tro, som är verksam genom kärlek. Därför blifver icke erkännandet från Herrens sida obetingadt af några gärningar, vare sig arbetets eller tålamodets, så snart han nödgas tillägga: »Men jag har det emot dig, att du har öfvergifvit din första kärlek.» Stort är visserligen, när Herren om en menighet säger, att han känner henne såsom den där icke kan fördraga de onda, detsamma som aposteln Paulus kallar att icke bära främmande ok tillsamman med de otrogna, utan efter anställd noggrann pröfning i Guds ords ljus låter lögnen vara lögn, dristade denna än att förmätet göra anspråk på rent af apostolisk myndig-

het. Ännu större är berömmelsen att hafva tåligt fördragit de lidanden, som kampen för Jesu namns skull oundgängligt för med sig, och icke förtröttats. Och likväl heter det: »Kom ihåg, hvarifrån du har fallit, och gör de första gärningarna», den första kärlekens, som icke vet af någon tröghet eller motvilja i den älskades tjänst — då Kristi kärlek tvingar oss, som hålla så före, att en har dött för alla, och därför hafva alla dött. Och sådan förtröstan och Guds nåds kännedom gör en fröjdesam, tröstfull och glad emot Gud och alla kreatur, hvilket den Helige ande gör i tron; däraf varder man viljog och lustig att göra allom godt utan tvång, allom till tjänst vara, Gudi till vilja och lof, den honom sådan nåd bevisat hafver (Luther). Det hör till denna den första kärlekens art att aldrig spörja, huru mycket man får vid sanningens försvar gifva efter till andras behag eller egen ro, såsom i våra dagar dess värre är så vanligt. Man frågar icke, såsom nu för tiden äfven här ute torde förekomma, likasom det hos oss där hemma nog icke så sällan händer: Vågar jag göra det eller låta ett annat utan att behöfva frukta för att gå miste om det eviga lifvets krona? Ty den första kärleken söker icke undkomma för billigaste möjliga pris, vare sig det gäller verksamhet eller försakelse, utan finner fastmer allt, som göres för den älskade, lätt och ljufligt, samt har sin glädje och lön redan i att få tjäna honom, få för honom offra sig.

Hvad hafva vi nu att säga härtill? Det torde icke vara tvifvel underkastadt, att Upsala-mötes-jubiléer litet hvarstädes väl behöfvas för att föra tankarna åter till vår evangelisk-lutherska tros ungdomstid. Tillbaka, för att kunna rätteligen gå framåt! Tillbaka, att taga en ny, djup ansats i uppriktig ånger och bot, men ock i frimodig tillit till honom, hvilken våra synder själf bar på sin kropp upp på trät, på det att vi skulle vara döda från synderna och lefva för rättfärdigheten! Tillbaka, du unga släkte, till dina fäders första kärlek, af dem lagd i dagen, då de, tillfrågade om de ville vid den goda evangeliska bekännelsen stå fasta, äfven om det skulle behaga Gud att de måste därför något lida, med den första kärlekens eld i hjärtat enhälligt förklarade sig icke vilja därifrån vika utan vara redo att därför våga lif och

blod! Tillbaka till din rätta vingård och Akors dal, där man predika skall det I hoppas skolen! Och där skall du sjunga, likasom i din ungdomstid:

Han på korset, han allena
är min fröjd och salighet.
Ingen kan så väl mig mena,
ingen så mitt bästa vet,
ingen är mot mig så god,
ingen så har tålamod.
Sökte jag i. hvarje rike,
aldrig funne jag hans like.

Han på korset, han allena
allt mitt hopp och goda är,
ingen må mig det förmena,
att jag hafver honom kär.
Ingen har en vän försport,
som har gjort hvad han mig gjort;
han vill mig med Gud förena,
han på korset, han allena!

XII.

Jubelfest i Minneapolis.

Då jag på aftonen återvände till Minneapolis, mötte mig den hemska synen af en eldsvåda i omedelbar närhet af min därvarande bostad. Särdeles på något afstånd såg faran mycket hotande ut; men genom brandkårens utomordentliga raskhet begränsades förödelsen till det först antända huset, hvilket likväl i grund brann ned. Med tacksamhet mot Gud, som lät oss i frid gå till nattens ro och jämväl låtit den hotande olyckan för våra grannar få en jämförelsevis god utgång, insomnade jag godt, efter att ju ha tillbragt de bägge föregående nätterna på järnväg och under dessa båda sista dagar haft den ansvarsfulla uppgiften att till icke mindre än fyra af de nordligaste punkterna för svensk odling i den nya världen framföra modern Sveas budskap och min Herre

Kristi. Med undantag af en högtidlig aftonkonsert, som lik vesperklockans ljud manade till akt på det storartade jubileum, hvilket följande dag skulle af Minnesota-konferensen här firas, var hela annandagen anslagen åt hvila och umgänge med konferensens mest betydande män, bland hvilka jag inskränker mig till att nämna min värd, den med rätta högt uppburne pastorn härstädes artium magister *C. J. Petri*, den ungdomligt varmhjärtade veteranen, konferensordföranden *P. Sjöblom*, samt den framför allt genom sitt utmärkta arbete »De svenska evangelisk-lutherska församlingarnas och svenskarnes historia i Amerika» äfven i Sverige bekante, lika anspråkslöse som grundlige forskaren teologie doktor *E. Norelius*.

Den sistnämnde var den, som intog ledareplatsen vid den första bland de trenne fester, hvarmed Upsala mötes minne blef tisdagen den 23 maj firadt i den väldiga Exposition Hall. Det var en värdig inledning, anordnad såsom sig borde i rent gudstjänstlig form. Vid den andra festen, som hölls på middagen och var företrädesvis afsedd för barn och ungdom, var den egentlige talaren statens guvernör norrmannen *Knute Nelson*, hvilken jag fann mig uppfordrad att gifva ett offentligt erkännande för det sätt, hvarpå han, för att begagna tidningspressens ord, »emphasized the fact that Sweden was the head of the Protestant forces, forming a bulwork of Protestantism — in a noble and progressive nation». »It was», tillägger the Independent, »a noteworthy little episode, when Bishop von Schéele, himself the accredited representative of the Swedish Church and bearing in his own royal handwriting a mission to the Swedes of America, rose in his place as the Governor of the State concluded and heartily shook his hand.» Särskildt för barnen anslående var helt visst det samtal, som med dem fördes af teologie och filosofie doktor *O. Olsson*, hvilkens spirituella begåfning jag nu fick göra bekantskap med. Det gjorde en förträfflig effekt, då han efter åtskilliga misslyckade försök att af barnens egen mun framlocka jubileets betydelse, »icke visste annan råd än att fråga den tillstädesvarande presidenten, som väl ändå måste kunna svara härpå». Därefter tillade ock jag några ord, med maning till de unga att i sitt lif troget återspegla

betydelsen af det gamla fäderneslandets om sol och himmel minnande blågula korsfana, men icke mindre att blifva trogna mot sitt nya fosterlands stjärnbaner i hvitt och rödt, oskuldens och kärlekens färger.

Höjdpunkten bildade emellertid tredje afdelningen, aftonens imposanta jubelfest, hvilken i storslagenhet stod tillbaka allenast för den af Augustanasynoden i dess helhet något senare i samma syfte firade. Frestelsen är för mig icke liten att vid tillfällen sådana som det föreliggande ingå i en fullständigare skildring, än hvad planen för dessa penndrag medgifver. Men det får icke ske vare sig nu eller framdeles, om icke den föresatta uppgiftens fullföljande till slut skall i och med detsamma uppgifvas. Alltså intet om den förträffliga musiken och sången; intet heller om pastorn artium magister *Ludvig Holmes'* väl genomtänkta och fint uttryckta festpoem; intet en gång om det på engelska språket hållna talet af professorn vid denna konferens' högre läroanstalt Gustavus Adolphus College i St. Peter *S. J. Carlson* — för att uteslutande något dröja vid den svenska »hemlandstonen». Fritt bröto orden härvid fram nu, som alltid under denna färd, ur mitt öfverfulla bröst; men enligt en mig efteråt vänligt tillsänd stenografisk affattning har jag satts i tillfälle att däraf lämna ett tämligen ordagrant utdrag.

Festfirande församling!

Då för kort tid sedan från Augustanasynoden till oss där uppe i edra fäders land ankom inbjudning att med eder deltaga i firandet af Upsala mötes 300-årsjubileum, blef jag af Sveriges konung såsom svenska kyrkans öfverhufvud i nåder till ombud utsedd. Mottagen då, ärade landsmän, genom mig hälsning från eder forne konung jämte öfriga hemmavarande trosförvanter.

Skäl nog hafva vi i sanning att på ömse sidor om världshafvet låta ur tacksamma hjärtan till alla goda gåfvors gifvare uppstiga ett gemensamt lof för den oskattbara förmån vi äga i det från falska mänskliga tillsatser renade evangelium, till hvilket vårt folk sedan 300 år tillbaka bekänt sig, för att — såsom denna stats herr guvernör tidigare i dag på samma plats trohjärtadt betygat — evärdeligen (for ever) därvid för-

blifva. Ja, »lofva Herren, min själ och allt det uti mig är, hans heliga namn! Lofva Herren, min själ, och förgät icke hvad godt han dig gjort hafver, den dig alla dina synder förlåter och helar alla dina brister, den ditt lif förlöser ifrån fördärf och kröner dig med nåd och barmhärtighet, den dig uppfyller med tröst, att du dägelig varder, och gör dig ung och frisk såsom en örn!» Eller finnes någon här, som icke känner sin själ vilja liksom på örnvingar stiga mot höjden, för att tacka och prisa vår Gud, att han varit och fortfarande är oss så huld och god, trots alla våra försummelser och öfverträdelser, all vår ovärdighet? Ty hvad kan vara mer ägnadt att stränga själens harpa till tacksamhetens jubel, än tanken på den Guds trofasthet, som under sekler blifvit oss bevisad, i det att ljusstaken icke flyttats från dess rum i Nordanlanden, utan fastmer ljuset ännu lyser alla dem, som äro i huset, ut öfver tvenne världsdelar?

Denna stund är vigd åt ett stort och heligt minne, som kommer oss att glädjas och jubla inför Herren vår Gud. Men tjänen Herren med fruktan och fröjden eder med bäfvan! Stundens höga vikt kräfver, att med jublet förbindes ett allvarligt rannsakande af

Vår tids allmänna karakter

eller

De faror, mot hvilka nutidens åttlingar af Upsala mötes mån hafva att manligt strida.

Om vi då gå att med hänsyn till föremålet för vårt jubel undersöka den tids kynne, uti hvilken vi befinna oss och hvars barn vi i mer än en bemärkelse samtligen äro, så lärer den icke kunna frånkännas karakteren af en storhetstid. Ja, så stor och skickelsediger träder denna tid fram för min andes öga, att endast tvenne af de tidsåldrar, hvarom häfderna ha att förmäla, förefalla mig mer epokgörande, nämligen reformationstiden samt tiden för Guds sons inträde och verksamhet i världen. Äfven nu äro många betydande krafter i rörelse, och otacksamt vore det att icke erkänna den nåd, som innebäres uti att ha fått sitt lif af den gudomliga

världsstyrelsen förlagdt till en sådan tid. För egen del ville jag ingalunda byta ut den posten, som allas vår Herre i den jordiska utvecklingen anvisat mig, mot någon post i annan tid, äfven om det stode i min makt. Ty här finnes fullt upp att göra i Herrens tjänst, öfvernog af ärofulla uppgifter att lösa. Men därmed stå i nära samband de tunga, mörka slagskuggor, hvilka ligga utbredda öfver taflan.

Mest oroande äro visst icke de *yttre förhållandena*, hvilka tyckas i mångt och mycket bebåda en allmän omhvälfning af både den sociala och den politiska ställningen i vår värld. Härtill räknar jag de i grund och botten förändrade ekonomiska konjunkturerna, ett nära förestående världskrig, anarkismens möjliga genombrott o. d. Sådant kan innebära lika mycket hopp om den andliga atmosfärens rensning som hot för framtiden.

Ej heller behöfva vi rädas tidens på en gång djupa och vidtgående *fiendskap mot det rena evangelium*, som vid Upsala möte 1593 vann snart sagdt enhälligt erkännande af detta svenska folk, hvilket var af försynen bestämdt att betrygga dess fria förkunnande i hela världen. Sant är, att otron i våra dagar uppträder på ett sätt, som kan med fog komma oss att rysa, om vi tänka på dess förbund med vare sig vetenskapen, samfundsandan eller det allmänna kulturlifvet, om vi taga hänsyn till dess oerhörda ofördragsamhet å ena sidan eller den ännu farligare förklädnaden i kristliga ord och talesätt å den andra. Att oaktadt detta allt evangelium ännu står kvar, i sig oförändradt, oförsvagadt, det visar likväl mer än något annat, hvilken stormakt utan like det är. Vore det icke en sådan, hade sannerligen icke de visa och mäktiga i denna världen behöft att alltjämt fortsätta sina angrepp därpå och med stigande ifver bekämpa det. Ofta blef det sagdt, att kristendomen nalkades sitt slut, att det rike, som Kristus på jorden grundat, snart måste falla; men i stället ha allt intill denna dag de fallit, hvilka dristat resa sig upp däremot. Det evangeliska gudsriket på jorden har icke blott *trots* fiendernas alla arga och listiga anlopp utan till och med *genom* dessa blifvit alltmer befäst, så att det står där än i dag, sannande det ordet, att helvetets portar icke skola blifva det öfvermäktiga. Det kan icke annor-

lunda vara, än att den eviga rättfärdigheten skall i orättfärdighetens värld möta motstånd; motståndet just bevisar evangelii himmelska rättfärdighetsart. Endast af sina barn har visdomen städse blifvit rättfärdigad. Och »barnen» tjänar allt till det bästa. Äfven hos dem, som hafva Gud kär, finnes mycken ofullkomlighet och brist, många fel och skröpligheter, hvilka våra motståndare, om än kärlekslöst, kanske äfven skeft och öfverdrifvet, dock alltid till vårt gagn framdraga, då vi därigenom få syn på och kunna söka rätta, hvad som måhända annars alldeles undginge vår uppmärksamhet, och i hvarje fall ryckas upp ur den dolskhetens ro, hvari enhvar särskildt där uppe i Norden har så lätt att försjunka.

Nej, hvad som hufvudsakligen gör mig betänksam med hänsyn till den närvarande tidens egendomliga skaplynne och de faror, som äro därmed förknippade, är i första hand den *själfgodhet*, som i så hög grad kännetecknar vår tid. Djupt olycklig är hvarje människa, som blifvit sig själf nog; och hemsk i sanning måste mänsklighetens lott blifva, om denna själftillräcklighetens förvillelse finge taga öfverhand, lik en dödlig själsepidemi. Ingen lekamlig pestsmitta går upp emot det all lycka, glädje, hälsa, kraft undergräfvande gift, som i denna tidsriktning ligger gömdt. Och sjukdomen är redan mer än sporadisk. Fallen ökas dag för dag i fruktansvärd grad. Det onda har spridt sig både åt norr och söder, både i ost och väst. Redan i mänsklighetens barndom finna vi hos människorna samma böjelse, uttryckt i företaget att bygga ett torn, hvars höjd skulle räcka upp i himmeln, för att sålunda göra sig ett namn, i sin stolthet och sitt öfvermod glömmande den helige i höjden, hvilken dock allena är den, som vill och kan göra oss ett stort namn till välsignelse (jfr 1 Mos. 11, 4 och 12, 2). Detta upprepar sig i våra dagar, då människobarnen väl icke ännu i samma omfattning, som i det gamla Babel, men många hvar för sig eller i smärre hopar försöka att titaniskt storma himmeln, med förakt för honom som likväl i sin hand håller spiran öfver både himmel och jord. Det är en olycka utan like, likasom en skuld utan like, när människan förgäter Gud.

Men denna vår tids själfgodhet har vid sin sida en icke mindre skuld och olycka i den ömkliga *osjälfständighet*, som

lika allmänt möter oss, hvarthän blicken än må vändas. Skenbart oförenliga motsatser, se där hvad som mer än något annat torde vara den närvarande tidens signatur! Och här, likasom så ofta annars, gå motsatserna öfver i hvarandra. Ganska naturligt är, att den, som icke vill stödja sig på Gud, måste söka sitt stöd i naturens krafter eller, då dessa snart visa sig blinda, hårda, obevekliga, hos medmänniskor; ty stöd kan dock den ändliga varelsen icke i längden undvara. Tjänstvilligt erbjuder i dag som fordom den *store* påfven stödet af allahanda inbillade makter, och de äro icke få, som låta sig häraf bedåras. Men han är visst icke den ende, som för tidens osjälfständiga andar öppnar famnen. Här står rundt omkring oss en stor skara *små*påfvar, hvilka utan påfvenamn likaledes åsyfta att få de arma stackarne in under ett ok, ingalunda mindre tryckande och förnedrande än det romerskt påfliga oket. Vår Frälsare har själf förutsagt, att så skulle ske, då han sade: Jag har kommit i min Faders namn, och I mottagen mig icke; kommer en annan i sitt eget namn, honom skolen I mottaga. Men huru är sådant möjligt? Allenast därigenom, att denna världens Gud har förblindat de otrognas sinnen, att för dem icke skall stråla ljuset af Kristi härlighets evangelium.

Denna förening af självgodhet och osjälfständighet, som tillhör vår tid, har sin rot i tidsandans allmänna benägenhet till *frigörelse från Gud* i stället för, hvad som dock var reformationens innersta grund, själens djupa behof af *frigörelse i honom*. Det gifs ingen större fara för människan än denna, att inbilla sig kunna undvara Gud. Hennes farkost vräker då utan kompass omkring på detta lifvets stormiga haf. Aldrig har ett människohjärta kommit från ängslan till ro, från svagheten till styrka, förrän det hvilat vid Guds hjärta och där funnit frid samt med friden i Kristus Jesus Andens lefvandegörande kraft. Det är reformatorernas sanna berömmelse att hafva insett och behjärtat denna människans litenhet i sig själf och storhet i Gud. En gång i sanning frigjorda och med Guds ord obetingadt på sin sida hvarken kunde eller ville de afstå från bekännandet inför all världen af denna sin med bibelns vittnesbörd öfverensstämmande lifserfarenhet. Tillfrågad, hvar han skulle vara, när ingen, hvarken kejsare

eller påfve, längre beskyddade honom, svarade Luther: »Under himmeln.» Så hafva ock de svenska reformatorerna, en Olaus Petri, en Laurentius Andreæ, tänkt och därefter handlat, då de beröfvades ämbete och egendom, ja hotades med förlust af själfva lifvet, i det att konungen, som förr var deras mäktige vän och beskyddare, icke blott öfvergaf utan helt vände sig emot dem. Hvar är nu denna gudhänvända sinnesart, detta frimodiga öfverlåtande af allt till vår himmelske Faders vårdande kärlek, hvilken han bevisat oss genom att utgifva sin ende Son och efter dennes återgång till Fadern genom Hugsvalarens sändande, hvarom vi i den nyss firade pingsthögtiden å nyo påmints? Tron är ej mer hvad den fordom var; och denna vår tids trossvaghet har på samma gång sin yttring och sin orsak i bekännelsens svaghet. Det är icke blott det kyrkliga läroämbetets, det är hvarje kristlig faders och moders, hvarje andlig ledares och mognare väns heliga kallelse inom vår kyrka att fulltonigt i ord och handling bekänna den tro, som af själ och hjärta var våra fäders och åtminstone i objektiv bemärkelse, Gud vare lofvad, ännu tillhör oss, deras barn. Denna vår tros kärna, dess innersta väsen, must och märg är intet annat än den på Guds eget ord och löfte grundade tillförsikten och öfvertygelsen, att människoandens djupaste behof, behofvet att komma Gud nära, att få vara hos Gud och hafva Gud hos sig, i Jesus Kristus blifvit för tid och evighet uppfylldt och tillfredsställdt.

På trefaldigt sätt har Gud genom sin Son ingått i mänskligheten, såsom högsta sanningsvittne, öfversteprâst och konung. I motsvarig trefald ha vi evangelisk-lutherska kristna att i allt vårt lif bekänna honom såsom vår ende rätte Herre. Alldeles utan sådan bekännelse äro vi visserligen icke heller nu i något af dessa hänseenden. Guds ande är tvifvelsutan alltfort ibland oss närvarande och äfven verksam. Pingstens välsignelse har icke upphört, icke kunnat upphöra. Men flämtande och matt brinner ty värr mestadels den eld, som för 300 år sedan spred ett så stadigt sken och gaf ifrån sig en så jämn värme. En hastig blick åt de tre angifna särskilda hållen skall öfvertyga oss, att faran på alla dessa håll är ganska stor men ojämförligt störst i afseende på vår prästerliga kallelse.

Hvad angår öfvandet af vår uppgift såsom de där hafva att i vår Mästares efterföljd häfda sanningen på jorden, så må icke förbises eller underkännas betydelsen af det *sannings-sinne*, som i flera riktningar, och det icke minst på det andliga området, utmärker vår tid. Icke kan det heller för den kristna sanningens framgång vara betydelselöst, att man i våra dagar bemödar sig om att utforska grunder och sammanhang i hvad som fordom ofta fick utan närmare undersökning gälla för sant, blott emedan det af flertalet hölls för sanning. Vi må blott icke öfverskatta värdet häraf. Att söka sanning är icke detsamma som att vara af sanningen. Ty värr händer alltför ofta, att man slår sig till ro vid blotta sökandet eller på sin höjd vid en eller annan sannings utfinnande, utan afseende på om därmed verkligen ernås ett högre, sannare lif för en själf eller andra i enlighet med den funna sanningen. Och låt vara, att man aldrig varit ifrigare än i vår tid att fråga: Hvad är sanning? — så fruktar jag likväl, att månheten om sanningens förverkligande i lifvet ingalunda svarar däremot; ja, jag är nästan böjd att ur det eviga lifvets synpunkt föredraga forna tiders större omedelbarhet och sanningsenfald framför vår tids allt söndersmulande kritik.

Äfven med hänsyn till det konungsliga värf, hvartill vi äro såsom evangelisk-lutherska kristna kallade, jag menar *världens behärskande*, kunde väl tyckas, som vore denna tidsålder hunnen långt framom sina föregångare. Härvid afser jag icke egentligen det välde, vår tid öfver den yttre naturen i så vidsträckt omfattning vunnit, änskönt ej heller detta är för Kristi rikes utbredning oviktigt, utan den inre makten öfver sinnena, hvilken jämväl i våra dagar öfvas genom det mänskliga ordets större inflytande än måhända i någon föregående tid. Vare sig vi företrädesvis fästa oss vid det talade ordet självt eller dettas tusenfaldigade spridning genom dagspressen, så är detta i våra dagar vordet en makt, jämförlig med, ja öfverlägsen mången konungs i spetsen för en väldig här. Och här gäller sakförhållandet i och för sig gemenligen så godt som intet, de personliga intressena allt. Det är rent af förvånande, huru den sanningskärlek, hvaröfver tiden så mycket bröstar sig och som teoretiskt sedt i viss mån må erkännas vara dess ros, snart sagdt helt och hållet

plägar lämnas å sido vid dessa tidens s. k. praktiska sträfvanden, vid hvilka religionen ofta får tjäna till medel för ganska jordkrypande syftemål. Men af frukten känner man trädet. Många bland de folkuppviglare, hvilka väldigast betvinga skarorna just genom att vädja till deras uppjagade religiösa känslor, visa sig sakna all förmåga så väl att hämma och leda en af dem frambesvuren andlig rörelse som ock att för egen del iakttaga den självbehärskning, som dock är den andliga konungslighetens förnämsta prerogativ. Påfallande är ofta, midt i all storordig frihetsyra, både hos anförarne och de djupa leden, den fullständiga invärtes bundenheten och oförmågan att tygla de naturliga böjelserna, antingen nu dessa tendera till att sänka människan ned under eller i tom inbillning häfva henne upp öfver sitt af Gud gifna mått, erbjudande njutningslystnadens eller äregirighetens fantom i den verkliga frihetens, glädjens och ärans ställe. Sålunda själf en ömklig lekboll för naturdriftens och Satans välde, söker mången hänsynslösare än kanske någonsin tillförne göra sina medmänniskor till medel för själfviska syften, under skrytsamt prålande tal om människovärde och allmänmänsklig rätt helt och hållet åsidosättande andras heligaste rättigheter.

Står det alltså ganska illa till med de kristnas både profet- och konungadöme i den närvarande tiden, så är det dock på det allmänna *prästadömets* område om möjligt ännu sämre beställdt. Här är fråga om en offertjänst, och det både för Gud och nästan. Det är på detta område, som den mest af allt i ögonen fallande faran att förneka vår evangelisk-lutherska tro är belägen. Där böra vi ha lättast att gripa oss själfva på bar gärning. Saligare är att gifva än taga; så lyder den sanna kristendomens lösen, oss lämnad af vår Frälsare själf. Och hvem kan i detta afseende annat än slå sig för sitt bröst och bekänna, att han är mycket omotsvarig sin bestämmelse såsom tillhörande ett konungarike af präster, de där skulle ha sin lust i att inbördes bära hvarandras bördor, utan klagan och knot villigt påtagande sig den del af mänsklighetens gemensamma börda, som Gud i sin vishet behagat pålägga den ene eller andre, samt till det yttersta söka i Jesu nåds kraft lätta bördan för olyckliga bröder, så-

lunda enhvar »uppfyllande i sitt kött hvad som fattas i Kristi lidanden för hans kropp, som är församlingen». Ty så visst som det är, att det på Golgata fullbordade offret var allena tillfyllestgörande för hela världens syndaskuld inför Gud, lika visst står oss ett drygt dagsverk åter, innan lidandets fostrande bestämmelse för oss själfva hunnit sin fullbordan.

Mörk är taflan, som vi sett för våra ögon upprullas; både många och stora farorna, af hvilka vi icke blott äro omgifna utan som ty värr i beaktansvärd grad äfven hos oss själfva innebo. Det är *självpröfningens* plikt vi sålunda sökt vid sidan af tacksamhetens till en ringa del fullgöra. Men skola vi stanna därvid? Nej, och åter nej. Har vår himlafarne Herre lofvat att icke lämna oss allena, och har han under hänsvunna århundraden trofast hållit detta sitt löfte, så behöfva vi icke, så få vi icke ens misströsta för den dag, som stundar. Tyckas helvetets makter denna tid vara i synnerlig verksamhet, hvad mer? Så är ock Guds ande ibland oss mäktigt på färde. Rörelser, liknande dem, hvilka förberedde och bebådade kristendomens och längre fram reformationens inbrott, förekomma äfven nu i rikt mått, vare sig vi afse de negativa eller de positiva förutsättningarna. Märker du icke i den närvarande tidens inre slitningar och nödrop drag, som lifligt erinra om sagda tider? Erbjuda icke de enorma framsteg, hvilka människoanden sannerligen icke minst i denna världsdel slag på slag gör med hänsyn till bruket af alla naturens krafter, en påfallande likhet med de nämnda tidsåldrarna i förhållande till deras föregångare? Och brytningen med snart sagdt allt, som fordom gällde i lag och sed, i hem och skola! Framför allt denna märkliga utveckling i människans egen historia, att hon öfverallt vaknat upp till medvetenhet af sin mänskliga bestämmelse att genomlefva detta lifvet och icke sofva eller drömma sig igenom det? Huru yrvaket, huru missledt och förvändt mycket må i den närvarande brytningstiden te sig för ett mognare omdöme, *lif* är här dock för handen.

Att det myckna nya och omogna, som utmärker tiden, mången gång skall för den äldre, som vuxit upp i en helt annan lifsåskådning, kännas underligt och han emellanåt ha svårt att tilltro detta allt att för framtiden bära något godt

i sitt sköte, är lika naturligt, som att Luther kände marken darra under sina fötter, då han af tidsförhållandena drefs till att bryta med den gamla tron och kyrkliga ordningen, hvari han vuxit upp och hvaraf han hämtat de grundläggande intrycken för lifvet. Dock likasom för honom den sanna troheten gestaltar sig till ett sönderslitande af de sekelgamla yttre samfundsbanden för att få ett högre sannare band rätt fast knutet mellan forntid och framtid, så kunna den nuvarande tidens förhållanden lätteligen komma att för oss taga gestalten af en snarlik uppfordran. Då gäller det att med den pietetsfulla troheten mot det förflutna, hvilken aldrig blifver ostraffadt lämnad å sido, förena en rätt trohet mot det eviga, som endast i utvecklingens form kan på jorden vinna successivt förverkligande. Väl oss i alla skiften, om vi så af själ och hjärta lefvat oss in i den heliga skrifts af Upsala möte häfdade lifssanningar. Ty i så fall skall äfven på vår kyrka kunna lämpas Herrens ord om slagregnet som föll och floderna som kommo och vädren som blåste och stötte mot huset, och det föll dock icke, ty det var grundadt på hälleberget.

Med Johannes ser jag i anden Människosonen på den hvita skyn med gyllene krona på sitt hufvud och i sin hand en hvass lie. Jag tycker mig höra de till honom från templet och altaret kommande höga ropen: Sänd din lie och skörda, ty skördetiden har kommit, och säden på jorden har torkat till skörd! Afbärga drufvorna af vinträdet på jorden, ty dess bär äro mogna att kastas i Guds vredes stora vinpress! Men jag igenkänner ock i samme Människoson den, som rättfärdighet lärer och är en mästare till att hjälpa. För visso tror jag, att han är i antågande och snart skall hugga till. Han, som förr eller senare skall varda all världens domare, är dock ännu min och allas Frälsare. Halleluja!

XIII.

Vid Minnesotakonferensens öppnande.

Dagen därpå började Minnesotakonferensen, som bland samtliga Augustanasynodens 8 konferenser är den manstarkaste, sitt årsmöte. Ty värr fick jag blott denna enda dag däri deltaga. Af stort intresse för mig var emellertid att taga kännedom om den förvånande utveckling, som arbetet för vår kyrka inom sagda konferens genom Guds nåd och medlemmarnes beundransvärda offervillighet på jämförelsevis kort tid erhållit. Med redan öfver 50,000 medlemmar fördelade på 255 församlingar, hvilka vårdas af 98 pastorer, har den till uppgift att tillgodose svenskarnes andliga behof icke blott i hela Minnesota, Norra och Södra Dakota, utan desslikes till stor del i Wisconsin och såsom fält för inre mission dessutom troligen äfven Montana. Den ringare fruktbarhet, som vissa af dessa trakter har att erbjuda i jämförelse med andra västerns stater, motväges för svensken af den större likheten med hans hemlands skogar, sjöar och slätter. Något begrepp om vidden af de ekonomiska uppoffringar, hvilka dessa svenskar befinnas villiga att för sin kyrka göra, får man t. ex. af talande siffror, sådana som dessa, från nästföregående synodalår hämtade: för konferensens skolverksamhet (vid sidan af det borgerliga samhällets religionslösa skolor, i hvilkas underhåll alla statens medborgare naturligtvis oafsedt de egna skolorna ha att lika deltaga) 13,314 och för missionen 10,880 dollars. Sådana belopp tala visserligen om en viss välmåga, vunnen genom träget arbete och trogen bön, men icke mindre om en den kristliga kärlekens styrka med hänsyn till de borttappade fåren af det gemensamma fadershuset och det uppväxande släktets fostran för Guds rike. Och till hvilken kärlek, både hos gifvare och emottagare, skola icke dylika offer fostra!

Efter en god inledningspredikan af ordföranden och några andra inledande förhandlingar öppnades mötet, hvarvid

det tillstädesvarande svenska kyrkoombudet fick emottaga en vänlig välkomsthälsning. Det härpå afgifna svaret rörde sig omkring, hvad jag ville kalla

Vårt andliga Charter.

Redan i yttre, historisk bemärkelse hade vi svenska lutheraner goda dokument att förete såsom stöd för vår obestridliga rätt att räknas till den allmänneliga, historiskt apostoliska kyrkan. Därpå lade vi likväl icke någon afgörande vikt, utan hvad som för oss på ömse sidor om Atlanten vore hufvudsak, det är först af allt, att vi ha Guds rena ord och sakrament med ett af församlingen ordnadt och buret särskildt Andens ämbete för det ordentliga handhafvandet af dessa nådens medel såsom den outsinbara källan till ljus och frid och kraft för arbetande och betungade människosjälar. Allt slags anspråk på att inom oss hafva några helgon, hvilkas dygder skulle kunna bestå profvet inför Gud eller ens inför människor, afvisa vi, likasom vår kyrkas fader det gjorde. Men med honom berömma vi oss icke dess mindre att hålla fri och öppen tillgången till lifvets helgande och sedernas förbättring. Ja, vi drista till och med på Jesu Kristi frälsarenamn att i trons ödmjuka frimodighet bekänna, det Guds i skriften om barnaskapet vittnande Ande ock i våra hjärtan vittnar därom, att vi äro Guds barn och Kristi medarfvingar, om vi annars lida med honom, på det att vi ock med honom må varda förhärligade.

Se där vårt andliga Charter eller fastebref, vår frihetsurkund, hvilken vi icke skola låta af någon oss beröfvas! Därpå grunda vi med kyrkofadern Martin Luther vårt gemensamma kraf på att tillhöra Kristi heliga, allmänneliga kyrka på jorden, den enda sant katolska kyrkan — »huru mycket fienderna ryta och fräsa».

I dessa af mig uttalade tankar instämde konferensen samt beslöt gifva ett särskildt uttryck åt den andliga gemenskap, hvari hon kände sig med det gamla fäderneslandets kyrka stå, förmedelst aflåtandet af en hjärtlig telegrafisk vördnadsbetygelse för svenska kyrkans primas, Svea rikes ärkebiskop *A. N. Sundberg*, som man visste just vid denna tidpunkt fylla 75 år. Och är jag nu efter personligt sammanträffande

med herr ärkebiskopen i tillfälle att härmed delgifva de vänliga afsändarne, att telegrammet, som inträffade så tidigt på själfva födelsedagens morgon, att det blef den första hälsning, den så ymnigt firade jubilaren denna dag emottog, beredde honom synnerlig glädje.

Ett vackert vittnesbörd om den hos bägge de svenska kyrkoafdelningarna rådande varma önskan att, trots skilsmässan till rummet och den kyrkliga författningens olikhet, bevara Andens enhet genom fridens band!

XIV.

En svensk-amerikansk mogenhetsförklaring.

Sedan å nyo två nätter jämte den mellanliggande dagen af oss tillbragts på järnväg, hvarvid södra Minnesota, västra Iowa samt mindre delar af Missouri och Kansas genomrestes, inträffade vi fredagen den 26 maj i *Bethany College*, det till åldern tredje och till storleken andra af Augustanasynodens fem högre allmänna läroverk, beläget omedelbart invid det lilla *Lindsborg*, centralort för en af de mest betydande svenska kolonier i Amerika, enär det bördiga landet i flera »counties» rundt om till största delen äges af svenskar. Ett behagligt afbrott i den rätt långa färden bereddes genom ett par timmars uppehåll i den Stockholms invånarantal nära kommande staden Kansas City, som ligger på själfva gränsen mellan de bägge sist angifna staterna, trots sitt namn till mer än tre fjärdedelar inom Missouri. Här har Augustanasynoden en blomstrande församling, vårdad af pastor *S. G. Larson*, uti hvilkens hem det förunnades mig att en stund taga del i den oskattbara förmånen af ett stilla, prästerligt familjelif.

Vid ankomsten till resans mål denna gång, det ofvan nämnda Kansas-läroverket, var jämte en stor mängd äldre personer den studerande ungdomen oss till mötes vid järn-

vägsstationen med flygande fanor och klingande spel. Jag önskar blott jag kunde här återgifva några bland de fotografiska bilder af denna mottagning, hvilka finnas i min ägo och däraf erbjuda en ganska ståtlig anblick. Imponerande trädde snart det för så få år sedan upprättade lärosätet fram, där det ligger vid änden af en vacker, medelst ännu unga men rikligt lofvande träd å ömse sidor om vägen bildad allé. Fullbordadt i maj 1887, invigdes kort därefter det, jordvåningen oberäknad, fem våningar höga huset. Det innehåller, utom lokaler för samtliga undervisningsdepartement, hvaribland musikkonservatorium och handelsskola äfvensom folkskolelärareseminarium ingå, omkring 100 rum för studerande. Själfva lärdomsskolan, hvilande på en därmed förenad sexårig »Model school» (= mönsterfolkskola), omfattar 7 klasser, af hvilka de fyra öfversta bära enligt amerikansk sed namnen: freshman-, sophomore-, junior- och seniorklass. Bägge linierna, den lärda och den reala, äro här representerade, med ungefär lika stora kurser som vid de högre allmänna läroverken i Sverige äro fastställda. Antalet enrollerade lärjungar är f. n. 440. Våren 1891 aflades den första mogenhetsexamen, hvadan den, hvilken skulle samma dag jag hit anlände hållas, var endast den tredje i ordningen. President eller rektor, hvilketdera namnet vi nu må för hela anstaltens ledare begagna, är den vid jubelfesten sistlidet år i Upsala, jämte presidenten för det ännu större, äldsta augustanaläroverket, hvarom jag snart får anledning yttra mig, till fil. hedersdoktor kreerade *C. A. Svensson,* hvilken nu för mig uppläț sitt gästvänliga hems portar, såsom man för en fjärran ifrån kommande älskad broder öppnar »stora famnen». Den mannens utpräglade svenskhet är alltför väl känd i Sverige icke mindre än i Amerika, för att man inte skall gifva mig rätt här hemma likaväl som jag vet att man gör det där ute, då jag säger, att Svea icke har någon trognare son än denne långt bort ifrån hennes stränder födde och fostrade. Kom så därtill, att vid hans sida står en fint bildad, älsklig husfru, med rikt utvecklad musikalisk begåfning; och ingen lär vidare förvånas öfver att jag i det hemmet trifdes riktigt godt.

En liten flicka, brorsdotter till värden, fick jag ock där glädjen döpa, hvilken i det heliga dopet erhöll min egen

hustrus namn — också i sin mån ett bevis på den hjärtlighet, hvarmed jag i smått som stort af hela denna släkt omfattades. Dopakten försiggick alldeles efter svensk ritual, blott att dopfrågan är bibehållen, i följande form ställd till faddrarne: »Viljen I, att detta barn skall på denna trosbekännelse varda döpt och genom dopet i Kristi och hans kyrkas gemenskap upptagas?» Detta är i min tanke ett lyckligare sätt att undvika den förargelse, hvilken vår gamla dopfråga till följd af menighetens bristande insikt i dess betydelse och innebörd framkallade, än att, såsom hos oss skedde, helt och hållet borttaga henne.

Dagen, strålande klar, var läroverkets stora högtidsdag, den s. k. »Commencement Day», som bildar slutpunkten af de prof och uppvisningar, hvilka vid hvarje läsårs utgång under »Commencement Week» fortgå. Namnet *Commencement* för hvad vi kalla maturitets- eller afgångsexamen kan visserligen först förefalla egendomligt, men är ju synnerligen lyckligt valdt, till betecknande af den kompetensförklaring, som för den unge mannen eller kvinnan häri innebäres att *börja* på egen hand lösa d. v. s. själf öfvertaga lösningen af sin lifsuppgift, vare sig i praktiska värf eller ock såsom liber studiosus vid teologiskt seminarium eller någon af de berömda amerikanska högskolor, bland hvilka vi ofvan nämnt Harvards-universitetet i Boston. En annan, därmed täflande, är Yale University i New Haven, Conn., dit jag hoppats jämväl få personligen under sommarens lopp komma, en önskan som likväl genom mängden af inbjudningar från svenska menigheter i hela landet snart hos mig trädde i skuggan för böjelsen att så vidt möjligt hörsamma dessa om kärlek till hembygden vittnande kallelser, hvarvid de mer från vägen liggande församlingarna, såsom fallet denna gång blef med svensk-lutherska församlingen i sistnämnda universitetsstad, måste skjutas åt sidan för dem, som mer lågo i min väg. Men nog kostade det på den gamle studenten och universitetsläraren, som dessutom var med tidigare knutna band af högaktning och tillgifvenhet fäst vid den svenska prästfamiljen just på sagda plats. Nå, det var icke så litet af samma slags vind, som blåste emot mig äfven här i Bethany, ty »the students» vid de svensk-amerikanska Colleges hafva på de

högsta stadierna en allmän mognad, som mera liknar den svenske studentens än gymnasistens, om den senare än icke kan i kunskaper sägas på det hela stå tillbaka för sin amerikanske broder. Detta skulle just nu inför mina egna öron framträda på ett vis, som var ägnadt att om svenskarnes bildningsanstalter i Amerika ingifva de bästa tankar.

Klockan 9,30 f. m. hade vårt bantåg hit anländt, och klockan 11 samma förmiddag var commencement-högtidligheternas höjdpunkt. Då gästen från det gamla fosterlandet på utsatt klockslag inträdde, hälsades han på det sättet, att hela auditoriet utan allt buller reste sig, viftande med tusentals hvita näsdukar honom sitt välkommen till mötes. Detta mycket tilltalande hälsningssätt kallas the Chautauqua Salute efter namnet på den ort, där de populära sommarföreläsningarna, hvilka ju äfven vid vårt nordliga universitet numera förekomma, i Amerika först höllos. Efter en inledande liturgisk akt af amerikanen Rev. *G. H. Trabert*, en framstående man och varm vän af vår kyrka, följde tre vackra soli, utförda af »graduates», d. v. s. abiturienter. Därpå fick jag höra icke mindre än åtta abiturientföredrag, naturligtvis i förväg utarbetade men nu fritt hållna, hvilka samtligen beredde mig mycket nöje genom så väl det goda innehållet som det talangfulla sätt, på hvilket detta af de unga männen och visst icke mindre deras kvinnliga medlärjungar framsades. För halfva antalet begagnades svenska språket, för den andra hälften det engelska. Med bägge språken syntes talarne lika förtrogna. Huru godt och skönt, så länge något af nordiska fäders anda låter sig sålunda genom språkets förmedling hos deras ättlingar bevara; men huru nödvändigt tillika att fullständigt tillägna sig det nya fäderneslandets tungomål, för att kunna med framgång verka till den andans införande i lifvet, och att denna icke må blifva af andra nationaliteter, hvilka icke torde obetingadt stå framom svensken vare sig i manlig kraft eller kvinnligt behag, alldeles undertryckt och öfverflyglad. Exempelvis må några bland de väl valda ämnena, som nu förekommo, anföras: a) The last of the Vikings, öfversättning till engelskan i bunden stil; b) The Daughters of the Northland; c) The Influence of the Beautiful in the

Education; d) The Night brings out the Stars; e) The Labour Problem; f) Valedictory. Sedan läroverkets föreståndare utdelat mogenhetsbetygen (the Diplomas) och hållit ett gripande afskedstal, hänvände han sig till mig med uppmaning att till sist yttra något, som kunde lända den ungdom, hvilken undfått vittnesbörd om befogenhet att räknas bland de bildade, till gagn och glädje. Efter att ha betygat både lärare och lärjungar min högaktning äfvensom den tillfredsställelse, denna första läroverksafslutning, jag fått bevista bland mina landsmän i den nya världen, i rikt mått skänkt mig, villfor jag hans begäran genom att, såsom det föll sig, uttala

Några tankar om bildningens väsen och mål.

I världens äldsta kända bok, den egyptiska Papyrus Prisse — så benämnd efter sin upptäckare — läsas de märkliga orden: »Vetande och visdom skola fylla vårt lif.» Redan för omkring 5,000 år tillbaka kände man alltså, att intet jordiskt förvärf förmår lindra hjärtats kval och ve, stilla själens törst och trängtan. Människoanden känner sig öde och tom, och mörker hvilar på djupet, tills Guds ande kommer därtill upplysande, lifgifvande. Detta sker framför allt mer omedelbart — änskönt visserligen icke heller det oförmedladt — genom den fostran, som Guds uppenbarelse i Kristus och ordet om honom låter komma oss till del, men jämväl genom mänskligt fostrande inverkningars förmedling.

Det svåraste af allt arbete är bildningsarbetet. Samme Gud, som genom sitt blotta »Varde» frambragt himmel och jord, sol och stjärnor, använder för att af ett obildadt människobarn göra en bildad yngling eller jungfru stor och långvarig möda. Detta framträder redan i den, jag vore frestad säga underligt ömma omvårdnad, som den himmelske Fadern allt ifrån barnets inträde i världen ägnar det, då han ju strax välsignande tager det i sin famn samt alltjämt med den trognaste vård och vakt af de honom närmast stående änglarne omsluter hvarje dess steg framåt på lefnadsbanan, oupphörligt lämpande sina skickelser efter människans behof och frihetsbruk eller kanske oftare missbruk.

Icke mindre visar sig vår Guds outtröttliga omsorg för den af naturen icke endast outvecklade utan rent af miss-

bildade men tillika mycket bildbara varelsens *ut*bildning och *om*bildning till det skapelsens mästerstycke, hvartill vi äro af honom ämnade, förmedelst människor, hos hvilka han nedlagt en djupt grundad, snart sagdt oemotståndlig böjelse att med själ och kropp offra sig för det uppväxande släktets fostran. Ty huru låta icke föräldrar och lärare — jag menar dem, hvilka likaväl som fader och moder af Gud mottagit sitt höga kall, alltså äro därtill födda — alldeles förgätande sig själfva, det egna lifvets intressen liksom uppgå i den åt dem anförtrodda ungdomens lifsutveckling. Äfven dessa tjäna då till att bilda människan till människa, bidraga att af det gifna ädla materialet utmejsla den bild, Skaparen själf tänkt och därmed såsom mål satt för hvarje ande, åt hvilken han gifvit tillvaro i tiden med relativ själfständighet.

I tvenne riktningar måste detta bildningsarbete gå efter människans dubbla beskaffenhet af tänkande och viljande eller handlande, hvilken i de anförda orden »vetenskap» och »visdom» innebäres. Såsom fågeln icke förmår lyfta sig upp öfver jorden, med mindre hans bägge af Gud honom förlänade vingar vuxit ut, så måste människans anlag i så väl praktisk som teoretisk riktning utvecklas, för att hon skall kunna förverkliga sin bestämmelse att lefva icke blott för tiden utan för evigheten, d. v. s. ett tidslif fylldt och buret af evighetens andekrafter. Bildningens sannskyldiga art är en ny andlig världs införande i den gamla naturliga världen, med eviga tankars och idéers hvarje tomrum uppfyllande rikedom, med lagbundenhetens de skenbart tillfälliga företeelserna till ett helt förbindande sammanhang, med det högre lifvets öfver- och underordning eller — till det minsta — en måttfull form för allt.

Den sanna bildningen är karaktersbildning. I den mån en människa är verkligt bildad, måste hon visa sig vara en karakter. Förutsättning härför är att förmå skilja sanning från villfarelse, verkligheten från blotta möjligheter, det väsentliga från hvad som är tillfälligt och oväsentligt, samt se det verkligt stora i det skenbart mest obetydliga och ringa, samt göra det rätta gällande, om det än måste ofta ske i snörrät strid mot den allmänna uppfattningen. Hit höra ock klarhet och följdriktighet i lifsgärningen, både tankens och

handlandets, så att man vet hvad man vill och vill hvad man vet. Men hufvudsaken är och förblir, att den sanna enheten och grunden för allt blifvit funnen, samt till ledande princip satt. Lika litet som vi kunna finna verklig skönhet hos ett föremål utan innehållets renhet, huru fulländad formen än må vara, lika litet kunna vi erkänna sann bildning utan sinnets hänvändning till det goda såsom det enda verkligt värdefulla, samt ett fast, plikttroget vidhållande och genomförande däraf, huru stora, grundliga och omfattande kunskaper måtte i ena eller andra vägen förefinnas. Men hvad är *det* goda utan *den* gode! En s. k. bildning, som icke trängt igenom till personlighetens idé och hvarvid alltså behofvet af en personlig Gud såsom den allt sammanhållande och bestämmande enhetsgrunden icke med bjudande nödvändighet framträdt, kan ej annat vara än skef och bristfällig.

Om än sålunda bildningen i första hand är en gåfva, som allenast genom Guds nåd och äldre medmänniskors möda kommer den unga människan till del, så innebär detta ingalunda, att icke hennes egen självverksamhet skulle därvid tagas i anspråk. Fastmer erfordras ett ganska träget och ihärdigt arbete desslikes hos den bildningssökande själf, icke blott för att hinna den punkt, på hvilken ett bildadt lif kan sägas begynna och dit jag lyckönskar eder att hafva hunnit, utan allt framgent för bibehållandet och bevarandet af denna eder ärofullt vunna företrädesrätt såsom bildade kvinnor och män. Utan aristokrati kan vår värld icke bestå, lika visst som himlarnas rike icke saknar en sådan. Af alla aristokratier är dock bildningens, inom hvilken I förvärfvat eder hemul, den enda fullt berättigade och obestridliga. Tron dock icke, att ens denna låter sig en gång för alla vinnas. Nej, den dag du ej vidare kan spänna bågen, är han ej din. Du måste äfven i bildning oaflåtligen växa och förkofras, därest du icke skall mista den heder, som med rätta tillkommer dig såsom en bildningens representant. Hvad som åt den unge gifver behörighet att intaga sin plats i de bildades led, det måttet räcker icke för den mognade mannen eller kvinnan. Ditt erhållna diplom är väl såsom intyg om en god början fullgiltigt men lärer icke för framtiden räcka till bildningscertifikat, med mindre det kommer att visa sig,

att den goda början fått en motsvarande fortsättning fram emot det fullkomningens mål, som visserligen ingen här nere uppnår men hvilket den verkligt bildade aldrig ett ögonblick släpper ur sikte. Det är föga mindre löjligt att yfvas af fädrens ära än att vid en mer framskriden ålder brösta sig öfver att hafva i ungdomen ägt en bildning, som man hvarken fullföljt eller gjort i lifvet fruktbärande. Utom det att olika åldrar föra med sig olika anspråk, hvem vet icke, att en andlig kraft, hvilken icke brukas och utvecklas, likasom den kroppsliga kraften utan öfning, tager af och vissnar bort?

Betänken, I kära unga, åt hvilka dyrbara ägodelar nu blifvit till ansvarsfull förvaltning efter hvars och ens förmåga öfverlämnade Jesu heliga varningsord om tjänaren, som »gick bort, grof i jorden och bortgömde sin herres penningar». Glömmen aldrig, att det väl var en lögn, att Herren skördar där han icke sått och upphämtar där han icke utstrött; men i evighet sant blifver det, att han uttryckligt fordrar, att när han kommer att hålla räkenskap, han får sitt igen *med ränta.* Dock, Gud vare lofvad, vår stränge Herre är tillika den gode och barmhärtige, som själf håller för alla öppen nådens växelbank, i hvilken vi få utväxla vår svaghet mot hans kraft, efter det löftet: »Min kraft fullkomnas i svaghet.» Låtom oss därför enhvar framför allt se till, att icke hos någon må saknas hvad som alltid var och alltid skall varda den sanna bildningens säkraste kännemärke, nämligen den mänskliga afbildens likhet med sin urbild, honom, om hvilken det heter, att han var mild och ödmjuk af hjärtat. Såsom hvarje sant bildad människa tänker ödmjukt och ringa om sig själf, så öfvar hon mildhet och kärlek mot nästan. Bildningens vrångbild är en kunskap, som uppblåser, men dess innersta väsen och högsta mål kärleken som uppbygger. Därför vinnläggen eder om tillväxt i vetandet men ett vetande, som är förenadt med visdom. *Ty visheten är dejlig och oförgänglig och låter gärna se sig af dem, som henne älska, och låter sig finna af dem, som söka henne, ja hon möter och gifver sig själf till känna för dem, som henne gärna hafva. Den som gärna låter undervisa sig, han håller hennes bud; men där man håller buden, där är visserligen ett heligt lefverne. Men den där ett heligt lefverne förer, han nalkas*

Gud. Den som nu lust hafver till visheten, honom gör hon till en herre.

XV.

Jubelfest i Lindsborg.

Om den festliga middagen medgifver det begränsade syftet med dessa minnesblad lika litet att tala som om det utmärkta Bethany-konservatoriets samma eftermiddag hållna musikuppvisning och på aftonen gifna stora årskonsert. Utan jag fortskyndar till skildringen af Lindsborgs eller Smoky Hill-dalens jubelfest. Ty i tusental hade den välmående svenska befolkningen i denna rikt välsignade dal samlats till sin andliga medelpunkt för att vid Bethanys lärosäte, vårt kristna Kansas-folks ögonsten, begå minnet af Upsala möte 1593. Strålande klar uppgick solen den 27 maj 1893. Tidigt på morgonen spelades koraler från läroverksbyggnadens tak, alldeles såsom i hemlandet högtidens ingång plägar från kyrktornen hälsas på Kristi himmelsfärdsdag; och något just af den stämning, som vi äro vana att här hemma förbinda med den dagen, låg ock nu öfver det lilla Lindsborg, dit flera extratåg fört skaror af festbesökande från nära och fjärran. Festen öppnades med den härliga hymnen: »Gören portarna höga och dörrarna i världen vida, att ärans konung må draga därin»; hvarpå följde bön och bibelläsning af Kansaskonferensens president *Martin Noyd* och hälsningstal af läroverksstyrelsens ordförande, som jag snart skulle få glädjen att i hans eget hem möta. Efter ytterligare ett inledande föredrag af synodens senior, teologie doktor *Erland Carlsson*, som redogjorde för högtidsfirningens historiska grund, kom ordningen för mig att tala, hvarvid jag tog till ämne

Sann och falsk auktoritet.

»A self-made man» är en hedersbeteckning, hvilken särskildt i den nya världen säges stå högt i kurs. Kursen på

manlig självständighet är nu som fordom ej heller i det gamla fäderneslandet låg, det kan jag försäkra. Därför har ordet auktoritet där som här öfver hufvud i våra dagar en föga god klang, enär man icke sällan betraktar auktoriteten såsom självständighetens motsats. Kanske är ock grunden till den beredvillighet, hvarmed på ömse sidor om världshafvet förslaget att högtidlighålla Upsala mötes trehundraårsminne, i icke ringa grad att söka i föreställningen om detta möte, såsom det där skulle haft sin betydelse i att upphäfva eller åtminstone förringa auktoritetens vikt. Men skulle så vara fallet äfven med några ibland de stamförvanter, inför hvilka jag har äran att nu uppträda såsom högtidstalare, nödgas jag strax frånsäga mig detta medel att tillvinna mig edert öra, enär en sådan föreställning intet annat vore än en tom inbillning. Reformationen har lika litet som den ursprungliga kristendomen velat göra något afbräck i vare sig gudomlig eller mänsklig auktoritet. Tvärt om att stärka henne genom åtskiljande mellan falsk och sann sådan samt befästa den senare genom att aflägsna den förra, det allena var innebörden af Upsala möte 1593.

Auktoritet kan människan rätt och slätt icke undvara. Detta följer redan af hennes ändliga natur, men än mer af den andliga förvändhet, hvari hela mänskligheten är genom synden försatt. Olydnad mot Gud, världssinne och själfviskhet ha olyckligtvis fått en sådan makt öfver allt hvad människa heter, att det fordras starkare krafter än de, som människan inom sig själf äger, för att hon skall varda i stånd att fritt utveckla sitt väsen enligt dess höga art. Härtill erfordras något som på henne inverkar ofvanefter, drager henne uppåt och så låter hennes väsen αὐξάνειν, d. v. s. komma fram i dagen, skjuta upp och växa, såsom det anförda grekiska stamordet just närmast brukas om jordens naturliga växtlighet. Ja, det är mycket uttrycksfulla ord, hvarmed det nya testamentets grundspråk beteckna å ena sidan människan såsom ἄνθρωπος, d. ä. den uppåt blickande, så att säga oafsiktligt en högre hjälp sökande, och å andra sidan auktoriteten såsom just den till henne ofvanifrån utsträckta handen, den himmelens sol, genom hvars till jorden nedsända ljus och värme de i hennes lifsträd inneboende safterna lösas och

sättas i rörelse, så att trädet förmår grönska, blomma och sätta frukt.

Det är människans storhet, att hon icke, likt växtrikets föremål och öfver hufvud allt det öfriga till naturområdet hörande, *måste fylla* sin gifna bestämmelse, hinna sitt föresatta mål. Däri ligger människans företräde framom naturen, att hon *kan förfela* sin uppgift. Hvad det må vara, men någon ära är det på intet sätt de göra mänskligheten, hvilka lära, att alla människor ovillkorligt skola till sist varda saliga. Fastmer innebär detta den djupaste förödmjukelse, ett människans neddragande inom naturlifvets, ofrihetens sfär. Nej, lika visst som hon icke kan vara utan hvarje auktoritet, lika visst sättes hon förr eller senare, på en eller annan väg, i tillfälle att själf bestämma, hvilken auktoritet hon vill följa och lyda. Faller hennes val på honom, som vill trolofva sig henne för evig tid uti rättfärdighet och dom men ock uti nåd och barmhärtighet, då blifver hon hans trolofvade i *tron* och skall känna Herren. Gör hon åter rökoffer åt Baalim och pryder sig med spännen och halsband och löper efter sina bolare och förgäter Herren, så får hon den lön, hon sökt, med *otrons* barn. Detta förblifver städse, såsom en af den germanska folkstammens största tänkare angifvit, hela världshistoriens egentliga och djupaste fråga, hvilken alla andra frågor äro underordnade, frågan om tro eller otro, hvarmed ingalunda betecknas motsatsen mellan erkännande af någon auktoritet och fullständig auktoritetslöshet, utan undergifvenheten under den ena eller den andra af två motsatta auktoriteter, Gud och världen.

I medeltiden, likaväl som i kristenhetens äldsta tidsålder, var det Gud, som utgjorde den auktoritet, under hvilken människorna kände sig stå. Men mer och mer hade det gudomliga fått ikläda sig ändlighetens former, så att kyrkan såsom yttre samfund föga mindre än antikens borgerliga samhällsordning trädde i det inre, andliga gudsrikets ställe. Häremot inlade Martin Luther sin världshistoriska protest, framdragande Guds heliga ord ur de gömslen och lösande det från de bojor och band, hvari detsamma af den romerska katolicismen under mer än ett årtusen hållits doldt och fängsladt. På samma gång reformationen sålunda frigjorde den

kristnade mänskligheten från en med gudomligt myndighetsanspråk uppträdande rent mänsklig auktoritets lagstadganden och återförde henne till bibelns alltid friska källådror med springande vatten till evigt lif, fördes denna mänsklighet sakligt framåt genom en rikare andlig lifserfarenhet, som tillförne endast här och där på ett oklarare sätt ägt rum men nu i vida mer omfattande skala och med långt större klarhet gjorde sig gällande. Det var erfarenheten af Guds andes lifgifvande verksamhet i den på Kristus troende människans hjärta till ljus och frid, till rättfärdighet och salighet. Gud är det, som af faderlig godhet och oförskylld nåd, utan förmedling af något utvärtes kyrkoväsen eller någon världslig samfundsmakt allenast på grund af sin sons Jesu Kristi dyra förtjänst förlåter hennes synder och gifver henne barnets fria tillgång till sig. Därigenom varder ingalunda auktoritetsställningen upphäfd och människan sin egen herre; men hon känner sig sålunda i djupet af sitt väsen fri och lycklig, emedan hennes egen insikt och vilja föra hän till detsamma, som auktoriteten bjuder.

Intill det sjuttonde århundradets slut var denna auktoritets välde tämligen obestridt. Visserligen icke så, som om det skulle hafva öfverallt i lifvet förefunnits förhållanden, som motsvarat de rådande åsikterna, blott att dessa åsikter voro allmänt erkända eller omotsagda och att de läto i samlefnaden frukter träda fram, hvilka tydligt nog ådagalade, hvilken lifskraft var i dem innesluten. Både hem, stat och kyrka buro därom vackra vittnesbörd, om än individens lefnadssätt mångenstädes lämnade rätt mycket öfrigt att önska. Nekas kan aldrig, att vid sidan af åtskillig det enskilda lefvernets råhet, som synnerligen genom de talrika och långvariga krigen vann näring, fanns då inom den kristnade världen öfver hufvud och synnerligen inom vårt gemensamma hemland en gudsfruktans och fromhetens, lydnadens och stillhetens ande, om hvilken vi numera knappt kunna göra oss någon rätt föreställning.

Helt annat blef förhållandet allt ifrån ingången af det adertonde seklet, utmynnande i det s. k. upplysningens tidehvarf i slutet af detta och början af vårt eget århundrade. Den humanitet, som nu blef tidens lösen och än i dag så är, skulle ej längre bestå i människans största möjliga likhet

med Gud, hennes underläggande under och upplyftande till honom genom den historiskt gifna auktoritetens på samma gång höjande och böjande, tyglande och tilldragande inververkan. Rousseaus *Emile* och Tellers *Religion der Mündigen* lärde hvar på sitt egendomliga, där romanska, här germanska sätt, att idealet för människan vore befrielse från alla historiska makter, äfven den positivt fattade kristendomens makt, för att hon måtte utvecklas till självständighet eller blifva — med en förut nämnd modern term — »a self-made (rättare self-subsisting eller helst independent) man».

Hvarifrån då hämta stoffet för den myndigvordna människoandens näring och vederkvickelse? Ty att bäggedera behöfvas, kunde icke ens dessa den mänskliga självständighetens banerförare förneka. Från naturen, förklarar fransmannen; ur människans eget väsen, svarar tysken. Den förment oskuldsfulla naturenligheten och det sunda mänskliga förnuftet fördes nu fram, än åtskilda, än förenade, såsom de där hade att intaga den detroniserade öfvernaturliga auktoritetens tomma plats. Aldrig hade man hört större ord, än man nu en tid bortåt fick höra om människans medfödda naturliga förmåga till det goda; men aldrig har man i verkligheten erfarit mindre däraf. Och i samma mån vältaligheten i denna riktning tillväxte, aftog kraften att tåligt bära de med vårt jordelif oundvikligt förbundna vedervärdigheter och manligt hålla ut i den alltmer kräfvande kampen för tillvaron. Så kom ett plötsligt omslag från den löjligaste självbelåtenhet till den ömkligaste misströstan, ja förtviflan. Dit måste det komma för enhvar, som icke har annan tillflykt än sig själf och sina likar eller medvetslösa, obevekliga naturlagar att lita sig till i lifvets strid och dödens.

Man visste emellertid då ej bättre råd att gifva vare sig från naturalismens läger eller från rationalismens, än att nedstämma anspråken och mana den vingklippta människoanden att åtnöjas med timlig lycka och timlig nytta, hvartill en i utsikt ställd oerhörd utveckling af naturens hittills föga tillgodogjorda krafter jämte splitter nya samfundsformer skulle föra. Sålunda ville man genom en förespeglad jordisk lycksalighet ersätta den förlorade himmelska saligheten, låta evdämonism och utilism träda i stället för det trons lif, som i

hoppet njuter den glädje, som den ändliga världen icke förmår gifva, och i hvilket kärleken förmildrar de lidanden, som äro oskiljaktiga ifrån lifvet i syndens värld. Se där den lycka och ära, hvarpå tidsandans högröstade auktoritet än i dag bjuder — i den forna kristligt bibliska auktoritetens ställe.

Ingen må undra, om under sådana omständigheter dragningen skall hos mången vara stark tillbaka till hvad som var »fordomdags och i de förra år». Och när så härtill komma talrika sirenstämmor, hvilka, oblygt föregifvande nutidens lifs- eller rättare dödsåskådning vara intet annat än protestantismens mognade frukt, locka tillbaka i påfvekyrkans lugna sköte, kan man ej mycket förvåna sig, om svagare andar låta sig dragas och falla till. Men högst beklagligt är det; och om annars någonsin, måste en högtidlig erinran om Upsala möte då vara på sin plats, detta möte som för Sveriges folk till evärdelig tid stadgade den Guds barns härliga frihet, hvilken genom den evangelisk-lutherska kyrkoförbättringen åter blifvit i ljuset framdragen. Sedan vi nu en gång just genom den renade kristendomen hunnit mannaålderns mognad i allmänmänskligt hänseende, kunna vi icke vidare slå oss till ro vid det andliga förmynderskap, som kan passa för barnets ståndpunkt men icke för mognade mäns. Äfven aposteln Paulus dristar sig till att frimodigt förklara: »Då jag var barn, talade jag som ett barn och hade sinne som ett barn och tänkte som ett barn, men sedan jag har blifvit man, har jag lagt bort det barnsliga.» På samvetets och historiens, det af Guds ord upplysta hjärtats och den af Guds ande ledda kyrkans samfällda vittnesbörd om frälsningens väg är det vår icke blott rätt utan äfven plikt att lyssna; men »därutinnan skall ingen persons anseende, höghet eller auktoritet aktad eller gillad varda, utan den heliga skrift allena, som af den helige Ande sitt ursprung hafver» (jfr Upsala mötes beslut).

Tvåfaldig är den väg, på hvilken denna, den sanna, högsta auktoriteten kan för en människa komma till stånd: från det personliga ordet till det skrifna eller från det skrifna till det personliga. Af dessa båda vägar var den förra af ålder, i enlighet med det sätt hvarpå vår kyrkas fader blifvit för egen del förd från mörker till ljus, från Satans makt till

Gud, den evangelisk-lutherska kristenhetens, hvaremot Calvins kyrka företrädesvis gått den senare af hennes främste man anvisade, mer lagiska vägen. Säkert är, att de ömsesidigt betinga hvarandra och böra stå i den innerligaste växelverkan inbördes. Ty utan att den i de heligas samfund på jorden lefvande Anden alltjämt vore stadd i verksamhet för att genom föräldrars, lärares och öfver hufvud äldre kristnas förmedling göra Kristus känd för de i kyrkans gemenskap upptagna barnens hjärtan, kunde det eviga lifvets jämna fortgång bland människorna svårligen tänkas. Men å andra sidan skulle otvifvelaktigt den muntliga trosförmedlingen utan stödet af Guds uppenbarelse i skriften sakna grund och fäste. »Hvad betet är för kreaturen, för människan hennes hem, för stengetterna klippan och för fiskarna vattnet, det är ordet — d. v. s. skriften — för den troende själen» (Luther).

Hittills var detta för tron omedelbart visst. Det är icke vidare så och kan icke vidare för den tänkande kristne så förblifva, utan han spörjer numera *hvarför* — ingalunda såsom en, hvilken drager vare sig kristendomens eller bibelns sanning i tvifvelsmål, utan såsom den där känner behof af att fatta sammanhanget dem emellan, alltså vill gå icke från insikt till tro men från tro till insikt. Till ett fullgiltigt svar på detta spörsmål kommer ingen utan kyrkans hjälp, och hjälpen härutinnan lämnar kyrkan företrädesvis genom sin *bekännelse*, icke blott såsom utgörande resultatet af hennes århundraden igenom fortgående heliga begrundning, utan framför allt såsom uttryck för hvad hon fått intill en viss tidpunkt upplefva och erfara af skriftens väsensinnehåll, som är lifvet i Guds sons tro. Den sålunda betygade, låt vara partiella öfverensstämmelsen mellan den gudomliga sanningens objektiva vittnesbörd och de inom kyrkan gjorda lifserfarenheter ingifver den enskilde kyrkomedlemmen tillförsikt att tröstligt bygga på den bibliska kanon såsom ett af samma Ande genomträngdt och behärskadt helt, hvars innerligt sammanhöriga delar hvar för sig i icke ringa mån från sitt förhållande till detta hela härleda sin auktoritativa ställning. Därför begå vi i dag Upsala mötes 300-års minne, emedan vårt folk där genom Guds nåd erhöll det stöd och den ledning, hvarförutan vi icke skulle kunna utan stor fara bruka den fria pröfningsrätt,

hvarpå 19:de århundradets myndigvordna människoande gör anspråk gentemot all auktoritet af blott yttre art.

Uppenbarelseboken vet att tala om en fri underkastelse under den gudomliga auktoriteten af både naturen, när »djuren gifva pris och ära och tack åt den, som sitter på tronen och lefver i evigheters evighet», och tillika af mänsklighetens målsmän inför Gud, de »på tronerna sittande tjugufyra äldste», hvilka ock »skola falla ned inför den, som sitter på tronen, och tillbedja den, som lefver i evigheters evigheter, och kasta sina kronor inför tronen». Sköna sinnebilder af den relativa frihet och självständighet, som är människan af Gud beskärd, såsom ock af den representativa gestalt, i hvilken denna mänskliga upphöjdhet, icke mindre än naturens, framträder; men framför allt af bäggederas gemensamma mål: att förhärliga Gud genom att låta hans öfverhöghet öfver allt varda uppenbar såsom den absoluta auktoritet, i hvars obetingade erkännande sann upphöjelse för allt skapadt i himmel och på jord består.

XVI.

Bethany skolfamiljs aftonsamkväm.

På eftermiddagen var åter präktig musikfest, efter hvars slut ett förtroligt samkväm hölls i läroverkets stora matsal af »skolfamiljen», d. v. s. företrädesvis lärare och afgående lärjungar, hvarvid friska sånger ljödo från de ungas mun och varma, lärorika afskedsord från de äldres. Äfven jag följde den maning, som till mig ställdes, att gifva ungdomen något »tänkespråk», anknytande mig till

1 Kor. 2,9.

Hvad intet öga har sett och intet öra hört och hvad i ingen människas hjärta har uppstigit, hvad Gud har beredt åt dem, som älska honom.

Stort vore hvad människoögat fått sig öfverlåtet att iakttaga och handen att därefter sköta, hvari inginge bland annat det, som Business College vid detta lärosäte afsåge att för lifvet förbereda. Stort jämväl hvad människoörat har att uppfånga och tillägna sig ur tonernas värld, inom hvilkens område arbetet af detta läroverks Conservatory of Music

fölle. Större likväl än båda dessa verksamhetsgrenar vore onekligen hvad som här af öga och öra i förening genom studier och undervisning utfördes till människans bildning i den djupa bemärkelse af detta ord, som jag haft tillfälle att i mitt föredrag dagen förut antyda, hvarvid i hjärtat nedlades det frö, ur hvilket skulle växa upp och växa fram en i möjligaste mått sin gudomliga urbild motsvarande mänsklig afbild. Af människonaturens i förstånd och vilja inneboende krafter allena uppvuxe visserligen icke denna Victoria regia eller — såsom vi hellre skulle vilja med anspelning på förmiddagens härledning af ordet auktoritet uttrycka oss — augusta. Men likasom det i jorden nedlagda fröet med densamma inginge en innerlig förbindelse till den afsedda växtens frambringande, så hade jämväl natur och nåd att samverka för fullbordan af den höga, konungsliga segerblomma, hvarvid en i sanning bildad människa väl kunde förliknas. Lagd var grunden, gifna betingelserna, så vidt på andra berodde, för att gårdagens unga segrare måtte kunna bestå profvet och behålla segern äfven i den nu först rätt begynnande lifvets allvarliga täflingskamp. På enhvar själf måste dock till sist bero, om han skulle bära segerkransen. I beredskap hölles den visserligen åt alla, och skönare, rikare, härligare än någon af oss ens förmådde ana, men tillfalla kunde den endast dem, som *älska Gud*.

Äfven af pastorerna Trabert, Abrahamson och Svensson, professorerna *Nelson* och *Andreen*, samt redaktör *Sjöström* höllos till ungdomen delvis helt allvarliga, delvis mer humoristiska tal. Kort efter midnatt skedde uppbrott, sedan alla gemensamt afsjungit en här mycket omtyckt sång, hvars grundton var:

Nearer, my God, to Thee.
Be it even a Cross — yet —
Nearer to Thee, to Thee.

XVII.

Trefaldighetssöndagen.

Heliga trefaldighetssöndag uppgick »med lust och fägring stor». Rik på gräs och gröda låg Smoky Hill-dalen

rundt omkring, då jag tidigt på morgonen efter raska springare begaf mig åstad till det en knapp svensk mil från Lindsborg liggande Freemount, hvarest dagens predikant välkomnades af Bethany-direktionens ofvannämnde ordförande, därvarande svensk-lutherska församlings mycket afhållne, flerårige pastor *J. Seleen*, i vida kretsar fördelaktigt känd genom sina uppbyggliga folkskrifter. Snart ljuda den närbelägna kyrkans klocktoner, manande oss upp till Herrens gårdar.

O Gud, det är en hjärtans tröst
att i ditt hus få komma,
där vi få glädjas af din röst
med alla dina fromma.
Hur väl det i ditt tempel går,
hur helgedomen härlig står,
det är stor lust att skåda.

Så sjöng Guds församling — med mäktigt gensvar ur mitt af all naturens dejlighet och den helgdagsstämning, som låg utbredd öfver allt, redan i förväg värmda bröst. Å nyo skulle det varda mig beskärdt att tala till menigheten, icke såsom tolk af några om än så höga mänskligt historiska minnen utan såsom förkunnare af det evigt gällande frälsningsverk, i hvilket den gudomliga rättfärdigheten och kärleken i sin högsta form enade för oss trädt fram i dagen. Texten utgjordes af

Joh. 15, 1—9.

Jag är det sanna vinträdet, och min Fader är vingårdsmannen. Hvar och en gren i mig, som icke bär frukt, den tager han bort, och hvar och en som bär frukt, den rensar han, att den må bära mera frukt. Redan nu ären I rena för det ords skull, som jag har talat till eder. Förblifven i mig, och jag i eder. Såsom grenen icke kan bära frukt af sig själf, med mindre han förblifver i vinträdet, så icke heller I, med mindre I förblifven i mig. Jag är vinträdet, I ären grenarna; den som förblifver i mig och jag i honom, han bär mycken frukt, ty mig förutan kunnen I intet göra. Om någon icke förblifver i mig, är han utkastad, såsom grenen, och förtorkad, och man samlar dem tillhopa och kastar dem i elden, och de brinna. Om I förblifven i mig och mina ord förblifva i eder, allt hvad I viljen skolen I bedja, och det skall ske eder. Därigenom är min Fader förhärligad, att I bären mycken frukt,

och I skolen blifva mina lärjungar. Såsom Fadern har älskat mig, så har ock jag älskat eder; förblifven i min kärlek.

Det sanna vinträdet, vingårdsmannen och grenarna

eller

Det trefaldiga lifsförhållandet mellan Gud och människan.

För öppen dag ligger treenighetskarakteren af denna text ur frälsnings-historisk synpunkt. *Af* Fadern och *genom* Sonen och *till* den helige Ande visas här alla ting vara, så vidt det angår deras delaktiggörelse i frälsningen. Detta sker under den älskligaste bild, hvartill, då Herren stod på väg från nattvardssalen till Getsemane örtagård, anledning otvifvelaktigt gafs af den omgifvande naturen, likasom i vår egen naturomgifning denna härliga högsommardag rikliga analogier jämväl oss därtill erbjudas. Jesu Kristi fader har såsom en vingårdsman planterat det sanna vinträdet och sålunda grundat alltings nyskapelse. Jesus Kristus är själf detta vinträd, i hvars gemenskap allena frälsning står att finna. Frälsningen förmedlas af hans egen och Faderns ande, som har att genom ord och sakrament på detta sannskyldiga lifvets och kunskapens träd allt framgent inympa nya grenar och hafva hand om deras växt, att allt måtte lända till Guds ära. Låtom oss nu något närmare utföra detta!

Då Jesus kallar sin fader för vingårdsmannen, ansluter han sig till gamla testamentet, där Herren Gud ofta varder så framställd. Ett enda gammaltestamentligt ställe må vara oss nog för att lära känna beskaffenheten af dem alla. Det är den Es. 5 förekommande *Min väns visa om hans vingård.* Ljufligt klinga till en början denna visas toner, som komme de till oss från barndomshemmet, mänsklighetens gemensamma barndomshem. »Nu väl, jag vill sjunga för min vän en min väns visa om hans vingård. Min vän hafver en vingård på ett fett rum.» Tycker du dig ej förnimma i de orden något af paradisets ogrumlade renhet och lycka? Erinrar icke denna vingård på ett fett rum om den lustgård, hvilken Herren Gud planterade uti Eden öster ut och satte där in människorna, som han gjort hade? Icke blott jord-

månen var där fet och god. Vingårdens herre ägnade sin härliga skapelse tillika den trognaste vård. »Han gärdade omkring honom och med stenhopar bevarade (rensade från sten); han byggde ock ett torn däruti och grof en press» samt — det viktigaste af allt — »satte ädla vinträd däruti». Med full rätt utropar han därför: »Nu dömen, I Jerusalems inbyggare och I Juda män, emellan mig och min vingård. Hvad skulle man dock mer göra min vingård, det jag honom icke gjort hafver?»

Vingårdsmannen väntade, att hans vingård skulle bära drufvor. Ty sedan de ursprungliga ädla träden blifvit maskstungna och i grund fördärfvade, rann där upp för Herren, såsom en vidja och såsom en rot utur torr jord, en friskt grönskande, fruktbärande telning, d. ä. det sanna vinträdet, hela världens Frälsare, han på hvilken hvilade Herrens ande, vishets och förstånds ande, kunskaps och Herrens fruktans ande. Ännu efter den öfver vingården gångna förödelsen voro alltså äkta drufvor att af honom vänta; men — plötsligt vänder sig glädjesången i sorgesång — han bar vilddrufvor. »Hvi hafver han burit vilddrufvor, då jag väntade efter att han skulle burit drufvor?» Närmast är det väl det israelitiska förbundsfolket, detta gäller, men i vidsträcktare bemärkelse äfven oss, det nya förbundets medlemmar. »Så är nu Herren Sebaots vingård Israels hus, och Juda män hans lustiga plantering. Han väntar efter rätt, si, så är här intet annat än öfvervåld; efter rättvisa, si, så är här alltsammans klagomål.» O, att vi måtte enhvar för sig och alla tillhopa taga rätt till hjärtat denna den himmelske Faderns klagan och sorg öfver vingårdens ofruktbarhet eller alltför ringa fruktbarhet!

Härom säger Jesus i vår text: »Hvar och en gren i mig, som icke bär frukt, den tager vingårdsmannen bort; och hvar och en, som bär frukt, den rensar han, att den må bära mera frukt.» Det förra alternativet innebure den slutliga yttringen af Guds straffande rättfärdighet, sedan alla andra försök till trädets bevarande och vård visat sig overksamma. Det senare åter af dessa alternativ utgjorde knappast någon yttring af stränghet utan snarare af den tuktande skötsel, hvarförutan växtligheten blefve förhindrad. Huru skulle väl ett träd kunna växa och frodas, med mindre de grönskande

grenarna behörigen kvistades, lika väl som de torra måste borttagas? Så måste vi ock städse hafva öppet öga för betydelsen af de gudomliga skickelserna i världen med hänsyn till både den enskilda människan och mänskligheten i det hela. Men vi få i intet fall så fastna i aktgifvandet på Guds rättfärdighets stränga domar, att vi icke någonsin hinna fram till det fulla behjärtandet af den oändliga godhet och barmhärtighet, hvarmed vår himmelske Fader både ursprungligen hos oss nedlagt det helighets- och härlighetsbehof i oupplöslig förening, hvaraf ett litet och förtorkadt men likväl icke alldeles genomvisset rotskott på själens botten ännu finnes kvar, och — sedan vi måst för syndens skull blifva ur paradiset fördrifna — i denna världens öken planterat ett nytt, sant vinträd samt åt alla beredt att af dess rot och fetma varda delaktiga. Lof och pris vare vår himmelske Fader, som i Kristus Jesus så älskat oss! Må vi aldrig förgäta, att det är hans, Gud Faders, förhärligande, som skall utgöra den djupaste bevekelsegrunden för oss att bära mycken frukt, hvartill ju tacksam genkärlek borde självmant drifva. Ty, säger aposteln, allt sker för eder skull, på det att nåden, som öfverflödat, må för de mångas tacksägelsers skull lända till Guds pris.

Detta Faderns förhärligande ställes af Jesus i närmaste förbindelse med lärjungaskapet hos honom själf, såsom det i texten heter: »Därigenom är min Fader förhärligad, att I bären mycken frukt; och I skolen blifva mina lärjungar.» Att blifva Jesu lärjunge innebär ett viktigt steg framåt för en människa, som ställt sig under Guds faderligt fostrande ledning och så af hjärtat önskar, att hennes lif icke måtte blifva utan frukt, d. v. s. lända till Guds ära samt till välsignelse både för henne själf och andra. Det är, som om ett nytt ljus uppginge i själen, hvarje gång hon finner Jesu ord just innebära lösningen af hennes lifs stora frågor. Då försiggår hos henne i andlig bemärkelse något liknande det, som på yttre sätt tilldrog sig, när de första lärjungarne öfvergåfvo allt och följde honom. På detta stadium af den väg, hvilken vandra »de jordens barn, som sig till himmeln ärna», gör hon sig af hans ord liksom en lefvande helbild, och med den hjärtebilden umgås hon, hvad det lider, allt förtroligare,

låtande sig af honom straffas, förmanas men ock tröstas och upprättas, efter den olika beskaffenheten af de lefnadsförhållanden, genom hvilka hon föres fram mot sitt mål. För hvarje dag lär hon in åtskilligt men lär sig af med än mer. Och då lärjungen understundom icke rätt förstår hvad läraren talar, tror han icke dess mindre äfven detta dunklare tal, på grund af de erfarenheter som redan kommit honom till del genom det enklare, redan förstådda och bepröfvade talet af samme lärare.

Men ett svårt prof förestår, när samvetet en gång blifvit helt uppväckt och det börjar förefalla, som om det förra nästan broderliga umgänget med Jesus icke kunde få vidare fortgå, enär han synes fordra allt mer och gifva allt mindre, på samma gång som den hittillsvarande trygga barnaställningen till Fadern i höjden tyckes rubbad, så att det snarare kännes, som stode han i begrepp att borttaga en ofruktbar gren än blott rensa en för litet frukt bärande. Det kan vara ganska olika grader af häftighet i dessa det högre andliga lifvets vårstormar, men hos ingen uteblifva de alldeles, om där skall för själslifvet inträda full och stadgad sommar. För mången erfares det så, som vore han allaredan utkastad, liksom en af de förtorkade grenar, hvilka man samlar tillhopa och kastar dem i elden och de brinna. Då gäller det att kunna rätt taga vara på det ordet om Faderns kärlek och Sonens tillika: »Såsom Fadern har älskat mig, så har ock jag älskat eder; förblifven i min kärlek.» Vore nu någon andlig ledare nog oförståndig att tala med sin sålunda i den mörka dalen införde broder om dennes egen kärlek till och lif i Jesus samt Guds därpå hvilande välbehag, skulle detta snart visa sig vara såsom ett ropande i öde skog. Nej, vid ett sådant själstillstånd duger intet, slätt intet att framhålla förutom Herren Jesu kärlek till syndare och Guds kärlek till oss för hans skull. »Förblifven i mig», »i min kärlek!» Lyssna till och anamma dessa tröstrika tillsägelser af Jesu mun; de gälla dig, du bedröfvade själ, såsom han ju kallar till och med den ofruktbara grenen, hvilken Fadern står i begrepp att borttaga, en gren *i* honom. Det talet, och det allena, förmår läka de i hjärtat förkrossade, det och det allena tjänar till att försätta de sönderslagna i frihet; ty detta är

att predika ett behagligt Herrens år, i hvilket nåden gifves helt oförskylldt, såsom nåd för nåd.

Ännu ett, i vissa fall måhända än starkare medel till tröst finnes för den, som blifvit förd rätt djupt ned i dalen, hvarom David i sin 23:e psalm sjunger, en Herrens käpp och staf, som borde, om annars något i världen, trösta ett sorgset hjärta. Jag menar samma tröstegrund, som Jesus kort förut anfört gent emot Simon Petrus: »Den, som har badat, behöfver icke mer än två fötterna, utan han är hel och hållen ren; och I ären rena» — utom det förlorade barnet — och hvilken han i texten framhåller för samtliga de öfriga lärjungarne: »Redan nu ären I rena för det ords skull, som jag har talat till eder.» För oss ligger det nära att härvid tänka på det ord, som i det heliga dopet öfver enhvar ibland oss såsom barn å den treenige Gudens vägnar uttalades, och det fullständiga reningsbad vi där erhöllo, innan det ännu kunde alls blifva fråga om något annat än obetingad gåfva, vare sig nådens eller den nåden emottagande trons. Och till det nämnda förhållandet, att vi blifvit begrafna med Kristus genom dopet till döden, kommer jämväl den död och begrafning med Kristus, som innebäres i det medvetna bortdöendet från oss själfva och världen, hvaraf just denna vandring genom dödsskuggans dal är ett uttryck. Så fruktar jag då intet ondt. Du bereder, o Gud, för mig ett bord i mina ovänners åsyn; du smörjer mitt hufvud med olja och låter min bägare flöda öfver. Godhet allenast och nåd skola följa mig i alla mina lifsdagar, och jag skall bo i Herrens hus evinnerligen.

Från detta förblifvande i Jesu kärlek eller i honom själf, hvari ingår alla våra omsorgers kastande på honom, honom allena, fortskrida vi till att slutligen taga i betraktande betydelsen af det till den förut nämnda maningen fogade tillägget: »och jag i eder». Därmed komma vi in på troslifvets högsta jordiska stadium, hvarvid Anden i egentligaste mening verkar, d. ä. den troende människans fördolda lif i Kristus med Gud. Allaredan vid barndopet är detta af den helige Ande grundlagdt, likasom han redan uti de ordets verkningar, hvarom vi i det föregående talat, tvifvelsutan är frälsningstillägnans förmedlare. Men nu gäller frågan icke allenast förblifvandet

vid Jesus och hans ord utan tillika hans och hans ords förblifvande i oss, så att de komma att utgöra vår rätta andliga näring och vederkvickelse, hvarigenom den tillsägelsen af Herren Jesus går i uppfyllelse: »Den som äter mitt kött och dricker mitt blod, han har evigt lif, och jag skall uppväcka honom på den yttersta dagen. Ty mitt kött är sann mat, och mitt blod är sann dryck. Den som äter mitt kött och dricker mitt blod, han förblifver i mig och jag i honom.» I mån af som detta hos en människa blifver personlig sanning och verklighet, inser hon, att såsom grenen icke kan bära frukt af sig själf, med mindre han förblifver i vinträdet, så icke heller vi, med mindre vi förblifva i Jesus — så att honom förutan äfven en Jesu lärjunge kan intet göra. Men det varder ock en alltmer uppenbar erfarenhet för andra, om än icke för lärjungen själf, att den, som så förblifver i Jesus och Jesus i honom, han bär mycken frukt. Visserligen äro dessa Andens frukter närmast inre goda gärningar och måste alltjämt till stor del förblifva en hemlighet för världen. Utan all yttre bevisning kan dock lika litet det nya lifvet vara som vinträdets grenar utan drufvor, hvilkas smak röja deras art. Ty hvarhelst den förhärligade Frälsaren själf är med lifvets Ande verksamt tillstädes, där måste ock hans närvaro i någon mån förspörjas af enhvar, som icke är alldeles blind och kortsynt.

Men icke blott mycken frukt skall den bära, som förblifver i Jesus och hans ord i honom; utan hören I till deras tal, hvilka Fadern gifvit Sonen, att de måtte komma till honom, skall äfven det löftet på eder uppfyllas: »Allt hvad I viljen, skolen I bedja, och det skall ske eder.» Det är så långt ifrån att den troende människan skulle genom det nya lifsförhållande, hvari hon såsom en gren i det sanna vinträdet kommit, upphöra att vara en varelse med fri vilja, att hon först härigenom kommer i verkligt åtnjutande af detta mänskliga företräde framom den öfriga skapelsen. Guds och Jesu ande verkar icke hos henne såsom ett ofritt och viljelöst naturföremål: just därigenom bevisas fastmer det sanna, urbildliga vinträdets art till skillnad från alla de svaga afbildningar, som det i naturens vinträd och andra träd äger. Men genom att människan i sig allt fullkomligare upptager

den i det gudomliga ordet närvarande Anden, bli håg och sinne mer och mer gudhängifna, så att hon intet annat vill, än hvad hennes himmelske fader och broder vilja. Hvad under då, att hon får, ja har de böner, som af henne frambäras. Erhåller hon icke strax hvad hon bedit, så vet hon, att hennes egen utvecklingsgrad eller sammanhanget med den öfriga mänskligheten gjort ett uppskof af nöden. Hon bidar därför stilla men håller uti, trängande sig allt närmare fadershjärtat med barnahjärtats rätt, sökande nya bönevägar, oaflåtligt klappande på hemmets dörr. Det är ju Jesu ande som hos henne verkar, suckar och ropar, skulle Gud då icke höra sin egen, älskelige Sons bönerop, i hvilken han hafver ett godt behag? Icke är han en gud lik Baal, som begrundar eller hafver något att beställa eller är ute på marken till äfventyrs? Nej, med Elias dristar sig äfven det minsta Guds barn, den ringaste af Jesu bröder frimodigt säga till Herren: »Herre, låt i denna dag kunnigt varda, att du är Gud i Israel, och att jag allt detta efter ditt ord gjort hafver. Hör mig, Herre, hör mig, att detta folket må veta, att du, Herre, är Gud.»

Ett särskildt sätt för den lifsmeddelelse, som mellan Jesus såsom det sanna vinträdet och grenarna i detsamma äger rum, utgöres af den heliga nattvarden, hvartill jämväl i dag bjudning utgått och en stor del af dem, hvilka hittills denna dagen allenast genom ordets och bönens förmedling det eviga lifvets krafter tillbjudits och tillflutit, anmält sig att såsom Herrens bordsgäster komma. Mot *den* predikan om vårt vinträd och dess grenar gå inga ord för sig allena upp. Det är något oförlikneligt gripande, när en hel menighet sålunda förkunnar Herrens död, till dess han kommer. Visserligen är det i främsta rummet nattvardsgästerna, åt hvilka, så vidt de i andens fattigdom och hänblick till den allena rike gå där fram, beskäres det fullaste åtnjutande af vinträdets saft och kraft, i det de undfå den helige Andes smörjelse, besegling och underpant i sina hjärtan; men alla de, som andäktigt åskåda denna högheliga handling, erhålla ock den yppersta belysning af det lifsförhållande mellan Gud och den troende människan, hvarom vi nu haft att tala och höra. Ty altarets sakrament utgör det högsta drickande af

vinträdets frukt, till dess »Guds rike kommer», en förberedelse, förebild och försmak af hvad som skall äga rum, då vi få tillsamman med honom, hvilken själf är det sanna vinträdet, »dricka det nytt i Guds rike».

En vingård Gud planterat har,
sin vård han den förunnar.
Där lyser nådesolen klar,
där flöda lifvets brunnar;
dess plantor i hans allmakts hägn,
uppfriskade af nådens regn,
väl kunna gro och trifvas.

Han äfven mig planterat har
i denna vingård sköna,
där jag från lifvets första dar
hans omsorg har fått röna.
Från synden blef jag tvagen ren
i dopets bad och blef en gren
i Kristus, vinträdsstammen.

Han sedan med sitt rena ord
mig städse undervisat
och vid sitt helga nådebord
med lifvets bröd bespisat,
att jag i kärlek, hopp och tro
må njuta själens frid och ro
och lefva till hans ära.

XVIII.

Besök på Rostad.

På eftermiddagen var jag i valet och kvalet mellan att aflägga ett besök hos teologie doktor Erland Carlsson, den förutnämnde vördnadsvärde augustanaveteranen, af hvilken jag var bjuden ut på hans landtegendom, det vackra Rostad, och att deltaga i den ungdomsfest, hvilken skulle samma eftermiddag i Lindsborg firas. Utom behofvet af hvila för både själ och kropp drog mig åt det förstnämnda hållet den

tillgifvenhet, hvarmed jag var alltsedan barndomen vid »pastor Carlsson» fäst. Han hade nämligen under en del af min skoltid varit jämte sina båda elever, ett par unga friherrar Cederström, inackorderad på samma ställe som jag i Växjö. Mer än fyrtio år hade väl sedan dess förflutit, men samma ädla, fromma, varma hjärta klappade här mot mig nu som i forna dagar. Att jag följde mitt eget hjärtas starkare dragning, fick jag ej heller skäl att ångra, oaktadt det nog å andra sidan kostade på att icke få, såsom jag tänkt mig, för de unga predika öfver dagens aftonsångstext om »hurudan kärlek Fadern har bevisat oss, att vi kallas Guds barn», och lägga dem på hjärtat denna maningen af kärlekens apostel: »Mina barn, låten ingen förvilla eder!»

Omgifven af maka, barn och barnbarn mottog mig den älsklige åldringen, som jämväl inbjudit några närboende vänner. Samtalet leddes på det angenämaste sätt af vår intelligente värd, som upprullade taflor af den mest rörande beskaffenhet både från hans yngre år i hemlandet och från de tidigare åren i främlingsskapets land. Af de förra erinrar jag mig särskildt hvad han berättade om den beröring, hvari han kommit med den forne store väckelsepredikanten *Peter Lorens Sellergren;* af de senare åter hans första möte med en bland Augustanasynodens nuvarande främsta män.

Som bekant torde vara, hade Sellergren ifrån sin första studenttid intill sitt 45:e lefnadsår fört ett mycket oordentligt lif, så att han endast genom stiftstyrelsens mildhet och fintlighet i förening kunde undgå att blifva afsatt från prästämbetet, hvilket han vid 25 års ålder emottagit. Sällan har en grundligare omvändelse i dessa andligt ringa dagars tid blifvit allmännare känd, än den Sellergren genom Guds nåd fick erfara och hvaraf det förunnades den svenska kyrkan i vidsträckt omfattning att röna de mest välsignelserika verkningar under de återstående 29 åren af hans lefnad. Bland dem, som mottogo mycket djupa intryck, var Carlsson en. Till en början var det mottagna intrycket allt annat än inbjudande till den prästerliga banan — icke på grund af Sellergrens tidigare syndalif utan af hans ytterst anspråkslösa, nästan bondaktiga uppträdande, hvilket föga tilltalade Carlsson, som, fastän äfven han utgången från ett fattigt bondehem, hade mycket sinne

för ett mer förfinadt åskådnings- och lefnadssätt. Men annorlunda ställde sig saken, då han i den något ociviliserade smålandskomministern lärde känna den öfverlägsne vältalaren och själasörjaren, inför hvilkens djupa inre värde alla yttre omständigheter snart reducerades till sitt rätta mått af föga betydande småting. Själf skulle Carlsson genom den gudomliga försynens underbara skickelser för svenskarne på andra sidan om Västerhafvet blifva en annan Sellergren, som kunde, när det gällde Herrens ära, »hög vara», men ock, då kärleken till bröderna sådant fordrade, kunde »låg vara», ja, såsom få, vara allom allt.

Detta hade den numera i frid hänsofne dyre mannen rika tillfällen att lägga i dagen under den omfattande och synnerligt mångskiftande lefnadsgärning, det blef honom beskärdt att hos våra bröder i den nya världen 40 år igenom utföra. Såsom ett litet prof på den i ordets bästa mening nedlåtande människovänlighet, som utmärkte Carlsson, kan tjäna äfven den lilla ofvan antydda episoden, hvilken han själf på sitt ödmjuka sätt meddelade. En kulen höstafton på 1850-talet inträdde i hans enkla bostad i Chicago en mycket torftigt klädd vandrare, med anhållan om några underrättelser rörande svenskarne därstädes. Carlsson lämnade dem men frågade tillika, huru det vore ställdt med främlingen själf. Han svarade då, att icke en cent funnes i hans ficka och att han på flera dagar icke smakat en enda bit mat; Novum testamentum græce utgjorde hans enda egendom i världen jämte de kläder, hvilka han bar och som alla voro synliga. Sådant var för våra första vingårdsarbetare bland Sveas barn på landsbygden där ute alls icke något oerhördt, då många hade att »kringirrande i öknar och berg och hålor och jordens klyftor» öfva sitt värf, »om dagen vanmäktiga för hettas skull, om natten för köld». En af de närvarande pastorerna, hvilken först 1872 inom synoden ordinerats, omtalade ock, hurusom han de första åren af sin tjänstgöring ännu måste utan tillräcklig beklädnad ofta i det svåraste väder på hästryggen färdas trettio till fyrtio (engelska) mil om dagen, ibland så stelfrusen, att han med största möda förmådde stiga af hästen, för att predika två till tre gånger hvarje dag. »Och flera af mina kära ämbetsbröder hafva nog måst göra

detsamma», tillade han. Men äfven vid den ifrågavarande tiden var det väl något mindre vanligt att i sådana omständigheter uti själfva Chicago påträffa en svensk med den lärdom, hvaraf denne vandraren vid samtalets fortgång visade sig vara i besittning. Snart satt den nykomne vid Carlssons bord, delande hans kvällsvard, och senare på natten lågo de båda vännerna sida vid sida i hemmets enda bädd. Med rörelse hörde jag dessa och liknande meddelanden från den gamles läppar, hvarefter vi gemensamt tackade den nådige Herre, hvilkens godvilja låtit den klena hjorden så underbart växa till att nu hafva blifvit en äfven i yttre hänseende ganska betydande makt i hans rike. Största föremålet för vår tacksamhet var dock, att makten icke låge förnämligast i gods och penningar, eget hus och hem, utan i det orubbade fasthållandet af Guds rena ord och våra fäders goda bekännelse.

Före skilsmässan samlade vi oss alla en stund kring det ordet, hvarvid den, som fått sig anförtrodt att leda andakten, för sin betraktelse lade till grund dagens förut omnämnda aftonsångstext om *vårt barnaskap hos Gud*, de rättigheter det medför och de plikter det ålägger.

Innan jag gick till hvila för natten i mitt fridfulla, trefna prästgårdshem, medan månen sände sina blida strålar in i min sofkammare och jag tänkte öfver de dyrbara erfarenheter, jag insamlat på denna Kansas-färd, lät Bethany's musikkär omedelbart utanför mina fönster ljuda några af den svenska psalmbokens skönaste melodier, slutande med

Herre, signe du och råde
och bevare du oss väl.
Herre, ditt ansikt' i nåde
lyse alltid för vår själ.
Herre Gud, dig till oss vänd
och din frid oss allom sänd.
O, Gud Fader, Son och Ande,
dig ske pris i allo lande!

XIX.

De fallnas minne.

I sällskap med 125 ev.-lutherska bröder anträdde jag måndagen den 28 maj på extratåg åter resan till Chicago, hvilken för mig fick ett särskildt intresse därigenom, att den äfven omslöt en del af Förenta staternas *Grafsmyckningsdag*, tillika benämnd *De fallnas minne*, den 30 maj, hvarunder minnet af nationens hjältar hedras på ett särdeles vackert, ja för oss svenskar i Sverige lärorikt sätt. Kärt var för mig såsom svensk att höra af flera till annan nationalitet hörande amerikaner talas om svenskarnes utmärkta mod och fosterländska offervillighet, visade under det stora slafbefrielsekriget 1861—1865. Generalerna lära ock ha samfäldt satt dem mycket högt både såsom krigare och patrioter. I förra afseendet känna vi ju ock redan tillförne ett och annat, men i det senare kan jag icke neka mig att nämna ett enda litet, karakteristiskt drag.

Kort före de afgörande segrar, som medföljde Petersburgs och Richmonds fall, då å ömse sidor de materiella tillgångarna voro hårdt tagna i anspråk likaväl som folkets personliga krafter, infann sig en af ålder böjd gråhårsman hos general Grant med begäran att få tjäna frihetens sak, för hvilken samtliga hans söner med ära stupat. Förvånad frågade generalen, om den gamle kunde tilltro sig att ännu föra vapen. »Så narraktig är jag icke», svarade han, »men jag har sålt mina oxar; ty, som mor sade, våra döttrar kunna ju jämte mig draga lasset (såsom på Engelbrekts tid i Sverige säges ha skett, änskönt icke frivilligt utan af tvång). Oxarna voro rätt bra, men det är ondt om penningar i landet. Se här allt, hvad vi kunde få för dem! Det är icke mycket, men tag emot det ändå, och Gud kan väl låta välsignelse komma äfven af det lilla.» Och det bästa af allt var att, när den store fältherren efter någon tvekan beslutit sig att emottaga de på bordet framför honom lagda penningarna och nu sporde om mannens namn, så — var han försvunnen; och de kringstående kunde blott upplysa, att det varit en svensk.

XX.

Min födelsedag.

Följande dag, den 31 maj, fyllde resenären 55 år, hvarom han tänkte ingen här borta skulle veta något. Men däri hade jag misstagit mig. På hvar sin sida om trappan stodo den lilla femåriga Flora och den nioåriga Ebba, mitt värdfolks bägge äldsta älsklingar, med hvar sin vackra blomsterbukett, den ena för mig, den andra för den lika barnkäre pastor Rydholm, i hvars famn jämväl »Baby» snart efter vanligheten tog plats, under det att jag omfamnades af far och mor. Längre fram på förmiddagen hade jag glädjen att af hela pastorssällskapet hälsas med de vänligaste lyckönskningar, hvartill äfven kom födelsedagsgåfvan af en dyrbar Water Receiver — mycket passande skänk till en, som gjort sig känd för att vara en stor älskare af friskt vatten, och från ett land, där det friska vattnet, så vidt jag varit i tillfälle att lära känna olika lands seder, står i större ära än någon annanstädes.

Svaret på den mig sålunda bragta hälsningen anknöt sig ock härtill, i det att jag önskade gifvarne tillbaka, att genom deras tjänst rika flöden af nåd och frid framgent måtte från ättlingen af Davids hus, hvilken är en fri, öppen brunn emot synder och orenhet, utgå till bevattnande af denna stad, ja hela detta land, där skaror af landsmän ännu ginge törstande, försmäktande, utan att ens själfva känna sin nöd men därigenom blott dess mer nödställda och olyckliga. »Kom och hjälp oss» — så ljöde nu till medlemmarne af Chicagos pastorssällskap, ja alla Augustanasynodens präster, ett ångestskri ur modern Sveas bröst för hennes utevandrande barn i främlingslandet, likasom samma bön fordom frambars till hedningarnes apostel i en syn om natten af den macedoniske mannen, såsom uttryck af Europas tysta, hemliga, omedvetna Kristuslängtan. »Måtten äfven I, mina bröder, förstå, till styrka och uppmuntran i edert missionsarbete rätt förstå, att Herren är den som kallat eder att för de förvillade fåren af samma hjord predika evangelium. Obestridligt är, att genom inne-

varande års jubelfester hela Amerikas uppmärksamhet blifvit riktad på denna vår synod, såsom aldrig tillförne. En stor och kraftig dörr har därmed blifvit öppnad för oss; men allt beror på att det af Herren beredda tillfället rätteligen brukas. Gifve han af sin barmhärtighet, att detta år må utgöra en lifskraftig början till ett nytt skede i den nya världens svenska missionshistoria, värdigt de föregående ärorika skedena däraf!»

På aftonen gaf sällskapets ordförande i sin eleganta boning festmåltid för alla i staden vistande svenskar, hvilka i sanning icke voro få. På mig slog af alla de behagliga förströelser, hvarmed gästerna här underhöllos, mest an en duett, utförd af pastor Evalds båda små flickor, Annie och Lillian, sins emellan mer jämnåriga men ingendera äldre än de leksystrar till dem, om hvilka jag nyss talat. Otacksamt vore ju dock att lämna oberörd den vänskapsfulla välgångsönskan, som af generalkonciliets nuvarande president, den ofvannämnde doktor Svensson, å samtliga närvarandes vägnar för mig utbragtes.

Hvad som för öfrigt under denna festliga dag upptog min tid var ett långt besök på världsutställningen, the World's Fair. På mig gjorde denna storartade utställning ett mäktigt intryck, oaktadt jag varit i tillfälle att besöka liknande expositioner både i Wien 1873 och i Paris 1889. Visserligen syntes mig åtminstone den sistnämnda ingalunda öfverträffad, om jag afser anordningarnas smakfullhet eller åskådliggörandet för ögat af den historiska utvecklingen i ett eller annat afseende. Midway Plaisance-afdelningen föreföll mig till och med något underlägsen parisexpositionens lefvande kulturbilder, hvilket väl var en helt naturlig följd af den mer privata karakter denna afdelning i Chicago ägde. Icke heller kunde hela världens nutida konstflit vara fullständigare framställd, än som redan vid hvardera af de förutnämnda världsexpositionerna var för dåvarande tidpunkter fallet. Fäster jag mig däremot vid chicagoutställningens rent amerikanska sidor, var intrycket öfverväldigande genom de enorma proportioner allt här hade. Redan utställningsplatsen erbjöd ett skådespel af ojämförlig storslagenhet och tillika skönhet; hvarförutom transportmedlen från ett ställe till ett annat på

det otroligt vidsträckta expositionsområdet voro snart sagdt oöfverträffliga med hänsyn till både snabbhet, omväxling och behag. Det låg något sagolikt, nästan trolskt i den anblick, som åter och åter öfverraskande ny erbjöds till höger och vänster, under det att ångbåten eller gondolen gled fram mellan konstgjorda öar och stränder, förtjusande lundar och majestätiska byggnader. Midt i all denna prakt och härlighet framstod den lilla enkla, i gammalnordisk stil uppförda och smakfullt inredda svenska paviljongen, i och omkring hvilken städse svärmade en talrik skara af undrande, ja beundrande åskådare, såsom en dyrbar påminnelse om hemlandet, hvilken fyllde både inländska och gästande svenskar med glad själfkänsla så väl som med varm tacksamhet till den världarnas Herre, som gifvit oss rätt att kalla det landet med dess både idoga och skönhetsälskande befolkning vårt.

INNEHÅLL.

Rättelser.

Sid.	16	rad	21	*står:*	betrakta ordet	*läs:*	betrakta, ordet
»	28	»	25	»	en viss	»	ett visst
»	29	»	35	»	hvilket	»	hvilken

HEMLANDSTONER

EN HÄLSNING FRÅN MODERN SVEA TILL DOTTERKYRKAN I AMERIKA

FRAMBUREN AF

K. H. GEZ. VON SCHÉELE

SENARE DELEN

STOCKHOLM
P. A. NORSTEDT & SÖNERS FÖRLAG

STOCKHOLM 1895
KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER

INNEHÅLL.

Rättelser.

Sid.	159	rad	4	*står:*	and	*läs:*	as
»	162	»	25	»	tidsmedvetandet	»	tidsmedvetandet,
»	200	»	16	»	apande	»	apande hos oss förekommer
»	201	»	18	»	och	»	och faller du för den frestelsen,
»	249	»	2	»	stads	»	stats
»	253	»	28	»	finnas	»	finnes

XXI.

Jubelfest i Rockford.

Den 1 juni var jubelfest utsatt att firas i *Rockford*, som ju låg tillräckligt nära Chicago, för att en utflykt därifrån skulle lämpligen låta sig företagas, innan högtidligheterna här togo sin början den 3 i samma månad. Rockford är en manufakturstad, ungefär af Norrköpings storlek, med betydande svenska element, hvilket icke hindrar, att engelskan lärer äfven bland svenskarne för hvarje dag alltmer vinna terräng. Af de trenne augustana-församlingarna på platsen är den s. k. Första lutherska församlingen den största, icke blott i staden utan jämväl inom hela synoden. Våra landsmän på denna ort äro kända för sitt allvarligt kyrkliga åskådningssätt, något som ock kännetecknar den nyssnämnda församlingens dåvarande själasörjare *L. A. Johnston* icke mindre än hans kolleger härstädes.

I sagda församlings rymliga tempel firades den väl planlagda jubelfesten. Sedan kören sjungit en hymn och pastor *A. Challman* förrättat inledningsbön med bibelläsning samt mera bemälte pastor Evald skildrat svenskarnes missionsverksamhet vid Delaware-floden, uppstämde menigheten:

Nu tacken Gud, allt folk, med hjärtans fröjd och gamman
för stora ting, dem han gör med oss allesamman:
Den från vårt moderlif, af nåd och stor miskund,
så mycket godt oss gjort och än gör hvarje stund!

Anslutande mig härtill, erinrade jag i det följande festtalet till en början om de stora och talrika välgärningar, som det svenska folket fått af den himmelske Fadern röna och bland hvilka bevarandet vid våra fäders rena evangeliska tro, sådan den vid Upsala möte 1593 stadfästes, vore den allra största och tacknämligaste. Välförtjänta voro visserligen de kransar, som Amerikas Förenta staters folk i dess helhet kort

förut här nedlagt på fädrens grafvar till hedrande af deras minne, såsom de där genom sitt hjältemod för 30 år sedan i detta land värnat och befäst ett af mänsklighetens högsta, dyrbaraste intressen. Men i intet hänseende mindre väl förtjänade Upsala mötes fäder ärekransen, med hvilken vi i dag önskade hugfästa 300-års-minnet af den bragd, hvarigenom i landet, från hvilket vi gemensamt stamma, slutstenen lades till det andliga fäste, hvars »murar och värn äro hälsa».

Es. 26, 1—4.

På den tiden skall man sjunga en sådan visa i Juda land: Vi hafva en fast stad, murar och värn äro hälsa. Låten upp portarna, att det rättfärdiga folket, som tro bevarar, må gå härin! Du håller allestädes frid vid makt efter visst löfte; ty man förlåter sig uppå dig. Därför förlåten eder uppå Herren evinnerligen; ty Herren Gud är en klippa evinnerligen.

Äfven konung Johan och hans jesuitiske medhjälpare, hvilkas lärare själfve den frids- och frihets-älskande Filip Melankton varit, förmenade sig nog hafva till syftemål friheten och friden både i himmel och på jord. Slik fredsmäkling är dock intet annat än en draksådd, ur hvilken uppväxa ny träldom och strid. Blott på grundvalen af sanning i rättfärdighet stiftas den frid, som varar, både med Gud och människor emellan; blott så står verklig frihet att vinna inom evighetens sfär likaväl som i det timliga lifvets förhållanden. Härom aflägger alla tiders historia osvikligt vittnesbörd. Upsala-mötes-männen vordo ock de rätta fridsstiftarne, hvilka framtiden tillhörde med både nationell och andlig frigörelse. För dem var aldrig syftet att få frågorna så ställda, att bestämda svar i möjligaste måtto undvekes och de största möjliga meningsskiljaktigheter kunde i svaren rymmas, utan därhän syftade de, att sanningsafgörelsen måtte fastmer blifva så klar och otvetydig, så viss och klippfast som möjligt, på det att alla obibliska meningar dymedelst för all framtid aflägsnades, såsom fallande utanför de af bekännelsen dragna trosgränserna. Likaledes önska äfven vi, att här måtte i dag utan allt omsvep af uppriktiga hjärtan inför många vittnen afläggas en god bekännelse om

Upsala mötes fridstiftning på den frigörande sanningens grund.

De motsatser, mellan hvilka fridstiftningen här skulle i religiöst afseende äga rum, voro desamma, som bilda underlag för människolifvet öfver hufvud: det yttre och det inre, natur och nåd, samfunds- och person-lif, tid och evighet, värld och Gud. Den rådande katolicismen hade alltmer fortskridit i obehörigt sammanblandande af dessa tillvarons skilda områden, hvarigenom i självfva verket intetdera utfick sin rätt. I samma mån som rätten på ena eller andra området hänsynslöst undertrycktes, höjdes protester mot dessa rättskränkningar, hvilka voro så mycket outhärdligare, som de företogos i en förment högsta rätts namn. Att under sådana förhållanden jämväl de protesterande å sin sida i yrkandet på åtskillnadens upprätthållande sköto öfver målet på ett sätt, som måste utmynna i en hela tillvarons oförsonliga dualism, låter sig väl förklaras men ingalunda försvaras.

Sålunda stodo vid tidpunkten för Upsala möte icke blott i Sverige utan i snart sagdt hela kristenheten mot hvarandra två alldeles skiljaktiga partier, det ultra-katolska och det ultra-protestantiska, af hvilka det förra hade sin medelpunkt i den romersk-katolska kyrkoinstitutionen, det senare i Kalvins Institutio christianæ religionis — där en storslagen lifsorganism men af empirisk och därför allt igenom syndbemängd art, här åter ett oförlikneligt begreppssystem men utan det verkliga lifvets insegel. Å ömse sidor ett ovillkorligt *Sic volo, sic jubeo*, hvarunder den myndigvordna germanska anden icke vidare lät sig tvingas, vare sig det dekreterats af den romerske kyrkofadern i den allena saliggörande kyrkans namn eller af en mänsklig lärofader under åberopande af en inskränkt tankeföljds förment oundvikliga fordran. Martin Luthers frid och frihet bådande lifserfarenhet, som allena i Guds ord sökte sitt stöd, vann djupt och allmänt gensvar i nordbons bröst, icke mindre än hos hans egna landsmän. Den jämförelsevis korta tid, som förflutit sedan den »nya lärans» förkunnande i vårt hemland, hade varit tillräcklig, för att svenskarne skulle

vara redo att sig »endräkteligen därtill allvarligen förplikta att aldrig mer anamma, gilla eller bruka något af de påfviskas villfarelser, ehvad namn de helst hafva kunna, utan dem alldeles förkasta såsom människostadgar, igenom hvilka många människor ofta äro bedragna vordna; desslikes och alldeles afsäga alla sakramentariers, zwinglianers och kalvinisters villfarelser, så ock vederdöpare och alla andra kättare, ehvad namn de helst hafva kunna, någon tid till att inrymma, gilla eller samtycka». Så blef Upsala möte 1593 en konfirmation af Västerås-dopet 1527, hvilken skulle kunna, trots all olikhet, jämföras med det fredsslut, hvarigenom Amerikas Förenta stater 1865 konfirmerade d. ä. befäste sitt före utgången af 18:e århundradet undfängna frihetsdop. Tvenne voro de makter, mot hvilka lutherdomen nu som alltid hade haft att kämpa, i mycket sinsemellan skiljaktiga men icke dess mindre besläktade genom sin gemensamma legalitet gentemot vår väsentligt evangeliska ståndpunkt. Vore det möjligt att härom uttala sig rätt skarpt, utan att behöfva befara missförstånd, skulle vi säga, att katolicismens halfhedniska och kalvinismens halfjudiska riktningar inom kristendomen, mot hvilka vi evangelisk-lutherska kristna haft och hafva att strida, kännetecknas af vissa panteistiska drag å ena sidan och en viss dualistisk dragning å den andra.

Svårligen torde det kunna nekas, att båda de s. k. katolska kyrkorna lagt en vikt på det utvärtes, som satt kristendomens inåtgående väsen i allvarlig fara och hotat att delvis återföra mänskligheten till ett naturalistiskt åskådningssätt, vare sig i en österländskt negativ, öfvervägande passiv gestalt eller i Västerlandets mer positiva verksamhetsformer. Jämte mycken ytlighet i sin gudsdyrkan gentemot den äkta kristna innerligheten utmärker sig nämligen så väl den grekiska som den romerska katolicismen för sitt sammanblandande af natur och nåd, hvarigenom den gudomliga nåden blir i grund och botten öfverflödig eller på sin höjd kommer till människans naturliga utrustning och förmåga såsom ett stöd i svagheten, en hjälp i nöden, snarare än såsom lif i döden, jag menar syndarens frälsning från en annars oundviklig undergång, hans räddande undan timligt och evigt fördärf. Det personliga lifsintresset varder till den grad af samfundsintresset lik-

som uppsvulget, att den enskildes salighet göres fullständigt beroende af hans ställning till kyrkan, likasom vore hon i sin timliga gestalt denna fasta staden, om hvilken profeten säger, att »man skall på den tiden sjunga». Och tyngdpunkten blifver till den grad förlagd inom timligheten, att den jordiska kyrkan och de efterlefvande människorna på jorden tänkas kunna bestämmande inverka på de aflidnas lott i evigheten. Ja, här råder ända därhän ett gudsrikets förvärldsligande, att man tyckes hafva helt och hållet förgätit Mästarens ord: »Guds rike kommer icke så, att det med ögonen förnimmes; icke heller skall man säga: se här eller se där; ty se, Guds rike är invärtes i eder.»

Har sålunda gudsrikets idé beklagligtvis blifvit inom katolicismen mycket förytligad, så har densamma däremot af de reformerta nästan förflyktigats genom den öfverandliga ståndpunkt, som många denominationer af reformert riktning öfver hufvud i kyrkligt hänseende intagit och som företrädesvis i kulten tagit sig ett utprägladt antikatolskt uttryck. Det yttre, till naturlifvet hörande betraktas af dem vara till hela sitt väsen så främmande för allt, som hör till nådens andesfär, att det förra aldrig kan af det senare genomträngas och på något fullständigare sätt bestämmas. Ofta träder här samfundet i motsättning mot personligheten, som däraf blott dess mer föranledes att ensidigt häfda sin rätt. Så har jämväl en mycket ensidig evighetshänsyn förmedelst allahanda antecipationer gjorts gällande, på samma gång som fordran på ett verksamt jordelif genom framhållandet af den »icke overksamme Kristus» starkt betonats. Ytterst se vi denna reformerta tendens till söndring utmynna i den hemska läran om ett af evighet fattadt Gud allsmäktigs ovillkorliga beslut att låta skapelsen på dubbelt sätt förhärliga honom, i himmelens salighet och i afgrundens kval.

Mot bägge dessa missriktningar, den katolska sammanblandningens å ena och den lika otillbörliga söndringens å andra sidan, behöfdes det ordets tveeggade svärd, som går igenom, till dess det åtskiljer själ och ande, leder och märg, och är en domare öfver hjärtats uppsåt och tankar. Detta Andens svärd, som är Guds ord, hade reformationen dragit ur slidan, hvari det hållits under århundraden gömdt. Genom

det svärdets blottande och användning ville nu Upsala möte jämväl åt de gamla svears ätt betrygga friden, den frid, som hvilar på sanningens och rättfärdighetens osvikliga grund.

Detta sker först och främst genom att gifva tillbörligt erkännande åt den af katolicismen framhållna sanningen, att det andliga lifvet är inom kyrkan stadt i fortgående utveckling enligt Herrens eget löfte om Andens ledande närvaro intill dagarnas ända, men tillika göra kraftigt gällande, att vi i det skrifna ordet erhållit ett omistligt rättesnöre för hvad som är af Gud, hvad icke, till undvikande af en annars oundviklig sammanblandning af gudomligt och mänskligt, heligt och profant, sådant som är osvikligt visst och hvad som är underkastadt möjlighet af allahanda misstag, ja villfarelse. Vi evangelisk-lutherska kristna hänskjuta icke, likasom katolikerna, till framtida successivt afgörande de frågor, som angå själens frälsning, utan vi vädja härutinnan till det en gång för alla gifna bibelordet, hvari kyrkan visserligen kan och bör allt djupare intränga, äfvensom hon kan och bör allt fullare upplefva det samt i bekännelse med hjärta, mun och hand allt fullständigare omsätta detsamma. Ett rätt förhållande mellan yttre och inre, så väl som ock mellan naturen och nåden, har i både lära och kult häraf följt. Särskildt i sakramentsläran och sakramentsförvaltningen framstår detta af vår kyrka intagna och vidhållna jämnmått klart, i det att, på samma gång allt slags transsubstantiation hålles fjärran, de utvärtes naturelementen fattas såsom de andliga nådegåfvornas icke blott tecken och underpant utan verkliga förmedlare häraf, likasom skriftordet icke blott tänkes hos människan bereda väg för Guds ande utan verkligen förmedla det gudomliga andelifvets uppkomst och utveckling. Så får äfven kyrkosamfundet ut sin rätt såsom det personliga troslifvets förutsättning, utan att den frälsande tron själf göres likbetydande med individens ställning därtill. De timliga förhållandena tillåtas här ingalunda att intaga de evigas plats men skiljas ej heller otillständigt därifrån, enär hjärtats fördolda människa, som i Kristus har sitt rätta hem och fäste, erkännes jämväl hafva till uppgift och bestämmelse att utgestaltas i relation till de världsliga tingen, såsom konst och vetenskap,

familj och fosterland, på det att Guds människa må vara fullbordad, till allt godt verk skicklig.

Ofta har man funnit lutherdomens evangeliska trosåskådning gentemot den katolska och reformerta legalitets- eller gärningsståndpunkten inom den kristna kyrkan åskådliggjord genom Maria vid Jesu fötter i motsats mot den af idelig tjänst upptagna Marta. Denna jämförelse är ock ganska lärorik, om vi blott besinna, att i den älskliga berättelsen om de båda systrarna i Betanien Maria ingalunda framstår såsom någon typ för andlig dådlöshet, utan den i henne framträdande typen innebär den yppersta förening af offrande och emottagande kärlek till Mästaren. Ty likasom det icke bör förgätas, att denna samma Maria var den, som smorde Herren med smörjelse af oförfalskad nardus och torkade hans fötter med sitt hår, så får ej heller lämnas å sido vid Betaniaberättelsen det lilla men betydelsefulla ordet *ock*, hvilket vår nya bibelöfversättning med allt fog ur grundtexten infört. Ty först sedan Maria fullgjort hvad som var af nöden för den älskade höge gästens undfägnande i glad offervillighet, »satte hon sig ock ned vid Jesu fötter och hörde hans ord». Hon förstod att här, om annars någonsin, den regeln äger tillämpning, att hvar sak har sin tid. Att tacksamt taga emot för att äfven bevara och rätt använda en erbjuden gåfva är människans första plikt både i förhållande till dem, hvilka på jorden intaga något slags föräldraställning och till den himmelske förmedlaren af alla goda gåfvor. Därför har vår evangelisk-lutherska kyrka med rätta gjort gällande gudstjänstens sakramentala moment till och med framom de sakrificiella. Och utan att vilja bestrida, det hon både i gudstjänstligt afseende och med hänsyn till öfningen af allahanda kärleksverk har åtskilligt att lära af bägge sina Martasystrar, vilja vi dock icke, ja — Gud vare evigt lofvad — känna vi oss ej heller förpliktade att utbyta vår goda del mot ett bekymmerfullt och oroligt syssiande med mångahanda. Icke behöfver man väl sysslolöst lägga händerna i skötet, därför att man behjärtat och tillgodogjort sig människans bestämmelse att i stillhet knäppa händerna samman till bön, på det Gud må få tillfälle att hos henne utföra sitt verk och hon dymedelst blifva i stånd att till sannskyldig välsignelse verka. »Ett är nödvändigt», så

har ju Jesus själf sagt och lofvat, att den goda delen icke skall tagas ifrån henne, som utkorat den.

Däraf berömmer sig den evangelisk-lutherska kyrkan med bäfvande fröjd. Och genom Upsala mötes beslut 1593 blef denna rena evangeliska lära af Guds innerliga barmhärtighet vårt gods och vår del. Ja, mina bröder, lotten är oss fallen i det lustiga; oss är en skön arfvedel tillfallen. Väl oss, om vi ock kunna med trosfrimodighet instämma uti hvad David i sitt gyllene klenodium bekänner: »Du är den som uppehåller min arfvedel. Jag vill lofva Herren, ty han gifver mig råd; också om natten manar mig därtill mitt innersta. Jag har Herren för mina ögon alltid, ja, han är på min högra sida; jag skall icke vackla. Fördenskull gläder sig mitt hjärta, och min själ fröjdar sig.»

Jesu! på ditt dyra ord
vill jag som Maria höra;
låt dess kraft hos mig bli spord
mot den värld, som vill förföra,
att jag jämt på hjärtat bär
hvad den bästa delen är!

Sedan kan jag lugn och nöjd
äfven Martas omsorg bära,
tacksam för den stilla fröjd,
som du värdes mig beskära.
Rätta glädjen är hos dig:
blif en daglig gäst hos mig!

* * *

Bland de många tros- och stamförvanter, hvilkas hand det beskärdes talaren att få efter festens slut trycka, stannade särskildt i minnet denna församlings forne lärare, den numera i York, Nebraska, tjänstgörande vördnadsvärde pastor *G. Peters*. När jag såg den mer än sextioårige mannen, föranleddes jag att efterfråga, hvilken trygghet Augustanasynodens prästerliga tjänare för sin ålderdom i ekonomiskt hänseende äga. Till min ledsnad förnam jag då, att synoden, som på många områden åstadkommit så dråpliga verk, att man kan vara frestad att känna sig stolt däröfver, härutinnan ännu icke hunnit längre än till en svag början, i det att en liten kassa samlats, hvaraf några små pensioner till de mest behöfvande

utdelas. Från flera håll meddelades mig emellertid efteråt, att man är allvarligt betänkt på detta ytterst viktiga behofs tillgodoseende snarast möjligt, så att en trogen arbetare i denna trakt af Herrens vingård hvarken måtte genom något slags biomsorger hindras från att, medan arbetsdagen varar, helt och odeladt ägna sig åt verkandet af *dens* verk, som har sändt honom, ej heller, då han icke mer kan verka, nödgas för sig och de sina sakna det nödtorftiga. Ännu har icke, till följd af synodens korta tillvaro, detta behof gjort sig i någon högre grad eller på ett mera allmänt sätt kännbart; men snart måste den tiden komma, då så skall ske, och väl vore, om det blefve detta trofasta, offervilliga folk möjligt att, enligt apostelns råd till sin tids församlingar, för det angelägna syftet i förväg lägga enhvar tillhopa hvad han kan lyckas åstadkomma, på det att icke sammanskott må göras, först när behofvet inträder, såsom en beväpnad man, hvilken icke kan undflys.

XXII.

En fridag.

Före frukosten påföljande dag höll jag morgonandakt i den härliga Sionskyrkan, hvars herde *S. G. Öhman* för mig upplåtit ej blott sitt komfortabla hem men ock sitt varma hjärta, hvarför jag kände en synnerlig böjelse, att få i hans kyrka aflägga ett vittnesbörd om vår bästa, förblifvande mötesplats.

Vi började med att sjunga nummer 143 i vår svenska psalmbok, hvilken äfven begagnas inom Augustanasynoden, änskönt i den af Thomander och Wieselgren reviderade formen, samt med ett trettiotal tillagda högtids- och missionspsalmer. Denna djuptänkta franzénska psalm ställdes nu af mig i förbindelse med

1 Kon. 19, 9—13.

Elias blef i kulan öfver natten. Och si, Herrens ord kom till honom och sade till honom: Gack härut och stig upp på berget in-

för Herren. Och si, Herren gick där framom, och ett stort starkt väder, som bröt berg och sönderbråkade hällar inför Herren; men icke var Herren i vädret. Efter vädret kom en jordbäfning; men icke var Herren i jordbäfningen. Och efter jordbäfningen kom en eld; men icke var Herren i elden. Och efter elden kom ett ljud af ett sakta väder. Då Elias det hörde, skylde han sitt ansikte med sin mantel och gick ut och steg i dörren af kulan; och si, då kom en röst till honom och sade: Hvad hafver du här göra, Elias?

Ja, hvad hafva vi här att göra? Hvad, om icke det David uttalat med de orden: »Herre, bittida må du höra min röst, bittida frambär jag mitt offer till dig och skådar efter dig.» Närmast tillkommer oss att offra tack och lof, våra läppars oxar, åt den käre, himmelske Fadern, som lät oss roligt sofva och vakna upp med frid, men tillika skåda vi efter honom för att redan i arla morgontimma med bönen fatta uti hans mäktiga, nådiga hand och så blifva af honom ledsagade, stödda och förda under

den signade dag, som vi nu här se
af himmelen till oss nedkomma.
Han blifve oss säll, han låte sig te
oss allom till glädje och fromma!
Ja, Herren den högste oss alla i dag
för synder och sorger bevare!

Men jämte det att vi kommit att sålunda lofva och bedja vår Gud, medan stunderna växla och skrida, så ligger det oss tillika högeligen om hjärtat att få höra hans röst och lyssna till hvad han har att säga oss. Aldrig är i regeln människohjärtat mer öppet för den gudomliga rösten än vid en ny dags inbrott. »Jag kommer tidigt i morgongryningen och ropar», säger därför med rätta den konungslige sångaren inom det gamla förbundsfolket, »uppå ditt ord hoppas jag; jag vakar bittida upp, att jag må handla efter ditt ord.» Och det finnes ett godt svenskt ordstäf, som skall äfven i detta afseende sannas af alla dem, som vilja taga vara därpå: »Morgonstund har guld i mund.» Morgonandakten liknar morgondaggen, som åt hela naturen förlänar nytt lif, ny fägring. Däri ligger ett ovärderligt skydd mot dagens stundande frestelser och pröfningar, en himmelsk kraft till fullbordande af

dess jordiska plikter, något af evigheten, som erbjuder sig åt jordevandraren för att därmed fylla den hastigt bortilande tiden, att denna måtte för honom blifva något af det, hvartill den är i Guds frälsningsekonomi afsedd, jag menar en serie af evighetsstunder.

De skilda vägar, på hvilka Herrens röst till oss kommer, lärer vår text. Låtom oss då några ögonblick stanna inför

Herrens röst i morgonväkten.

Gack härut och stig upp på berget inför Herren! Låt dig i anden föras till Guds berg, blicka högt öfver all jordens ojämnhet, allt dunkel hän mot himmelns släta vägar, dess ljusa hvalf! Men glöm icke, att äfven i djupet bor liksom i höjden Gud; ty icke blott uppifrån och utifrån, utan jämväl nedifrån och inifrån låter Herren sin röst höras. Gud bor i höjden och i helgedomen men är ock när dem, som en förkrossad och ödmjuk ande hafva, på det han skall vederkvicka de ödmjukades ande, och hela de förkrossades hjärta.

Den i texten först berörda formen af Herrens närmande till Elias var, »ett stort starkt väder, som bröt berg och sönderbråkade hällar inför Herren». Det är samma slags röst, som i första versen af den nyss sjungna psalmen framställes utan bild såsom det tordönsljud ur töcknen, som på Sinai med bäfvan slog allt folkets bröst. I andra rummet träder Herren här fram talande jordbäfningens teckenspråk, som af nästföljande psalmvers tolkas genom samvetet, denna i människans innersta, den jordiska tillvarons djupaste innandöme, förefintliga röst af Gud. Ändtligen säges Herren tala till profeten i en eld, som tyckes motsvara hvad sista versen i vår psalm vackert uttrycker med de orden:

Från Sinai till Golgata
ditt öga vänd, o människa,
och se, hvad du har brutit!
För dig han lagens vrede bär;
o syndare, för din skull är
hans helga blod utgjutet.

Skall något komma syndaren att, såsom det vidare heter, »försmälta af ånger», visst borde det vara den synen. Men Gud ske lof, däri innehålles tillika och framför allt evangelii

hjärteomskapande kraft att låta »tron vår ande lifva och frukt i kärlek gifva» under bilden af ett sakta väder. I detta allena är Herren personligen tillstädes, så att därom icke behöfver sägas, såsom om det stora, starka vädret, jordbäfningen och elden, att däri visserligen »Herren gick framom», men »icke var Herren» i någon af dessa gestalter. I det sakta vädret åter, där var han sannfärdeligen närvarande.

Så nalkoms ock vi Herren i bönen, hvari Jesus själf lärt oss gifva uttryck åt den barnaställning, vi veta oss i tron på honom intaga till vår Fader, som är i himmeln. Låtom oss då, böjande våra knän och med Elias skylande vårt ansikte till tecken af hjärtlig vördnad och botfärdighet, i anden frimodigt gå ut emot honom, stiga fram i dörren af kulan och med barnslig tillförsikt bedja:

Fader vår, som är i himmeln! Helgadt varde ditt namn! o. s. v.

* * *

Det var underligt, hvad denna stilla stund där uppe i Herrens hus tillförde oss alla för en rik andlig glädje och spänstighet. Öfver hela dagen spreds en helgdagsstämning. Den blef ock under sin återstående del för mig en fridag. Efter en behaglig utfärd i vagn till de täcka omgifningarna af denna Forest City, såsom jag hörde staden icke olämpligt benämnas, samlades distriktets herrar pastorer jämte anhöriga kring främlingen, som ingen främling längre var, till familjemiddag å det »svensk-amerikanska hotell Nelson», hvarpå natt-tåget förde honom åter till Chicago.

XXIII.

Första jubelfesten i Chicago.

Då pastorssällskapets bemödanden att för jubelfesten i Chicago erhålla det s. k. Auditorium strandat på oöfvervinneliga svårigheter, hade man beslutit sig att här anordna dubbla jubelfester för att tillmötesgå alla dem, som önskade i denna fest deltaga. Således voro både lördagen den 3 och mån-

dagen den 5 juni därtill bestämda, och det i Central Music Hall, den efter svensk måttstock enorma lokal, hvarest det stora minnet skulle i millionstaden af svenskarne begås.

För att söka få ett samband till stånd mellan de bägge festtalen, hvilka det ålåg mig att härvid hålla, beslöt jag mig att se den sak, jag hade att behandla och som ju båda gångerna var en och densamma, vid det förra tillfället ur objektiv, vid det senare åter ur subjektiv synpunkt. Men ehuruväl denna åtskillnad tydligt angafs, icke blott förmedelst ämnenas skiljaktiga formulering utan äfven genom att uttryckligt påvisa det inbördes förhållandet dem emellan, lyckades jag icke undgå missförstånd hos åtminstone en af mina åhörare, som i en okyrklig svensk Chicagotidning uttalade sin sorg öfver den svenske biskopens framhållande af hvad anmärkaren spetsigt kallar »den heliga allmänneliga statskyrkan» (den rena evangeliska lärans kyrka), hvarjämte han ogillar högtidstalarens uppfattning af det kyrkliga ämbetet, enligt hvilken »jag fattig syndare» — säger han — »var i ett tag bortsopad från denna tjänste- och ämbetsmannabana». I anslutning härtill ställer samme anmärkare till mig den samvetsfrågan, om jag »icke tror, att det är i högsta grad farligt och ansvarsfullt att (genom åtskiljande af det särskilda prästämbetet i Kristi kyrka på jorden från det allmänna kristna prästadömet) insöfva den oomvända världen uti den djupa förvillelsen, att den är en omvänd, helgad församling, hvars hufvud är Kristus». Ja, han slutar med att anmäla mig till examen inför Jesus Kristus med åberopande af Joh. 21, 15 f. — Då jag så ofta där ute rönte ett erkännande, som gick vida utöfver mina gåfvors verkliga mått, så kunde det ju vara nyttigt för mig att på detta sätt underrättas, att äfven mina allvarligaste bemödanden att dela sanningens ord rätt emellanåt slogo fel. Häraf sökte jag ock inhämta och lägga på hjärtat angelägenheten af att Guds ord icke blott läres *rent*, i hvilket hänseende jag hoppas ej hafva felat vare sig då eller annars, utan tillika *klart*, så att, för att bruka en gammal skön bild, förkunnelsen blefve lik ett vatten, i hvilket lammet kunde vada, lika visst som elefanten borde kunna däri simma, d. v. s. att det gudomliga ordet komme till sin rätt både i afseende på dess enkelhet och dess djup, både för enfaldiga och visa.

Men till saken!

Det första Chicago-jubileet inleddes med ett härligt orgelsolo öfver koralen: »Vår Gud är oss en väldig borg» jämte hälsningstal af doktor Erland Carlsson och bibelläsning med bön af Augustanasynodens vice president, den älsklige pastor *C. M. Ranseen.* Församlingen sjöng nu unisont svenska psalmbokens n:r 268, och allt andades fröjd, jublande hans lof, som

. . . . är den oss hafver skapat
sig till folk och fosterfår,
frälsat det, som var förtappadt,
och är den, som med oss står,
vill oss ändtligt föra in
uti himlaglädjen sin.

Likasom det gammaltestamentliga förbundsfolket i Psaltarens 100:e psalm, hvaraf denna härliga lofsång endast är en omskrifning på vårt tungomål, jublande bekänt sig vara »Herrens folk och fosterfår», så aflades här en flertusenstämmig bekännelse af det nya testamentets svenska Israel till honom, som »är fast god och blid, håller tro till evig tid»; hvartill kom den af 250 utvalda röster bestående jubelkörens alla otillbörliga gränser nedbrytande förkunnelse, att »Herren är konung och hafver sitt rike, så vidt som världen är, beredt, att det blifva skall, och dömer folken rätt» (Ps. 96). Buren af detta brusande lof i dess skilda former, gick jag nu att frambära Sveas mig ombetrodda hälsning till svensk-lutherska kyrkan på den ort, hvarest initiativet tagits till tros- och kärleksgemenskapens stärkande mellan mor och dotter genom att inbjuda en representant för den förra till deltagande i den senares pietetsfulla hågkomst af sitt dyrbaraste barndomsminne.

Låg där öfver hufvud någon gång något af kärlekens eld i öfverbringandet af dessa hälsningar från Sveriges konung och folk, saknande anhöriga och vänner, från hembygdens sol och himmel, berg och dal, så var det nu. Till trohet manade jag ock mot fädrens tro, i hvilken vi trots vårt timliga armod ägde en rikedom af oskattbart, ovanskligt värde. Under trenne tillryggalagda århundraden hade den trofaste Herren burit oss på den rena evangeliska lärans starka örn-

vingar. Äfven för framtiden tilltrodde jag henne en stor, ja världshistorisk mission på ömse sidor om Atlanten, i det att denna högsta gifna gestalt af biblisk sanning torde, af mycket att döma, efter hand komma att vinna erkännande af allt flera bland dem, som älska vår Herre Jesu Kristi uppenbarelse, och sålunda bereda ankomsten af de vederkvickelsens tider, som skola sammanfalla med tiderna för alltings återställelse, om hvilka Gud har talat genom sina heliga profeters mun, då Jesus Kristus från himmeln återvänder till jorden för att fullborda den förmälning mellan himmel och jord, som utgör lutherdomens innersta väsen och syfte. Därpå fortskred jag till att såsom ämne för denna dags festbetraktelse uppställa frågan om det egendomliga i vår kyrkas lära om frälsningen, till åtskillnad från andra, mindre bibeltrogna konfessioners läroåskådning i denna kristendomens och alla religioners grundfråga:

Huru varder människan frälst?

Alla kristna äro, så vidt de i någon mån förtjäna denna hederstitel af mänsklighetens smorda eller utkorade, ense därom, att det icke finnes något namn under himmeln människorna gifvet, i hvilket de kunna varda frälsta, utom det namnet Jesus, i allra egentligaste bemärkelse *hans* egennamn, hvilkens ämbetsbeteckning är Kristus. Guds enfödde son är han, men ock den ende, om hvilken kan med full sanning sägas: Si människan! I lifsgemenskap med honom, hela världens frälsare, består frälsningen. Under det att hedendomen i sin högsta form sätter människans frälsning i befrielse från allt hvad lif heter, så förklarar däremot kristendomen det att vara frälst för människan likbetydande med att lefva ett sant mänskligt lif, hvilket sker endast i mån af hennes personliga delaktighet i honom, som är den förste och den siste och den lefvande: som var död, och se, han är lefvande i evigheters evighet, amen; och har nycklarna till döden och dödsriket. Till skillnad från det naturliga människolifvet, hvari blott tages hänsyn till timliga förhållanden, kallas detta lif för ett andligt och ett evigt lif. I ordet »andligt» ligger ingalunda, att endast anden däraf be-

röres, utan blott att det i denna har sitt egentliga fäste; liksom ordet »evigt» härvidlag för ingen del afser blott evigheten, allra minst fattad i den icke sällsynta bemärkelsen af något tillkommande, utan inträdet af evighetslif och evighetskrafter i timlighetens former, såsom begynnelsen till en fortgående, växande, mognande frälsning, till sist utmynnande i evig salighet.

Ej heller förnekar någon kristen bekännelse nödvändigheten af en viss verksamhet så väl från Guds som människans egen sida för tillkomsten, utvecklingen och fullbordan af detta högre lif, det enda fullt verkliga, öfver hvilket helvetet och döden icke hafva någon makt. Hvad angår den förra synpunkten, stämma alla kristna bekännelser öfverens däruti, att den treenige Guden af evighet beslutit frälsningen, hvilken ock i tidens fullbordan af Jesus Kristus utförts. Redan i hans gudmänskliga person låg vår frälsning liksom i sitt frö innesluten, hvarur uppvuxit det lifvets träd, på hvars kvistar min oroliga själ får lik flyttfågeln bygga sitt näste, i hvilket hon finner ro och hvila. Försoningen med Gud genom Jesu Kristi lidande och lydnad intill döden på förbannelsens trä, korset, som dymedelst blifvit frälsningens segertecken, bildar enligt all kristendomsåskådning det hälleberg, hvarpå vår frälsnings hus är grundadt så fast, att intet slagregn, inga floder eller väder förmå komma det på fall. Att bringa den om sin frälsning bekymrade själen denna tröst, därtill är den Helige ande alltjämt verksam, som ock förer frälsningsverket till ett lyckosamt slut, så vidt detta är förenligt med Guds eviga rådslut och människans tro. Rörande åter denna senare synpunkt lärer ingen kristen trosbekännelse bestrida, att tron bör fattas såsom både en teoretisk och en praktisk bestämning, tillhör så väl förstånd och kunskap som vilja och handling, är å ena sidan en viss tillförsikt om det man hoppas, å den andra en öfvertygelse om ting, som icke synas — så att dessa osynliga ting, de andliga och eviga tingen, på hvilka hoppet bygger och fast litar, komma att utgöra bestämningsgrunder för den kristtrognes nya lif.

Längre än så räcker dock icke likheten af de kristnas uppfattning af frälsningen. Här står gränsstenen mellan katolicism och protestantism så väl som mellan den evangelisk-

lutherska och den legala eller reformerta protestantismen, den gränssten, som i Sverige restes genom Upsala mötes beslut 1593.

Utgångspunkten för bestämmande af huru frälsningen sker är inom lutheranismen, likasom alla andra frågors afgörande, af praktisk art, d. v. s. att söka i ett förkrossadt hjärtas nödställda, hjälpbehöfvande läge, det skuldbelastade samvetets frälsningsbehof, icke omedelbart i sannings- eller kunskapsbehofvet hos den följdriktigt tänkande människoanden. Detta synes ock öfver hufvud vara en olikhet mellan germansk och romansk folkkarakter, hvaraf torde i viss mån låta sig förklara, att i stort sedt lutherdomen vunnit gensvar hos de germansk-skandinaviska folken, under det att de bägge andra kristna lärotyperna omfattats af flertalet bland romanska folk, hvartill jämväl kan hänföras den österländska kristendomsåskådningen, så vidt någon sådan ännu verkligen finnes och icke allt därinom öfvergått till dödslik förstening och innehållstom formalism. När nu Martin Luthers ungdomligt varma lifserfarenhet af lifvet i Kristus, hvilket från bibelordet hämtade sin näring, sitt stöd, gick öfver hafvet och nådde vårt hemlands stränder, trängande vidare in i slott och koja, då blef det där uppe, likasom när vårsolen i Norden löser vinterns isband. Nästan i ett slag grönskar marken, blomstren slå ut, och trötta hjärtan fyllas af nytt lefnadsmod, ny lifskraft. *Af nåden ären I frälsta genom tron, och det icke af eder, Guds gåfva är det, icke af gärningar, på det att ingen må berömma sig; ty vi äro hans verk, skapade i Kristus Jesus till goda gärningar, hvilka Gud har beredt, att vi skulle vandra i dem. Tänken därför därpå, att I på den tiden voren utan Kristus, utan hopp och utan Gud i världen; men nu hafven I, som fordom voren fjärran, kommit nära genom Kristi blod, ty han är vår frid.*

I viss mån kunde äfven det svenska folket sägas hafva på den tiden varit utan Kristus, främmande för löftets förbund, utan hopp och utan Gud i världen; men förmedelst evangelium, hvilket nu först började fulltonigt predikas, kommo de, som fordom voro fjärran, nära genom Kristi blod, hans, hvilken är vår frid. Och därvid vilja vi orubbligt förblifva

gentemot dem, hvilka inblanda gärningarna i fridsförklaringen, likavisst som gentemot dem, hvilka ifrågasätta den föregående bot- eller den efterföljande helgelsekampens omistlighet Rättfärdiggörelsen måste såsom en rent gudomlig nådesförklaring fasthållas, så vidt vi icke vilja uppgifva skriftens enda tillförlitliga tröstegrund mot samvetets anklagelser och det egna hjärtats dom, nämligen att »Gud är den, som rättfärdigar», ty »hvem vill åklaga Guds utkorade?» Endast så häfdas skapareställningen hos Gud såsom den, i hvilken allena allt lif, äfven det i den nya födelsen förlänade, har sin grund, sitt rätta fäste; endast så vinnes tillika åt oss, arma, skuldbelastade människor, den själens trygghet och ro, hvarförutan ett frimodigt, framgångsrikt uppträdande mot mörker, synd och flärd är alldeles omöjligt. Icke ens den från katolsk sida gifna erinran, att äfven den »ingjutna» rättfärdiggörelsen kommer från Gud, kan någonsin tillfredsställa en själ, som kommit till insikt, att till och med Guds verk i människan strax blifver af hennes naturliga själfviskhet och världskärlek besmittadt, hvadan ett slikt orent och befläckadt kläde icke kan utgöra den rättfärdighetens kjortel, hvari allena hon dristar träda inför den heliges eldsögon, med tillförsikt att bestå i *hans* dom, hvilken själf genom sin Ande betygat, att den som den ogudaktige dömer god, han är Herren en styggelse. Ej heller blifver tron någon tillräknad till rättfärdighet annorlunda än såsom tro på den, som gör den ogudaktige rättfärdig.

Men lika litet som frälsningen får sålunda neddragas inom den alltid förorenade atmosfären af människoverk, lika litet låter sig i Guds ords ljus den motsatta, högt öfver detta lifvet sväfvande frälsningsteori godkännas, enligt hvilken människans frälsning i själfva verket förlägges i ett oinskränkt, för att icke säga godtyckligt, gudomligt rådslut, som skulle, i tidens fullbordan af Frälsaren med ord och gärning uppenbaradt, tillförsäkra vissa utkorade en evig nådesrätt till frälsning, hvari enhvar bland dem för egen del genom rättfärdiggörelsen blott trädde i medveten besittning. Enligt detta senare — reformerta — åskådningssätt förlorar människan det fulla sedliga värdet såsom själfansvarig för sitt eviga väl eller ve, lika visst som det förra — katolska — åskådnings-

sättet beröfvar Gud den honom tillkommande äran af att vara det andliga lifvets icke mindre än det naturligas upphof. Ja, det kan med fog ifrågasättas, om icke äfven på den förstnämnda vägen intrång sker på Guds ära, då han velat lägga i dagen hela storheten af sin makt, vishet och godhet, just genom att bereda vår frälsning på den frihetsväg, hvartill vi lutheraner i enlighet med Guds heliga ord och Upsala mötes beslut bekänna oss. Guds ära är nog det, hvarför vi ytterst hafva att kämpa, både då striden gäller den högra sidans villfarelser och den vänstras, likasom dymedelst upprätthålles det sanna människovärdet. Frukta dig därför icke, du lilla hjord, ty det är eder Faders goda behag att gifva eder riket!

Rikta vi härefter blicken till skärskådande af det sätt, hvarpå efter evangelisk-luthersk, d. ä. biblisk, lärotyp det eviga lifvet hos människan förmedlas, så bör, för att vinna nödig reda, saken betraktas särskildt från synpunkten af Guds gifvande och från synpunkten af människans emottagande.

Gifvandet af evigt lif, som ju blott är en annan beteckning för vår frälsning, sker genom nådens medel, hvilka af den evangelisk-lutherska kyrkan fattas såsom verkligt meddelande Guds nåd, hvartill katolikernas magiska föreställningar icke mindre än de reformertas ensidigt förståndsmässiga betraktelse af denna förmedling, såsom snart sagdt endast på den mänskliga reflexionens väg försiggående, omsorgsfullt undvikits. Det falska, än öfverdrifna framhållandet, än otillbörliga underskattandet inom de båda öfriga hufvudkonfessionerna af det kyrkliga ämbetet såsom nådens förmedlarinna har här fått vika för ett kraftigt betonande af den sanningen, att ett personligt möte äger rum mellan gifvaren, som är Gud själf, och emottagaren, som är hvarje det gudomliga ordet hörande eller läsande, hvarje de heliga sakramenten i rätt ordning åtnjutande människa. Att åter Guds ande skulle vara i nådemedlen verksamt tillstädes, oberoende af människans brukande, är lika visst katolsk vantro, som det vore reformert otro att förneka, det han genom dem erbjuder sig själf, ja, hvad sakramenten angår, jämväl andelekamliga gåfvor, åt alla, hvilka blott behöfva med nådeshungrande hjärta höra eller läsa, äta eller dricka hvad som här bjudes för att sannfärdeligen förnimma, se och smaka, huru ljuflig Herren är. Och lika kraftigt som

vi hålla på ett fullt verkligt nådens förande till människan genom dessa af Gud själf förordnade medel, lika bestämdt göra vi gällande, att utan nådemedlen ingen nåd i regeln står att för människan ernå, hvadan de kristna äro till deras bruk ovillkorligt bundna och förpliktade. Därjämte upprätthålles ock af oss med allt allvar den yttre kyrkliga frälsningsanstalten med dess på Kristi egen instiftelse grundade särskilda nådemedelsämbete och vissa historiskt gifna yttre kultformer, såsom det enda säkra värnet mot hvad Luther kallade entusiasm och hvarmed han förstod inbillningen, att den enskilda människoanden någonsin skulle kunna blifva ett för Guds ande helt och fullt passande organ. Endast genom kyrkan såsom frälsningens förmedlarinna kan faran för ett otillbörligt människans intagande af den plats, som allena tillkommer Gud, förebyggas och undvikas, hvarför vi lutheraner, utan att vilja öfverskatta hennes betydelse på vare sig katolskt eller reformert vis, väl vetande att Guds rike är invärtes i oss, likväl icke i någon mån underkänna den viktiga uppgift, som tillkommer henne i den gudomliga frälsningsekonomien.

Det mest egendomliga i den evangelisk-lutherska kyrkans lära om människans frälsning är tvifvelsutan det oryggliga fasthållandet af tron såsom det, hvaraf *allena* frälsningen å hennes sida betingas. Visst icke så att förstå, som skulle vi anse de goda gärningarna i och för sig betydelselösa. Nej, såsom någon har sant och vackert sagt om Luthers ställning till denna fråga: likt en solstråle, som skingrar töckenmassor, hvilka länge betäckt jorden och bortskymt solens ljus, dymedelst låtande både sol och jord klart framstå i deras tillbörliga åtskillnad, har vår lärofader icke blott rätteligen skilt tro och goda gärningar åt utan jämväl på rätt sätt förbundit dem med hvarandra. Att gärning är ett godt bibliskt ord likaväl som tro, hafva vi icke långt tillbaka vid ett liknande högtidligt tillfälle bemärkt; och det är visserligen så, blott hvart och ett får komma på sin rätta plats. Katoliken felar i dubbelt mått, då han för frälsningens vinnande fordrar s. k. goda gärningar i förening med tro på kyrkans lära; ty god blir ju människans gärning först genom trosförbindelse med den allena gode, och frälsande är ingen lit till kyrkolärans sanning, om än så välgrundad, utan hjärtats innerliga förtröstan

på Frälsaren. Icke mindre skiljer sig från oss härutinnan den reformerte, ehuru denna åtskillnad torde vara mindre beaktad. Närmast ligger detta uti det mer mekaniska än organiska sätt, hvarpå den frälsande tron uppfattas, i det att hennes sädeslika utveckling i själen under inflytelse af andesolens ljus och värme alltför litet behjärtas. Trons mer eller mindre omotiveradt af Gud förlänade nådegåfva tänkes allt ifrån begynnelsen inom sig äga hela det nya lifvets fullhet och rikedom; ja, äfven här, likaväl som inom den katolska kristenheten, är det kärleken, som åt tron gifver lif och verklighet. Hvad som åter utgör det för de reformerta kyrkosamfunden mest egendomliga i afseende på trosuppfattningen, det är deras framhållande af tron såsom obetingad underkastelse under allt hvad Gud i gamla och nya testamentet talat, så att i detta särskilda afseende så väl som öfver hufvud formalprincipen, ordet, visar sig betyda mer än materialprincipen, Kristus.

För oss, evangelisk-lutherska kristna, är och förblir Kristus den saliggörande trons hela innehåll, hennes ett och allt. För att tron skall kunna vara förvissad om att hafva syndernas förlåtelse, barnaskap och himmelsk arfvelott fordras oundgängligen, att han på korset, han allena, är den, hvarvid hon hvilar med all sin lit. Detta må väl lända de egenrättfärdiga judarnes likar i alla tider till förargelse och förefalla äfven vår tids självkloka »greker» såsom dårskap; men det dåraktiga från Gud är visare än människorna, och det svaga från Gud är starkare än människorna. Ingalunda har därmed all moralisk bestämdhet blifvit frånkänd den tro, som å människans sida utgör frälsningens enda men nödvändiga betingelse; detta bortseende från allt eget, allt synligt, för att uteslutande bygga på Kristus såsom de gudomliga nådelöftenas must och kärna, uppkallar en själsansträngning af högsta sedliga art hos den af naturen själfviska och utåtvända människan. Men är det än sålunda tron allena, som utan hänsyn till något hos människan griper och tillägnar sig Guds nåd i Kristus Jesus, så »blifver tron dock aldrig allena» utan hafver nödvändigt med sig kärleken till Gud och nästan såsom det oundgängliga beviset på dess äkthet. Den tro, som frälsar, är alls icke — för att tala med en bland våra

evangelisk-lutherska bekännelseskrifter — någon overksam tanke, utan ett sådant nytt ljus, lif och kraft, att däraf hjärta, sinne och mod förnyas, så att vi varda nya kreatur; ja, då vissheten om syndernas förlåtelse fyller oss med frid och tröst, lifvas och vidgas det förut nedtryckta och sammanpressade hjärtat, hvarvid en mäktig lust vaknar att älska Gud tillbaka, undergifvet lida och troget göra hvad han vill.

Så är jag frälsad vorden.

Frimodigt hemställa vi då till hvarje mänskligt samvete att inför Gud afgöra, om icke vårt i enlighet med Upsala mötes beslut afgifna svar på den framställda frågan, huru människan varder frälst, står i trogen öfverensstämmelse med Herrens eget ord: *Den, som sig berömma vill, han berömme sig däraf, att han vet och känner mig, att jag är Herren, som gör barmhärtighet, rätt och rättfärdighet på jorden; ty sådant behagar mig, säger Herren.*

XXIV.

Högmässa i Immanuelskyrkan.

Kyrkoårets första domsöndag må väl med skäl den nu ingående söndagen näst efter trefaldighetssöndag kallas. De evangeliitexter, af hvilka dess karakter väsentligen bestämmes, innehålla icke mindre allvarliga domstankar än texterna på den sista söndagen i kyrkoåret, hvilken ju är den, som vanligast bär detta namn. Sinnrikt, som öfver hufvud allt inom kyrkoårsorganismen måste erkännas vara ordnadt, har så väl i början som i slutet af kyrkans år (= senare halfdelen af kyrkoåret, så benämnd i motsats till kyrkoårets förra halfdel, hvilken bär namnet Herrens år, på grund däraf att hans stora frälsningsgärningar därunder framställas) ett domsord blifvit ställdt, såsom ett dubbelt *gif akt*, manande att rätt beakta vikten af de nådesanbud, som i mångfaldiga former, skiftande efter hela detta lifvets karakter af växling och obe-

räknelighet, under alla de mellanliggande söndagarna till församlingen utgå.

Om vidden och utsträckningen af den stad, i hvilken jag nu befann mig, hvarigenom ock i icke ringa grad nödvändigheten af de många svensk-lutherska kyrkorna härstädes betingas, kan man göra sig en föreställning, då jag behöfde omkring en timmes resa i snabb fart för att komma från mitt hem i närheten af Salemskyrkan till den lika litet som denna i någon utkant af staden liggande Immanuelskyrkan, där jag anmodats att i högmässan predika. Det kunde då ej heller blifva fråga om att hämta det af misstag i en annan bibel än den medhafda inlagda predikokonceptet, enär misstaget först vid framkomsten upptäcktes. Nå, ehuru jag mycket ogillar allt talande i Guds namn ex tempore, så vidt icke nödfall föreligger, och plägar in i det sista studera mitt koncept eller utkast för att sedan tala fritt till menigheten, så var nu ej annat att göra än att söka i minnet återkalla, hvad jag räknat på att få under gudstjänstens tidigare liturgiska del och psalmsången genomögna, samt sedan befalla saken i hans hand, hvilkens ära det gällde på samma gång som att hos tusentals medvandrare väcka eller stilla hungern efter lifvets bröd.

Ute i kyrkan sjöng en talrik skara landsmän, så att det gick mig, där jag satt allena i sakristian, genom märg och ben:

Fast domaren är öfver
och grafven under mig,
jag hvarje stund behöfver
ett varningsrop från dig:
en väckelse, som gör,
att synden mig ej söfver,
och jag för evigt dör.

Så intryck i mitt sinne
din eftersyn, din lag,
att jag, med dem i minne,
må helga dig min dag,
och gå med salig tro,
när aftonen är inne,
hem till min Herres ro.

Medan de sista tonerna dogo bort och förklingade under tempelhvalfven, med sinnebildens styrka inskärpande sångens slutord, hade jag bestigit predikstolen. Om det vittnesbörd, jag därpå aflade, kunna här, såsom annars, endast några korta antydningar gifvas, till möjligt upplifvande af något intryck från denna evighetsstund hos en eller annan deltagare, för andra, som icke sakna de nödiga förutsättningarna, att själfva utfylla »halfkväden visa».

Först erinrades församlingen om betydelsen af det namn, hon såsom en Immanuelsförsamling bar, med hänvisning till Es. 7, 14 och Matt. 1, 23. Därefter upplästes texten

Luk. 12, 13—21.

Och en man sade till honom ur folkhopen: Mästare, säg till min broder, att han skiftar arfvet med mig. Men han sade till honom: Människa, hvem har satt mig till domare eller skiftesman öfver eder? Och han sade till dem: Sen till och tagen eder till vara för all girighet; ty icke däraf beror någons lif, att han har öfverflöd på ägodelar. Och han sade dem en liknelse: En rik man hade ett fält, som bar ymnigt; och han tänkte inom sig själf och sade: Hvad skall jag göra, ty jag har icke något rum, där jag kan insamla min skörd? Och han sade: Detta skall jag göra: jag skall rifva ned mina lador och bygga upp större, och i dem skall jag insamla hela min gröda och allt mitt goda och säga till min själ: Själ, du har mycket godt förvaradt för många år; gif dig ro, ät, drick, var glad. Men Gud sade till honom: Du dåre, i denna natt skall man kräfva din själ af dig, och hvem skall då få hvad du har tillredt? Så går det den, som samlar skatter åt sig själf och som icke är rik för Gud.

Hvad vår Immanuel i dag har att säga den församling, som bekänner sig tillhöra honom.

A. *Människa, hvem har satt mig till domare eller skiftesman öfver eder?*

Det första, Jesus vill föra den hans mellankomst påkallande mannen och därmed oss alla till sinnes, är skillnaden mellan de rent mänskliga förhållandena och det and-

liga lifvets förhållanden. Denne man ur folkhopen hade genom tilltalsordet *mästare* visat sig i honom se och erkänna en öfverordnad, hvilkens myndighet borde lydas. Ty värr ha vi likväl ingen anledning att antaga bevekelsegrunden härvid hafva varit god. Huru ofta är det ock ej så, äfven i våra dagar, att man af pur egennytta söker upprätthålla Jesu mästareställning endast för att på sådant sätt betrygga egna timliga fördelar? Herren Jesus vet dock att hålla på vederbörligt afstånd från sig allt för hans egen höga mission, hans särskilda kallelse främmande nu, likasom då nyss förut de skriftlärda och fariséerna begynte sätta hårdt åt honom och utfråga honom om många stycken, läggande försåt för honom och sökande att uppfånga något af hans mun för att kunna anklaga honom. En viktig lärdom för oss, när vi på liknande sätt frestas att låta kristendomen, som är lif i Gud, uppgå i hvarjehanda timliga förmåner, hvilka visserligen i vidsträckt omfattning följa af det nya lifvets förhandenvaro i denna värld men icke därför äro detta själft! Huru ofta sammanblandas icke kristendomens civilisatoriska verkningar med det af Kristus i världen införda gudsriket; ja, man fordrar icke sällan att få hafva kvar trädets grönskande kvistar med deras skuggrika blad och ädla näringssafter, utan hänsyn till den stam, hvilken bär alltsamman, eller den dolda, djupt liggande rot, hvarigenom stammen ur jorden upphämtar sin växtkraft — jag menar hela lifvet i denna tro, som, förmedladt af det gudomliga ordet, från Guds hjärta drager till sig märg och must, närmast till den troendes egen andliga näring, men i andra och tredje hand jämväl visserligen till jordelifvets höjande, förädling och försköning både för honom själf och andra. Ty den, som söker först Guds rike, skall »allt detta» därjämte tillfalla, likavisst som de äro fördärfvade till sitt sinne och beröfvade sanningen, som mena, att gudaktigheten är en vinning. Jesus afvärjer all sådan otillbörlig sammanblandning, i det han, tillrättavisande supplikantens anhållan om mästarens omedelbara ingripande för att åt denne häfda en förment eller verklig jordisk arfsrätt, visar med de orden hvarje sak hän till dess rätta plats: »Hvem har satt mig till domare eller skiftesman öfver eder?» — att ibland eder utöfva någon vare sig dömande eller verkställande jordisk

myndighet? Visserligen, hvarken Gud eller människor; hvadan ock Jesu rätta efterföljare måste hålla sig fjärran från förväxling af de båda svärden, det andliga och det borgerliga, såsom ju vår evangelisk-lutherska hufvudbekännelse mot det påfliga åskådningssättet och tillvägagåendet, hvar helst det må förekomma, gör med skärpa gällande.

Man har sagt, att tilltalsordet *människa*, hvarmed det ifrågavarande svaret inledes, skulle gifva uttryck åt Frälsarens ovilja öfver den framställda begäran. Vi skulle hellre vilja kalla den häri uttryckta känslan för heligt vemod, såsom ju ock vårt eget språkbruk medgifver, om blott den rätta tonvikten, framkallad af något liknande Jesu hjärtelag, träder därtill. Men jag tillåter mig att häri på djupet se något mer än medlidande: månne icke en vädjan till det rent mänskliga rätts- och sanningsmedvetandet såsom allt högre andligt medvetandes naturliga underlag? Åtminstone torde det vara oss lofligt att göra denna användning af tilltalsordet i fråga såsom ett maningsord. Ty värr är det nämligen så, att icke blott å en sida natur och ande på ett alldeles oberättigadt sätt pläga förmängas med hvarandra, utan å en annan sida blifver det af människan sällan helt förlorade natursinnet för rätt och sanning ofta tillbakasatt, hvilket dock hos själfve brottslingen i fängelset merendels finnes kvar, såsom nog skall granneligen märkas, om någon söker förorätta eller bedraga honom. Mer än en gång finna vi Mästaren vädja till detta allmänmänskliga sinne, så vidt det ännu i någon mån är ofördärfvadt; t. ex. när han sade till fariséerna och några af de skriftlärda, som hade från Jerusalem kommit till honom i Galiléen, där han då vistades: »Just vackert, att I upphäfven Guds bud för att hålla edra stadgar; ty I sägen: Om en människa säger till sin fader eller moder: en korban, det är, en offergåfva är det, hvarmed du kunde af mig hjälpas — och I låten honom så icke mer göra något för sin fader och moder.» Jag hoppas dylikt förvändande af den mänskligt naturliga ordning, som Gud själf grundat och så väl i människans samvete inskrifvit som i sitt heliga ord låtit skrifva, inom en protestantisk församling sådan som denna evangelisk-lutherska Immanuelsförsamlingen icke måtte vara vanligt; men varningen torde dock äfven här icke vara alldeles obe-

höflig i vår tid, då en katolsk dragning tyckes gå genom den nya icke mindre än den gamla världen. Och om någon icke vet att förestå sitt eget hus, huru skall han hafva vård om Guds församling? Människonatnren har icke helt och hållet upphört att åt den gudomliga nåden erbjuda en anknytningspunkt af sanning och rätt.

B. *Sen till och tagen eder till vara för all girighet; ty icke däraf beror någons lif, att han har öfverflöd på ägodelar.*

Det ord, hvarmed girigheten i grundtexten på detta ställe betecknas, angifver såsom dess väsen begäret efter mer. Med »all girighet» synes således här en antydan vara gifven om hela denna världs oförmåga att i någon riktning tillfredsställa den odödliga själens hunger och törst. »Hvar och en, som dricker af detta vatten, han varder törstig igen; men hvilken som dricker af det vatten, som jag skall gifva honom, han skall icke törsta till evig tid» — säger Jesus. Och för att vid sidan af denna motsättning angifva den likhet, som skuggan alltid jämväl har med verkligheten, ändlighetens skugga med oändlighetens högre verklighet, tillfogar han, att det vattnet, hvarom här talas, visst icke fördenskull är stillastående, utan »det vatten, som jag skall gifva honom, skall blifva i honom en källa med springande vatten till evigt lif».

Jag ej frågar efter gull,
efter höghet och stor ära.
gull ej annat är än mull:
få sin höghet rättsligt bära.
Det ock snarligt allt förgår;
evigt Jesu nåd består.

Han är min förnöjelse,
han är ämnet för min längtan,
lindrar hjärtats kval och ve,
stillar själens törst och trängtan.
Här är allt bemängdt med pust:
Jesus ger den rena lust.

Icke ens det timliga lifvet beror af öfverflöd på ägodelar. Den fattige lefver i regeln minst lika länge som den rike, dels emedan han icke har samma lockelse till ett öfver-

dådigt lefnadssätt, som mer än något annat plägar lända till lifvets förkortande, dels emedan han har större uppfordran till ett hälsan visst icke skadande utan fastmer främjande jämnt arbete. Men än mer är vårt andliga lif af öfverflödet oberoende. Intet hindrar tvärt om i högre grad en sant andlig lifsutveckling än ett alltför rikligt tillflöde af penningar, njutning, ära. Det är så långt ifrån någon skymt till sanning i den vederstyggliga användning, jag någon gång här i Amerika hört göras af ordet »worth» på en människa efter hennes timliga förmögenhets storhet, att verkliga förhållandet snart sagdt är det motsatta. Icke så, att lekamlig fattigdom vore önskvärd såsom lifsutvecklingen i något afseende befordrande, utan med den vise Salomo skola vi bedja: »Afguderi och lögn låt vara långt ifrån mig; fattigdom och rikedom gif mig icke, men låt mig min afskilda del af spis få», på det jag icke måtte varda vare sig alltför mätt eller få lystnad efter en annans goda. I det tillräckliga, genom ett förmedelst bönen välsignadt arbete vunnet, utan både öfverflöd och brist, däri ligger lyckan härutinnan både med hänsyn till Gud, oss själfva och nästan. Vi ha nämligen på sådant sätt mindre frestelse både till öfvermod och misströstan. Vi ha därvid större glädje både af hvad vi åtnjuta och hvad vi försaka, af hvad vi få och hvad vi gifva. Vi undvika sålunda jämväl lättare att begära fåfänglig pris till att förtörna och hata hvarandra inbördes. Därför

Bort, o värld, med ditt försåt,
du, som ned i afgrund förer!
Bort med allt ditt gods och ståt,
du, som mången själ förstörer!
Aldrig gör du mig förnöjd:
Jesus är och blir min fröjd.

C. *Du dåre, i denna natt skall man kräfva din själ af dig, och hvem skall då få hvad du har tillredt? Så går det den, som samlar skatter åt sig själf och som icke är rik för Gud.*

Det måtte, mina bröder, ligga något långt svårare i girigheten såsom den omättliga hungern efter alltid mer, mer af det timliga goda, eftersom vår Frälsare låter i den liknelse, texten innehåller, Gud till den där skildrade världsträlen

bruka ett ord, om hvilket han en annan gång själf sagt, att den människa, som tilläte sig att begagna detta tillmäle mot sin broder, skulle därmed göra sig skyldig till eldens helvete. Det ordet innebär ock frånkännande af allt människovärde, såsom om I saden: He is worth nothing; eller: He is nothing of a man. När Gud är den, som säger det, måtte det väl dock vara så, hur hemskt och förskräckligt det än må låta, ja, ljöde det än i våra öron såsom en dödsringning. Vi ha alltså ej blott rätt, utan plikt, så vidt vi tala å Guds och icke våra egna vägnar, att jämväl tillropa enhvar, som så handlar, som den rike mannen i vår text gjorde: Du dåre! Härvid ha vi att lägga märke till, att denne rike man, lika litet som den i dagens evangelium omtalade, var hvad gemenligen förstås med en elak eller dålig människa. Det var en världsträl. Se där hvad som kom honom att själf frånhända sig sitt människovärde, att lik den oandelige Esau för en grynvälling bortsälja sin förstfödslorätt. Han ville i de nybyggda större ladorna insamla »allt sitt goda», och därpå slå sig till ro, äta, dricka och framlefva glada dagar. Men han hade glömt förutsättningen, som ju är lifvet. Den dåren, han kallar själen för sin och talar om de många åren, för hvilka han har mycket godt förvaradt och åt henne tillredt. Men dessa år, de tillhöra icke honom, en annan förfogar däröfver; denna själ, hon skulle kräfvas af honom såsom ett lån, hvilket vore förfallet till inbetalning, genast, vid anfordran, utan föregående uppsägning eller något det ringaste anstånd. »I denna natt!»

Tillämpningen kunde göra sig själf, men Jesus gör den uttryckligen genom sitt: »Så går det.» Den rike hade menat sig samla skatter åt sig själf, sökande sålunda behålla sitt lif; och han mister det — oundvikligt, ohjälpligt, ty hans tid är ute. Hafven I hört talas om dessa öar, som för en tid höjde sig ofvan hafvet för att plötsligt åter däraf höljas: en bild af människolifvets tidliga ställning till evighetens haf, blott att personlighetsförhållandet tillkommer med evigt ansvar för lifsgärningen i tiden. Tro icke, att någon går säker, eho han är, ung eller gammal, man eller kvinna, fattig eller rik; ty där áteln är, hvarhelst det må vara, dit skola örnarna församla sig. Därför är det af omätlig vikt att i tid beså det fält, som bär ymnigt efter tiden, att rifva ned de gamla

trånga ladorna och bygga upp större, för att i dem insamla något af det verkligt goda, som varar, för att en gång befinnas vara rik för Gud och därmed rädda lifvet, skulle än priset vara att mista det. Ingen lär vara i okunnighet om, hvari detta pris består eller hvilket det lif är, hvilka de skatter, som måste offras; lika litet som om det lif, de skatter, som äro rikedom för Gud. Motsättningen framträder klart och enkelt i berättelsen om Davids son, vår Immanuels förebild, hvilken såsom en ung dräng, den där ännu icke visste sin utgång eller ingång, ej utbad sig ett långt lif eller rikedomar och härlighet utan tackade Gud för hans trofasta, stora barmhärtighet och bad om ett lydaktigt hjärta till att förstå, hvad godt och ondt är. *Det täcktes Herren väl.*

Vill du ock täckas Herren? På ett gripande sätt utan like ställes oss i denna dags evangelium för ögonen det tvåfaldiga lifvet i världen, äfvensom skatterna, som en människa här nere samlar åt sig själf och hvilka måste i döden för alltid lämnas, och rikedomen för Gud, som följer henne i Abrahams sköte. Ännu lefva vi alla tillsamman, men där borta på andra sidan om den gröna port, som heter grafven, skall varda befäst ett stort svalg mellan dem, som haft sin skatt, föremålen för sitt hjärtas lust och begär, på jorden, och dem, som haft sitt goda i himmeln. Väl oss, att vi jämte detta fruktansvärda domsord fått från altaret i dag tillika förnimma det johanneiska trösteordet: »Gud är kärleken, och den som förblifver i kärleken, han förblifver i Gud och Gud i honom. Däruti är kärleken fullkomnad hos oss, att vi hafva frimodighet på domens dag.»

Oss är född förlossaren,
förbarmaren
i Israel.
Gud blef man:
själf, Herren, han
blef här en träl.
Ljuflig hamn är oss hans namn:
Immanuel!
Han oss bjuder frid och fröjd och evigt väl.

XXV.

Bland barnen.

På middagen hade jag glädjen att få besöka Salems-församlingens söndagsskola, där jag fritt återgaf *Thomas Moore's* bekanta saga Paradise and the Peri. Jag har ofta känt mig gripen häraf, men nu mer än någonsin tillförne, i denna ifrigt lyssnande barnskara, på hvilken den sköna dikten fick såsom förut okänd alldeles omedelbart yppa de däri innehållna enkla men djupa tankarnas makt att hänföra ung som gammal. När vi i berättelsen hunnit till Peris sista sändning, vid hvilken den ångerfulle syndarens tår af ängeln upphämtas till himmeln och där befinnes vara det förut af honom förgäfves sökta, allra kostligaste på jorden, lät jag det bedjande barnet tillika vara den, som gjuter tåren, och det icke blott af ånger öfver begångna felsteg och förefintliga brister utan i första rummet af tacksamhet mot Gud för den kärlek, han både genom sin Son och genom människor bevisat det.

Efteråt läste jag i en svensk-amerikansk tidning, att man icke vidare behöfde spörja om den svenske gästens rätta titel (såsom några gånger skett), ty den vore klar för enhvar, som åhörde hans samtal med barnen föregående söndag. Svaret vore nämligen säkerligen rätt funnet, om man titulerade honom barnavän. Förlåte man mig den själfbelåtenhet, som kan synas ligga däri, att jag själf meddelar detta; men jag kände mig verkligen så innerligt glad och belåten öfver titeln, att jag finner mig uppfordrad att på detta enda möjliga sätt uttrycka min tacksamhet och glädje. I sammanhang härmed tillåter jag mig ock att meddela ett annat litet drag af mitt förhållande till de små, hvilket belyser det nyssnämnda. En liten gosse, som af sin mor tillfrågades, om han hölle af biskopen, på hvilken han blickade så där tillitsfullt, som barn kunna göra — och hvarigenom de mer än genom något annat blifvit ställda oss till föresyn och efterföljd —, svarade: »Ja, mamma; men biskopen håller ändå mer af mej.»

Ännu en gång denna dag hade jag att offentligt tala nämligen vid aftongudstjänsten i sist bemälta församlings kyrka, hvarvid jag dock inskränkte mig till en kortare betraktelse — hvaröfver, har jag förgätit och finner icke någon anteckning därom.

XXVI.

Bankett å Great Northern Hotel.

Måndagen den 5 juni skulle på aftonen det sista Chicagojubileet firas, men dessförinnan var jag inbjuden till middag å Great Northern Hotel. Bordssällskapet utgjordes af åttio personer, företrädesvis pastorer, men äfven ett ganska betydligt antal andra svenskar och jämväl genuina amerikaner. Bland de senare utmärkte sig professorn vid det engelsk-lutherska seminariet i Lake View, doktor *Roth*, genom sin sinnrika framställning af vår kyrka såsom en polyglottkyrka. Af de många förträffliga svenska talen fäste sig särskildt i mitt minne den framstående litteratören, dåvarande professoren vid Augustana College doktor *J. A. Enanders* om den svensk-amerikanska litteraturen och ofvan bemälte pastor Ranseens om barmhärtighetsverksamheten inom denna synod. För egen del besvarade jag den mig både på prosa af pastorssällskapets ordförande och i bunden form af den förut omtalade skalden *Ludvig* (Holmes) bragta hyllningen genom ett tal, i hvilket jag började med att gifva odeladt erkännande åt den omfattande verksamhet, som blifvit af Augustanasynoden i allmänhet och särskildt på Chicagos vidsträckta arbetsfält i flerfaldiga riktningar öfvad, och hvarpå stadens många svensk-lutherska kyrkor äfvensom det nybyggda, väldiga Augustana Hospital härstädes aflade de mest talande vittnesbörd. Sedan öfvergick jag till att i korthet angifva de områden, till hvilka jag ansåg verksamheten böra efter hand vidgas, utan att sådant någonsin borde ske till förfång för det centrala lifsområdet, hvilket alltid måste blifva ögonmärkt

hufvudsak. De båda mer periferiska områden, på hvilka jag ville rikta uppmärksamheten, vore visst icke för närvarande af svenskarne förbisedda eller ouppodlade marker men påkallade för dens inre syn, som älskade att med idealistens fjärrglas jämväl skåda något af framtidsperspektivet, en mer omfattande och djupgående bearbetning. Dessa verksamhetsfält utgjordes enligt min mening företrädesvis af männens högre allmänbildning och det kvinnliga könets upplyftande till jämnhöjd med mannens bildningsnivå, utan att likväl kvinnan finge i någon tid fostras till annat än kvinna, lika litet som mannen annat än till man. Rom byggdes dock icke på en dag, och i sanning beundransvärda vore de bildningsanstalter så väl som den samfundsbyggnad, som Augustanasynoden förstått och förmått att under den korta tiderymden af en mansålder uppföra. Gifve Gud till fortsättningen sin välsignande nåd!

Redan hafva ock de dymedelst antydda önskningsmålen gått i begynnande uppfyllelse, i det att kort därefter i Amerikas bägge största städer, Chicago och New York (med Brooklyn), trädde i verksamhet inrättningar — *Martin Luther College* och *Upsala College* — afsedda just för dessa höga syftens tillgodoseende.

XXVII.

Andra jubelfesten i Chicago.

Å nyo gällde det att högtidlighålla Upsala mötes minne. Anordningen af denna Chicagos andra jubelfest var någorlunda likartad den första, blott att funktionärer och ämnen delvis voro förändrade. Två efter tillfället förträffligt lämpade föredrag höllos nu, det ena af teologie professoren, doktor *C. E. Lindberg*, om »Vår evangelisk-lutherska kyrkas harmoniska lära och kult i förhållande till de brän-

nande kyrkliga tidsfrågorna 1593 och 1893», det andra af den pastor Stolpe, med hvilken vi redan i New York gjort bekantskap, om »Betydelsen af Upsala möte för den evangelisk-lutherska kyrkan i allmänhet samt för vår svensk-amerikanska kyrka i synnerhet». Mitt festtal skulle, såsom förut antydts, behandla frågan:

Huru varder en människa viss om sin frälsning?

Denna fråga är underordnad den vid ett liknande tillfälle nyligen här behandlade om själfva frälsningen, huru den kommer till stånd, och svaret blir ock af det då lämnade i väsentlig mån beroende. Vår evangelisk-lutherska kyrka gör äfven med hänsyn till den nu framställda frågan anspråk på företräde framom sina systrar, i det att hon i denna högviktiga angelägenhet fordrar möjlighet för människan att komma till visshet, under det att systrarna afvisa denna fordran såsom både omöjlig och otillbörlig, samt öppnar för enhvar utsikt till den nämnda möjlighetens förverkligande.

Den djupast liggande orsaken till sagda skiljaktighet torde bestå i det förhållandet, att inom så väl de katolska som de reformerta kyrkosamfunden intresset i främsta rummet riktas på denna punkt, frälsningsvissheten, då däremot den evangelisk-lutherska kyrkan närmast har sitt intresse fäst vid frälsningen själf. Hvad de förra framför allt söka är tillräckliga, säkra garantier för att veta sig höra till de frälstas skara, men de finna aldrig hvad de söka. För oss åter gäller den angelägnaste omsorgen frälsningens vinnande, hvarmed nästan utan vidare följer förvissning om egen delaktighet häri. Eller för att uttrycka samma sak något annorlunda: katoliker och reformerta hinna aldrig fram till denna fulla omedelbarhet i gudsförhållandet, hvarifrån vi lutheraner utgå genom vår kyrkas allt bärande grundlära om rättfärdiggörelsen i tron af nåd för Kristi skull. Består frälsningen uti den troende människans lif i Gud, så faller därmed den frälstes egen visshet om att vara frälst honom i skötet såsom en mogen frukt. Låtom oss nu till tacksam erinran om den goda del, som allt ifrån Upsala möte 1593 blifvit det folks vi tillhöra, anställa en något närmare jämförelse i förevarande afseende

mellan katolsk och reformert trosåskådning å ena sidan samt evangelisk-luthersk å den andra.

Det personliga närmande mellan Gud och människan, som utgör all religions, enkannerligen kristendomens, högsta ändamål, har förmedelst den evangelisk-lutherska rättfärdiggörelseläran erhållit sitt mest innerliga och därför äfven mest fullkomliga uttryck. Väl kunde det tyckas, som om denna människans förening med Gud komme i fullare grad till stånd inom den »allena saliggörande kyrkan», hvarest kyrkogemenskapen antages vara likbetydande med gudsgemenskap och prästens tillsägelse om barnaskap med Guds egen förklaring, mot hvilken intet jäf kan ske. Men såsom jag en gång hörde den berömde teologen Tholuck i Halle härom yttra sig till en viss grefve, som från den evangeliska kristendomen öfvergått till papismen just för att ernå denna ojäfaktiga visshet: »Ja, om grefven blott verkligen tror härpå, när det gäller» — så är det ock. När det gäller, lär ingen, som en gång kommit till erfarenhet om människors oförmåga att gifva tröst i själanöd, sätta tro till någon människas försäkran, vore det än självfve påfvens. Då förmår endast Gud trösta, genom sitt ord och sin Ande; det hade Luther för egen del erfarit, måhända äfven en eller annan ibland oss med honom. Skall frisägelsen från död och dom taga fäste i en om sin frälsning bekymrad själ, så måste den hafva evighetskarakter, något som just saknas hos katolicismen, där timliga förhållanden fått allt igenom träda i de evigas ställe.

Föga bättre beställdt är det härvidlag inom det reformerta lägret. Äfven där har denna frågas afgörande blifvit förlagdt till icke ringa del inom timlighetens råmärken, på samma gång frågan delvis afgjorts utan allt samband med den gifna verkligheten, genom knutens afhuggande i stället för dess lösning. Ty hvad annat än ett alexandersvärd är den reformerta läran om det ovillkorliga nådevalet eller, om man hellre så vill, Guds från hans vishet och godhet lösta allmakt, som omotsägligt bildar kalvinismens grundtanke. Tröstlöst som detta åskådningssätt alltid måste i tillämpningen blifva, har man inom samma läger likaledes tagit sin tillflykt till de goda gärningarna, med förbigående af tron själf, som saknade hon tillräckligt fast botten, intill dess trosfrukter, ja

till och med utvärtes sådana tillkomme, genom hvilka först barnaskapsförvissning vunnes. Visserligen framträder icke egenrättfärdigheten på detta sätt lika groft, som i den förut nämnda formen, enär det rättfärdiga lefvernet här ju åberopas blott såsom kunskapsgrund, där åter såsom realgrund; men nog skall hvarje samvetsöm människa snart finna sitt frälsningshopp äfven sålunda hvila på lösan sand. Icke hjälper det stort att tala om fortskridande förvissning i mån af helgelsens fortgång, ty all djupare andlig erfarenhet gifver vid handen, att den inre synen för bristerna tillika efter hand skärpes, såsom ock anfäktningens nöd ofta plägar vara i högre helgelsestadier störst.

Hvart skall jag mig vända, hvar finner jag tröst
i denna min jämmer och smärta?
Förskräckt jag af ångest mig slår för det bröst,
som hyser mitt syndiga hjärta:
Gud vare mig syndare nådig!

Det är en helt och hållet orättvis anklagelse mot vår evangelisk-lutherska lära, att rättfärdiggörelsen skulle enligt henne vara att fatta såsom något allenast utom människan försiggående. Långt ifrån att så skulle vara händelsen, ingår rättfärdiggörelsens frisägande dom öfver den på Kristus troende likaväl som förkastelsedomen öfver den otrogne, ehuru båda i första hand utommänskliga, i den enes så väl som den andres samvete, gifvande sig till känna antingen genom medvetandet af skuld och bidande af straff eller ock medvetande däraf, att ingen fördömelse är för dem, som äro i Kristus Jesus. Anden själf vittnar med vår ande, att vi äro Guds barn. Tillvägagåendet härvid beskrifver aposteln Paulus så: »I Kristus hafven I, sedan I hört sanningens ord, eder frälsnings evangelium — i Kristus hafven I, sedan I ock trott, blifvit beseglade med löftets Helige ande, som är en pant på vårt arf till hans egendoms förlossning, hans härlighet till pris.» Utom evangelii allmänna inbjudning till alla arbetande och betungade, lägger den i Upsala 1593 antagna augsburgiska bekännelsen vikt därpå, att enskild absolution bör i kyrkan bibehållas, och detta under hänvisning till dopet, hvarom Luther säger, att den döpte under hela sitt lif, då

han af svaghet fallit, endast behöfver, för att återfå den förlorade friden, i tron krypa tillbaka till sitt dop, såsom ett aflatsbref, hvilket aldrig mister något af sin kraft. Så är äfvenledes nattvarden outsägligt betydelsefull, just såsom det allra kraftigaste medel att tillförsäkra den botfärdiga och efter Kristus sig sträckande själen delaktighet i honom, som själf är det eviga lifvet.

I motsats mot både katoliker och reformerta hålla vi fast därvid, att det förkrossade hjärtat får, ja, om icke annat af lydnad för Guds i ordet uppenbarade vilja, rent af bör, med allt begär omfatta, emottaga och tillägna sig Guds nådelöften i Kristus Jesus. Både Moses' lag och samvetslagen fördöma henne på grund af begångna synder, företrädesvis försummelser, och det ännu mer i fråga om kärleken till Gud än kärleken till nästan, i hvardagslifvets allmänneliga småting icke mindre än i afseende på troheten i fyllandet af enhvars särskilda lefnadskall — mot allt hafva vi att sätta detta enda: Kristus. Ju mer satan tränger oss med erinran om icke blott hvad som var utan äfven om hvad som framdeles kan blifva vår lott genom fall ur nåden, dess närmare ha vi att tränga oss intill honom, som är starkare än den starke, läggande hela vår sak tryggt i hans trofasta hand, hvilken personligen utgör vår enda men fullt tillräckliga frälsningsgaranti. Icke alltid kunna vi hafva ett fullvisst hopp, men alltid kunna vi, böra vi göra hvad bruden i höga visan sjunger om den, hennes själ kär hafver: »Jag håller honom och vill icke öfvergifva honom.» Och han, hvilken detta i högsta mening afser, förklarar lika visst och tillförlitligt, som om han stode här ibland oss, såsom han fordom stod där i sina lärjungars midt: »Jag lefver, I skolen ock lefva.» Om denna öfvergång af Jesu lif till oss och ingång i oss, hvarmed frågan om nådaståndet, det medvetna nådaståndet är principiellt löst, lär den heliga skrift, att vi alla, som med aftäckt ansikte skåda Herrens härlighet i en spegel, varda förvandlade till samma bild, från härlighet till härlighet, såsom af Herrens ande. Den öfverjordiska härlighet, som i Kristus uppenbarats på jorden, har afspeglat sig i skriftordet, som väl må kallas »ett mörkt tal» i jämförelse med honom själf, sådan han icke blott af sina första lärjungar skådades, utan än mer som vi hoppas själfva få en gång se honom

ansikte mot ansikte. I hjärtats camera obscura skall denna evangelii bild af Frälsaren genom tron upptagas. Af naturen hänger hos enhvar för den cameran ett täckelse, hvilket dock varder borttaget, när rätt omvändelse till Herren sker. Då blir frälsarebilden intryckt i det aftäckta hjärtat så, att en andlig förvandling steg för steg försiggår, tills fullbordad varder en lifslefvande trogen afbild af urbilden.

Men om ock vårt evangelium är förtäckt, så är det förtäckt hos dem, som varda förtappade, hos hvilka denna världens gud har förblindat de otrognas sinnen, att för dem icke skall stråla ljuset af Kristi härlighets evangelium, hvilken är Guds afbild. Ty Gud är den, som bjöd ljuset lysa utur mörkret och lyste i våra hjärtan, på det att kunskapen om Guds härlighet i Jesu Kristi ansikte skulle framlysa.

Snart får jag skåda hvad jag tror;
bör jag för döden bäfva?
Nej, Kristus i mitt hjärta bor:
han lefver, jag skall lefva.
Nytt kreatur,
af Guds natur
jag är delaktig vorden
och har min fröjd
i himlens höjd,
fast ännu stadd på jorden.

XXVIII.

Mötet med Rock Island's lärare och studenter.

Sedan jag med mitt ressällskap hos Mr. *Chester* i Chicago intagit afskedsfrukost, anträddes vår resa till Augustanasynodens andliga medelpunkt *Rock Island* tidigt nog tisdagen den 6 juni, för att vi skulle på eftermiddagen hinna resans mål. Bland de många dyrbara intryck, jag från denna färd bevarat, intager mitt möte samma afton med Rock Island's lärare och studerande ungdom ett mycket framstående rum. Först skedde

presentation af den både genom antal och intelligens betydande lärarestaten, hvarpå den blomstrande ungdomsskaran tågade under sång fram emot rektors, den från Minneapolis mig förut välbekante och högt värderade doktor Olssons, bostad, där jag fått mig anvisadt ett det behagligaste hem för de dagar, jag skulle komma att här tillbringa. Ungdomen lägrade sig på kullarna där omkring. Högtidligt allvarlig låg i omedelbar närhet den storartade läroverksbyggnaden, krönt med sin väldiga kupol och omgifven af en mängd täcka professorsvillor samt större och mindre trefna boningar för lärjungarne utaf bägge könen. Solen var nära att gå ned, då jag i lärarnes midt fick från sagda hems trappuppgång mottaga de ungas hälsning i ord och toner samt bringa dem tillbaka den första hälsningen från det land, som för hvarje svensk-amerikansk yngling och jungfru hägrar i de ljusaste färger, såsom föreningen af allt stort och skönt.

På tvenne krafters harmoniska samverkan hvilar framtidens hopp — så ungefär föllo mina ord, efter det jag betygat min hjärtliga tacksamhet för det vackra mottagandet samt i korthet framburit mitt budskap —, och de krafterna heta *pietet* och *liberalitet*, af hvilka ingendera finge hos ungdomen fattas. En ungdom utan hänsynsfull akt på framfarna dagars visdomsrön och erfarenhetsskatter vore tillspillogifven åt öfvermod och missmod i ömklig växling, till straff för dess åsidosättande af det Guds bud, som har löfte med sig om ett långt och lyckosamt lif på jorden. Ur den mark, som forntids möda odlat, hämtade hvarje nytt släkte sin bästa och kraftigaste näring. Intet fostrade så till ödmjukhet, ungdomens yppersta prydnad, som att lära fatta sin egen tid såsom en länk i den fortlöpande kedjan af generationer, hvilka aflösa hvarandra, likasom intet vore i högre grad ägnadt att ingifva den unge mod och tillförsikt att gripa sig an med en om än skenbart aldrig så obetydlig lefnadskallelse, utan att behöfva känna sig betydelselös, värdelös — det, för hvilket hvarje ädelt sinne mest af allt ryser tillbaka. Men utan sinne för höga framtidsmål blefve den unge gammal i förväg, en vingklippt örn, som aldrig förmådde svinga sig upp i ljuset. Ett visst ungdomligt svärmeri, en viss entusiasm vore ingalunda något att hos ungdomen beklaga sig eller sörja öfver; ty,

som Cicero riktigt sade, det är lättare att bortskaffa från ett lifskraftigt träd hvad som är för mycket än att tillföra det magra och tynande trädet hvad som är för litet eller fattas af lif, af saft och kraft. Öfver hufvud visste jag intet sämre sätt hos de äldre att möta ungdomen på än med fordringar och anspråk, som de icke ville för egen del erkänna och söka fylla.

Därom borde ung och gammal enas, att lifvets dag icke finge vare sig sofvas eller lekas bort. Hvila och förströelse vore tvifvelsutan hvar på sin plats lofliga; platsen finge dock aldrig vara någon annan än den underordnade, som tillkomme tjänande medel för högre syften utan själfständigt mål. Med glädje hade jag förnummit det ungdomsfriska lif, som i detta mäktiga lands hela samfundsorganism pulserade, men icke mindre dyrbar vore mig den erfarenhet jag härifrån medförde om de svenska amerikanernas pietetsfulla kärlek till fädrens minne. Näst intill vår fäderneärfda tro, hvilken alltid måste tillerkännas främsta rummet, komme härvid den lagbundna frihet, som af ålder utgjorde nordbons lycka, kraft och ära, hvarförutan han icke ansåg detta lifvet ens värdt att lefvas. Utan vördnad för lagen kunde aldrig friheten bestå, hvarför en maning af mig till gudsfruktan, ordning och rätt såsom lagens grundelement stode väl samman med uttalandet af min hjärtevarma önskan till gemensamma nordiska fäders ättelägg i Västerland, att dem måtte förunnas se »forntid sig med framtid ena», och de få själfva därtill bidraga, att vår gamla frihetssaga här ute vunne ett nytt, i sitt slag lika lyckosamt förverkligande, som af Guds nåd oss beskärts där uppe i Norden — our home, sweet home.

Vackert yttrade sedan i anslutning härtill synodens tidning Augustana, hvars hufvudredaktör är den förre synodalpresidenten, doktor *S. P. A. Lindahl:* »Vi önska vara, så vidt det är möjligt i denna bristfulla värld, trogna barn af reformationen, trogna lutheraner och trogna lärjungar af den gode mästaren. Vi älska denna kyrka af hela vårt hjärta; vi älska äfven våra fäders land, och många bland oss, som aldrig haft förmånen se det gamla kärngoda Sverige, hafva varmare känslor för det, än hvad man där hemma kan ana.» Och i tidningens näst följande nummer heter det: »Aldrig

förr hafva vi här i landet känt våra hjärtan *så* vibrera af de rätta hemlandstonerna (som under dessa jubeldagar). Oförmärkt inställer sig en stilla vemodig känsla af längtan till den gamla fosterbygden och tacksam kärlek till det folk och land, som mäktar fostra helgjutna karakterer i kanske högre grad än något annat.»

XXIX.

Åtskilliga slutprof.

Följande dag var jag till större delen upptagen af den muntliga årsexamen inom College-afdelningen, hvarigenom jag i flera riktningar erhöll kännedom om den undervisning, som i denna läroanstalt meddelas, och undfick däraf de mest fördelaktiga intryck. Såsom flerårig elementarlärare, jämväl någon tid censor för afgångspröfningarna vid Sveriges högre allmänna och enskilda läroverk, torde det icke vara alltför förmätet att tilltro mig någon kompetens att uttala mig om så väl graden af vunnen förståndsutveckling som inhämtadt kunskapsmått; och så vidt jag, efter att ha varit närvarande vid icke mindre än elfva prof i olika ämnen och klasser, förmår döma, behöfver icke i något afseende Augustana College öfver hufvud rädas för en jämförelse med de svenska läroverken på motsvarande stadier. Äfven de klassiska språken gäller detta, enligt hvad jag kom i tillfälle att både med hänsyn till grekiskan och latinet pröfva. Att naturkunskapen stod högt, det var ju ej annat än hvad man kunde hos en i allmänhet så praktiskt anlagd befolkning vänta. Men öfverraskande var att finna filosofien så vidt drifven, som fallet var, ehuru den empiriska riktning, hvari detta studium bedrifvits, stod bättre samman med lärarens nationalitet — för att döma af hans namn *E. F. Bartholomew* — än lärjungarnes. Ett ämne, hvari 7:e klassens alumner visade sig på ett mycket tillfredsställande sätt bevandrade, var germansk mytologi, som blifvit dem »efter *Viktor Rydbergs* system» meddelad.

Synnerligt glädjande och hedrande visade sig ock resultatet af undervisningen i svenska språket, som var sådant, att mången gotländsk skolyngling eller skolflicka skulle fått svårt att därutinnan täfla med dessa i Amerika födda och fostrade gossar och flickor. Det roade mig att till gengäld göra mitt bästa för att pä alumnernas nya modersmål uttrycka min synnerliga belåtenhet med deras sätt att i tal och skrift behandla vårt gemensamma hemlandsspråk; men jag befarar, det jag härvid kom icke så litet till korta. För öfrigt lämpade jag afskedsorden inom skilda klasser efter de förevarande ämnenas olika art och var glad, att tungan icke i de öfriga här förekommande språken var fullt lika svårhandterlig som i engelskan, som var och förblef mig ett främmande språk, oaktadt det amerikanska uttalet, särskildt af vokalljuden, föreföll klarare och mer likt vårt eget uttal af flera bland dessa ljud, än hvad fallet är i England.

Samma dags eftermiddag försiggingo de bägge mindre årsafslutningarna, nämligen i Business & Phonography-afdelningen kl. 3—5 och i Music-konservatoriet kl. 8—10 e. m. Den förra afslutningen var den första af det slaget, som härstädes hållits, och då jag själf saknar befogenhet att därom fälla något eget omdöme, inskränker jag mig till att anföra en mer kompetent domares ord rörande de 29 Graduates, att deras prof »was very creditable». Den senare åter eller aftonens uppvisning, som nu det åttonde året här hölls, var en storartad musikfest, hvartill säkerligen intet svenskt läroverk, likasom detta afsedt för andra ändamål jämte de rent musikaliska, någonsin skulle kunnat förete ett motstycke.

XXX.

Seminary's afslutningshögtid.

Var jag sistnämnda dag sålunda fri från att hålla tal och fick inskränka mig till att tala, så kom uppgiften trefaldt åter dagen därpå. Först gällde det att infria ett redan före afresan från hemlandet mig vänligt affordradt löfte att vid

seminariets Commencement hålla föredrag öfver själfvaldt ämne. Akten försiggick i det särdeles vackra, i läroverkshuset belägna kapellet, som med »adjacent hall and conservatory room» rymmer väl 1,500 personer. För tillfället smakfullt klädt i grönskande blomsterskrud och festligt prydt med talrika amerikanska och svenska flaggor samt på den mest framstående platsen konung Oskar II:s porträtt emellan Förenta staternas och Sveriges vapensköldar, erbjöd det en högst tilltalande anblick. Sedan hela läroverkets 248 röster starka kör inledt högtidligheten med en hymn, och synodens sekreterare, professorn doktor *C. M. Esbjörn*, förrättat den sedvanliga bibelläsningen jämte bön, blef jag på amerikanskt sätt föreställd auditoriet. Min uppgift var denna gång att göra reda för

Guds ords tjänare såsom den genom Kristus uppenbarade sanningens försvarare.

Mycket olika måste detta försvar gestalta sig, mycket skiljaktigt alltefter tillfällets olika beskaffenhet äfvensom den moraliska och intellektuella utvecklingsgrad, hvarpå så väl försvararen står som de, inför hvilka försvaret skall öfvas. Det är icke rådligt att gifva sig i striden utan att i förväg beräkna stridskrafterna, såsom Herren Jesus själf varnande säger: »Hvilken konung, som går att i krig sammandrabba med en annan konung, sätter sig icke först ned och öfverlägger, om han förmår att med tio tusen möta den, som kommer emot honom med tjugu tusen?» I det fall, hvarom här fråga är, duger dock icke att »underhandla om fred». Ty har någon mottagit den särskilda ställning inom Kristi kyrka, som tillhör prästämbetet, måste han vara beredd på strid och rustad med några försvars- likaväl som anfallsvapen. Prästen, om annars någon, gälla väl dessa Petri ord: »Frukten icke, såsom de frukta (hvilka göra det onda), och låten icke förskräcka eder; men hållen Herren Kristus helig i edra hjärtan och varen alltid redo att svara hvar och en, som af eder begär skäl till det hopp, som är i eder.»

Beskaffenheten af det kristendomsförsvar, hvilket hvarje präst utan undantag sålunda har förpliktelse att öfva, angifver

samme apostel, i omedelbart sammanhang med denna förmaning, genom de orden: »och det med saktmodighet och fruktan, och hafven ett godt samvete». Detta är ock den rätta trefalden af personliga egenskaper, som måste hos försvararen i fråga förefinnas. Han skall vara saktmodig gentemot angriparne, i helig fruktan inför Herren, under ett godt samvetes oaflåtliga bevarande för egen del. Spörja vi åter om försvarets intellektuella art, så betygar Paulus, att »våra stridsvapen icke äro köttsliga, utan mäktiga inför Gud att nedslå fästen, enär vi nedslå tankebyggnader och hvarje förskansning, som uppreses mot Guds kunskap, och taga allt förnuft till fånga under Kristi lydnad». Detta sakens ställande på sin rätta plats är af allra högsta vikt, på det att allt ifrån början må varda tillbakavisadt det lika otillbörliga som vanliga anspråket på de eviga tingens mätande med ändlighetens måttstock, den helige Andes neddragande inom sfären af naturliga andekrafter. Det är en fångenskap, som medför den rätta frigörelsen. En människa är rätteligen fri, i samma mån hon tages fången af sitt eget sanna väsen, som är *ett* med Kristus, människosonen. »Han har uppfarit i höjden, han har tagit fångar till fånga och gifvit människorna gåfvor.» Denna Kristi frigörande eröfring ofvanefter förmedlas af Anden i ordet och bruden, som är hans församling på jorden. Bägge i förening säga *kom*. Den som hör det så, att han för sin personliga räkning antager inbjudningen, han bäre samma bjudning vidare fram till andra; han säge ock *kom*. »Och den som törstar, han komme, och den som vill, han tage lifvets vatten för intet.»

Själf har Herren Jesus gifvit oss föredömet af en rätt *folklig* bevisningskedja, i det att uti senare delen af Joh. 5 i ordningsföljd af honom framställas de för gemene man tillgängliga kristendomsbevisen. Den första serien af dessa bevis består i det förberedande vittnesbördet af Johannes döparen och dennes likar, hvilka på grund af egen erfarenhet visa hän till Kristus såsom Guds lamm, som bär världens synder. Men större än detta mänskliga vittnesbörd är det, som ligger i de af Jesus utförda gudomliga gärningar, som vittna, att han är sänd af Fadern, och hvilkas bevisning är af ej endast allmänt kulturhistorisk utan tillika individuellt

frälsande art. Genom dem sättes enhvar i tillfälle att med de i nästföregående kapitel omförmälda samariterna bekänna: »Numera tro vi icke för någon människas tals skull, ty vi hafva själfva hört och sett, att denne är för visso världens frälsare, Kristus.» Till detta hörande af Faderns röst och seende af hans skepnad i gärningarna kommer ytterligare det skriftliga vittnesbördet, upptaget i tron, och förblifvandet därvid, så att Jesu Kristi af skriftordet troget återgifna heliga lifsbild får vinna ingång i den icke blott den frälsande sanningen utan framför allt sin egen själs frälsning sökande människans hjärta, hvarigenom hon varder mer och mer likgestaltad med hans död men ock kommer att känna hans uppståndelses kraft. Men detta skrifternas rannsakande måste omfatta skriften i dess helhet, allt ifrån Moses till och med Jesu eget ord, af hans lärjungar i Andens kraft från höjden åt oss bevaradt och förklaradt. »Trodden I Moses, så trodden I ock mig, ty om mig har han skrifvit; men tron I icke hans skrifter, huru skolen I då tro mina ord?» På detta djupa inre, organiska samband mellan bibelns skilda delar hvilar väsentligt bevisningens styrka, hvadan kristendomsförsvaret icke ens i sin mest elementära gestalt får lämna det å sido.

Själfva afgörandet blir likväl städse beroende på hvad som möter oss, likasom ljuset med samlad kraft i en enda brännpunkt, uti de orden från Jesu egen mun: »Om någon vill *göra* hans vilja, som har sändt mig, skall han förstå, om läran är från Gud eller om jag talar af mig själf» (Joh. 7,17). Häri finna vi nämligen uttryckt, att det icke är den större eller mindre insikten, utan viljan, som till sist bestämmer, huruvida en människa låter sig öfvertygas eller icke. Den som *vill* — intet mer, men ej heller något mindre. Beviset åter på den goda viljans verkliga förhandenvaro ligger i görandet d. v. s. omsättandet i handling, så långt i hvars och ens förmåga står, af den vid hvarje särskild, lägre eller högre, utvecklingsgrad insedda sanningen. Och alltid gifver han, af hvilken Jesus Kristus blifvit oss sänd, sin vilja för människan i någon mån till känna, så att hon icke på något enda stadium af andlig utveckling kan med sanning säga sig alls icke veta, hvad Gud vill. Det är i samvetet och hjärtat, som Fadern sålunda drager till Sonen. Om någon — hvilken klagan,

ja, öm förebråelse gömmer sig väl i detta *om* — om nu en människa vill låta sin egenvilja vika för dens vilja, i hvilken hon återfinner sitt eget sanna väsen, i och med det hon underordnar sig sin rättmätige Herre, så skall hon för hvarje steg framåt känna sig alltmer fri, i samma mån hennes lydnad blifver alltmer obetingad. På lydnadens härliga frihetsväg är det alltså, som människan får förnimma, att Kristi lära är af Gud.

Så vidt bör allt kristendomsförsvar kunna gå af en lärare i församlingen med den bildning, en sådan måste antagas hafva redan före sitt inträde i ämbetet förvärfvat och ingen lärer ostraffadt lämna utan daglig förkofran. Guds ords otvetydiga befallning gör detta för honom till en oeftergiflig plikt, äfven om så illa skulle vara, att icke den egna böjelsen och kärleken till själarna med tillräcklig styrka drefve därtill. Att det i en tid som vår, då andarne af alla slag, såsom aldrig tillförene, drabba samman och världshistoriens djupaste motiv blottats, väl behöfves, att kristendomens vigda kämpar icke tiga stilla, ligger för öppen dag. Och icke må man tveka om välsignelsen af att i detta likasom i allt öfrigt följa det gudomliga ordets anvisning. Visserligen skola många befinnas otillgängliga för skäl, självbelåtna pladdrare, inbilska narrar eller lättsinniga väderflöjlar, af hvilka den antages hafva rätt, som har på sin sida den allmänna meningen, hvilka blott kunna räkna men aldrig väga rösterna för och emot, ja, ofta nog mena rätten ligga där, hvarest man i snörrät motsats mot Jesu föredöme kifvar och ropar, låtande mest höra sin röst på gatorna. Med sådana vishetsmånglare från gatan må ingen inlåta sig i allvarligt tankeutbyte; det skulle alls icke gagna utan endast föra till vanhelgd af det heliga. På sin höjd här en salighetens skarpa pil, afskjuten mot begabberiets svårgenomträngliga pansarskjorta; annars iakttagande af Jesu föredöme inför Pilatus, då han »icke svarade honom på ett enda ord, så att landshöfdingen förundrade sig storligen»! Slik förundran plägar vara en god början, om öfver hufvud något. Men det finnes ock en Tomas' likar, som finna sig tillbakasatta, glömda, ringaktade, på hvilka just därför den uppsökande kärleken öfvar en underbart lockande, bevekande, öfvervinnande makt. Ja, alla dessa i anden

fattiga, bedröfvade, saktmodiga, efter rättfärdigheten hungrande och törstande, de skola ock gifva sanningen rätt, ty »visheten har blifvit rättfärdigad af alla sina barn».

Fortskrida vi då till betraktande af det mer *vetenskapliga* kristendomsförsvarets beskaffenhet, så är det af största vikt, att allt obehörigt därifrån aflägsnas och noga preciseras, hvad frågan gäller. Kristendomen låter sig icke bevisas såsom en matematisk sats eller ett blott och bart utvärtes faktum. Därmed vore ock kristendomens bestämmelse att bringa till stånd ett människans fria val mellan det eviga lifvet och detta timliga lif omintetgjord. Allt hvad vi ha att i rent vetenskapligt hänseende göra är att *utåt* ställa i sann dager fram kristendomens förhållande till timlighetens näraliggande områden, naturen, historien och människotanken, samt *inåt* i största möjliga fullständighet och andedjup uppvisa, hvad Kristus är, sådan han möter oss i bibeln, kristenheten och den enskilde kristne.

Hvad jag därpå gick att i dessa särskilda sex afseenden angifva såsom en sann kristlig apologis väsentliga kännemärken, finner jag icke skäl att här upptaga, dels emedan det svårligen torde kunna så kortfattadt, som planen för dessa penndrag fordrar, med önskvärd tydlighet och lättfattlighet framställas, dels emedan jag i flera allmänt tillgängliga bokalster för desamma redogjort. Det var ju omkring 20 år min lefnadskallelse att från universitetskatedern behandla detta ämne ur än den ena än den andra synpunkten, hvadan det ock ofta nog för mig legat nära till hands att göra ifrågavarande sak till föremål för populära föredrag, hvilka sedan blifvit i tryck offentliggjorda, nämligen här och där uti de trenne apologetiska samlingarna: *Från förgården in i helgedomen*, *Till strids för friden* och *Herren mitt baner*. Den, som önskar lära känna mina tankar vare sig om den kritiska kristendomsbevisningen eller kristendomens självbevisning, ber jag därför få hänvisa till sagda skrifter, hellre än att i sammandrag återgifva hvad jag vid det teologiska seminariets i Rock Island årsfest därom yttrade och som icke innehöll något väsentligen nytt eller härutinnan afvikande från det som förut blifvit af mig i tal och skrift rörande de frågorna utförligare framställdt och utveckladt.

Flera andra tal höllos jämväl, bland hvilka pastor Petris från Minneapolis om »Ministerial Power» med rätta tilldrog sig stor uppmärksamhet.

För mig var det högtidliga mötet med en svensk akademisk ungdom på amerikansk jord utomordentligt dyrbart. Jag fann mig återförd likasom genom ett trollslag eller i en dröm till den ställning af universitetslärare, hvilken alltid för mig tett sig såsom idealet af mänsklig lycka. Ungefär så. som en min vördade upsalalärare, numera aflidne professor *C. A. Hultkrantz*, fattade lefnadsställningen hos en svensk kyrkoherde. »Man skall aldrig», förklarade han med stor bestämdhet, »jämföra en sådan mans lott med andra lyckliga människors, ty huru den jämförelsen skulle utfalla, därom kan aldrig bli tal; nej, endast med änglarne i himmeln kunna pastorerna i Sverige rimligtvis jämföras» — »och inte vet jag», tillade han, »hvilka af dem som ha det bäst.»

XXXI.

Alumni Association's middag.

Kärt för mig var äfven att få kort därpå mer förtroligt möta de utexaminerade studenterna vid den middag, hvilken Alumni Association samma dag gaf i Harper House för lärare och forna elever vid läroverket till ett antal áf omkring 200 och hvartill äfven den svenske biskopen vänligt inbjudits. Ett litet missöde var, att middagen af hotellvärden serverades först en timme efter det den var beställd och gästerna anländt, hvilket nödgade själfve hans magnificens (för att uttrycka rektorstiteln på svenskt universitetsmaner), som dessa dagar hade tusen järn i elden och intet fick bränna, att aflägsna sig i förtid, så att vi icke fingo höra något tal af den, hvilken väl festen i främsta rummet gällde. Många voro dock de glänsande talare, som uppträdde, bland hvilka synodens förutnämnde sekreterare, Esbjörn, och den likaledes tillförne omtalade philadelphiaprofessoren Spæth utmärkte sig

för uttryckets finhet i förening med innehållets djup. Den förre hade till ämne »Augustana Hail», den senare åter »Our Church in spirit and in deed». C. A. Svensson hade till uppgift att tala öfver »Swedes and Americans», men han vände om det med en frihet, som jag nästan ville kalla pojkaktighet, och »språkade», såsom han själf i ett af sina bref till tidningen Fosterlandet betecknar detta tal, »mycket ensidigt om svenskarne såsom amerikaner». Ett enda lyte hade han att i vår nationalkarakter beklaga, nämligen vår benägenhet för afundsjuka; dock vore äfven det felet mindre hos oss än det hos våra fäder varit(?).

Så kom turen till mig, för hvilken ämnet å programmet lydde »From over the sea». Därvid tog jag till utgångspunkt namnet på den plats, där vi nu befunno oss, detta Rock Island, hvarest för föga mer än ett halft århundrade sedan indianer och buffelhjordar huserat, men där nu på Sions kulle

lik en klippa, mot hvars grunder
vågen fåfängt vredgad slår,
Augustana tryggad står,
sanningens och nådens under.

Det gåfves ett annat Rock Island, en motbild till detta, med mer än tusenåriga bildningsanor. Jag menar Ultima Thule, hvars klippstränder andra vågor skölja. Det folk där bor syftar högt, likasom landets berg, hvilka peka hän mot himmeln. Intet ringare än fullkomligheten har det landet af ålder aktat värdt att sätta sig till mål. Så länge det så gör, skall det ej heller upphöra att blifva ungt, trots de hvita håren på dess änne. Ty ungdom och fullkomlighetsbegär äro tvillingssyskon, som dö på *en* dag, likasom samma dag sett dem födas.

Är du, den svenska bildningens utpost vid Mississippis strand, din moder värdig, så förstår du väl det talet om höga syften. Detta behöfver ingalunda inkräkta på ungdomens grunddygd, blygsamheten. »Prima petentibus honestum est in secundis aut in tertiis resistere», hvilket vill säga det icke vara någon skam att erkänna sig i verkligheten stå lägre, om blott målet varit och är och förblir fullkomlighet. Till

den sanna storheten hörde dock oundgängligt att icke taga ärans skugga för äran själf. »Summus imperator, nisi imperasset» (= den störste kejsaren, om han blott aldrig blifvit kejsare), är ett ord af romersk lapidarstil, hvilket fått tilllämpning på mer än en yngling, som inbillat sig blifva stor genom att, såsom ordspråket lyder, flyga högre än vingarna bära och hvilken först en bitter erfarenhet fått lära, att hvarken lycka eller heder står att ernä på en plats, som icke fullt motsvaras af innehafvarens duglighet, begåfning och kunskaper. Solen afspeglar sig lika fullkomligt i vattendroppen, om den blott är ren och klar, som i det vida hafvet. Att någon gång misslyckas, äfven när bemödandet varit det bästa, hör till mänsklighetens allmänna lott och behöfver icke vara bevis på, att man tagit miste om lefnadskallelse. Allt beror på resultatet af det hela. En stor general är icke den, som aldrig lidit något nederlag, men den, som vunnit vida flera och större drabbningar, än han förlorat. Ja, det händer icke sällan, att nederlaget just blir anledning till att föra fram i dagen den sanna storheten, som visar sig både i sättet att bära motgången och i förmågan att återupprätta den lidna skadan.

Se där den hälsning, som bringas det amerikanska Rock Islands alumner från Skandiens klipphalfö, Heimskringlas panna, den höga Nord!

Till sist uppträdde en värdig målsman för den skandinaviska halföns andra del, professor *L. Larsen* från Decorah, Iowa. Han kallade norrmännens senaste »retning» med brödralandet för »galskaber i Norge» — såsom han ock dagen därpå inför en ännu större folkskara af skilda nationaliteter förklarade skulden vid den nu pågående striden ligga hos hans landsmän allena, hjärtligt beklagande, att dessa bägge folk, hvilka voro ämnade att hålla samman och stödja hvarandra, icke förmådde bättre fylla denna naturens uppenbara afsikt, en klagan, hvari nog mänget svenskt hjärta uppriktigt instämde.

XXXII.

Augustana College's årsafslutning.

På ännu en fest skulle denna innehållsrika dag bjuda. Fram emot kl. 8 på aftonen möttes man för första gången i det jättetält, som blifvit för tillfället uppfördt i läroverkshusets närhet, något liknande det, som vi svenskar minnas från 400-års-jubileet i Upsala 1877. Äfven här ute fanns nu ett stycke Sverige, i det att samtliga de svenska provinsernas vapensköldar i prunkande färgglans prydde de tältet uppbärande 24 tältstängerna. Öfver estraden lästes på mesogotiska språket »Pröfva allt» såsom den afgående klassens valspråk; ty Augustana College's Commencement eller årsafslutning skulle nu här högtidligt firas. På snarlikt sätt, som en fest af samma slag hållen i Bethany College tillförene af mig beskrifvits, tillgick äfven nu, och må jag, för iakttagande af bägge vid de svensk-amerikanska läroverken förekommande språkens promulgerade likställighet, denna gång anföra ämnena för abiturientföredragen på svenska: a) Från 19:e århundradets alphöjder; b) Den svenska sånggudinnan; c) Kosmos utaf Kaos; d) Columbias stolta minne; e) Ungdomens farväl till sin alma mater.

Mitt tal denna afton utgick från det ofvannämnda valspråket: *Pröfva allt.* Allvarlig pröfning vore öfverallt i våra dagar af nöden för att undfå det sannskyldigt goda bland de många »bästa», som från skilda håll lockade den unge. Inom det område, hvarpå vi denna stund befunne oss, framträdde bland åtskilliga andra pröfningens föremål den frågan:

På hvilken lifsåskådning bör vårt svensk-amerikanska högre bildningsväsen hvila?

Närmast erbjuder sig alltid den omgifvande lifsåskådningen härtill. Ja, för de unga är det en naturlig sak att däraf taga lifliga, om än icke alltid så djupa, intryck. Djupast verkar nog lärarens egen uppfattning af lifvet, om näm-

ligen i denna är något verkligt lif, brinnande, lysande, värmande, tändande. Nu kan det bli en fråga, om det slags *realism*, som behärskar vår tid, har något af eld i sig, med förmåga att entusiasmera vare sig gammal eller ung. Kanske. Ty ett visst sanningsbegär karakteriserar onekligen den närvarande tiden; och i sanningen innebor en stark makt att öfva inverkan på enhvar, hos hvilken ännu icke den gnista utsläckts, som fallet lämnat öfrig af den ursprungliga heliga elden i människohjärtat. Att söka hvad som är sant och verkligt i allt, att låta häfdvunna men tomma och betydelselösa former vika för sanning och verklighet, det är en berättigad sträfvan, åt hvilken bör äfven vid våra bildningsanstalter här ute, högre så väl som lägre, gifvas fullt erkännande. Förbises detta, kunna vi aldrig hoppas någon varaktig framgång af arbetet. Upptages icke det nya, som är godt, må man så godt först som sist uppgifva hoppet att framgångsrikt motarbeta tidens många onda och dåliga nyheter, bekämpa dess fel och lyten med häfdandet af det gamla bepröfvades rätt. Hvad läraren ovillkorligt behöfver, men i våra dagar har nästan förlorat, det är auktoritet. Och denna återvinnes sannerligen icke förmedelst någon uppstyltning eller tillgjordhet, något beropande på förmenta mänskliga eller ens gudomliga rättigheter, hvilka lärjungen svårligen utan vidare behjärtar, såsom de där icke längre ingå i det allmänna tidsmedvetandet utan allenast genom sann och verklig öfverlägsenhet. Likasom barnen och tjänarne i hemmen gentemot föräldrar och husbönder och öfver hufvud i denna demokratiska tidsålder alla underordnade inom samhället hos en befintlig öfverhet begära något annat och mer än den yttre auktoritetsställningen, om än så grundad i både naturlig, borgerlig och kyrklig rättsordning, så vill äfven den studerande ungdomen, framför allt vid en högre läroanstalt sådan som denna, kunna i sanning se upp till sina föresatta ledare, så att de verkligen äro hvad de heta, för att låta sig af dem ledas. Äfven brister, intellektuella eller moraliska, gör den, som har till uppgift att öfva ledning och gifva föredöme, bäst uti att öppet bekänna, på samma gång han måste på det allvarligaste söka öfvervinna dem, och i allt, allt, det må röra umgänget eller undervisningen, låta finnas hel och full sanning.

Trots ungdomens naturliga kärlek till hvad som bär ungdomlighetens prägel och dess därmed sammanhängande sträfvan efter tidsenlighet, har nog Sveriges störste skald icke utan skäl förklarat forntiden vara den mark, på hvilken en bildningssökande ungdom mest naturligt rör sig, med sina tankar bygger och bor. Dubbel är emellertid för oss denna mark: den inhemskt *fornnordiska* lifsåskådningens och den utifrån hämtade *antikens.*

Om vi då närmast se till, hvad som är för dem båda gemensamt, alltså kännetecknande hela den forntida västerländska odlingen öfver hufvud i motsats mot österlandets alltjämt sig lika typ af mänsklig odling, så befinnas greker och romare icke mindre än skandinaver och öfriga germaner samtligen hafva ett mer eller mindre starkt medvetande om människans upphöjdhet öfver naturen, hvilket österländingen i regeln saknar, i det han fattar människan i väsentlig öfverensstämmelse med den öfriga skapelsen. Men detta företräde gestaltar sig ganska skiljaktigt i norr och i söder af Europa, och därmed komma vi öfver till olikheten mellan den inhemska lifsåskådningen och den antika.

Både i antiken och hos forntidens skandinavisk-germanska folkstammar utgöra gudarne typiska gestaltningar af det, som man ansåg för det sant mänskliga. Och likasom nu i vår tid detta plägar tänkas förlagdt inom tre områden, naturens, andens och ett mellanområde, vanligen kalladt det själiska, så finna vi något liknande sä väl i den grekisk-romerska som i den nordiska gudasagan.

Hvad den förstnämnda vidkommer, upptages på det fullt utvecklade helleniska religionsstadiet andesfären af de förgudligade representanterna för sådana högre mänskliga egenskaper som samfundssinne i stat och familj, manlig och kvinnlig dygd, visdom och konstfärdighet. Inom själslifvets sfär åter är det mod, skönhet och glädje, som här representeras. Och till sist finnas äfven representanter för vår samhörighet med naturen i gudomligheter, hvilka hafva att gifva ett slags personlig gestalt åt människans behof af näring, nödvändigheten för allt hvad människa heter att dö samt den nuvarande mänskliga vistelseortens förbindelse med himmel och underjord.

I viss analogi med denna antikens trefald finna vi den gamla asa-religionens gudar jämväl vara föreställda af motsvarande tre slag. Det är Oden, Frey och Tor, hvilkas afgudabilder ock i upsalatemplet, det förnämsta i Nordanlanden, voro till finnandes. Under det att Tor och Frey ha att hufvudsakligen åskådliggöra naturlifvet å ena sidan i dess oförsvagade kraft, å den andra i en förmildrad form, där svärdet får lämna rum åt kärleken, så framställer däremot Oden människans bestämmelse att arbeta sig upp ur och söka lyfta sig öfver den naturliga ofrihetens tillstånd.

Gå vi vidare till att fråga, på hvilkendera sidan försteget är beläget, då det gäller att bestämma graden af verklig mänsklighet, så skall måhända tyckas, att svaret lätt nog gåfves genom att med hvarandra jämföra endast de båda öfvergudarne, Nordens Oden med den grekisk-romerske Zeus eller Jupiter. Eller kanske än hellre genom att ställa mot hvarandra den nordiska gudasagans höjdpunkt, där det talas om »den starke från ofvan, som domar stadgar, hvilka stånda skola», med den »okände gud», i hvilken Greklands mest bildade folk enligt aposteln Pauli förklaring höjt sig till någon aning om den af honom förkunnade ende sanne Guden. Men så väl det ena som det andra vore förhastadt. Det förra, emedan försöket att i en enda gudagestalt innesluta folkkarakterens samtliga mest utmärkande drag på intetdera hållet lyckats, hvarför man för jämförelsens riktiga anställande måste tillika afse den rådande lifsåskådningen, sådan den framträdt både i gudasagornas öfriga personifikationer af mänskliga egenskaper och i folkens sätt att tänka och handla öfver hufvud. Och ett ännu större förhastande skulle det senare tillvägagåendet innebära, emedan helt visst hvarken i Norden eller i Södern fanns någon allmännare uppfattning af Gud i enlighet med de anförda utsagorna, hvilka snarare utgjorde enstaka undantag och i hvarje fall saknade förmåga att på lifvet, det inre icke mindre än det yttre, öfva någon som helst bestämmande inverkan.

Sammanfatta vi då, såsom sig bör, alla tillgängliga synpunkter för sakens bedömande, så blir slutsumman den, att Södern afgjordt ägde öfvertaget i formellt afseende, Norden däremot i reellt. Onekligt är, att hos antiken i allt råder en

större formskönhet och klarare fattad andebestämdhet, under det att de nordiska gudarne ännu till stor del utgöras af personifierade naturkrafter, såsom tydligt nog framgår t. ex. däraf, att själfva öfverguden måst lämna sitt ena öga kvar hos Mimer och det andra icke sällan finnes sammanställdt med den naturliga solen. Hvem kan eller vill dessutom neka antikens ojämförliga öfverlägsenhet i tankestyrka och ordnande samfundsmakt? Och dock! Såsom jag en gång förr sagt och då fick tillfälle att närmare utföra, nämligen vid mitt inträde i professorsämbetet vid den upsaliensiska högskolan där borta i edra fäders land, bör det icke bestridas, att guds- och världsåskådningen i dess helhet ibland de nordiska folken var af mer verkligt andlig och öfver naturen upphöjd art än hos något annat förkristet folk, det israelitiska undantaget. Ty utom den renare frihetskärlek, som i Norden af ålder härskade, är det onekligt, att denna lifsåskådning, som kom en berömd romersk häfdatecknare att betyga, det goda seder hos oss gällde mer än annorstädes goda lagar, framstår i en mycket fördelaktig dager emot den moraliska förnedring, som i den klassiska litteraturen så ofta sårar vår sedliga känsla.

Jag tillåter mig inför eder, den nya världens svenska studenter, upprepa det vittnesbörd, jag på sin tid härom för studenterna i gamla Sverige aflade: »Onekligen var det, oaktadt all formlöshet, ja råhet, ofta ädlare hjärtan, som här uppe klappade under björnhuden än där nere under purpurtogan. Själfva det i Norden så vanliga enviget var uttryck af verklig finkänslighet, så till vida som det uttryckte känslan af hederns omätliga betydelse för hvarje människa. Och såsom den egna personlighetens värde betonades, så framhölls ock värdet af andras personlighet genom det starka betonandet af tro och lofven; äfvensom det kyska sätt, hvarpå förhållandet mellan man och kvinna städse behandlades, visar den friskare sedliga luft, som jämväl på det mänskliga naturlifvets område i Nordanlanden blåste. Ja, för hvar och en, som anser humaniteten bestå icke endast i humana former, såsom skönhet och lagbunden ordning otvifvelaktigt äro, utan framför allt i människans håg och sinne, måste det vara klart, att det fanns mer sann humanitet i vår höga Nord, än hos

Söderns både i teoretisk genialitet och praktiskt förstånd rikare utrustade inbyggare. Väl förmådde man aldrig här så som där i begrepp fatta det sanna eller gifva gestalt åt det sköna, aldrig så som där förläna yttre form åt det rätta vare sig i lagstadgar eller i ett stadgadt samhällsskick; men här fanns en djupare och innerligare känsla för det sanna i personligheten, det sköna i kyskheten, det rätta i troheten, och känslan hade, om jag så får säga, en ontologisk betydelse, hvadan öfverträdelserna af det såsom sant, skönt och rätt kända föra med sig en skuld, som för både gudar och människor kräfver försoning.»

I de sista orden är angifvet det största och därmed äfven afgörande företrädet hos hvad vi ha rätt att kalla den inhemska grunden för svensk-amerikansk bildning i högre bemärkelse. Detta beror på vår förkristna lifsåskådnings inneboende frändskap med kristendomen själf, hvilken gifvit anledning till den oöfverträffliga hedersbeteckningen af den nordiska asaläran såsom en *religio naturaliter christiana*. Då den grekisk-romerska världen icke visste om någon annan försoning än mellan människoanden och naturen, veta våra förfäder att tala om en världsdom, som icke blott medför straff för den af gudar och människor genom sedlig brist åsamkade skulden utan tillika förbereder en världsförnyelse. Efter det ondas afskiljande och det bristfälliga godas renande i luttringselden skola evig ungdom, oskuld och sällhet på Idavallen råda. Men hvad som inom den högsta af naturliga religionsformer allenast i dunkel aning skymtas, det har inom den uppenbarade religionen framträdt i obeslöjad klarhet. Först här se vi godhet och trohet mötas tillsammans, rättfärdighet och frid kyssas; att trohet må växa på jorden, och rättfärdighet skåda neder af himmeln.

Långt framom icke blott den antika humaniteten, hvilkens yppersta innebörd är uppnåendet af högsta möjliga jämnmått mellan alla mänskliga krafter och förmögenheter, utan äfven denna nordiska humanitet, som visserligen trefvar och famlar efter ett högre ljus men utan att någonsin i sanning uppnå det och därmed vinna ett tillförlitligt fäste för aningen och hoppet, ett visst och säkert mål att syfta till för den enskilda människan och mänskligheten i det hela, står

Guds uppenbarelse redan i gamla men än mer i det nya förbundets tid. Hvarje bildningsarbete, som tror sig i antikens skönhetssinne, intelligens och jordiska samfundsmakt eller ens i våra egna nordiska fäders frihetsanda och obestämda dragning uppåt mot det andra ljuset äga en tillräckligt fast och säker grund för ungdomens fostran till ett rätt gagneligt och lyckligt lif, skall snart se sina förhoppningar grusade af en tung, hård verklighets allt människoverk söndersmulande harf. Njutningslystnad eller förtviflan skall blifva det, hvari i 99 fall af 100 deras bemödanden skola mynna ut. Intet annat än en öfver både naturen och den mänskliga anden stående Gud, som gjort sin heliga vilja för människan känd och själf vakar öfver dess efterlefnad, förmår gifva ynglingen så väl som jungfrun det nödiga stödet för pliktkänslan under lifvets frestelser, lika visst som i förestående pröfningar erforderlig kraft beredes dem allenast genom tron på en försonad himmelsk Fader, en nådig och barmhärtig Gud, af hvilken allt ytterst beror. Under hans ögas heliga uppsikt vandrar du lifvets stig fram — se dig därför väl för vid hvarje fjät, du tager! Men tillika förd och ledd af hans milda hand — så dristar då äfven du att med den konungslige sångaren säga: »Mörker må betäcka mig, så måste natten ock vara ljus omkring mig; ty ock mörkret är icke mörkt för dig, och natten lyser såsom dagen.» Hafvom förbarmande med de unga! De skola ut i både dimma och oväder; farkosten är ganska svag och bräcklig. Gifvom dem åtminstone denna enda tillförlitliga kompass med sig på seglatsen öfver jordlifvets disiga, stormuppfyllda haf.

Kanske invänder någon, att detta hör till uppfostran, som är hemmets och kyrkans sak, icke skolans, allra minst de högre bildningsanstalters, om hvilka vi nu tala. På hvarje sådan invändning svarar jag: Hvarför nedlägger väl vår jämförelsevis obemedlade svenska befolkning här ute så enorma summor för upprätthållandet af självständiga läroverk; hvartill dessa otrolig möda och försakelse kräfvande svensk-amerikanska skolor, om man icke härvid utgått från ett allmänt erkännande af lifsåskådningens nära, ja oupplösliga samband med allt hvad sann bildning heter? Denna lefvande, kraftiga insikt utgör eder högsta berömmelse, I svenska amerikaner;

Den skall ock blifva det, hvaraf I skolen skörda den rikaste välsignelse i samtid och af eftervärld. Ty icke blott teoretiskt sedt blir den sålunda på klassisk och fosterländsk men framför allt kristlig grundval fotade bildningen ett ovärderligt värn mot vår tids gemenligen hemskt andelösa vetenskaplighet, utan först och sist ur andligt praktisk synpunkt lyckönskar jag eder, unga män och kvinnor, att hafva erhållit detta skydd mot tidens omgifvande, påträngande tendenser till en för hvarje människa men framför allt en af nordisk härstamning, af höga asars ätt, förnedrande lifs-, nej döds-åskådning. Och med denna min hjärtliga lyckönskan förbinder jag en allvarlig maning till eder samtligen, mina kära landsmän och landsmaninnor, att framgent bevisa eder värdiga ättlingar af fäder, för hvilka af ålder gudsfruktan var vishetens begynnelse. Se där, hvad som till sist blifver pröfvostenen, att I icke blott pröfvat allt utan ock behållit det bästa, att edra högre icke mindre än lägre bildningsanstalter haft sitt mål i — lifvet. *Non scholæ, sed vitæ!*

XXXIII.

Augustanasynodens jubelfest.

Den 9 juni, den för Augustanasynodens stora jubelfest bestämda dagen, ingick med nästan tropisk värme. Till minst 10,000 skattades antalet af de från Sverige immigrerade eller i Amerika födda svenskar, hvilka hit samlats denna dag för det högtidligaste firandet af våra fäders största reformatoriska minne. Klockan 8 på morgonen ljödo från läroverkets kupol de första jublande tonerna från Augustana College's och Bethany College's förenade musikkårer. Klockan 10 f. m. öppnades festen i det ofvannämnda väldiga tältet, dit Augustanas hela kyrkliga representation af präster tillika med åtskilliga lekmän i högtidsprocession kort förut begifvit sig.

Sedan de jämte inbjudna gäster å den för dem uppförda estraden intagit sina platser, uppstämde hela den församlade skaran koralen n:r 268, hvarpå följde bibelläsning och bön af den vördnadsvärde veteranen Erland Carlsson. Åter sjöng menigheten, denna gång de två första verserna af psalmen 124, efter hvilkas slut den svenska kyrkans ombud fick till synodens president, numera kommendören af kungliga nordstjärneorden, teologie doktor Svärd, öfverlämna sitt af Sveriges konung i nåder gifna och af ecklesiastikministern kontrasignerade förordnande. Sedan presidenten välkomnat sändebudet och den brukliga presentationen ägt rum, hölls högtidstalet, af hvilket jag nu går att lämna ett sammandrag.

Herr president och öfriga trosbröder af svensk härkomst!

Det kännes nästan öfverväldigande att befinna sig på höjdpunkten af den högtidsfirning, hvartill en rad af de härligaste minnesfester för samma höga ändamål utgjort trappstegen och hvaraf alla de, som ytterligare skola till Upsala mötes erinran här ute detta år begås, icke komma att utgöra annat än svagare eller starkare återljud. Herren, från hvilken all god gåfva kommer, gifve sin nåd därtill, att hälsningen från gemensamma fäders land måtte af den betrodde öfverbringaren frambäras så, att härvid må förspörjas någon fläkt af den ande, som vid det välsignelsedigra bekännelsemötet i Upsala för tre hundra år sedan var rådande, och dymedelst sannas Herrens löfte genom profeten Sakarias om hans Andes hvila, d. ä. varaktiga förblifvande, i Nordanlanden!

Det dyrbaraste arfvet, som vi från våra fäder mottagit: Det eviga evangelium.

»Vårt land är fattigt, skall så bli för den, som guld begär», sjunger en af de största skalder, som på svenskt tungomål tolkat hvad som är för Sverige med hänsyn till dess både svunna och i hoppet stundande storhetstid karakteristiskt. Han har rätt; och vi beklaga oss icke däröfver. Med rikedomen på silfver eller guld står sällan samman det evighetssinne, som är de nordiska folkens enda rikedom. Väl är det allenast de i anden fattiga, som himmelriket tillhör,

men mellan andens fattigdom och det lekamliga armodet förefinnes ett djupt samband. Detta är icke endast grundadt i den eviges hemliga råd utan kan nog jämväl af oss svagsynta jordevarelser någon gång till sin mening skönjas, synnerligen då vi såsom nu i allvarlig högtidsstämning beträda minnenas ljusa tempelgård och från vårt inre öga drages undan något af hvardaglighetens, blicken vanligtvis skymmande täta slöja.

Samma Upsala, som i andligt afseende allt ifrån hedenhös utgjort medelpunkten för svensk odling, blef ock i tidens fullbordan den ort, hvarifrån kristendomens ljus skulle i sin klaraste gestalt utgå till allt Sveriges folk och land för evärdelig tid. Ty där vid Fyris' strand var det, som på kallelse af konung Göstas störste son, för att sätta kronan på hans reformationsverk, i början af år 1593 sig infunnit de svenska »biskoparne jämte domkapitlens ledamöter, prostarne och några de lärdaste och skickligaste af hvarje härad», tillsammans öfver 300 präster. Desslikes hade till detta märkliga kyrkomöte samlats 9 af riksens råd tillika med många af adeln, äfvensom några städernas och landets fullmäktige, som alla gemensamt underskrefvo de fattade besluten, änskönt utom prästerskapet endast riksråden i dessa så väl som i öfverläggningarna deltagit. Det svenska folket älskar friheten; men, kanske just därför, endast under ett fast och kraftfullt regemente finner det sig rätt väl. Detta gäller icke blott det borgerliga lifvet utan äfven det andliga. Därför var det i full enlighet med vårt svenska skaplynne, som Upsala mötes män, på samma gång de uttryckligen stadga, att i andlig måtto »skall ingen persons anseende, höghet eller auktoritet, aktadt eller gilladt varda», tillika med en fullständighet, som går utöfver själfva den augsburgska bekännelsens, förklara sig »vilja samhälleligen blifva vid Guds rena och saliggörande ord, hvilket i de heliga profeters, evangelisters och apostlars skrifvelser författadt är, och att i våra församlingar skall lärdt, trodt och bekändt varda, att den heliga skrift af den helige Ande sitt ursprung hafver.»

Hvad är då den bekännelses väsentliga innehåll, hvilken vid Upsala möte dessa »Sveriges rikes råd, biskopar, riddersmän och adel, präster och köpstadsmän, så väl för sig själfva

som för sina efterkommande, frivilligt och af trofast hjärta underskrifvit», på det att allt »ärligt, uppriktigt och kristeligen, fast, stadigt och oryggeligen må hållet och efterkommet varda?» Vi svara med detta enda: *Jesus Kristus.* Ty han är väsensinnehållet i detta mötesbeslut, hvars trehundraårsminne vi kommit tillhopa att här i dag med hvarandra högtidligt begå, till Guds ära samt vår inbördes glädje och stadfästelse i den frälsande sanningen.

Så till vida är ock det tillfogande af Martin Luthers namn, som historiskt skett till namnet »evangelisk», för beteckning af den augsburgska bekännelsens och Upsala mötes kristna kyrka fullt berättigadt, som ingen oss veterligt allt ifrån apostlarnes dagar med så stor fulltonighet och så rik välsignelse som han gjort i vår värld gällande, att Kristus är hela skriftens kärna och stjärna, själf Guds glada och ljufliga budskap till människorna i lifslefvande personlig gestalt. »Uti mitt hjärta härskar den enda artikeln, tron på Kristus; och ifrån denna, genom denna och till denna återvända natt och dag alla mina gudliga betraktelser», säger denne Jesu Kristi trogne tjänare. Därför behöfver det ej heller innebära någon förmätenhet, om vi särskildt på honom lämpa uppenbarelsebokens ord om *en annan ängel*, som hade ett evigt evangelium, hvilket han skulle förkunna för dem som bo på jorden, och för alla folkslag och stammar och tungomål och folk. På tvåfaldig väg har städse det från Kristus utgående nya lifvet tillflutit mänskligheten: genom det en gång för alla gifna gudomliga skriftordet och genom mänskliga budbärare, i hvilka den gudhängifna samfundsanden gifvit sig så att säga koncentreradt uttryck. Dessa helgade personligheter, som för egen del på ett nytt, förhöjdt sätt upplefvat något af det eviga evangelium, hafva just till följd af samma sina nya lifserfarenheter blifvit skickade att åt andra öppna tillgång till anderikedomar, hvilka tillförene legat mer eller mindre fördolda och obrukade i det högre lifvets outtömliga skattkammare, Guds eget heliga ord.

Hvarje tidsålder har sitt egendomliga skaplynne, likasom hvar och en kraftigare ande har sin egendomlighet. Redan på grund häraf gifves det i Luthers kristendomsframställning åtskilligt af tidshistorisk och individuell beskaffenhet. Dess-

utom måste framställningssättet i detta icke mindre än i andra fall blifvit till god del beroende på beskaffenheten af de villfarelser och missbruk, mot hvilka reformatorn hade att uppträda, äfvensom på de bildningsmedel, som stodo honom till buds. Att framställningens form hos Luther understundom skall förefalla oss något främmande, är därför lika naturligt, som det är visst, att Luthers lära icke kan vara underkastad någon ändring, emedan hon är rotad och grundad i det ord, som uppenbarar Guds eviga frälsningsråd, äfvensom i människohjärtats af tidens växlingar oafhängiga behof af frälsning. Att i våra dagar det gifves många, som mena, det den kristna religionen, hvilken likasom andra religioner varit god och nyttig för sin tid, numera utgjorde en öfvervunnen ståndpunkt, är obestridligt; men till sådana ha vi lika litet att taga hänsyn som till dem, hvilka förneka all religions betydelse för mänsklighetens utveckling framåt mot sitt föresatta mål — om något sådant öfver hufvud af dem erkännes, och icke allt på jorden snarare fattas såsom en hopplös kretsgång eller blinda naturkrafters lek. Endast dem, enligt hvilkas lifs- och världsåskådning kristendomen utgör den mänskliga utvecklingens förblifvande underlag, historiens axel, på hvars bärkraft det beror, om färden skall för mänskligheten fortsättas framåt eller genom ett högst vådligt fall all vidare framfärd varda omöjliggjord, kunna vi afse vid diagnosen af den närvarande tidens egendomlighet såsom utgångspunkt för betraktelsen af vårt från Upsala-mötes-fädren mottagna andliga arf.

Bland dem, som medgifva denna kristendomens centrala ställning och orubblighet, förefinnas öfverallt nu för tiden två riktningar, hvar för sig delvis berättigade men ingendera i ordets sanna bemärkelse evangelisk-luthersk, om än anhängarne däraf icke sällan på god tro tillägga sig detta namn. Ty då, såsom vi nyss hörde, den 2:a trosartikeln bildar lutherdomens medelpunkt, till hvilken den 1:a utgör förutsättning, den 3:e åter följd, så är det däremot på någon af dessa bägga sistnämnda artiklar, som inom de anförda anderiktningarna hufvudvikten lägges. *Där* ordar man i tid och otid om den himmelske Faderns kärlek på ett sätt, som vore denna icke allt igenom betingad af Sonen, vår ende frälsare,

i hvilken allena Gud har till människorna ett godt behag; *här* visar sig det största intresset alltjämt vara fäst vid den ene eller andre med förment högre andlig begåfning utrustade mänsklige ledaren i stället för att hvila på Guds egen ande, alltså tyngdpunkten öfverförd från den i ordet och de heliga sakramenten oförmängdt och fullkomligt närvarande gudomlige anden till något alltid mer eller mindre uppblandadt och bristfälligt människoverk, hvarigenom till sist allt blir löst, vacklande, otillförlitligt.

Beaktansvärd är för öfrigt vår tids karakteristiska blandning af ljus och mörker, skuggor och dagrar, i skarp brytning mot hvarandra. Onekligen förekomma nu mera än någonsin tillförne, vid sidan af det lumpnaste småsinne och den bedröfligaste likgiltighet för allt andligt och evigt, tillika beaktansvärda, tacknämliga prof på ideala, moraliska, ja allmänreligiösa intressen hos barnen af denna tid. Stor är helt visst den fara, som ligger i hvad helst som kunde bidraga till främjandet af den falska föreställningen, att någon genom allahanda goda tankar eller till och med förträffliga ord i sådan riktning vore framme vid målet. Nej, icke ens om tankarna och orden utgestaltat sig till i och för sig prisvärd människovänlig handling, så länge det som är kristendomens märg och must, hjärtats tro på Herren Jesus, saknas. Snart skola ock därförutan alla gärningar, om än så välmenta, likna grenar, som blifvit från trädets stam och därmed ock den lifgifvande roten afskilda. Icke dess mindre få vi aldrig glömma, att den sanna kristendomen är vidhjärtad, och att just därför vår svenska, vid Upsala möte rotfästade, evangelisk-lutherska kristendom städse varit villig att på sin plats och i sin ordning gifva erkännande åt hvarje människovänligt sträfvande, ty »allt är edert, men I ären Kristi, och Kristus är Guds». I all sådan uppriktig verksamhet ligger därför, så vidt den går in på att varda under Guds ords renande och helgande inflytande ställd, för oss såsom lutheraner en anknytningspunkt, hvilken vi icke anse oss berättigade att tillbakavisa. Särskildt gäller detta många filantropiska sträfvanden, som äro utmärkande för den närvarande tiden. Låtom oss blott se dem så väl som allt annat jordiskt och timligt i evighetens himmelska ljus.

Dagar komma, dagar flykta —
håll dig vid Guds ord och säg:
det är mina fötters lykta
och ett ljus på all min väg!
Haf din lust i detta ord,
som af ålder på vår jord
mänskors tröst och frid beredde
och till himmelen dem ledde.

Efter dessa inledande antydningar om evighetskarakteren af Upsala mötes beslut i förhållande till den tid som är, hvarvid den fasta, beståndande Guds grund, Kristus och ordet om honom, kommit till tals, vilja vi nu i största korthet redogöra för grunddragen af det fulltoniga evangelium, som dymedelst hos oss vann fäste. Närmast komma härvid i betraktande nådemedlen i vidsträckt mening eller de medel, hvarigenom efter evangelisk-luthersk trosåskådning det andliga lifvet hos människan födes, utbildas, stärkes och bevaras intill änden.

Det första nådemedlet, hvaraf de öfriga ytterst bero, är naturligtvis det under annan synpunkt nyss berörda: Guds ord, framför allt i dess ursprungliga form, bibelordet, vare sig det gäller lagens dom eller evangelii nådelöften. Synnerlig vikt ligger jämväl på trosgemenskapen med bröderna och den brödrakärlek, som med fog blifvit kallad »den kristna trons vissaste symbolum». Härvid bör dock aldrig förgätas, att hvarje parasitlif, äfven det kristliga, är ett ondt, uppfylldt af faror för både den gifvande och den tagande, hvarför ock vi höra, i Herrens parabel om de visa och de fåvitska jungfrur, de förra afböja de senares begäran om olja ur deras förråd, »på det både oss och eder icke skall fattas». Köpa få vi, köpa behöfva vi af dem som sälja, d. ä. mottaga lifsintryck från det hos dem förefintliga andliga lifvet; men »åt oss själfva», så att de mottagna intrycken omsättas i enhvars eget lif och blifva hans personliga, självständiga besittning. Så får, så behöfver nog litet hvar sätta in det af Herren till förvaltning undfångna pundet, vår eviga arfvelott, »hos växlarne», därmed må nu förstås den heliga allmänneliga kyrkan eller de heligas samfund. Först och sist böra vi förmedelst bönen, såsom en af den evangelisk-lutherska kyrkans djupsinnigaste andar sagt,

taga vår tillflykt till den växelbank, där vi kunna med största säkerhet placera och omsätta hela denna vår förmögenhet.

Sakramenten förmedla väl ingalunda för oss lutheraner, i likhet med hvad som hos katolikerna sker, frälsningen så, att Herrens ord därigenom undanskjutes; men vi tillåta ej heller, att på reformert vis Herrens sakrament otillbörligt ringaktas, utan ställa dem i jämnbredd med det gudomliga ordet. Den andekroppsliga varelse, vi kalla människa, har behof af bäggedera, på det att hon må varda delaktig af Guds natur icke mindre än af hans Ande. I motsvarighet till ordets förnedringsgestalt är ock Herrens sakramentala umgänge med människosjälen till utseendet ringa och oansenligt. Likasom konungasonen i vårt jordiska hemlands sagovärld förklädd till herde uppsökte och vann bruden, så har äfven Guds son, såsom den gode herden, förvärfvat sin brud, väl tagande sig i akt för att blända, förskräcka eller öfverrumpla henne genom glansen af sitt öfverjordiska majestät, en härlighet utan like. För världen lågt var allt hans beteende då; sådant är det ännu, när hån i dop och nattvard nalkas de sina. Men de heliga sakramenten hafva, jämte denna sin uppgift att utfylla och likasom råga Herren Guds öfverflödande rika meddelelse af sig själf till dem, som i tron upplåta hjärtat för hans nåd, tillika den uppgiften att bereda oss tillfälle att till honom frambära vår arma gåfva, hylla Sonen och inför människorna bekänna hans namn, Gud Fader till ära.

Alltför litet har gemenligen beaktats sakramentens bestämmelse att bereda menigheten lägenhet att deltaga i förkunnelsen af Herrens död, till dess han kommer. Man hade aldrig kunnat rätt lära känna den gudomliga sanningen af blotta ord eller bibehålla denna sanning ogrumlad genom tidsåldrarna, med mindre något synbart tecken tillkommit, hvars följdrika användning utgjorde dess förklaring och garanti tillika. Redan genom dopet men än mer förmedelst den heliga nattvarden är försoningens hemlighet åskådliggjord och i högre grad än genom några muntliga eller skriftliga utsagor till sitt rätta förstånd för evärdlig tid betryggad. På goda skäl höll Luther så oryggligt fast vid sin fordran på obetingad lydnad

för Gud genom underkastelse under hans ord härutinnan, såsom en bekännelse, hvarigenom enhvar kunde osvikligt döma, hvad som vore äkta af det myckna, som här i världen kallar sig kristendom. »I hafven en annan ande än vi», ljöd hans obevekliga, orädda utslag vid fredsmäklingen i Marburg, utan att han därför undandrog sig att räcka den tidens uppriktiga förmedlingsteologer, väl »icke såsom bröder men såsom vänner», fridens och kärlekens hand. Så håller ock den evangelisk-lutherska kyrkan före, att hon intet annat vet eller har att ibland människorna förkunna än Jesus Kristus och honom korsfäst. På korset är han vorden hos Gud försoningen för våra synder, så att vi genom tron i hans blod hafva syndernas förlåtelse, barnaskap och evigt lif. Det är Guds ords, icke mindre än Luthers lära, från hvilken vi lika litet som han få tillåta oss den minsta afvikelse, huru gärna vi än med honom »skonade deras (vännernas af halfsanning) svaghet».

Det nära och innerliga sambandet mellan försoning och rättfärdiggörelse förneka vi ingalunda, änskönt vi hvarken på katolskt vis i rättfärdiggörelsen se en fortsättning af den fastmer en gång för alla hela mänskligheten till godo fullbordade förlikningen med Gud, ej heller med de reformerta fatta både försoning och rättfärdiggörelse allenast såsom tidliga, att icke säga sinnebildliga, uttryck för Guds eviga rådslut, genom hvilket allt sakligt vore fullgjordt så väl som afgjordt. Nej, rättfärdiggörelsen är för oss såsom den rena evangeliska lärans bekännare tillämpningen på den enskilde, som omvänder sig och tror, af det fridsförhållande till Gud, hvilket af försonaren, på grund af det gudomliga rådslutet från evighet, på Golgata i tidens fullbordan för alla åvägabragtes. Att han, för att kunna göra detta, måste vara, hvad han ock var, Guds enfödde son på samma gång som människornas sannskyldige broder, bekänna vi mot allt slags katolsk, Kristi sanna mänsklighet förringande uppfattning häraf, icke mindre än mot det reformerta åskådningssättet, enligt hvilket Kristi gudom mestadels i någon mån kommer till korta. Och i öfverensstämmelse med denna vår skrifttrogna lära om återlösningens subjekt, frälsaren, står ock den evangelisk-lutherska läran om objektet för återlösningen, den fallna

människan såsom både i ett behof af frälsning, som i motsats mot katolicismen låter människans skuld framträda i hela dess vidd och förfärande allvar, och med en frälsningsmöjlighet, som å andra sidan utesluter de reformertas åsidosättande af den mänskliga friheten och vårt därmed förbundna ansvar.

Gäller det åter att kortligen angifva innebörden af den gudmänsklige frälsarens verk, för att därefter i liknande korthet bestämma sättet för den frälsningsbehöfvande och för frälsning tillgängliga människans emottagande af densamma, så bemärka vi först, att Kristi död och uppståndelse är det, hvarpå för oss lutheraner allt därvid kommer an. Hvad vi i afseende på frälsningsverkets förra grundläggande moment, lidandet och döden, framför allt betona, förblir alltid detta, att Kristus härigenom är sannfärdligen vorden ett fullgiltigt försoningsoffer för världens synder, i tron på hvilket du och jag få, ja, skola tröstligt lefva, frimodigt dö. Ingalunda förbise vi därför Kristi döds representativa betydelse, i det att på honom såsom mänsklighetens hufvud och hjärta syndens dödsmakt fick helt bevisa och liksom uttömma sig, då han på korset helgade sig själf för oss, på det att ock vi må vara helgade i sanning. Rörande åter det senare momentet i den oss till godo verkställda frälsningen, nämligen frälsarens med uppståndelsen inledda förhärligande, så lägger vår kyrka hufvudvikten därpå, att försoningen dymedelst erhållit sin besegling såsom af Gud för fullgod antagen och erkänd, hvartill kommer, att Jesus Kristus sålunda inträdt uti obegränsad frihet och andekroppsligen meddelar af sin gudmänskliga persons lifsfullhet åt alla på honom troende, i honom lefvande människor. Ett afsevärdt intresse härvid, änskönt för oss evangelisk-lutherska kristna, som i allt städse vilja fram till själfva lifvet eller frälsningen, icke det högsta, är det, att genom Kristi uppståndelse den andliga världens verklighet blifvit så som genom intet annat i världen uppenbar, äfvensom en flik lyft af den förlåt, som för människans blick åtskiljer himmel från jord.

Men spörjer du nu, hvad som utgör det egendomliga i vår rena evangeliska lära om vägen, den trons väg, på hvilken en människa undfår denna frälsning, som innebär evigt lif, så gifver ofvan antydda skriftställe, i hvilket just från

denna synpunkt kortligen sammanfattats det eviga evangelii innehåll, till svar: »Frukten Gud och gifven honom ära, ty stunden för hans dom har kommit, och tillbedjen den, som har skapat himmeln och jorden och hafvet och vattnens källor.» Att å ena sidan i sitt väsens innersta, djupaste grund känna och oinskränkt lämna erkännande åt domen, hvarom ordet och samvetet samfäldt vittna, sålunda gifvande Gud den ära, som honom tillkommer, genom att mot mig själf träda på sanningens sida, det hvarigenom visheten i alla tider har blifvit rättfärdigad af sina barn, detta är med hänsyn till frälsningstillägnelsen lutherdomens ena stora grundtanke. Den andra evangelisk-lutherska grundtanken härvidlag är tillbedjans, d. ä. att åt himmelns och jordens skapare tillerkännes samma makt och vilja att åter till lif uppväcka och nydana ett i andlig dödsnöd sig befinnande människohjärta, som att i tidens morgon ur det, som var öde och tomt med mörker på djupet, frammana en värld, full af ljus och kraft och skönhet. Se där Herrens dubbla trolofning med själen för evig tid, i rättfärdighet och dom, i nåd och barmhärtighet! Har du så lärt känna Herren, då, men endast då, är du i sanning en evangelisk-luthersk kristen, som för egen del tillträdt det arf, som af svenska fäder blifvit oss med dyrt ansvar öfverlåtet.

Det är en allvarsam sak, att på en högtidlig räkenskapsdag som denna ställas till rätta inför den Gud, som allt ser och rättvist dömer. Måtte ingen fegt och förrädiskt söka undkomma udden af de anklagelser, som jämförelsen mellan vår ringhet och uppgiftens storhet oundvikligt måste medföra, genom att neddraga vår höga, härliga bestämmelse såsom det fulltoniga evangeliets bekännare till andra kristna konfessioners nivå, för hvilka en lägre verklighet af jordisk art städse fått mer eller mindre inkräkta på den eviga, himmelska sanningen. Evangelium får icke af oss läggas på vår förmågas eller rättare oförmågas prokrustessäng, för att hopkrympas eller uttöjas efter mänskligt mått; utan fastmer skola vi låta Guds ord oförryckt bestå, trots att vi eller kanske just på det vi sålunda städse måste komma till korta och blifva grundligt förödmjukade. På sådant sätt torde vi icke blott för egen del säkrast befinnas värdiga att en gång af

Guds nåd i Kristus Jesus utbekomma vår eviga arfvedel där uppe utan tillika bäst främja våra medkristnas delaktiggörelse af evigt lif och salighet. Oss lutheraner skall man visserligen åter och åter få anledning att förekasta omotsvarigheten mellan hvad vi äro och hvad vi borde vara. Men hvad mer, om blott hvar och en ibland oss kan med Paulus af hjärtat inför Gud och världen aflägga den bekännelsen: »Icke att jag redan har vunnit det eller redan är fullkomnad, men jag far därefter, att jag må fatta det, emedan jag ock har blifvit fattad af Kristus Jesus. Mina bröder, jag anser mig icke själf hafva fattat det, men ett säger jag: Jag förgäter det, som är tillryggalagdt, och sträcker mig mot det, som är framför, och jagar mot målet efter den segerlön, som förehålles af Guds kallelse ofvanefter i Kristus Jesus.»

Så har den evighetslängtan, den sinnets flykt från all det ändligas ofullkomlighet och brist upp emot en högre, oändlighetens fullkomliga värld, som från urminnes tid kännetecknar den nordiska folkstammen, i denna den evangeliska kristendomens antecipation, d. ä. gripande i förväg, genom tron af evig fullkomning funnit sitt rätta fäste, den aldrig sinande källan till ro och hälsa, frid och kraft. Likasom Kristofer Kolumbus fordom gick ut att söka en okänd kontinent, om hvars tillvaro han trots de yttre grundernas skenbara otillräcklighet kände sig i sitt inre fullt förvissad, så gå ock du, min kristne broder af nordmannastam, frimodigt framåt i ditt sökande efter fullkomlighetens terra firma, och du skall jämväl där, om än efter långa väntans dagar, hvarunder din tro sättes på hårda prof, omsider se det af dig sökta fastlandet i fjärran vinka. Och skulle ännu mycket af lidande och smälek, ja, bojor och band stå dig åter, innan förlossningen nalkas, så upplyft ditt hufvud och — med honom, som fick vända åter smidd i fångjärn efter att hafva under den kristna civilisationens välde lagt en ny värld — tacka Herren Gud, att ditt lif icke är förfeladt, om blott din kallelse blifvit fullbordad, i det att äfven du fann hvad du sökte. Och jämväl på din graf, som omsluter den boja du här nere bar, skall om än i en för människoögon otillgänglig skrift stå ristade de orden: Här hvilar en, som sökte och

fann den nya världen, det eviga evangeliets nuevo mundo, där han nu af Herren fått arfvets lön.

Halleluja! *Frälsningen är vår Guds, som sitter på tronen, och Lammets.* Halleluja!

Sedan verserna 3 och 4 af svenska psalmbokens n:r 21 härefter afsjungits, talade doktor Norelius öfver Ps. 84,6: »Saliga äro de människor, som i dig hafva sin starkhet», hvarefter vi alla till sist sjöngo n:r 121, 5. 6.

På eftermiddagen kl. 3—5 fortgingo talen och sångerna hufvudsakligen på engelska språket, om hvars med svenskan jämnbördiga användning Augustanasynoden alltmer kommit till insikt, delvis på en ganska bitter erfarenhets väg. Talaren framför andra på sagda landets språk var, likasom ofta annars, vår bekante C. A. Svensson, som förträffligt talade öfver »What shall I do to be saved?» En vacker hälsning bragtes därefter synoden af doktor *S. Fritschel* å de tyska trosbrödernas vägnar, hvarvid han hade vänligheten att särskildt vända sig till den närvarande representanten för Gustaf Adolfs land. Detta föranledde mig att på hans modersmål erinra om den tacksamhetsskuld, hvari vi svenskar å vår sida stå till det folk, hvarifrån utgått den alla lutheraner enande bekännelse, genom hvilken den evangelisk-lutherska kyrkan vore ett helt, så som intet annat protestantiskt kyrkosamfund var eller någonsin kunde blifva det. Härpå framburos aktningsbetygelser från de norska lutheranerna i Amerika af den ofvan omförmälde presidenten för Decora College Larsen och från Pennsylvania Ministerium af den flera gånger förut nämnde teologie professorn i Philadelphia Spaeth. Till sist uppträdde synodens högstämde och varmhjärtade skald Ludvig Holmes med ett ypperligt festpoem.

Aftonen af denna alltigenom festliga dag upptog jubelkonserten, hvilken genom de yppersta musikprestationer gjorde skäl för sitt namn. Förtjänsten häraf hade i främsta rummet musikdirektören doktor *Gustav Stolpe* medelst sin för tillfället komponerade jubelkantat, en tonskapelse af den mest intagande på samma gång som gripande verkan. *Händels* Messias afslöt högtidligheten på ett i allo värdigt sätt.

XXXIV.

Besöket i Burlington.

Sedan jag tidigt lördagen den 10 juni hälsats af och tillbaka hälsat det nu sammanträdande Augustanasynodens prästerskap samt fått delvis öfvervara den af stor både omsikt och vishet präglade pröfning, hvilken med de till inträde i prästämbetet anmälda 27 kandidater inför detsamma enligt stadgad ordning anställdes, begåfvo vi oss, jag och mina följeslagare, till *Burlington*, Iowa, platsen för den nyss nämnde skalden Holmes' pastorala verksamhet, hvarest så väl kyrka som prästgård gifva intryck af stor både välmåga och frikostighet hos därvarande svenska befolkning. Samma kväll ägde en synnerligt tilltalande mottagning i festligt samkväm här rum, hvarvid af Iowa-konferensens pastorer till mig och min kära hustru öfverlämnades en minnesgåfva (ett särdeles prydligt etui med förgyllda teskedar), under förklaring att man på grund af vårt i dessa dagar infallande silfverbröllop tilltrott sig att afvika från den af mig uttryckta önskan, att alla gåfvor, som mellan landsmännen och mig komme att utbytas, måtte vara af ideell art.

Den 11 juni, som var söndag, predikade jag i högmässan samt talade till barnen i söndagsskolan. Texten för min predikan utgjordes af

Luk. 14, 25—35.

Och mycket folk gick med Jesus; och han vände sig om och sade till dem: Om någon kommer till mig och icke hatar sin fader och moder och hustru och barn och bröder och systrar och därtill äfven sitt eget lif, han kan icke vara min lärjunge. Och hvilken som icke bär sitt kors och följer efter mig, han kan icke vara min lärjunge. Ty hvilken af eder, som vill bygga ett torn, sätter sig icke först ned och beräknar kostnaden, om han äger hvad som behöfves till dess fullbordan, på det att icke till äfventyrs, sedan han har lagt grundvalen och icke förmår fulländа det, alla som se det begynna göra spe af honom och säga: Denne man begynte bygga

och förmådde icke fulländа? Eller hvilken konung, som går att i krig sammandrabba med en annan konung, sätter sig icke först ned och öfverlägger, om han förmår att med tio tusen möta den som kommer emot honom med tjugu tusen? Annars, medan denne ännu är långt borta, sänder han budskap till honom och underhandlar om fred. Sammalunda hvar och en af eder, som icke försakar allt hvad han äger, han kan icke vara min lärjunge. Saltet är godt; men om saltet mister sin sälta, hvarmed skall det återställas? Det är tjänligt hvarken för jorden eller gödselhögen; man kastar ut det. Den som har öron till att höra, han höre.

Till ingångsspråk hade jag valt Dan. 5, 27, i samband hvarmed den ledande grundtanken blef:

Hvad som fordras, för att vi, då Herren Gud våger oss på sin våg, icke skola befinnas alltför lätta.

Om någon kommer till mig, så börjar Jesus sitt tal till det myckna folket, som gick med honom; samma sak, som han, fortskridande från den yttre anslutningen till den inre, omedelbart därefter betecknar med att *vara hans lärjungar*. Och hvad som härför fordras är i första rummet att *hata sin fader och moder och hustru och barn och bröder och systrar och därtill äfven sitt eget lif*. Äfven om icke dagens epistel (1 Joh. 3, 13—18) liksom i förväg afskurit möjligheten till hvarje missförstånd rörande betydelsen af detta hat, så skulle de anförda slutorden utgöra ett tillräckligt skydd däremot. Det är den naturliga själfviskheten, för hvilken en blott och bart naturlig släktkärlek allenast erbjuder ett vidgadt fält, som först af allt måste bort, för att en sannskyldig anslutning till Jesus skall kunna ske. Redan i och med detta kraf lägges själen på den gudomliga rättfärdighetens våg, hvarvid det gäller, hvad eller rättare hvem — ty kärleken är alltid, djupare sedt, af personlig art — du älskar. Men till det krafvet, den oundgängliga förutsättningen, att din kärlek fått ett öfver naturen varande föremål, träder detta andra, än svårare, som blir det förras rätta pröfvosten: *Hvilken som icke bär sitt kors och följer efter mig, han kan icke vara min lärjunge*. Lidandets, det själiska, icke mindre än det kroppsliga, smärtans och smälekens tecken är korset. Huru

många tror du väl af det myckna folket, som gick med Jesus, hade tänkt sig in häri, gjort sig reda för de kännetecknen på ett helt och verkligt lärjungaskap? Och du själf, som nu väges med dessa vikter i den motsatta vågskålen, hur går det, skall icke jämväl du befinnas så lätt, att strax den vågskål, i hvilken din själ blifvit lagd, utan all nödig motvikt skall såsom en fjäder flyga högt upp i vädret?

För att göra detta mer åskådligt, mer ingående, fogar Jesus härtill ytterligare tvenne liknelser, sådana som endast han, mästaren med den lärda tungan, förmår framställa dem: om tornbyggaren och om konungen på krigsstråt.

Ty hvilken af eder, som vill bygga ett torn, sätter sig icke först ned och beräknar kostnaden, om han äger hvad som behöfves till dess fullbordan, på det att icke till äfventyrs, sedan han har lagt grundvalen och icke förmår fullända det, alla som se det begynna göra spe af honom och säga: Denne man begynte bygga och förmådde icke fullända? Se här sakens fördjupade betraktelse ur positiv synpunkt! Den nya lifsåskådningen sträfvar lik tornbyggnaden i höjden; men det kostar åskilligt att bygga ett högt torn. Någon mer tydlig och allvarlig varning än den här gifna kan knappast tänkas mot hvarje brådstörtad samt därför äfven mestadels ytlig och omogen s. k. omvändelse. En af vår kyrkas frommaste män bad så in i sitt yttersta: »Herre, hjälp i nåd, att jag måtte ändtligen helt grundligt omvända mig till dig.» Omvändelsen är ett lifstidsverk, icke ett ögonblicks. Och allt beror på verkets fullbordan. Huru mången har icke begynt i anden och lyktat i köttet? Petrus, som själf måst långt efter sitt inträde i lärjungakretsen af sin mästare taga till godo det ordet: »När du en gång har blifvit omvänd, så styrk dina bröder», har såsom den mogna frukten af egen bitter erfarenhet intet bättre råd att lämna än detta: »Hällen eder hårdt vid ödmjukheten; ty Gud står emot de högfärdiga, men de ödmjuka gifver han nåd.» Denna ödmjukhet får icke vara ordens allenast utan skall vara hjärtats; ja, det gifves en själfgodhet i skenfager ödmjukhets dräkt, som är intet annat än högfärdens allra farligaste, för den rätta tornbyggnadens fulländande mest hinderliga form. Ödesdigert visserligen närmast med hänsyn till den lättsinnige byggmästaren själf

men äfven till hans omgifning, som nog icke blott gör spe af honom utan för egen del stärkes i sin föreställning om kristendomens »alltför ideala karakter, för att passa i den verkliga världen».

Eller hvilken konung, som går att i krig sammandrabba med en annan konung, sätter sig icke först ned och öfverlägger, om han förmår att med tio tusen möta den, som kommer emot honom med tjugu tusen? Annars, medan denne ännu är långt borta, sänder han budskap till honom och underhandlar om fred. Sammalunda hvar och en af eder, som icke försakar allt hvad han äger, han kan icke vara min lärjunge. Här ha vi saken från dess negativa eller, om man så vill, polemiska sida framställd. Det är ingen småsak att förklara världsfursten krig. Tio tusen behöfvas åtminstone mot hans tjugu tusen. En sådan disproportion vore otänkbar, om icke på dens sida, som är besluten att med fullt allvar upptaga kampen mot denna världens Gud, stode han, som är starkare än den starke och därför förmår »öfvervinna honom, taga bort alla hans vapen, på hvilka han förtröstade, och skifta hans byte». Har du blott en ödmjuk och uppriktig viljas tio tusen, kan du därvid vara trygg; men »skyr du mödan feg och svag, så förestår dig nederlag och fångenskap och döden». Luther visste hvad han gjorde, då han uppslog sina 95 reformationsteser och brände påfvens bannlysningsbulla. Har du öfvervägt, hvad det gäller, att icke det må gå dig en gång såsom dessa Jesu första lärjungar, hvilka dristigt förklarat sig skola dö med honom och sedan — öfvergåfvo honom och flydde? Väl blefvo de, Gud till pris, återupprättade; men på hvilken törnig väg af bittraste förödmjukelse, innerligaste förkrosselse, djupaste hjärtans sorg! Äfven du måste kämpa dig fram, kanske först efter flera eller färre nederlag, fram till seger; ty ingen krönes, om han ej har lagligen kämpat — detta är lagen för all Adams säd. Kanske är den innevarande dagen den slutliga afgörelsens dag för dig. Vill du såsom en konung, ty på intet ringare än så lyder din kallelse till Kristi efterföljd, modigt gå att i krig sammandrabba med den fallne ljusbäraren (Lucifer) eller nesligt sända budskap till honom och underhandla om fred? Gör ditt val, och halta icke längre på bägge sidor.

Besluter du dig att utvälja Herren Jesus, så måste äfven du, likt hvetekornet som faller i jorden, dö från dig själf och världen. Men har du en gång blifvit på fullt allvar i ditt innersta krossad, då skall det gå, likasom när den tillfrusna dammens is blifvit på ett enda ställe genombruten — genombrottet skall förnimmas som en skakning utöfver isens hela vidd; ja, icke allenast du själf skall då hafva för egen del vunnit den afgörande segern, utan många, många omkring dig skall denna din obetingade afgörelse lända till godo, i det att de förmärka, hurusom du helt brutit med och betvingat din egenvilja samt försakat världshärligheten, sålunda nedbrytande helveteskonungens bägge förnämsta hufvudfästen, nedläggande den dubbelt starka härsmakt, med hvilken han drog ut att strida mot dig, om dig.

Käre, huru har du det, vägd på denna våg? Finner du dig icke själf alltför lätt, och har du icke skäl att befara, det detta är Guds dom i ditt samvete öfver dig?

Saltet är godt; men om saltet mister sin sälta, hvarmed skall det återställas? Det är tjänligt hvarken för jorden eller för gödselhögen; man kastar ut det. En välsignad utfyllnad till den föregående framställningen få vi här, i det att något kommer till utifrån, ett gudomligt moment, låt vara tänkt i närmaste förening med det mänskliga. Det är, saltet som har att förebilda den Guds kraft till rättfärdighet, hvilken genom Jesus Kristus i världen inkommit till det andliga lifvets renande, stärkande, bevarande. I samma mån en människa blifvit en kristen, har hon ock fått del i den kraften; ja, hon är genom tron vorden delaktig ej blott af Guds ande utan ock af Guds natur. Åt sig själf lämnad, är människan i bästa fall lik jorden — vi afse härmed i naturlig bemärkelse rättskaffens människor —, annars lik gödselhögen, såsom den träffande bilden från mästarens mun lyder. För bägge dessa slag af människor utgör den i sanning förverkligade kristendomen en kraftigt manande inbjudning: för de senare att vända om, för de förra att gå framåt, verkligen framåt, hvilket snart skall visa sig icke heller vara möjligt utan omvändelse; hvaremot saltet, som mist sin sälta, kristna, som hafva gudaktighetens sken men förneka dess kraft, tjäna hvarken de ena eller de andra i sin omgifning. Ack nej, de blifva

fastmer till den största tänkbara skada i alla riktningar genom att gifva stöd åt den naturliga benägenheten hos hvarje människa att till eget självförsvar på kristendomen öfverföra skenkristendomens ömklighet. Och för dem själfva, dessa i det ömkligaste själfbedrägeri fångna bedragare, hvad skall slutet blifva? Har det i sig goda saltet hos dem blifvit till den grad förslöadt, att dess sälta icke vidare låter sig återställas, *kastar man det ut* — närmast är det människorna, som af naturlig sannings- och rättskänsla så göra, till sist Herren Gud i omutlig helighet och sanning.

Sannerligen ett allvarsord, särskildt passande för våra dagars föga allvarliga släkte. Huru sällan är där någon bland denna tidens människor, till och med bland dem, som vilja heta, kanske äfven vara kristna, hvilka behöfva erinras om vikten af Jesu efterföljd i att icke själfrådigt kasta sig i faror och gå Guds tid i förväg genom egenvilligt utväljande af lidande och död till hans ära. Huru ofta åter höra vi icke klagan och knot och knorrande öfver korsets tyngd samt undran öfver att »kostnaden» skall behöfva vara så stor, för kött och blod så påkostande,' »sammandrabbningen» så häftig, slagen drabba så hårdt. Ack, broder, det är ej blott vi, som ha att »sätta oss ned och beräkna», »sätta oss ned och öfverräkna»; nej, han, hvilken är likasom en guldsmeds eld och såsom en vaskerskas såpa, sitter redan nu, såsom profeten förebådat, och smälter och fejar silfret, för att feja och rensa Levi söner, likasom silfver och guld. Men framdeles skall detta ske på ett vida fullständigare, allt slagg afskiljande vis. Och då — ho kan lida hans tillkommelses dag, och ho skall bestå, då han låter sig se? Den allena, som *försakat allt hvad han äger* och alltså blifvit såsom ett sannskyldigt heloffer i försakelsens eld saltad men ock fått hos sig i oförsvagad kraft bevaradt det nya förbundssalt af lifgifvande ande, hvarom i högsta mening gäller, att *saltet är godt*, ja, det enda sannskyldiga, evigt bestående goda. Befinnes du hafva här i tiden hört till deras tal, hvilka så burit sitt kors och följt efter Jesus, väl dig; du skall då ock en gång kommen ur den stora bedröfvelsen, se tillbaka på densamma såsom både kort och lätt mot den eviga fullvikt af härlighet, som den, just den åt dig beredt på öfversvinneligt sätt i öfversvinneligt mått.

Mitt samtal med barnen något senare på dagen rörde sig kring den för oss äldre välbekanta vackra legenden om

Den helige Kristoforus (=Kristusbäraren).

Barnens nordiska håg visade sig ifrån början, då de hörde, att sagans hjälte icke ville tjäna någon annan herre än den, som icke fruktade för någon i hela världen. Steg för steg växte under fortgången deras intresse, allt eftersom den hugstore ynglingen tog tjänst hos den ene eller andre af dem, han trodde vara utan fruktan, till dess han, besviken i sitt hopp på alla andra håll, började söka honom, inför hvilkens segertecken, korset, själfve mörkrets förste ryggade förskräckt tillbaka. Men intresset nådde sin höjd och tog ljufligt rörande uttryck, då den späda barnarösten en afton kallade den numera åldrade kristussökaren att komma för att bära den lille, som hördes ropa på hjälp, öfver den svallande, brusande floden. Med nöd hunnen fram med sin dyrbara börda, säger den gamle: »Det kändes, då jag bar dig, som hade jag burit hela världen»; och får till svar:

Den tyngd ej all världens Herre blott var,
men äfven all världens synder du bar:
den bördan på mig har jag tagit.
Du undrar? — I mig kungars konung du ser.
Och därpå ett tecken, en pant jag dig ger:
din staf sätt i jorden; då morgonen ler,
så bär han båd' blommor och frukter.

Att ock så skulle ske, därpå tviflade ingen af de små åhörarne, men alla gladdes icke dess mindre outsägligt, och deras ögon lyste af fröjd, då de vid berättelsens slut med barnasinnets öppna inre blick sågo palmen vaja för vinden, med grenarna tyngda af de skönaste dadlar. Och hur roligt att få höra, det vi alla voro sådana kristusbärare, ja, att äfven vårt namn såsom *kristna* i själfva verket ägde samma höga betydelse, hvarför vi ock hade skäl att med tanken på vårt heliga döpelseförbund instämma i den fromme gubbens afskedsord:

I lif och död jag blott *en* konung lyder,
jag honom sökt, jag honom funnit har.
Och för hans ära vill jag gå att kämpa,
till dess han mig med segerns krans har krönt.
O starke Herre Krist, då bär du anden,
som här bar dig, igen till andra stranden.

Från den promenad i vagn, som på eftermiddagen i stadens vackra omgifningar företogs, erinrar jag mig en rätt karakteristisk liten episod. En för öfrigt obekant dam steg fram, nämnde sitt namn och bad mig så vänligt, att »till kungen i Stockholm framföra hennes hjärtliga tack för den autograf han, därom anmodad, sändt hennes bror och hvaraf äfven hon hade stor glädje».

XXXV.

Besöket i Andover.

Äfven dagen därpå förunnades det mig att möta först en skara barn och sedan predika inför en stor menighet, bäggedera i *Andover*, Illinois, där synodens äldsta församling och mest betydande barnhem äro belägna. Hemmet, som förestods af en bepröfvad kristen, vid namn *Gustaf Johnson*, hade upptagit vid pass 50 föräldralösa barn, hvilka här åtnjuta den bästa vård i både lekamligt och andligt afseende. De nödiga medlen beredas af Illinoiskonferensen, som redan 1876 fick sig detta dyrbara värf af synoden anförtrodt och nu bragt det därhän, att icke blott en rymlig och ändamålsenlig bostad uppförts utan tillika 300 acres jord däromkring inköpts, så att det hela utgör en ypperlig farm till minst 60,000 kronors värde. Detta hem har städse stått under andoverpastorernas närmaste kärleksfulla tillsyn och ledning, f. n. pastor *V. Setterdahls*.

Det af mig med barnen i den stora samlingssalen förda samtalet hade till underlag

Matt. 18, 10. 11.

Sen till, att I icke förakten någon enda af dessa små; ty jag säger eder, att deras änglar i himmeln se alltid min Faders ansikte, som är i himmelen. Ty Människosonen har kommit för att frälsa det förtappade.

Den himmelske Faderns lifvakt.

Att alla människor af naturen äro till följd af vår gemensamma arfskuld förtappade, men de döpta barnen blifvit förmedelst det heliga dopet delaktiga af den genom Jesus åt hela mänskligheten såsom en arfnåd förvärfvade frälsningen, därom kunde, enligt hvad en mängd uppsträckta händer vid mina första frågor vittnade och sedan de afgifna svaren visade, många lämna klart och godt besked. Hvad som däremot syntes vara för flertalet nytt och bereda samtliga de små deltagarne ett synnerligt nöje, var min förklaring öfver den tionde versen. Det var en hjärtans lust att se deras glädjestrålande uppsyn öfver det höga barnavärde, som åskådliggjordes genom Frälsarens från en österländsk konungs hofstat lånade bild, enligt hvilken de närmast den himmelske konungen stående änglarne just voro barnens änglar. Jag försummade icke heller att lägga dem på hjärtat att aldrig själfva förakta d. v. s. tänka lågt om en ställning, hvilken i Herrens ögon vore så hög. Adelskap förbinder, säges det; men de hade genom sin börd såsom kristna föräldrars barn, såsom modern Sveas barn, framför allt såsom Guds barn, långt större förpliktelser, än någonsin härstamningen från en adlig släkt kunde medföra.

Predikans text utgjordes af

Hos. 2, 14—20.

Därför si, jag vill locka henne och föra henne uti öknen och tala ljufligen med henne. Där vill jag gifva henne sin rätta vingård och Akors dal, där man predika skall det I hoppas skolen; och där skall hon sjunga likasom i hennes ungdoms tid, då hon utur Egypti land drog. Och på den tiden, säger Herren, skall du kalla mig: min man; och icke mer kalla mig: min baal. Ty jag skall låta Baalims namn bortkomma utur hennes mun, så att man deras namn icke mer ihågkomma skall. Och jag skall på den tiden göra dem ett förbund med vilddjuren på marken, med fåglarna under himmelen och med maskarna på jorden och skall borttaga båge, svärd och krig utur landet och låta dem bo säkra. Jag vill trolofva dig mig i evig tid; jag skall trolofva dig mig i rättfärdighet och dom, uti nåd och barmhärtighet. Ja, uti tron vill jag trolofva mig dig, och du skall känna Herren.

Herrens trolofning med sitt folk.

Den tid, på hvilken profeten Hosea inom Israels rike under Jerobeam II:s herradöme uppträdde och verkade, var åtminstone till den del däraf, som texten omfattar, detta rikes härlighetsålder i yttre afseende men en period af djup inre förnedring. Grunden till denna blomstring sökte det förblindade Israel i egen kraft och vishet samt använde sitt undfångna goda i både lekamligt och andligt afseende till allahanda vällust och flärd. »Hon vill icke veta, att jag är den, som gifver henne korn, must och olja, och hafver gifvit henne mycket silfver och guld, däraf de Baal gjort hafva. Därför vill jag taga mitt korn och must igen i sinom tid; och jag skall göra en ände med all hennes fröjd. Jag skall öde göra hennes vinträd och fikonträd. Alltså skall jag hemsöka Baalims dagar öfver henne, för hvilka hon rökoffer gör och pryder sig med spännen och halsband, och förgäter mig, säger Herren.»

Det är mot denna mörka bakgrund, som taflans ljus och dagrar framträda så obeskrifligt tilldragande. Den himmelske brudgummen vill väl föra ut i öknen, fångenskapens ensamhet, sin trolösa brud, men hvarför? Jo, för att hon så måtte få ro och lust att lyssna till hans ord, hans ljufva röst, och han sålunda få tillfälle att komma och blifva henne när, att föra hennes tankar bort från timlighetens sfär, som saknar medel att fylla den odödliga själens törst och trängtan, till de eviga fröjdeämnen, för hvilkas mottagande och åtnjutande Gud allt ifrån skapelsen nedlagt anlaget i människornas hjärta (Pred. 3, 11 enligt grundtexten). Genom denna öken, som ock kallas en Akors d. ä. bedröfvelsens eller förkrosselsens dal, i hvilken den gamla människan skall stenas till döds och i ångerns eld allt det uppbrännas, som blifvit undangömdt af hvad som skolat helt tillspillogifvas (Jos. 7, 25), går vägen såsom genom en hoppets port till hemmets rätta vingård. På denna väg dit inkommen, skall hon sjunga likasom i hennes ungdoms tid, då hon utur Egypti land drog. All tanke på världens mångskiftande lockelser, de många herrarne (Baalim), skall då vara från henne fjärran. »*En* härskare vare»; men denne sådan, att hon intet har att vidare frukta i himmel eller på jord

utan kan säker bo, såsom den där sitter under den högstes beskärm och hvilar under den allsmäktiges skugga.

Från denna säkerhet och trygghet skrider nu profeten vidare till att skildra det nya förbundets innersta väsen, dess högsta lycka, såsom en trolofning. »Jag vill» förklarar han, hvars vilja allt är underlagdt. Detta den svenska bibelöfversättningens *vill* utgör den trofaste makens svar på den trolösa men ångerfulla makans: »Jag vill gå till min förra man igen» (Hos. 2, 7). Sådan var hans kärlek, att han icke kunde annat än af hennes otrohet finna sig på det djupaste kränkt, förnärmad, ja, vredgad däröfver; men vid vreden fick det ej stanna, barmhärtigheten berömmer sig mot domen. Och detta nya förbund gäller ej endast för en viss tid, det är öfver hufvud icke af tids- utan af evighets-natur: den Evige gifver sig därigenom åt det för evigheten anlagda människohjärtat och uppfyller med den gudomliga kärlekens fullhet vårt armod, vår kärlekslängtan. Trefaldigt orygglig lyder hans trolofningsförsäkran, liksom flödade hans hjärta öfver af villighet att bereda oss en orubbligt fast grund för denna förbindelse. Vi veta ju, huru lättsinnigt vi handlat, på oss själfva kunna vi därför ingalunda lita, på honom allena hvilar vårt hopp.

Målet är att *känna Herren;* såsom ju ock vår Frälsare betecknar detta såsom evigt lif (Joh. 17, 3) — alltså icke blott förståndets sak, utan den högsta lifsangelägenhet, en inbördes personlig lifsgemenskap, ett växelförhållande af ömmaste art, hvarvid icke blott blickar växlas, så att han ser ned till henne och hon alltjämt upp till honom, utan Herren förbarmar sig öfver henne, som i ogunst var, sägande till det, som icke var hans folk: »Du är mitt folk», och det skall säga: »Du är min Gud» (Hos. 2, 23).

Äfven förbundsmedlen angifvas af Herren på trefaldigt sätt, i det att han först nämner *rättfärdighet och dom*, därpå *nåd och barmhärtighet*, slutligen *tron* eller *trohet* såsom dessa medel. I allt är det han, som gifver, brudgummen, som räcker vårdtecknet åt sin trolofvade brud. Men spörjer du kanske, hvadan detta tal om »rättfärdighet och dom»? Det torde göra dig förskräckt, att icke härom anses vara tillfyl-

lest handladt före trolofningens ingående såsom dess villkor och förutsättning, utan att detta stränga tal ännu får rum. Nåväl, låt dig till en början nöja med att framgent blifva af rättfärdigheten dömd, enär helt visst jämväl i ett gudhängifvet hjärta mycket finnes kvar, som förtjänar dömas, som behöfver genom fortgående fostran bortrensas. Men jag tror med Luther, att i detta brudgummens tal om rättfärdigheten och domen framför allt afses, att han lofvar själf blifva vår rättfärdighet och utfäster sig att i vårt ställe utstå Guds dom öfver synden, fullgöra vår rättfärdighetsplikt och lida våra synders straff. Grunden därtill, den enda men fullt tillräckliga är den, som strax följer, utsagd i de orden: *nåd och barmhärtighet.* Ingen annan grund gifves, ingen annan heller erfordras, likavisst som ingen annan räcker, duger, håller, än denna allena, att vår Guds hjärta brast honom af förbarmande, att hvarest synden öfverflödade, där öfverflödade nåden ännu mer. Häraf utgör det i tredje och sista rummet angifna trolofningsmedlet blott en följd, naturlig, självfallen: *tron* eller *trohet.* Närmast å Guds sida, därnäst å vår. Det är sak samma, änskönt annorlunda uttryckt, hvilken i detta trolofningslöftes inledningsord benämndes »i evig tid». Så mötas begynnelsen och slutet, på samma sätt som ringens bägge ändar ingå uti hvarandra, så att det hela blifver en kedja utan vare sig början eller slut. Ty såsom Gud älskat oss, innan världens grund var lagd, så skall ock det af honom knutna kärleksbandet med hans folk bestå för evigt..

Är detta en tidsenlig predikan? Lämnar den valda texten en tidsmålning, som kan sägas passa in på den närvarande tidens förhållanden, vår tids Amerika och Europa tillika? Mig har det synts så. Den yttre blomstringen är stor på båda sidor om Atlanten, liksom på den tid, hvarom vår text i dag talat, fallet var inom både Israels och Juda riken. Men här som där förnimmer redan den klarsynte, om än icke försedd med en Hoseas' eller Esaias' synglas, förtecknen till nära förestående straffdomar, snarlika dem, som bidade det forna förbundets försoffade folk på den tid, då sagda stora gammaltestamentliga profeter där läto höra varningens och bestraffningens så väl som den huldaste kärleks gripande toner. När ljöd förkunnelsen i båda dessa hänseenden fullto-

nigare än nu? När slogo folken så döförat till för bäggedera, som just i den närvarande tiden? O, att mina dyra landsmän, som mer än flertalet undgått rikedomens faror, jämväl måtte låta sig af Guds godhets, tålsamhets och långmodighets rikedom lockas!

Så kom i helig prydnad,
o, Sulamit, du Kristi brud!
I oskuld och i lydnad
möt här din Herre och din Gud!
Han är din brudgum blifven,
att frälsa dig från fall,
och är för dig utgifven,
att han dig helga skall.
I trohet och i renhet
gif hjärtat med din hand,
och vårda andans enhet
med kärlekens och fridens band!

Vid denna plats knyter sig minnet af tvenne synodens fäder, *P. L. Esbjörn* och *Jonas Svensson*, hvilka bägge härstädes tjänstgjort. Betecknande för synodens enormt snabba utveckling under den tid af knappt en mansålder, hon ägt bestånd, voro de båda här nära intill hvarandra liggande Augustanakyrkorna: den anspråkslösa gamla, hvilken såsom ett åldrigt minnesmärke pietetsfullt vårdas, och den nybyggda med sina präktiga fönstermålningar och sin öfriga dyrbara smyckning. Då jag senare sistnämnda dag återkom till mitt kärvordna hem i Rock Island, hade min värd, den nuvarande läroverkspresidenten, att förtälja om en särdeles betydelsefull fest, som därstädes under min lilla utflykt firats i samband med aftäckandet af en minnesvård på Molines kyrkogård öfver hans företrädare, teologie doktor *T. N. Hasselquist*, Augustanasynodens obestridt främste man, som afled den 4 februari 1891. Gärna hade jag varit med för att vid den vården nedlägga äfven min gärd af vördnad och kärlek. Välsignadt vare minnet af denne »samfundsfader», hvilken hederstitel våra bröder i den nya världen älska att förbinda med hans namn!

XXXVI.

Synodalmötets förra del.

Samma dags afton deltog jag i den högtidliga gudstjänst, hvarmed Augustanasynoden öppnade sitt årsmöte och vid hvilken doktor Svärd själf predikade. Tisdagen den 13 juni kl. 9 på morgonen uppropades samtliga deputerade, och presidenten höll sitt hälsningstal, hvari ej heller den svenske gästen blef glömd. Därjämte lämnades af honom en intressant redogörelse för det tilländagångna årets märkligaste tilldragelser i synodens lif och erinrades med stort allvar om dess uppgift med hänsyn till de faror, som hota, å ena sidan från den alla positiva trosband lossande tidsriktning, som »vänder människosinnen bort från enfalden i Kristus» och hvilken i den omedelbart förestående världsreligionernas kongress tagit sig ett jättelikt uttryck, å andra sidan från det romerska påfvedömet, i hvars sköte »Amerika med dess talrika folk synes utan besinning gå en skamlig förnedring till mötes», hvarpå de årligen i Washington utkommande officiella Statistics of Churches aflägga ett lika tillförlitligt som sorgligt vittnesbörd.

I svaret på den mig bragta hälsningen uttalade jag min öfvertygelse om den sanna kristendomens oförenlighet med ett dylikt vare sig förment frihets- eller verkligt träldomssinne. Lika litet som kyrkoförfattningens folkkyrkliga eller frikyrkliga form behöfde lägga hinder i vägen för sann kristendom, lika omöjligt vore det att vara en rätt evangelisk-luthersk kristen under medgifvande af andra så väl konfessioners som religioners likberättigande. Den gudomliga sanningen kunde icke vara mer än en; och hade vi lutheraner genom Guds nåd fått sikte på hennes mest centrala gestalt, så rimmade sig illa härmed att medgifva jämnbördighet åt öfriga, mer eller mindre periferiska gestaltningar däraf. Jag slöt med att låta aposteln Paulus gifva oss alla den vägledning, vi härutinnan behöfva, genom Rom. 12, $_{1-5}$.

Omedelbart därefter afläts ett telegram, hvari synoden »betygade, under rörelse, sin djupaste vördnad för och tacksamhet till Oscar II, konung af Sverige och Norge, för den ära han bevisat dotterkyrkan här genom sändande af ett svenska kyrkans ombud, nedkallande öfver hans majestät, det kungliga huset, brödrarikena och deras kyrkor Guds rika välsignelse». Och jag har glädjen att nu kunna tillägga, det konungen med synnerlig tillfredsställelse mottagit denna telegrafiska hälsning.

De båda frågor, som vid detta synodalmöte intogo de främsta platserna, gällde författningen och missionen. I den förra frågans behandling bereddes äfven mig tillfälle att något deltaga, hvarvid jag tog mig friheten att förorda hvad som kunde tjäna att bereda synoden större centralisation, något som säkerligen komme att alltmer blifva af nöden gentemot de af dess president vid mötets början påvisade faror, hvilka från både högra sidan och den vänstra hotade. Det föreliggande förslaget blef ock i hufvudsak förklaradt hvilande att vid synodalmötet nästföljande år oförändradt antagas eller förkastas; och att detsamma nyligen (juni 1894) i St. Peter med stor majoritet antogs, lärer för flertalet af mina läsare icke vara obekant. Den alltsedan 1879 inslagna stråten, syftande till delning i distriktssynoder, har härmed något ändrats eller fördröjts, i det att, då den omedelbara representationen af församlingarna måste till följd af synodens tillväxt upphöra, de olika konferenserna skola alltfort hålla samman genom att vid det möte, som närmast föregår synodalmötet, välja delegerade därtill, två på hvarje 1500-tal af kommunikanter, hvartill komma det teologiska seminariets professorer och det allmänna läroverkets president. En annan konsoliderande bestämmelse är, att presidenten, i hvilkens hand, om än svagt, hela synodens ledning fortfarande är lagd, skall hädanefter väljas för tvenne år i stället för ett enda; och starka tendenser ha redan visat sig till denna ämbetstids ytterligare utsträckning för att bereda organisationen större fasthet.

Den andra af de ofvan berörda frågorna blef ock med lif och allvar dryftad, hvarvid den viktigaste insatsen gjordes af pastor *Johannes Telleen*, hela generalkonciliets energiske Superintendent of foreign Missions. För Telugumissionen i

Indien, till hvars förmån icke mindre än 15,000 kronor under det sistförflutna året inom synoden influtit, manade han med brinnande kärleksnit, men visade sig ej heller sakna öga för den utomordentligt stora betydelsen af så väl emigrant- som hemmissionerna, framför allt den på gränsen mellan de bägge sistnämnda stående Utah-missionen, för hvilken ensam under detta enda räkenskapsår inemot 20,000 kronor af synodens medel utbetalats. Smärtsamt var för mig som svensk att höra, det Sverige näst Danmark är det land, som företrädesvis förser den s. k. mormonkyrkan med nya anhängare, ja, ända därhän, att om dessa tillflöden icke funnits, hela det ohyggliga kyrkosamfundet sannolikt längesedan skulle hafva upphört att såsom sådant existera och af denna »kyrka» blifvit blott och bart ett hemligt ordenssamfund. Intet under, att vid sådant förhållande en resolution fattades med anhållan hos svenska kyrkans tillstädesvarande befullmäktigade ombud, att han »ville göra sitt inflytande gällande för att mormonmissionärernas verksamhet i Sverige, såsom bedräglig i sitt förfaringssätt och befordrande osedlighet, måtte af svenska myndigheter varda förbjuden». Ja, nog *vill* han; men hvad han hittills trots gjorda bemödanden förmått i den vägen åstadkomma, har ty värr varit så godt som intet. Att det vore behöfligt, att något härvid på lagstiftningsväg gjordes, tyckas likväl de senast ingångna statistiska meddelandena från mormonismens hemland klart nog ådagalägga. Af de under 1893 i Utah invandrande 1,120 europeér ha nämligen 464 varit skandinaver; och från år 1850 skola icke mindre än 45,000 människor i de skandinaviska länderna ha öfvergått till Josef Smiths vanvettiga troslära. Såsom den mest fruktbara jordmånen för det mormonska missionerandet nämnes Sveriges hufvudstad. Djupt kände jag skammen häraf, då jag själf några veckor senare fick med egna ögon se Saltsjöstadens styggelser — ett annat jordiskt paradis, där ormens välde fått ännu hemskare ingång och omfattning, än hvad som i det ursprungliga paradiset var fallet.

XXXVII.

Jubelfest i Des Moines.

Ännu ett afbrott i min närvaro vid synodalmötet, hvilket varade en vecka, oberäknade de båda omedelbart föregående »ministeriidagarna», ägde rum för deltagande i den jubelfest, som var utsatt att firas torsdagen den 15 juni i *Des Moines*, Iowas hufvudstad. Dagen förut bröt jag alltså, efter intagen middag hos min högt värderade vän, teologie professorn doktor *Nils Forsander*, åter upp för att hinna fram och få genom nattlig ro i pastor *And. A. Dahlbergs* herdetjäll hämta krafter till att både mottaga och meddela nya, lifsvarma intryck. I den tjället omgifvande lummiga trädgården, hvarest jämväl under min närvaro en svensk vigselakt i högtidlig stillhet försiggick, fullföljdes dagen därpå den hvila, natten framgångsrikt begynt att gifva; och vid den festliga middagsmåltiden kunde jag af egen erfarenhet vittna om vår tysta, »glädjerika» Nord midt uti det tomma, bullrande »glada» lif, som säkerligen öfver hufvud kännetecknade denna världsdels hufvudstäder icke mindre än den gamla världens. Högtidstalet vid den därefter i svensk-lutherska kyrkan firade festen, hvilket anknöt sig till 1 Petr. 2, 21—25, hade ock till uppgift att redogöra för den kallelse, som tillhör oss såsom den rena evangeliska lärans bekännare, att sätta vår ära och lycka icke i någon skenfager världslig storhet utan i Kristi efterföljelse, i hvilkens mun intet svek vardt funnet, som inga sår slog men lefde och dog för att hela de af denna världens gud slagna såren. Det lydde i kort sammandrag ungefär så, som följer:

Trosbröder, stamförvanter!

Eder vackra stads namn, tvifvelsutan föranledt af de första bebyggarne, leder tanken bort från dess nuvarande karakter af starkt pulserande yttre lif till det inre lifvets helgedom, i hvilken det katolska munkväsendet vill med sina löften om oinskränkt fattigdom, kyskhet och lydnad föra in, änskönt på ett alldeles förvändt sätt, till följd hvaraf en

vrångbild träder i sanningens ställe. Då vi emellertid nu äro här samlade till upplifvande af vårt redan af naturen inåtvända svenska folks största reformationsminne, torde det icke vara ur vägen att några ögonblick dröja vid och behjärta

Hvartill vi såsom evangelisk-lutherska kristna äro kallade?

Redan namnet monachos (= Moines, d. v. s. sådana som lefva för sig själfva) erinrar om protestantismens mest utmärkande drag af det andliga lifvets eller frälsningens fattande väsentligen ur personlig synpunkt såsom den enskildes sak i motsats mot katolicismens snart sagdt allt igenom samfundsmässiga frälsningsteori. Man må ej tro, att den öfvervägande individuella kristendomsåskådning, som kännetecknar protestantismen, först med Luther uppträdt eller ens hos de s. k. reformationens föregångare hade sina första målsmän.

Nej, alltefter som påfliga envåldsanspråk intogo den kristliga frihetens rum och åt katolicism gafs betydelsen af alltomfattande romersk kyrkomakt i stället för kyrklig frälsningsallmännelighet, trädde ock fram anspråken på hvarje kristens direkta tillträde till Gud såsom grundade i Guds eget ord och den därpå byggda trons innehåll. De till en början framträdande enstaka rösterna samlade sig efter hand till hela tidsriktningar, hvilka, i den mån världsväsendet inmängt sig i kyrkan, företrädesvis mot detta i ord och handling inlade sin protest. Så uppstod munkväsendet, hvars ursprungligen mest utmärkande drag var förkastande af all världslikställighet hos dem, som ville göra fullt allvar med sin kristendom, samt yrkandet på sådanas så vidt möjligt fullständiga afskildhet från världen och helgelse af människans hela lif åt Gud. Barnslig och oriktig var visserligen den form, både österlandets och västerlandets munkar, hvardera på sitt egendomliga sätt, sålunda gåfvo nitet om Guds ära och själens högsta angelägenhet, men grunddraget däri var tvifvelsutan berättigadt. Det var icke utan skäl, som reformationen fått sitt upphof i ett kloster. Där kunde hon dock icke fullborda sitt frihetsverk. Martin Luther blef reformator, först då för honom innebörden i den bönen af Jesus till sin helige Fader helt uppgått: »Icke beder jag, att du skall taga dem bort

ifrån världen, utan att du bevarar dem ifrån ondo.» Så har ock Nordens största dotter, den heliga Birgitta, icke blott i nunnedräkten sökt skydd mot världens förförelser utan jämväl gått ut i denna värld att både inför kyrkofursten i Rom och världsliga furstar bekämpa dess ondska.

Härmed sammanhänger ock den väsentliga olikheten mellan munkväsendets protestantism och protestantismens munklöften, att den höga kallelse till Kristi efterföljd, hvarom vår inledningsvis upplästa text talar och som inom de katolska brödraskapen sökt taga sig gestalt, ingalunda af oss protestanter tillerkännes allenast några få utkorade innehafvare af en priviligerad högre kristendomsställning med däraf härflytande större helighetsförpliktelser, utan alla, undantagslöst alla vi, som hafva Herren Jesus Kristus kär, bekänna oss utgöra ett stort brödraskap, begränsadt blott med hänsyn till de timliga förhållandenas historiskt gifna inskränkningar. Därjämte har den evangeliska kristendom, som utgör det förreformatoriska munklifvets för ljuset och dagen sig öppnande, utslagna blomma, städse mot den kristna kallelsens förytligande genom utbyte af Andens frihetslag mot utvärtes tvingande lagbud inlagt den mest afgjorda protest, som funnit sitt yppersta uttryck i Luthers världshistoriskt betydelsefulla skrift »Om en kristen människas frihet».

Denna frihets djupast liggande orsak är hvad de texten omedelbart föregående orden angifva såsom *nåd af Gud*, hvilken framhålles såsom den kristnes rätta *berömmelse*. Se där den evangeliska lärans stora grundtanke, som gentemot den papistiska gärningsläran sätter den gudomliga nåden, såsom hvars gode förvaltare, d. v. s. af denna nåd i dess mångfaldiga rikedom delaktiggjorda, vi hafva att tjäna hvarandra, hvar och en efter den gåfva han har fått. Huruvida berömmelsen är god eller ond, beror alltså på, om vi låta Gud hos oss verka eller vårt verkande och lidande hvilar på egen kraft. Och frågar du, hvarigenom denna gudomliga verksamhet hos oss förmedlas, så är svaret härpå af Upsala möte otvetydigt gifvet: »först Guds rena och saliggörande ord» jämte de heliga sakramenten, såsom »grund och stöd till en rätt kristen tro», hvilken senare är frälsningens enda, osvikliga medel å människans sida. Hvad som utgör denna fräl-

sande tros innehåll, angifver Petrus i sitt anförda tal om Kristus, såsom den där »lidit för oss» och »våra synder själf bar på sin kropp upp på trät, genom hvilkens sår I hafven blifvit helade». Det är detta Kristi lidande i vårt ställe, som är lutherdomens sannskyldiga alfa och omega:

Du, Guds lamm,
på korsets stam
för mig låtit blodet rinna
och din kärlek brinna.

På honom, det korsfästade lammet, se vi, så vidt hederstiteln af Guds egendomsfolk verkligen tillkommer oss, icke mindre stadigt och innerligt än en Franciskus eller andra katolska munkhelgon, icke heller mindre verksamt och i följderna uppenbart, dock icke så, att blod dryper från våra i utvärtes måtto snarlikt sårstungna händer, eller något efterapande af Frälsarens förmenta dräkt eller yttre åthäfvor, utan att vi enligt den föresyn han lämnat oss efterfölja hans fotspår.

På sådant andligt sätt kunna vi med sanning säga vår kallelse jämväl gå ut på förverkligande af de trenne allbekanta munklöftena: *fattigdom, kyskhet och lydnad.* Ty allt slags egen förtjänst måste vi, om vi vilja vara Guds rätta tjänare, afsäga oss samt sätta all vår tröst till Kristus och honom korsfäst; såsom Herren säger: »Saliga äro de i anden fattiga, ty dem hörer himmelriket till», och hans apostel än i dag vittnar: *I voren villfarande såsom får*, fattiga, arma, elända varelser utan egen förmåga till näring och skydd. — Och endast »de renhjärtade skola se Gud» tillägger han själf; och om de ett hundra fyratiofyra tusen, som Johannes såg stå på Sions berg och hvilka hade Lammets namn och dess Faders namn skrifvet på sina pannor, heter det: »De äro jungfrur», likasom här af Petrus om Lammet säges, att *i hans mun intet svek vardt funnet, hvilken, när han blef smädad, icke smädade igen, och när han led, icke hotade, utan öfverlämnade det åt den som rätt dömer.* — Slutligen ingår äfven i den evangeliska kallelsen till Jesu efterföljd att villigt lyda, hvad han bjuder; ty icke blott till våra själars herde ären I, hvar för sig, icke i massa eller klump, genom evangelium omvända, utan jämväl till själarnas biskop (= tillsyningsman), han som

håller vakt om den frälsta hjorden och ser till, att den icke må å nyo hemfalla åt syndens och dödens makt, utan *vi skulle vara döda från synderna och lefva för rättfärdigheten*; detsamma, som Paulus så uttrycker på sitt eldspråk: »Skola vi förblifva i synden, på det att nåden må öfverflöda? Bort det; vi som hafva dött från synden, huru skola vi ännu kunna lefva i henne?»

En af Sveriges stora andar har sagt, att redan Nordens hedna inbyggare anade, att hos de nordiska folken bodde tvenne själar: en af eld och en af vatten, hvilken dubbelnatur genom Tors- och Frey-kulten åskådliggjordes. Hvilkendera har fått öfverhand hos dig, du Sveas dotter i fjärran västerland: att vällustigt njuta lifvet eller modigt bekämpa försoffningens hemska troll med andens eld och svärd? Jag ville gärna tro det senare. Stöd därför äger du i det naturfriska lif, hvaraf du här ute är omgifven, men ock frestelse att låta det naturliga lifvet i andra former behärska anden; och då är du ingalunda vorden din kallelse mindre otrogen, än om du hemfallit åt den lättjans nesliga strådöd, från hvilken våra hedniska fäder bådo sina gudar bevara sig. Allenast i Kristus Jesus, lejonet af Juda, hafva vi å ömse sidor om Oceanen den oss lämnade rätta föresynen, ja, mer än så, den alltfort bland oss närvarande, genom sin Ande oss i striden ledande, till seger förande

Hjälten, som på korsets stam
för oss blödde,
led och dödde
som ett menlöst offerlam.
Han ur griften
efter skriften
nu i ära träder fram.

Därtill, till *hans* tjänst, ären I kallade.

XXXVIII.

Synodalmötets senare del.

Intet hinder mötte vidare för mig att, efter en bekvämt tillbragt natt på järnvägen, under de trenne ännu återstående dagarna, 16—18 juni, af den kyrkliga representationens samvaro med lif och lust deltaga i offentliga förhandlingar så väl som i enskilda samkväm. Bland de senare fäste sig synnerligt i minnet en af representanternas fruar och döttrar anordnad fest första dagens eftermiddag ute i det fria på Sionskullen, öfver hvilken svajade den svenska fanan vid sidan af stjärnbaneret och där Gotlands vapen lika litet nu som gemenligen annars bland dekorationerna saknades. Då erbjöd sig omedelbart till underlag för mitt tal — tiga får man icke vid festliga tillfällen i Amerika — Höga visans 2, 11—17, hvarvid jag hufvudsakligen uppehöll mig vid femtonde versen, hvilken manar oss att taga fångna räfvarna, de små räfvar, som fördärfva vingårdar, att vår vingård må framgent blomstra. Vid aftonens missionsmöte åter talade jag om den andliga vårfröjden såsom en sannskyldig kraftkälla, härvid utgående från den anteckning, Martin Luther med egen hand gjort i en på Stockholms kungliga bibliotek förvarad bibel: »Mich wundert, dass ich nicht immerdar fröhlich bin»; samt slöt med att erinra om de ord, hvarmed återuppväckaren i vårt århundrade af Luthers anda visade hän till glädjens, en rätt lifsglädjes, djupast liggande källåder: »Wer nicht liest, er lebt nicht» — hvarmed *Claus Harms* helt visst i främsta rummet afsåg flitig och allvarlig läsning af bibeln såsom Guds rikes missionshistoria i stort, men som tillika må med allt skäl lämpas på läsningen af annan missionslitteratur, genom hvars åsidosättande vår tids kristna onekligen beröfva sig själfva rika tillflöden af lif och glädje och kraft med hänsyn till missionens höga gudomliga riksangelägenhet.

Lördagen den 17 juni afslöts mötets förhandlingar, och bereddes då äfven mig tillfälle att hembära så väl läroverket som synoden mitt tack för den dyrbara skörd af minnen, jag

fått under dessa bägge sista veckor i Rock Island inhösta. Den förra tacksägelsen framfördes på latin, den senare på svenska. Den egentliga afslutningen ägde emellertid rum först dagen därpå, då jag fick upplefva oförgätliga stunder af det rikaste innehåll: först i högmässogudstjänsten, därpå vid prästvigningen och slutligen i afskedet, en sådan där evighetsstund, som aldrig glömmes. Högmässopredikan och tal till ordinanderna voro mig ombetrodda, men själfva ordinationen förrättades enligt kyrkoordningens föreskrift af synodalpresidenten, biträdd af synodens främste dogmatiker, allas älskling och stolthet, den tillförene omnämnde professor Lindberg, som höll det egentliga ordinationstalet, äfvensom af en stor skara andra präster, hvilka tillika lade välsignande händer på de ungas hufvud. Att, såsom jag förut plägat göra, här meddela en öfversiktlig redogörelse för bemälta min predikan och mitt tal vid detta tillfälle, kan jag så mycket hellre undandraga mig, som jag lät bägge de till grund lagda texterna, för den förra, Luk. 15, $_{11-32}$, för det senare Rom. 8, $_{25-39}$, utan nämnvärd utläggning tala för sig själfva, hvaraf vi nog å ömse sidor hade den största välsignelsen.

Att återgifva hvad som till sist sades och jämväl i ett skriftligt dokument betygades om innebörden af denna beskickning, hvars hufvudsakligaste värf nu voro fullbordade, är mig icke möjligt; nog af, det var kärleken till fädernas bygd och tro, som togo sig uttryck af den mest gripande beskaffenhet. Därpå svarade jag med en öppen och oförställd bekännelse, hvilken hög uppgift, jag ansett mig förelagd, men hvars lösning stått långt fjärran från den idé, som härvid dock alltjämt föresväfvat mig, *den* hvilken den gamla förbundsbokens sista rader så beskrifva: »att omvända fädernas hjärta till barnen och barnens hjärta till fäderna», på det att Herren icke skall vid sin tillkommelse slå jorden, här Sveas barn på ömse sidor om världshafvet, med spillgifning; och som vid tröskeln af det nya förbundet återkommer i de orden: »att gå före honom, för att omvända fädernas hjärtan till barnen och de ohörsamma till de rättfärdigas förstånd och skaffa åt Herren ett beredt folk». Väl hade det icke skett med Elias' Ande och kraft men efter den nåd det behagat Gud att i dessa de ringa dagarnas tid förläna.

Kärleken, som ju öfverskyler en myckenhet af synder, gjorde ock här sin tjänst, så att man såg utförandet icke så, som det verkligen i stor bristfällighet förelåg, utan sådant det svaga redskapet velat hafva det gjordt. Vår kärleksrike, himmelske Fader, hvilkens kraft fullkomnas i svaghet, gifve ock däråt sin välsignelse, så behöfva vi trots alla brister icke heller befara, att detta arbete varit förgäfves.

XXXIX.

Jubelfest i Omaha.

En natt jämte någon del af följande dag på järnväg, och vi befunno oss måndags förmiddag den 19 juni i staten Nebraskas största stad *Omaha*, beläget omkring 1500 engelska mil väster om Atlanten och utgångspunkt för den stora Union Pacific-banan, det första af de till Stilla hafvet utsträckta järnbanden. Äfven i betraktande af den enorma tillväxt i befolkning, hvarvid man i Amerikas Förenta staters städer är van, framstår ökningen af denna stads befolkning under ett decennium ovanlig: från 30,500 invånare 1880 hade antalet tio år senare stigit till 140,500. Stadsbefolkningens ökning öfver hufvud inom Nebraska förefaller dess mer öfverraskande, som åkerbruk, trädgårdsodling, boskapsskötsel och mejerinäring här äro synnerligen framstående. Denna folkets öfverdrifna dragning till städerna är ett ondt i den nya världen likaväl som i den gamla, sannolikt allramest beroende på den oriktiga föreställningen, att ett hastigare förvärf är att föredraga framför ett säkrare.

Svårt blefve i sanning att numera här upptäcka något, som kunde gifva stöd åt hvad en af vår kyrkas forne arbetare på denna plats (från 1876) anför såsom ett då för tiden »mycket vanligt ordstäf, att näst helvetet vore den ruskigaste plats som funnes Omaha». Öfver allt röjdes fastmer spåren af icke blott amerikansk idoghet utan äfven amerikanskt sinne för komfort, hvarpå så väl pastor *A. G. Fredeens* för oss

gästfritt upplåtna trefna hem som den vackra svensk-lutherska Immanuelskyrkan, vid hvilken han är anställd, aflade talande vittnesbörd. På sistnämnda ställe hölls på eftermiddagen jubelfest, vid hvilken jag valt att, med tagen utgångspunkt af Rom. 8, 12—21, tala öfver

En helgad nordisk frihetsanda.

Om den störste bland forntidens kända vise berättas, hurusom han plägade tacka sina gudar därför, att han blifvit född grek. Huru många af oss ha rätt af hjärtat tackat den ende, sanne Guden för den oförskyllda lycka och ära, som fallit på vår lott, därigenom att vi blifvit födda af svenska föräldrar, att svenskt blod rinner i våra ådror? Om icke annars, borde väl vid ett tillfälle sådant som detta tack och lof uppstiga till fädrens Gud härför. Ty hvarmed ha väl vi gjort oss framom öfriga folk förtjänta af att stamma från det hjältefolket, hvars snart sagdt sagolika bragder allt ifrån Upsala möte 1593 intill den westfaliska freden 1648 för evärdlig tid åt hela mänskligheten beredt ett fast underlag för den högsta af all frihet, friheten att utan hvarje otillbörlig mellankomst, vare sig hierarkisk eller teologisk, nalkas Gud allenast genom Jesus Kristus på grund af den heliga skrifts klara, osvikliga bud och löften? Men stort och högt skyldskap medför skyldighet att tänka högt och hugstort handla. Låtom oss då med ledning af det förelästa gudsordet tillse, hvilka de handlingar och tankar äro, hvartill vår nordiska härstamning berättigar oss och förpliktar tillika.

Omgifna som vi äro af en materialistisk tidsanda, hvilken inbjuder människan till en i hög grad förnedrande naturtjänst, om än icke just i köttslig smuts och orenhet, så likväl i tillgodoseende först och sist af den naturliga människans kraf på medlen till vällefnad och ett högfärdigt lefverne, mången gång, särskildt här ute, med undanskjutande af dessa medels användning för verkliga njutningar, under snart sagdt uppgående i blotta ägandet af njutningens representativ, ett oroligt jäktande efter besittning allenast af mer, mer; hafva vi Nordens söner och döttrar att, trogna vårt folks ursprungliga ideella anläggning, anlag och historiska traditioner, städse häfda andens plats i tillvaron, öfver hufvud en

andlig lifsåskådning, särskildt kristendomens lära om den helige Andes rätt och makt öfver människorna. Genom hvad vi framför andra undfått äro vi framför andra förbundna till att lefva ett andligt lif; och förråda vi denna vår både af natur och nåd gifna bestämmelse, skola ock vi i ökadt mått röna förräderiets rättvisa dom, domen att sjunka så mycket djupare, som vi blifvit ställda högre. Öfriga folkslag torde ha något kvar, om de åsidosätta andelifvet, namneligen i dess högsta d. ä. religiösa gestaltning; vi få i sådant fall kvar intet utom skam och vanära. Det gifves ett »kulturens offerväsen» i stort så väl som smått: de nordiska folkens rikare evighetsanlag ha i följe minskad utrustning för det timliga lifvets lägre verksamhetsområden. Ty icke lär väl nordbon på allvar tro sig om att i något rent timligt hänseende täfla med, än mindre öfverträffa andra nationaliteter? *Så stå vi då, mina bröder, icke i skuld hos köttet, så att vi skola lefva efter köttet; ty om I lefven efter köttet, skolen I dö, men om I döden kroppens gärningar med Anden, skolen I lefva.*

Lefva — ja, därför ha vi alla fått lifvets gåfva; men huru många bruka den gåfvan i verkligheten härtill? De allra flesta äro andligt döda, jag tänker därvid nu icke på en död i öfverträdelser och synder, men på en andlig dödssömn, hvarunder de andliga realiteter, hvilka rätt sedt genom mycket redan här i världen erbjuda sig åt enhvar, som för dem har öppet sinne, framträda allenast såsom drömbilder utan innehåll, utan sammanhang, utan värde. Dessa under köttets inflytelser trälbundna sofvare, drömmare hafva tillika en räddhågans ande, vare sig de med hedendomens äfven högst stående folk öfverallt och alltid se sig hotade af ödets dolda hemska makt eller med judarne frukta den lefvande Guden, hos hvilken förbarmande med de elända väl är för handen men icke den kärlek, som först i Jesus Kristus är vorden uppenbar, faderskärleken, som åt den i botfärdighet och tro sig härför upplåtande människan förlänar barnets frimodighet. Detta innerliga, förtroliga förhållande, denna lifsgemenskap mellan en troende människa och Gud såsom hennes himmelske fader, som af samtliga Herrens apostlar men synnerligen Paulus läres, står väl samman med det svenska folkets naturliga kynne såsom allt igenom personligt, varmt, liffullt. Andra

folk tillföllo andra mer i ögonen springande gåfvor, på vår lott åter hade den yppersta gåfvan, den bästa delen, hjärtelagets innerlighet och djup fallit. Därför känna vi oss så fullt, så helt träffade, ja, gripna af ord, sådana som dessa, framsprungna ej blott ur Pauli mun men ur djupet af hans hjärta: *Alla som drifvas af Guds ande, de äro Guds barn. Ty I hafven icke fått träldomens ande åter till räddhåga, utan I hafven fått barnaskapets ande, i hvilken vi ropa: Abba, Fader!*

Från träldomen under köttet, från räddhågan för en Gud, som är »fruktandes», förda genom barnaskapets Ande till frid och frihet, hvad fattas oss mer? Ack, den som har någon egen erfarenhet på detta område, han vet väl, att icke ens den i helgelse stadda människan får njuta en ostörd ro, kan befinna sig i ett oafbrutet själens uppsving. Fastmer drabbas en människa ganska ofta just under ett mer framskridet trosstadium af mångahanda anfäktelser, hvarvid det tyckes henne, som blefve alla föregående frälsningserfarenheters vittnesbörd henne undanryckt, ja, som vittnade hennes alltjämt vidhäftande svaghet och modlöshet mot verkligheten af hennes barnaskap med dess frigörande krafter. Då gäller det att gripa om och hålla fast vid något utanför människan varande, Guds ord och löften, såsom Andens säkraste, enda osvikliga språkrör. Och blott vi äro af sanningen, så att Guds kärlek förblifver i oss, »kunna vi inför honom stilla våra hjärtan, hvad helst vårt hjärta må anklaga oss för; ty Gud är större än vårt hjärta och vet allt». Lika visst som den nya frihetsarten först röjer sig genom framgångsrik kamp till köttets dödande och en alltmer oemotståndlig Guds andes drift till ett heligt lif, lika visst måste en fortgång äga rum från dessa inre gudomliga verkningar till sökandet efter yttre fäste för barnaskapets hopp. Luthers historia visar typiskt detta, i det att han från den inom de heligas samfund lefvande och verkande Kristus fortskred till samme Kristus såsom talande och vittnande i det gudomliga ordet och först förmedelst dessa ur en gemensam ljuskälla utgångna strålars möte uti det frälsningssökande människohjärtats brännpunkt kom till visshet om sitt barnaskap. Så lärer ej heller efter honom något annat medel till fast och trygg besittning däraf

finnas, än sammanträffandet af dessa Andens verkningar inifrån och utifrån. Med denna frigörande barnaskapsförvissning står i närmaste förbindelse arfsrätten till gudsriket ofvanefter, hvilket för oss, genom vår förstfödde broders ingång dit att bereda oss rum med sig, vunnit fullt konkret gestalt. Allenast ett få vi härvid aldrig förgäta, att den stundande delaktigheten i Kristi härlighet är betingad af att vi nu villigt taga del i hans lidande; ty »den väg, som Jesus banat, är den enda, jag kan gå, för att lif och räddning få». Och skulle vi ej gärna vilja gå den vägen, för att hinna det målet? *Anden själf vittnar med vår ande, att vi äro Guds barn. Men äro vi barn, så äro vi ock arfvingar, nämligen Guds arfvingar och Kristi medarfvingar, om vi annars lida med honom, på det att vi ock med honom må varda förhärligade. Ty jag håller före, att denna tidens lidanden äro att akta för intet mot den härlighet, som på oss kommer att uppenbaras.*

Lidandena här i tiden stå i närmare eller fjärmare sammanhang med vårt förhållande till naturen; och detta icke blott så, att vi lida till följd af vår ställning inom den natur, hvaraf vi själfva utgöra en del, utan jämväl så, att samma natur för vår skull lider. Har du sett det jagade villebrådets blick, då det faller för jägarens dödande kula? Eller hört det till slaktbänken förda djurets skri, fulla af uttryck för den högsta ångest, de största kval? Har du lyssnat till höststormarnas hemska hvinande och förstått något af hvad blomstret på marken talar, då det torkar bort och förvissnar, ty Herrens ande blåser där in? Ja, folket är höet, tillfogar profeten, tolkande naturens bildspråk, och på samma gång visande hän på det nära sambandet mellan natur- och folklif. Så gör äfven vår *Bernhard Elis Malmström* i sin vackra dikt: »Hvi suckar det så tungt uti skogen?» — där han låter »alla dalar bedja och bikta alla berg», då vår arma, skuldbelastade jord om natten ser sin mörka bild aftecknad mot himmeln. Och den store andlige skalden *Johan Olof Wallin* erinrar å andra sidan, hurusom

det höstliga kornet, som jordas,
ej vintriga månar föröda:
vid vårsolens blick det fullbordas
till sommarens gyllene gröda.

Så värmd af det eviga ljuset
och vårdad för sällare tider,
står kroppen förskönad ur gruset
och mera ej dör eller lider.

När jordenes grundvalar bäfva
och himlabasunen har dönat,
skall Herren sitt lån återkräfva,
förädladt och *nytt* och *förskönadt*.

Denna djupa naturåskådning finnes utom den särskilda uppenbarelsens område ingenstädes så som i vår gamla nordiska mytologi, där i detta så väl som så många andra stycken framträda de odödligt stora ljud, hvarom den grekiske skalden sjunger såsom vandrande öfver jorden och öfver hafvet. Ragnaröksmyten vet icke blott att tala om en vidsträckt förbindelse mellan människors brott och naturkrafternas uppror, om barna- och föräldramord i förening med treårig vinters oafbruten köld, om ett naturens bortdöende i följd af mänsklig blodsutgjutelse, utan ock hurusom, sedan Surtur stuckit världen i brand och allt förtärts i lågorna, för den sålunda renade mänskligheten en ny jord ur hafvet uppstiger, härligt grön, öfver hvilken en klarare sol än den forna skall lysa. Så föreställes här människans frigjordhet, som mer eller mindre dunkelt föresväfvade nordbon såsom målet för hela hans håg, all hans sträfvan, tillika medföra naturens frigörelse ur de tvungna bojor och band, hvaraf hon hindras att låta komma till utveckling sina inneboende lifskrafters fullhet. Denna våra nordiska fäders föreställning om naturlifvets hemlighetsfulla anslutning till beskaffenheten af människans lif får sin förklaring och utfyllnad af hvad skriften betygar icke endast om de nuvarande himlarna och jorden, som äro sparda och åt eld förvarade till de ogudaktiga människornas doms och förtappelses dag, utan jämväl i framtidsutsikter, sådana som dessa: »Fröjden eder, I himlar, ty Herren hafver det gjort; jubilera, du jord här nere; I berg, glädjens med fröjd, skogen och alla träd däruti; ty Herren hafver förlossat Jakob och är härlig i Israel.» Och dessa en Esaias' högstämdt naturpoetiska skildringar ha fått sin motsvarande nytestamentliga gestalt i Pauli oförlikneligt djupsinniga ord om, huru *skapelsens trängtan bidar efter Guds barns uppenbarelse.*

Ty skapelsen har blifvit underkastad vanskligheten, icke af fri vilja, utan för dens skull, som har underkastat henne, på en förhoppning, att ock själfva skapelsen skall varda frigjord ifrån förgängelsens träldom till Guds barns härliga frihet.

Guds barns härliga frihet! Ja, detta är ej blott hela den andliga utvecklingens syftemål, då vederkvickelsens tider komma från Herrens ansikte, tiderna för alltings återställelse, om hvilka Gud af ålder har talat genom sina heliga profeters mun, utan ock grunden, källan, roten, hvarifrån hela denna utveckling utgår — liksom fröet i sig bär den fullt utslagna växten. Så låtom oss då icke på någondera sida om världshafvet åsidosätta vår höga kallelse, akta ringa den frihet, hvartill vi äro både af naturen och nåden, genom vår nordiska härkomst och vår rena evangeliska lära, kallade. Låtom ingen beröfva oss denna vår berömmelse, hvilken blir vår, endast så länge vi hvar på sitt håll häfda den urgamla men först för 300 år sedan i Sverige till mognad komna frihetens heliga sak.

Nu slutad är den träldom svår,
nu är det rätta, fria år.

XXXIX.

Den svensk-amerikanska diakonissanstalten.

Intill senaste tid hade våra trosbröder i Amerika låtit sin ganska omfattande barmhärtighetsverksamhet riktas allenast på upprättande af barnhem och sjukhus (hvad de själfva, förledda af sin engelska omgifning, äfven då de tala sitt forna modersmål, kalla för hospital). Men tiden kom att än ytterligare vidga denna verksamhets synvidd; och mannen att med okuflig energi och kristligt trosmod förverkliga de nya tidskrafven härutinnan var *E. A. Fogelström*, den första och ännu enda svensk-amerikanska diakonissanstaltens grundläggare. Strax utanför Omaha, hvars svensk-lutherska församlings pastor han var, började han, med yttre stöd allenast af tvenne enskilda föreningar, uppföra dels en byggnad för 50 systrar,

dels ett därmed förbundet »Immanuel Hospital» för en kostnad af tillsammans minst 50,000 dollars (= 185,000 kr.). Lämnande sin goda anställning, ägnade han sig, i obetingad förtröstan till den Gud, som föder fåglarna under himmeln och kläder liljorna på marken, med alla själens och kroppens krafter åt detta härliga men öfvermåttan svåra värf, till hvilket han med djup inre förvissning kände sig kallad. Vid senast hållna synodalmötet i St. Peter 1894 förklarade sig The Immanuel Deaconess Association villig att till synoden öfverlämna det välordnade diakonisshemmet, hvilket anbud välvilligt upptogs, hvarjämte en kommitté nedsattes för att bereda ärendet till slutligt afgörande vid nästa årsmöte, som skall hållas 1895 i Chicago.

I detta diakonisshem jämte tillhörande sjukhus hade jag glädjen att få göra ett besök tisdagen den 20 juni, hvarvid efter intagen frukost en morgongudstjänst i den vackra bönesalen hölls. Vi började med att sjunga första versen af n:r 423 i vår svenska psalmbok, hvarefter jag talade öfver

1 Mos. 32, 24—31.

Och Jakob blef på den sidan allena. Då brottades en man med honom, till dess morgonrodnaden uppgick. Och då han såg, att han icke kunde öfvervinna honom, rörde han hans höfts sena; och strax förtvinade hans höfts sena. Och han sade: Låt mig gå, ty morgonrodnaden går upp; men han svarade: Jag släpper dig icke, med mindre du välsignar mig. Han sade: Huru heter du? Han svarade: Jakob. Han sade: Du skall icke mer heta Jakob, utan Israel. Förty du hafver med Gud och människor kämpat och hafver fått öfverhanden. Och Jakob frågade honom och sade: Huru heter du? Men han sade: Hvi frågar du, huru jag heter? Och han välsignade honom därsammastädes. Och Jakob kallade det rummet Pnuel; ty »jag hafver sett Gud under ansiktet, och min själ är frälst vorden». Och som han kom framom Pnuel, gick honom solen upp.

Jakobs brottande med Gud vid Jabboks vad — sinnebild af en rätt morgonbön.

Bibelns berättelser ha ofta jämte sin första och egentliga bestämmelse, att utgöra integrerande beståndsdelar af Guds rikes historia i bokstaflig mening, tillika i andra hand den uppgiften att meddela lärorika typer ur människans inre historia. Så

är ock fallet här, hvarest målas oss för ögonen den brottning med Gud vid dagens inbrott, hvilken bär det höga, härliga namnet morgonbön. Tro ej, att något af de härstädes angifna villkoren för brottningens lyckosamma utgång får fattas, om denna din bönekamp skall nå sin bestämmelse, hinna sitt mål. Intet verkligt lif på jorden utan strid; och den striden, hvarom nu är fråga, måste utkämpas i ensamhet med Gud, och detta icke den i ett otillgängligt ljus boende Guden utan den sig på människosätt uppenbarande, innan vi gå att för hvarje ny dagsled kämpa vår förelagda kamp i förhållande till människorna i världen. Det är hvad Jakob finner sig behöfva med hänsyn till det förestående mötet med sin broder Esau, och Herren går detta hans behof till mötes efter den gudomliga nådeordningen: »Förrän de ropa, vill jag svara.»

Striden är underlig, men icke dess mindre sådan enhvars egen andliga erfarenhet sannar, just då den varit af det äkta slaget. »Herren varder utdragande såsom en rese», och i det genom allahanda utvärtes trångmål uppväckta samvetet finner han en trogen bundsförvant mot jakobsnaturen hos litet hvar. Emellertid är det nu en gång för alla hans underliga sätt att låta människan själf råda, tills han finner tiden vara inne att röra vid sin motståndares höftsena, så att hon strax förtvinar, d. ä. bryta vår egenvilja genom att låta självtillförsikten och öfvermodet komma till korta, såsom fallet med den allt hitintills så egenvillige, självrådige Jakob var. Därmed är allt infördt i ett helt och hållet nytt sakläge. Densamme, hvilken Jakob förut sökt kämpa sig fri ifrån, tyckes nu själf vilja gå: äfven nu låtsade han, att han ville gå längre fram (jfr Luk. 24, 28). Men då är det Jakob, som icke kan undvara sin förmente fiende. Och han kämpade med ängeln och vann; ty han grät och bad honom (Hos. 12, 4). »Jag släpper dig icke» — sådant är det svar, som uppstiger ur djupet af hans efter Gud, likasom hjorten efter friskt vatten, ropande själ — »jag släpper dig icke, med mindre du välsignar mig.» Dagen bräcker, morgonrodnaden uppgår redan; men dessförinnan lyssnom till ett märkligt samtal mellan den fientlige mannen-ängeln och Jakob.

Först är det den förre, som spörjer den senare: Huru heter du? Detta är den allvarliga självpröfningens bittra

stund men något för segerns hemförande ur den ojämna striden oundkomligt. Frågan måste tränga genom märg och ben, liknande Herren Guds till den första människan, då hon efter fallet undstack sig ibland träden i Edens lustgård: Adam, hvar äst du? Ditt namn; eller: fram med din verkliga sinnesart, du som likt Jakob sökt undertrycka din broder allaredan i moderlifvet, d. v. s. hos hvilken arfsynden förefinnes tillika med din verksynd, det onda, själfviska väsen, som fört därtill, att du af all makt måst kämpa med Gud! Så är då tiden inne för den naturlige jakobsanden att vika, för att gifva den helige Ande rum: du skall icke mer heta Jakob, utan Israel, gudskämpe och öfvervinnare; förty du hafver med Gud och människor kämpat och hafver fått öfverhanden — helt visst endast och allenast därigenom, att Guds ande nu hos dig lefver och verkar, enär Gud blott af Gud låter sig öfvervinnas, i det att den gudomliga barmhärtigheten berömmer sig emot domen. Därpå ställer då den unge Israel till honom, som sport honom om hans namn, den motfrågan: Huru heter du? Ack, mina bröder, det är samma erfarenhet, som upprepas äfven i våra dagar, då den i det nya lifvet nyss inträdde strax tilltror sig vara framme vid målet. Nej, nej! Dit har du ännu en lång väg framför dig. Hela jordelifvets dag skall åtgå, innan du hinner helt lära känna det namn, som är evinnerligt lif.

Låt dig nöja därmed, att han välsignat dig. Det är i sanning stort nog, att du hafver sett Gud ansikte mot ansikte eller Guds härlighet i Jesu Kristi ansikte, och din själ är frälst vorden. Vadet Jabbok har blifvit ett Pnuel. Litet framom; och öfver dig skall solen gå upp, det eviga lifvets sol. Blott ett steg i sänder, och du kommer för hvarje dag ett stycke närmare bergets topp. Hunnen dit, skall för dig dagen svalkas och skuggorna afvika. Lefnadssolen på denna sidan om skiljebergen har för alltid gått ned; men

du tunga sömn, du långa natt!
Min Jesus målet för dig satt.
När lifvets morgon flammar,
som han jag träda skall med fröjd
utur min hvilokammar.

Väktarens horn kallar. En ny sol har gått upp. Hvilken rundblick, hvilken utsikt skall ej då i den nya morgonsolens glans öppna sig för vår undrande syn.

Därefter sjöngo vi med hjärtans lust och fröjd de återstående verserna 2—5 af den ofvannämnda psalmen 423.

XL.

Till västervåg.

En sträcka af inemot 2,000 engelska mil tillryggalades nu af mig och mitt ressällskap på Union Pacific- och Northern Pacific-järnvägarna från tisdags middag till fredags afton, allenast med ett par timmars uppehåll under fredagen. Det var nordvästra hörnet af Amerikas Förenta stater, som färden gällde, med *Tacoma* och *Seatle* till mål. Vägen gick genom först det leende Nebraska, med dess vida åkerfält, böljande gräsmarker och hela skogar af de härligaste fruktträd, därpå Wyomings, Idahos och östra Oregons omätliga ödemarker, samt slutligen västra Oregons och staten Washingtons storslagna bergstrakter, behärskade af det ej mindre än 14,444 fot höga Mount Ranier i norr. Angenäm blef ock resan genom den utsökta komfort, som i allo därunder omgaf oss. Ty icke endast mycket bekväma soffor, om natten förvandlade till små sofgemak, stodo till enhvars disposition, utan en hel rad af sinsemellan genom öfverbyggda gångar förbundna vagnar för olika ändamål funnos där, hvaribland särskildt förtjäna nämnas den rymliga Dining Car, där måltiderna intogos, samt de förträffliga View Cars för beredande af en friare utsikt öfver landskapet, hvars öfverväldigande karakter aldrig ett ögonblick låter den resande glömma, att han befinner sig i en ny värld af större dimensioner snart sagdt i allt än den gamla världens.

Ändtligen på midsommarafton fingo vi efter den mer än tre dygn långa resan känna svalkande vindar från Puget Sound, en vik af Stilla hafvet, smeka kinden; och antipoder till vårt hemland välkomna oss på hemlandets kära språk.

En ansenlig deputation af framstående äldre svenskar mottog nämligen äfven här den svenske gästen med hans hedersstab. Och senare på aftonen förunnades det mig att möta en svensk ungdomsskara, inför hvilken jag höll ett litet föredrag i anslutning till den innevarande midsommaraftonen. Se här några drag därur.

I den trakt af Sverige, i hvilken min ungdom förflutit, hade de unga den seden att midsommarafton på ängen plocka gröna blad och blommor af olika färgton, hvita, röda, gula, blå, samma färger alltså, som jag på goda grunder antoge vara mina åhörares älsklingsfärger. Blomsterkvasten skulle gossen eller flickan, lika godt hvilketdera, lägga i en bok under hufvudgärden, för att sedan i drömmen se sin framtidslycka; med tvenne villkor likväl, det ena att obrottslig tystnad allt ifrån plockningens början iakttoges, det andra att blommorna sedan förvarades. Folkseden har ofta en djup mening, hvarpå ungdomen själf ej tänker, men som den äldre just därför bör för dem tolka. Jag vore kommen till dem från jordens motsatta del, deras fäders land, det vänaste på jorden, och dock med så mycket, hvartill deras eget lands väldiga natur erbjöde en ganska påfallande motbild. Ville de höra min tolkning af midsommarnattens folksed i Norden? — *Ja, ja;* det ville de alla.

Nå väl, de fem nämnda färgerna betyda grönskande hopp, fläcklös oskuld, skär kärlek, ungdomlig lefnadsglädje och en aldrig svikande tro. Dessa blomster gro dock ej i jordens mull; blott där ofvan blomstra de evigt friska. Därför skall ängsbuketten på morgonen hämtas fram ur boken, betecknande böckernas bok, den heliga skrift, för att därefter alltid i hjärtat gömmas. Och jämväl den anbefallda tystnaden tänker jag har något att betyda, nämligen vikten för hvar och en af att gå stilla in i sig själf, innan han går att tillträda lyckan, den sanna lyckan, som består uti att, troget bevarande den undfångna himmelska skatten, lefva för andra och söka göra dem lyckliga. — Ville de nu i afton förvärfva denna ett hoppfullt, oskyldigt, kärleksfullt, gladt och troende hjärtas oförvissneliga blomsterskatt, så kunde de vara förvissade, att den vore dem ännu närmare än blomstren på marken i midsommarstid. »Detta är ordet om tron, hvilket vi predika»; eller, för

att uttrycka mig än fulltonigare: *Kristus är dig nära*, han som själf är »rosen på berget och liljan i dalen». Plocka det blomstret, du yngling, du jungfru, på Guds ords gröna äng! Hvila så trygg på din väl tillredda hufvudgärd; och vakna till en midsommarsdag med framtidslycka, som evigt varar.

De fagra blomsterängar
och åkerns ädla säd,
de rika örtesängar
och lundens gröna träd,
de skola oss påminna
Guds godhets rikedom,
att vi den nåd besinna,
som räcker året om.

Man hörer fåglar sjunga
med mångahanda ljud:
skall icke då vår tunga
lofsäga Herren Gud?
Min själ, upphöj Guds ära,
stäm upp din glädjesång
till den, som vill oss nära
och fröjda på en gång!

Du, milde Jesu Kriste,
vår glädjesol och sköld!
Ditt ljus och hägn ej briste,
uppvärm vårt sinnes köld!
Gif kärlekseld i hjärta,
men dämpa lustans brand!
Vänd bort all sorg och smärta
med mild och mäktig hand!

Du, Sarons blomster sköna,
du, lilja i grön dal,
ack, värdes själen kröna
med alla dygders tal!
Af Sion må hon fuktas
med nådens dagg, att hon
förskönas och befruktas,
som ros på Libanon!

XLI.

Midsommarsdagen.

Denna dag delades mellan Tacoma och Seatle, likasom det skedde vid mitt en månad tidigare gjorda besök i de båda nordligt belägna minnesotastäderna West Superior och Duluth. Om dem erinrade detta ännu nordligare stadstvillingpar jämväl genom sin raska utveckling och inbördes täflan.

Först foro vi öfver viken till det på andra sidan belägna Seatle, där middag intogs i festligt lag. Dessförinnan företogs en angenäm utfärd på ångslup, i samband hvarmed stadens vackra omgifningar beságos, vittnande om icke blott naturens rika prakt utan tillika den förädling och förhöjning häraf, som mänsklig konst förmår åstadkomma. Samma välvilja, som i så rikligt mått tillförne kommit mig till del i landets nordliga och centrala delar, mötte mig äfven här borta i en af Förenta staternas västliga ytterkanter. Icke blott landsmän, äfven amerikaner täflade med de förutnämnda i hjärtlighet mot främlingen. En liten tilldragelse från denna samvaro i en af civilisationens ändpunkter med amerikanska präster jämväl af annan protestantisk konfession än den evangelisk-lutherska har särskildt fäst sig i mitt minne. En bland deltagarne i måltiden, som fått sig anvisad platsen till höger om mig, en för öfrigt mycket verserad amerikansk episkopalist i prästdräkt, uttalade högt sin undran, ja beundran öfver den förklaring, hedersgästen i sitt svar på den honom af de svenska värdarnes representant bragta hyllningen gaf åt dagens namn Johannes, för att däraf göra en näraliggande tillämpning på den svensk-lutherska kyrkan, såsom den där till sin egendomliga uppgift hade att med större styrka och fullkomlighet än någon annan inför hela världen bekänna just det som det namnet betyder: *Gud är nådig*. Att detta kunde innebära något nytt och öfverraskande för en man med prästerlig bildning var just icke ägnadt att ingifva någon hög tanke om den amerikanska episkopalkyrkans teologiska bildningsgrad, på samma gång jag vid detta såsom flera föregående tillfällen fick anledning till uppriktig erkänsla för

den välvilja och den uppmärksamhet, jag trots den förefintliga kollisionen mellan sagda kyrka och vär egen (för hvilken jag i Inledningen något redogjort) under hela min amerikafärd äfven från det hållet rönte.

Jämväl vid aftonens festliga möte med landsmän och andra trosförvanter lät jag midsommarsdagstankarna blifva för mig bestämmande. I hvarje fall skulle jag icke hafva tänkt på att här något fullständigare meddela dess innehåll; men än mindre behof föiefinnes af något sådant, enär åtskilliga vid detta tillfälle uttalade tankar finnas återgifna i den bland augustanavännerna rätt mycket spridda tidningen Augustana, hämtade från Tacoma Tribune. Till grund för detta högtidstal, af hvars innehåll alltså endast några få grunddrag här nedan lämnas, lades dagens episteltext

Es. 40, 1—8.

Trösten, trösten mitt folk, säger eder Gud. Talen ljufligen med Jerusalem och prediken för det, att dess tid är fullbordad, ty dess missgärning är förlåten; ty det hafver fått dubbelt af Herrens hand för alla sina synder. En predikares röst är i öknen: Bereden Herren väg, gören en jämn stig på marken åt vår Gud. Alla dalar skola upphöjda varda, och alla berg och högar skola förnedrade varda, och det ojämnt är skall jämnas, och det oslätt är skall slätt varda; ty Herrens härlighet skall uppenbarad varda, och allt kött skall tillsamman se, att Herrens mun talar. En röst säger: Predika. Och han sade: Hvad skall jag predika? Allt kött är hö, och all dess godhet är såsom ett blomster i marken. Höet torkas bort, blomstret förvissnar, ty Herrens ande blåser där in; ja, folket är höet. Höet torkas bort, blomstret förvissnar, men vår Guds ord blifver evinnerligen.

Bröder! Ingen gång har jag, sedan jag lämnade fädernejorden, känt mig mer hemma, än jag ibland eder gör. Samma kärleksfulla hjärtelag, som I så ymnigt lagt i dagen för eder forne konungs sändebud, har han väl fått röna å de trakter af edert nya fosterland, hvilka det förunnats honom att hitintills besöka; men aldrig förut har jag på främmande jord i högre grad sett ett landskap så allt igenom svenskt som landet vid Mount Raniers fot. Samma friska, klara, rena luft, samma djupblå vatten, samma väldiga intryck af skog och berg och dal, blott allt än mer majestätiskt. Det är, som

voren I här ute likasom edra fäder där hemma på den motsatta sidan af jorden genom själfva naturens teckenspråk kallade till en högre lifsåskådning, helt andra känslor och tankar, än vår tids alldagliga jordkrypande dvärgasläkte. Det är ock därför på vår gemensamme himmelske konungs vägnar, jag känner mig hafva att i främsta rummet bringa eder hälsningen från det land, om hvilket allena det med full sanning gäller, att där solen aldrig går ned.

Den himmelske konungens midsommarshälsning till Sveas barn i yttersta Västern.

Trösten, trösten mitt folk, säger eder Gud. Talen ljufligen med Jerusalem och prediken för det, att dess tid är fullbordad, ty dess missgärning är förlåten; ty det hafver fått dubbelt af Herrens hand för alla sina synder. Hvarje folk, som vill, får taga åt sig detta gudomliga trösteord; men främst det folket, som Herren genom högre sanningsuppenbarelse framför många andra benådat. Huruvida I hafven lott och del i det talet, beror icke ensamt eller förnämligast på eder naturliga härstamning från 1593 års svenskar, utan främst därpå, om I af hjärtat och i lifvet bekännen samma tro som de. Om så är — och jag vill gärna få utgå därifrån — så hälsar jag eder å Herren vår Guds vägnar: Varen vid god tröst! *Tiden är eder fullbordad och missgärningen förlåten,* icke allenast så, att Jesus Kristus, Guds lamm, själf burit på sin kropp våra synder upp på Golgatas trä, utan ock så, att synderna äro oss, dig och mig, förlåtna — alltså *dubbelt,* i det att både mänsklighetens sak blifvit gjord god och den enskilda människans för hennes personliga räkning. Är icke det ett ljufligt tal, som doftar af midsommar, en himmelsk vår och sommar?

Hvad båtar väl all jordisk glans?
Mig fröjdar mer den törnekrans,
som flätad är kring Jesu hår
och uti evig blomning står.

Rättfärdiggjord i Lammets blod, tillkommer det dig att genom ett nytt, heligt lif bevisa din nya ställning såsom ljusets barn midt i denna mörka värld. Det är så, du å din sida skall bidraga därtill, att öknen och ödemarken skall

lustig varda och vildmarken skall glädjas och blomstra såsom en lilja. Vill du icke i din mån sprida omkring dig en god lifvets lukt af kristlig frimodighet och ödmjukhet, hjältemod och saktmod, samt framför allt ådagalägga detta orubbligt fasta, lugna, glada jämnmod, som tron på Guds faderliga godhet, hans kärlek till oss för Kristi skull förlänar och hvarifrån allt vankelmodigt väsen är aflägsnadt och bannlyst, så är det icke mycket värdt med din bekännelse, vore den än så bibliskt sann. Du berömmer dig då fåfängt af din rena evangeliska lära. Oaflåtligen måste din uppgift blifva att på det i vår midsommarstext angifna sättet *bereda Herren väg, göra en jämn stig på marken åt vår Gud*, på det att äfven genom dig *Herrens härlighet skall uppenbar varda och allt kött tillsammans se, att Herrens mun talar* — alltså ord, hvilka såsom lefvande Guds ord i sig bära anda, lif och kraft. Allt annat är opålitligt, förgängligt. »Den broder, som är ringa, han berömme sig af sin höghet, och den rike af sin ringhet; ty såsom blomster på gräs skall han försvinna. Ty solen gick upp med sin brand och förtorkade gräset, och dess blomster föll af, och dess sköna fägring förgicks.» Icke endast all mänsklig härlighet af yttre beskaffenhet är denna förgängelsens lag underkastad, såsom mannakraft och mannaära, utan likaledes den inre härligheten hos människan, hennes naturliga snillegåfvor och dygdeansatser, stå, så länge de icke blifvit af Guds ande helgade, enligt hvad all erfarenhet visar, under samma dom. *Folket är höet. Höet torkas bort, blomstret förvissnar, men vår Guds ord blifver evinnerligen.*

Som sig en far förbarmar
och barnens fel förgäter snart,
så Gud i kärleksarmar
oss sluter in med fadersart.
Han vet vårt svaga väsen:
af stoftet är det gjordt.
Vi blomstra såsom gräsen
och vissna lika fort.
En fläkt, som liljan hinner,
afkläder all dess prakt;
så människan försvinner —
ej hjälper konst, ej båtar makt.

Men Herrens nåd allena
ovansklig är i evighet,
om blott vi honom tjäna
uti sann tro och helighet.
Hans tron står fast i höjden,
högt öfver jordens grus.
I änglar, som er fröjden
uti hans klarhets ljus!
I hjältar, I som ljungen
att föra ut hans bud!
I mänskor! Alla sjungen,
lofsjungen Herren, eder Gud!

XLII.

Reformationens stora märkelsedag.

Redan förut, på resan till västkusten, hade *Portland*, Oregons hufvudstad, passerats. Söndagen den 25 juni på morgonen återkommo vi hit, i lagom tid för att efter intagen frukost och en helt liten stund af inre samlande lyssna till malmtungans maning att träda upp i Herrens gårdar. Naturligtvis skulle jag predika i min värds, den äldre härvarande augustanapastorn *J. W. Skans'* stora vackra kyrka, under det att en annan af ressällskapet hade samma funktion sig gifven i den andra svenska lutherska kyrkan i samma stad, vid hvilken den unge *C. J. Beckman* då var anställd (numera i Moscow, Idaho).

Aldrig har jag i högre grad haft en omedelbar förnimmelse af att stå inför en skara människor, vidt upplåtande sin mun för att emottaga lifvets bröd, än hvad här var händelsen. Det kunde icke heller vara annat än synnerligen gripande att mötas här, Sveas barn från högan Nord, i fjärran Västern. Till inledningspsalm hade jag valt 146, $_{1-3}$, till gradual 77, $_{1-4}$ och till predikstolsverser 137, $_{6.\ 7}$. Så kom mitt värf. Dagens text visade hän till löfhyddohögtiden, hvarigenom en näraliggande förbindelse bereddes mellan naturens predikan där ute och den jag hade att här inne hålla; något, som jag äfven gjorde mig till godo vid predikans slut. Texten var den svenska kyrkans på innevarande dag.

Joh. 8, 1—11.

Men Jesus gick till Oljeberget. Och bittida om morgonen begaf han sig åter till templet, och allt folket kom till honom, och han satte sig och lärde dem. Då förde de skriftlärde och fariseerna till honom en kvinna, som hade blifvit beträdd med hor, och när de hade ledt henne fram, sade de till honom: Mästare, denna kvinna har å bar gärning blifvit beträdd med hor. Och Moses har bjudit oss i lagen, att sådana skola stenas. Hvad säger då du? Men detta sade de för att fresta honom, på det att de måtte kunna anklaga honom. Då böjde Jesus sig ned och skref med fingret på jorden. När de nu vidblefvo att fråga honom, reste han sig upp och sade till dem: Den af eder, som är utan synd, han kaste första stenen på henne. Och åter böjde han sig ned och skref på jorden. Och när de hörde detta och kände sig öfverbevisade af samvetet, gingo de ut, den ene efter den andre, begynnande med de äldsta intill de sista, och Jesus blef lämnad allena och kvinnan, som stod där kvar. När Jesus reste sig upp och såg ingen utom kvinnan, sade han till henne: Kvinna, hvar äro dina åklagare? Har ingen dömt dig? Men hon sade: Ingen, Herre! Då sade Jesus till henne: Icke heller dömer jag dig. Gå, och synda icke härefter.

Såsom öfvergång anknöt jag mig till Matt. 23, 23, hvaraf framväxte ämnet:

Det som är viktigare i lagen än tionde af mynta och dill och kummin

eller

Hvad man borde göra och det andra icke låta.

Såsom Jesus i texten kom från Oljeberget, så vore jag nu å hans vägnar kommen från Tacomas berg, hvilket i sin majestätiska skönhet jämväl manade åskådaren att »lyfta sina ögon upp till bergen, från hvilka honom hjälp kommer». Bittida om morgonen hade jag begifvit mig hit till templet; och allt detta folket hade kommit äfven till mig, att jag måtte i hans evigt välsignade, högtlofvade namn lära dem. Hvad?

Först *domen* enligt v. 3—8, hvarest så väl allt obehörigt, egenrättfärdigt dömande får sin dom, som tillika all syndens orenlighet med ett oändligt djup af sannings- och samvetsallvar dömes. *Moses har bjudit oss i lagen, att sådana skola stenas. Hvad säger då du?* Jesus svarar med

att böja sig ned och skrifva med fingret på jorden, hvarvid tanken lätteligen föres till dessa ord af den profeten, som var en föregångare till smärtornas man: »Herre, du är Israels hopp; alla de, som dig förlåta, måste till skam varda, och de affälliga måste på jorden skrifna varda, ty de öfvergifva Herren, som är en lefvande vattukälla.» Denna kvinna, sådan hon är, kan icke hafva sitt namn skrifvet i himmeln; hennes lott är densamma som jordens, hvilken förgås med allt hvad däruppå är, till dess hon får sitt namn skrifvet i den lifvets bok, som just nu ligger för henne uppslagen. Men dessförinnan skall hon höra ur hans egen mun såsom ett varsel af Lammets vrede bekräftadt det af anklagarne anförda domsordet. Han var ju icke kommen att upplösa lagen eller profeterna; nej »hvilken som upplöser ett af dessa minsta bud och lärer människorna så, han skall kallas minst i himmelriket; men hvilken som håller och lärer, han skall kallas stor i himmelriket». När de nu vidblefvo att fråga honom, reste han sig upp, icke för att upphäfva, utan till att erkänna och bestyrka hvad Moses i lagen bjudit: det är rätt, att hon stenas; blott — att de, hvilka självvilligt åtaga sig att utföra denna dom, jämväl för egen del besinna, huruvida de själfva äro därtill skickade.

Vidare *barmhärtigheten* enligt v. 9—11ª, där gudomligt förbarmande af den heliga kärleken öfvas, närmast mot de sig själfva dömande skriftlärda och fariséerna men framför allt mot den fallna kvinnan, som stod där kvar lämnad allena med Jesus. Har syndaren låtit sig i samvetet af domen rätt drabbas, så att han ansikte mot ansikte med Gud känt icke blott skammen, nesan, vanäran af att hafva förfelat sitt väsens bestämmelse, sin höga kallelse såsom människa, utan än mer af att hafva brutit, åsidosatt och kränkt Guds oföränderliga lag, hans eviga rättfärdighets bud och rätter samt därmed åsamkat sig en fruktansvärd skuld mot Herren vår Gud själf, med innerlig sorg och förskräckelse erkänt sig rättvisligen lifdömd, och dymedelst fått bruten lusten till själfva synden, från hvilken han vänder sig med afsky bort, sträckande sig allenast efter nåd och frälsning, då, då är tiden inne för den ljufliga nåds- och fridsförkunnelsen från Jesu mun: *Icke heller dömer jag dig.*

Då gäller det blott att enligt den i textens slutord v. 11b gifna antydan tillägna sig denna ljufliga tillsägelse om nåd och frid med *tron*, en sann och lefvande tro, hvartill äfven lagen vill i sin egenskap af en tuktomästare till Kristus föra hän, men som blott evangelium förmår meddela. Närmast är detta evangeliska ord ett frigörelsens utslag: *Gå*. Du har för Kristi skull dina synders, äfven de blodröda syndernas, förlåtelse, är vorden ett Guds barn och himmelrikets arfvinge, äfven om du tillförene var en brand, antänd af helvetet; ty Jesus är syndares, icke målade utan verkliga syndares, vän. Fri är den troende sannerligen vorden från hela skulden och det, som fordom utgjorde straffdomar, såsom lidandena och den lekamliga döden, hafva för honom helt förlorat sin forna vredeskarakter och öfvergått till faderliga fostringsmedel. Den gudomliga rättfärdighetens eld skall icke vidare förbränna den, som i Kristus funnit sin själs säkra ankargrund, blott tjäna att uppbränna de syndalustans band, med hvilka han en gång var och delvis nog ännu är vid världen fjättrad. Därför innebär tillägget: *Synda icke härefter*, icke blott en helig förpliktelse för den frigifne, honom som synderna äro förlåtna, utan desslikes uttryck för den nya lag, som numera bor i hans håg. Och detta får för ingen del tagas efter den alltför vanliga namn- och skenkristendomens betraktelsesätt, som vill en kompromiss mellan Gud och världen, ett haltande på båda sidor. Är Herren Gud, så vandren efter honom; men är Baal det, så vandren efter honom!

Käre bröder! Jag fruktar, att äfven bland eder finnas de, som hafva delade hjärtan. Detta landet är så förledande skönt. Månne då ej frestelserna jämväl här äro stora att älska världen och de ting, som äro i världen? Men förgäten aldrig, att om någon älskar världen, i honom är icke Faderns kärlek. Ty allt det som är i världen, namneligen köttets begärelse, det är icke af Fadern utan af världen. Och världen förgås och hennes lusta, men den som gör Guds vilja, han förblifver evinnerligen.

Herre, Abrahams Gud, Isaks och Israels, låt i denna dag kunnigt varda, att du är Gud i Israel, och jag din tjänare, och att jag allt detta efter ditt ord talat hafver. Hör mig,

Herre, hör mig, att detta folket må veta, att du, Herre, är Gud; att du sedan må omvända deras hjärta!

* * *

Efter middagen tillbragtes en oförgätlig hvilostund i det gröna på en af de staden omgifvande bergshöjderna, där man hade en hänförande öfverblick öfver denna vackra stad, Kolumbiakonferensens hufvudort, och det omgifvande landskapet, alltigenom inbäddadt i en sydländskt glödande blomsterprakt, som bröt underbart af emot de snötäckta jättarne vid synranden. Litet senare samlades lutheranerna vida utom de svensktalandes gräns att i det af blommor och grönt rikt prydda templet fira icke blott Upsala mötes trehundraårsminne utan tillika minnesdagen af vår gemensamma evangelisk-lutherska bekännelse. Bland de i festen deltagande icke-svenska pastorerna påminner jag mig inemot ett tiotal, som jämte flera af vårt eget kyrkosamfund tillika med mig intogo platser å estraden. Talare för aftonen voro, utom den mest långväga ifrån komne, utaf de med honom öster ifrån anlända gästerna trenne augustanapastorer, nämligen Abrahamson, Svensson och den icke mindre intelligente *G. A. Brandelle.* Det egentliga festtalet anknöt sig till dagens stora minne: den augsburgska bekännelsens framträdande på historiens, världs- men framför allt frälsningshistoriens, skådebana.

Kom och se! Så hörde den helige siaren på Patmos såsom en tordönsröst talande till sig; *och jag såg*, tillägger han, *och se*, *en hvit häst*, *och den som satt därpå hade en båge*, *och honom vardt gifven en krona*, *och han drog ut*

Segrande och för att segra.

Närmare beskrifves denne segerhjälte i

Upp. 19, 11—16.

Och jag såg himmelen öppen, *och se*, *en hvit häst*, *och den som satt på honom heter Trofast och Sannfärdig; och han dömer och strider med rättfärdighet. Och hans ögon voro såsom en eldslåga*, *och på hans hufvud voro många diadem*, *och han hade ett namn skrifvet*, *hvilket ingen känner utan han själf. Och han var klädd*

i en mantel, doppad i blod, och hans namn är Guds ord. Och de härskaror, som äro i himmelen, följde honom på hvita hästar, och de voro klädda i hvitt och rent fint linne. Och från hans mun utgår ett hvasst svärd, att han därmed skulle slå folken, och han skall styra dem med järnspira, och han trampar Guds, den allsvåldiges, stränga vredes vinpress. Och han har på sin mantel och på sin länd ett namn inskrifvet: konungars Konung och herrars Herre.

Den 25 juni 1530, alltså i dag för 363 år sedan, var en af historiens mest betydelsefulla dagar. Då bereddes i tyska riksstaden Augsburg den omistliga förutsättningen för det storverk, hvars 300-årsminne svenskarne på ömse sidor om den Atlantiska oceanen, ja ända bort mot Söderhafvets stränder detta år begå. Kommen och sen, I svenskmannasöner och döttrar, huru våra germanska fränder högtidligen lägga grundstenen till den bekännelsebyggnad, hvars tinnar räcka upp mot himmeln och i hvilken vi med våra barn, så väl som våra fäder, än i dag trygga bo. Äfven en reformert historieskrifvare af hög rang tvekar icke att kalla denna dagen för »reformationens största dag och ett af de skönaste bladen i kristendomens och hela mänsklighetens historia». Nio år förut hade en fattig munk inför delvis samma höga församling af jordens mäktige allena bekänt den tro, till hvilken nu en hel skara af furstar icke blott i andans värld men äfven i den timliga världen ej vidare sky att offentligt bekänna sig. Och hvilken både tid och evighet omfattande innebörd har icke intill dagarnas ände denna vår här framträdande rena evangeliska troslära? Guds ord, löst ur tusenåra band till att fritt predikas för världen; Guds son, öppet erkänd och hyllad såsom den ende frälsaren, en sannskyldig nådastol, tillgänglig för hvarje arbetande och betungad själ utan något slags hindrande förmedling af vare sig änglar, helgon eller prelater med själftagen myndighet öfver själarna; Guds rike, icke längre en stat lik den venetianska, såsom påfvens kreatur lära, utan en helig, allmännelig kyrka, de heligas samfund, där syndernas förlåtelse, lif och salighet stå för tron att finna och vinna!

Verkningarna häraf för vetenskap och konst, för det politiska och sociala lifvet utveckla sig först efter hand; men

hvarhelst blott sanning, frälsning, frihet på djupet af människoanden fått slå rot. där skall i sinom tid mången ny grönskande telning skjuta upp ur det mänskliga lifvets torra jord, växa till och, om än emellanåt af vidriga vindar skenbart hämmad i sin fortkomst, gå framåt, låt vara långsamt, men säkert, tills det blifvit ett träd, stort nog för att himmelns fåglar komma och bygga sina nästen på dess kvistar. Hufvuddrabbningen var af den från himmeln komne på jorden vunnen: segrande gick han att vinna nya segrar.

Den en gång himlafarne lofvade före sin bortgång de bedröfvade lärjungarne, att han skulle komma tillbaka och åter se dem, därmed beredande deras hjärta en glädje, som ingen skall taga ifrån dem. Det löftet har ock visserligen han, som heter *Trofast* och *Sannfärdig*, ingalunda lämnat ouppfylldt, utan fastmer i rikt mått infriat. Tillförlitlig i allt, har han visat sig helt svara mot det som hans namn innebär. Hvad då? Först af allt något hemlighetsfullt — mystiskt, om du så vill. Ty *han hade ett namn skrifvet*, *hvilket ingen känner*, *utan han själf*. Det utgör ett af vår kyrkas mest utmärkande kännetecken, att hon icke ger sig ut för att kunna eller ens vilja uttala och förklara allt, hvad Kristus är och åt de sina gifver. Lifvet är ju alltid något mer, än äfven den mest framskridna insikt förmår genomtränga och utgrunda, hvarför dess innehåll ej heller låter sig fullt utsägas eller i några uttömmande lärosatser framställas. Lutheranen gör detta med eftertryck gällande särskildt i afseende på den troendes lifsställning, hvilken han älskar att benämna unio mystica: den är en hemlighet mellan honom, som sitter på den hvita hästen (en segerns symbol), och hans utkorade vänner. Detta hindrar för ingen del, att ur personlighetens djup framträder för den till klarare medvetande framskridna tron än en än en annan sida af det rika, i dess helhet outgrundliga innehållet, hvadan han, som drager fram för vår syn i spetsen för de himmelska härskarorna, jämväl heter *Guds ord*. Ja, det har behagat den i ett otillgängligt ljus boende Guden icke blott att göra sig delvis känd för människors barn genom samvetets domar och hjärtats aningar, förmedelst naturens och skickelsernas bok, där vi äfven med det naturliga förnuftets ringa synförmåga kunna skymta den

gudomliga rättfärdighetens strid med mänsklig orättfärdighet, utan det har ock täckts honom att uppenbara sig full af nåd och sanning i Ordet, som vardt kött och bodde ibland oss, så att hans härlighet är att skåda såsom den af Fadern enföddes härlighet. Därför har han på sin mantel och på sin länd tillika inskrifvet: *konungars Konung* och *herrars Herre.* Ingenstädes inom kristenheten eller öfver hufvud hela mänskligheten har medlarens, människosonens, den i världen framträdande Guds sons person blifvit fattad i denna sin fullhet af gudmänskligt majestät så, som just hos oss, inom den augsburgska bekännelsens och därmed jämväl Upsala mötes kyrka. Ty har än inom de öfriga kristna hufvudkyrkorna bekännelsen af Kristi konungsliga herradöme antagit mer i ögonen fallande utvärtes former eller ock en andlig form, hvarigenom det af Gud en gång för alla åt människan förlänade frihetens maktområde bortresonneras, så trotsa vi så väl den katolska som den reformerta kyrkan att uppvisa något likartadt med hvad den för lutherdomen karakteristiska s. k. ubiqvitetsläran, som intet annat är än en följdriktig utveckling af 1530 och 1593 års principer, uttrycker i afseende på det sätt, hvarpå Gudmänniskan verkligen uppfyller och behärskar allt.

Icke mindre klart och bestämdt framstår Jesus Kristus i vår kyrkas bekännelse med hänsyn till sitt frälsningsverk än till sin frälsareperson, såsom den där drog ut segrande och för att segra. Johannes såg *på hans hufvud många diadem:* den evangelisk-lutherska kyrkan har ej heller underkänt vikten af att gifva ett så vidt möjligt fulltonigt uttryck åt sin Herres segertåg med dess outtömligt rika följder för tid och evighet; men hon låter dock en synpunkt vara den förhärskande, en frälsningens medelpunkt finnas, som bör, för att tala med denna dags bekännelseurkund, »allra mest stå fram och höja sig öfver allt annat». Denna trosenfald eller helgjutenhet i trosåskådningen, hvilken utgör den augsburgska bekännelsens ära och styrka, tillhör det oss att söka framgent bibehålla och troget bevara, såsom *ett hvitt och rent fint linne*, hvari alla de böra redan under jordelifvet befinnas klädda, hvilka en gång skola få sluta sig till de himmelska härskarornas led. Och detta enda nödvändiga, vår goda del,

det är trons ödmjuka, botfärdiga, tillitsfulla hänblickande till honom,

hjälten, som på korsets stam
för oss blödde,
led och dödde,
som ett menlöst offerlamm.

»Ty denna tro» — så slutar augsburgska bekännelsens hufvudartikel — »vill Gud hålla för rättfärdighet inför sig och tillräkna oss, såsom Paulus säger Rom. 3, 24—26; 4, 5.» Därvid vilja vi Upsala mötes bekännare med Guds hjälp stadigt förblifva; därpå kristligen lefva och saligt dö. Allt i skriften synes oss evangelisk-lutherska kristna ytterst syfta därhän, att synden och satan, huru starka de än må vara, i Lammet på Golgata kors funnit sin öfverman. Detta är ock hvad vi läsa utaf siarens syn på Patmos, då han skådar honom *klädd i en mantel, doppad i blod*, och beskrifver, hurusom *han trampar Guds, den allsvåldiges, stränga vredes vinpress*. Och att all kalvinsk så väl som katolsk det andliga svärdets sammanblandning med det världsliga är från utbredandet af hans välde fjärmadt, ligger för öppen dag, då det säges, att *från hans mun utgår det hvassa svärd, hvarmed han skall slå folken*, hvadan han alltså skall allenast med ordets *järnspira styra dem* — det ord, som lär, att Guds kärleks nitälskan fört därhän, att han för oss utgaf sin enfödde Son i döden; ty

intet finns,
som icke vinns
af kärleken, som lider.

Härmed står ingalunda i strid vår kyrkas friska, sunda uppfattning af detta lifvets naturliga förhållanden, hvilken med både tydlighet och jämförelsevis stor fullständighet uttalats i bekännelsens senare afdelning, de »artiklar, hvarom tvist uppstätt, uti hvilka framställas de missbruk, som blifvit ändrade». Segerpriset härvid torde böra tillerkännas den 23:e artikeln, hvarigenom det äkta ståndet återfått sin äreplats och familjelifvet å nyo kommit till heders. Icke blott på den negativa grund, som denna dags högmässotext kunde gifva anledning att framhålla och hvilken äfven af bekännelsen betonas, nämligen såsom ett värn mot okyskheten, utan framför allt ur den positiva grunden af hemmets oändligt viktiga uppgift

såsom den oersättliga verkstaden för all fostran, gammals icke mindre än ungs, till ett i sanning fromt och sedligt lif. Det var därför ett högeligen betydelsefullt steg Martin Luther tog, då han på denna samma dagen, jämt ett lustrum före riksdagens i Augsburg stora dag, till altaret förde Katarina von Bore såsom sin brud. Jämte åtta andra nunnor, till hvilka så väl som till henne reformatorns ljungande frihetsrop trängt genom Nimtzschens klostermurar, hade hon i Wittenberg hos en vän till honom sökt vägledning och skydd. Och då hon obevekligt afböjt andra hans giftermålsförslag för henne men tillika antydt, att saken skulle för henne måhända framstå i ett annat ljus, om han själf begärde henne till hustru, fattade han enligt dylika eldsjälars art utan långt betänkande sitt beslut »för att göra världen och djäfvulen förtret och därjämte gå sin faders önskan till mötes». Guds änglar, hvilka ju deltaga i sådana människors glädje som sorg, tänker jag, logo härvid ett de saligas löje. Gud gifve oss präster nåd att till eget och församlingens sannskyldiga gagn bruka det dyrbara tillfälle, som dymedelst blifvit oss gifvet att i hvardagslifvets förträffliga skola för Guds rike själfva fostras samt fostra andra, barn och tjänare och alla öfriga, som hafva rätt att hos oss hämta både himmelsk kraft och jordisk föresyn — icke minst med hänsyn till troheten i det lilla, som kanske till sist skall befinnas intaga ett ganska framstående rum inom det sannskyldigt stora.

Segrande och för att segra drog hjälten ut. Genom Jesu eget heliga lif och hans död är den grundläggande segern för världens synder vunnen, och alltfort har han sedan fullföljt sin segerbana genom tiderna. Men det slutliga målet vore ännu icke hunnet. Enhvar af oss hade sin plats i korshären sig anvisad. Den del af Sverige, där jag för min del blifvit af Öfverfältherren ställd i spetsen för en liten truppafdelning, bure i sitt vapen Agnus Dei, Lammet med segerfanan, blodrödt kors på snöhvit duk. Hvarje biskop hörde, enligt fornkyrklig åskådning, till hela den kristnade jorden. Måtte då ingen förtänka mig, om jag denna högtidliga minnesdag i andlig måtto utdelade samma slag fälttecken rundt omkring till trosbröder, stridskamrater. Må ingen bland oss finnas, som öfvergifver och sviker denna fana! Kastom icke bort

vår frimodighet, som har en stor lön! Låtom oss, då vi få ett rike, som icke kan bäfva, vara tacksamma, så att vi tjäna Gud, honom till behag, med helig fruktan och räddhåga; ty vår Gud är en förtärande eld.

Jag beder dig, o Kriste,
ack, låt mig ej gå miste
om arfvedelen min!
Hjälp mig så väldigt strida,
att jag må kronan bida :, :
en gång i glädjen din!

XLIII.

Stilla hafvet och dess strand.

Bland önskemål, hvilka föresväfvat den reslystne gossen och ynglingen, samt för öfrigt i icke ringa mått tillfallit mannen, var jämte några andra hittills ouppfyllda en färd på Stilla hafvet. Denna önskan skulle nu gå i uppfyllelse under de närmast följande dagarna, enär min Superintendent, såsom jag plägade på skämt benämna vännen Abrahamson, till mitt synnerliga nöje utstakat resan från Portland till *San Fransisco* sjöledes. Men trots sitt namn lär det väldiga vatten, som härvid skulle befaras, ofta vara ganska stormigt och färden därpå i sådana fall allt annat än afundsvärd. Skulle denna gång lyckan stå oss bi?

Första dagen gick vår färd under strålande solsken å en mindre ångare på Kolumbiafloden, hvars ännu föga odlade men i naturens fullmått af yppigaste vegetation rikt prunkande stränder vi några dagar förut redan varit i tillfälle att delvis från järnvägen betrakta. I den vid flodmynningen belägna »laxstaden» *Astoria* tillbragtes aftonen i den svenska familjen *Holme*'s präktiga hem, där hela vår trupp, trots husfaderns bortovaro för det pågående stora fiskets skull, och oaktadt ingen underrättelse om vår ankomst i förväg lämnats, mottogs på ett sätt, som vältaligt vittnade icke

mindre om fäderneärfd gästfrihet än om den märkliga välmåga, som Amerika förmådde på kort tid bereda sina inflyttade barn, där trägen flit varit med klok omtanke förbunden. Af bägge de nyssnämnda skälen, laxfisket, som aflägsnat en god del af den manliga befolkningen, och svårigheten att i förväg bestämma ankomsttiden, blef emellertid det föredrag, jag erbjöd mig att i stadens vackra svensk-lutherska kyrka hålla, icke af, hvilket var så mycket mer att beklaga, som både vid denna och den finska kyrkan pastorsplatserna f. n. voro vakanta, ett förhållande, som dess värre icke sällan här i fjärran Västern ännu råder.

Följande morgon voro vi en god stund före solens uppgång ombord på den ståtliga söderhafsångaren Oregon, som dock först flera timmar senare afgick. Men denna lilla förtretlighet för dem, som möjligen hade större kärlek till morgonhvilan än till soluppgången, var också den enda på hela resan, hvilken, upptagande ytterligare två fulla dygn, i alla afseenden var så angenäm som möjligt. Hafvet låg som en spegel, ljumma vindar fläktade, och det icke fåtaliga sällskapet slöt sig samman till en enda stor familj, där enhvar gjorde sitt bästa att sprida trefnad. Bland de om bord varande svenskarne beredde oss företrädesvis den hurtige förste styrmannen med sitt välförsedda förråd af uppfriskande sjöäfventyr och en framstående modern lingvist med sina fina språkiakttagelser under dagens lopp mycket nöje; under det att kinesiska sånger, dels glada, dels vemodiga, omväxlande med ypperlig instrumentalmusik af amerikanska amatörer, spredo öfver aftnarna synnerligt behag. Tidigt torsdags morgon passerades Golden Gate, det berömda inloppet till Kaliforniens förnämsta stad, det undersköna San Francisco med sina 300,000 invånare från snart sagdt alla jordens delar.

Frestelsen är stor att något orda om det underland, min fot nu beträdde, och där mig under tvenne dagar och en natt all möjlig lägenhet gafs att taga kännedom om de mångskiftande formerna af både nationell och naturlig egendomlighet. Jag kunde ha åtskilligt att förtälja från nattliga besök under respektabel ledning i China Town's underjordiska opiihålor, mer eller mindre usla hem samt för öfrigt sådana platser, där kinesernas offentliga och enskilda lif framträdde i sina mest

påfallande gestaltningar. Jag skulle ock från dagsbesöken i stadens omgifning ha ett och annat att meddela om de vegetationens under, hvarpå Kalifornien erbjuder en så öfverraskande rikedom. Ja, jag fick till och med någon liten erfarenhet af den vulkaniska grund, hvarpå hela denna trakt hvilar och hvaraf dess ojämförliga fruktbarhet väl delvis beror, nämligen genom ett lindrigare jordskalf andra dagens morgon. Men allt det där får jag lämna, då uppgiften här ju icke är någon reseberättelse och »detta alltid bör få vara detta.»

Kaliforniakonferensen är den minsta af Augustanasynodens åtta konferenser, eller hvad vi skulle kalla stift, med blott 1,310 medlemmar, däraf 925 kommunikanter, under det att medlemsantalet inom den skenbart ännu mer ogynnsamt belägna Kolumbiakonferensen, från hvilken vi senast kommo, är inemot dubbelt så stort. Endast missionsdistriktet Utah, dit vi härifrån skulle ställa kosan, har ett mindre antal; men detta bildar ju ej heller någon konferens. Orsaken hvarför Kalifornien har så få svenskar förklarar doktor Olsson, enligt hvad jag helt nyligen i ett resebref af hans hand såg, därmed, att »det är ett land för de rika, icke för de fattiga». Jag skulle känna mig lycklig, om jag vågade tillägga, att det nämnda förhållandet synes häntyda på att svenskarne icke trifvas i de moraliskt upplösta förhållanden, som guldsökandet säges hafva här afsatt såsom en grumlig bottensats. Både äldst och störst af Kaliforniakonferensens församlingar är Ebenezerförsamlingen i San Francisco, hvars herde då var den förut bemälte synodalsekreteraren doktor Esbjörn, nu anställd i Marshfield, Oregon. Efter ett festligt mottagande i hans älskliga hem förde han mig till sin kyrka, hvars inre efter nyss genomgången renovering erbjöd en särdeles tilltalande anblick med sina vackra freskomålningar och sitt öppna kor med fristående altare samt en af den svenske artisten *Olaf Grafström* rätt fint utförd altartafla.

Den storslagna jubelfesten firades på aftonen i Metropolitan Hall, hvartill 2,000 biljetter utlämnats och, efter hvad det i tidningarna påstods, »lika många till nog hade behöfts». Låter man än amerikansk öfverdrift ha sin andel med i detta förmenta behof, så visades här dock för vårt folk i hvarje fall ett intresse, hvaröfver svenskarne kunde frestas att känna

sig en smula stolta. Utom svenskan representerades genom särskilda tal vid denna fest engelska, tyska, norska och finska språken. Ej under, att festen, som jämte talen uppbars af förträfflig instrumental- och vokal-musik, drog ut till inemot klockan 12 på natten.

Alldeles får jag väl icke heller nu gå förbi, hvad som ju utgör syftemålet med hela detta lilla arbete, nämligen att med några hastigt uppdragna linier i minnet återkalla den ena så väl som den andra »hemlandstonen», som lät sig bland svenskarne här ute denna sommar förnimmas. Nå väl, ehuru det denna gången lär till följd af ämnets rika innebörd bli svårare än flertalet af föregående gånger att fatta mig så kort, som resans med stora steg sig närmande slut gör i stigande progression önskvärdt, så behöfves nog god vilja hos läsaren för att fylla ut hvad som af mer än ett skäl måste brista i fullständighet hos meddelaren. För de återstående fyra jubelfesterna torde jag nödgas inskränka mig till att blott angifva ämnet jämte ett ännu mer naket utkast. Alltså ett sista försök att, utan allt anspråk på fullständighet, likväl än en gång låta de på sin tid ur ett varmt hjärta framsprungna tankarna å nyo träda fram i en något så när liffull dräkt!

4 Mos. 6, 21—27.

Detta är den förlofvades lag, som sitt offer lofvar Herren för sitt löfte, förutan det han eljest förmår. Såsom han lofvat hafver, så skall han ock göra, efter hans löftes lag. Och Herren talade med Moses och sade: Tala till Aron och hans söner och säg: Så skolen I säga till Israels barn, när I välsignen dem: »Herren välsigne dig och bevare dig. Herren låte sitt ansikte lysa öfver dig och vare dig nådelig. Herren upplyfte sitt ansikte öfver dig och gifve dig frid.» Ty I skolen sätta mitt namn uppå Israels barn, att jag skall välsigna dem.

Den förlofvades lag.

A. Hvad vi lofvat Herren och huru vi hållit våra löften till honom?

Såsom han lofvat hafver, så skall han ock göra, efter hans löftes lag: detta är icke blott ett Guds bud, oss gifvet genom Moses, det är en hederns naturliga fordran, namne-

ligen för hvarje svensk. Bland andra hedrande vittnesbörd om mina amerikanska landsmäns trohet i bevarandet af denna sin fäderneärfda berömmelse hörde jag helt nyligen berättas, hurusom en af Förenta staternas mer bemärkta män, borgmästaren i Kansas City Mr. *Barnes*, offentligt förklarat, det han under mer än tjuguårig beröring med svenskar i detta land aldrig hos dem kommit underfund med någon som helst opålitlighet. Det gladde mitt svenska hjärta. Men hvad som gäller de borgerliga förhållandena, det borde väl i minst samma grad gälla vårt förhållande till Herren Gud. »Offra Gud tackoffer och betala den högste ditt löfte», manar den helige sångaren Assaf; och Moses går än längre, då han i det upplästa bibelstycket talar om icke blott *det offer, som den »förlofvade» lofvar Herren för sitt löfte*, utan ock *det han eljest förmår*. Alltså mer, icke mindre; öfver, icke under hvad du lofvat, äfven om det, hvartill du är »förlofvad» eller genom löftet förbunden, innebär ett offer, en självförsakelse å din sida, såsom fallet alltid är med de verkligt »gifvande» löftena, hvarom nu är fråga. Ty här, om annars någonsin, hafva de orden användning: »Saligare är gifva än taga.»

Såsom jag fattat dessa svenskarnes jubelfester till minne af Upsala möte 1593, i hvilka det förunnats mig att detta år både i Sverige och på Amerikas jord deltaga, hafva de till uppgift icke blott att gifva uttryck åt en djupt känd tacksamhet mot Gud och fädren för hvad vi nu i tre hundra år njutit af den evangeliska frihetens förmåner, utan innebära tillika den allvarligaste uppfordran att pröfva oss självfva, huru vi tagit vara på denna yppersta arfvedel från våra fäder; om vi gjort det så, att vi kunna med godt samvete lämna den att oförminskad tagas i arf af oss till våra barn.

Den grund, hvarpå hela Upsala mötes beslut hvilar, är rättfärdiggörelsen af tron allena. Häri mena vi troligen oss ej heller hafva låtit något intrång ske, hvarken af katolsk eller reformert gärningslära. Godt och väl! Men pröfningen kan ingalunda sägas därmed ha afgjort saken till vår fördel. Negativa bevis betyda så föga. På de positiva bevisen beror afgörandet. Äro de rätta förutsättningarna hos oss för handen, för att denna höga lära skall kunna bli en lefvande verklighet och icke tomma ord allenast? Trenne äro de huf-

vudsanningar i afseende på Gud, trenne ock i afseende på människan, hvilka alla för den nämnda trosgrundens okränkta bevarande förutsättas; och huru ha vi upprätthållit dem? Kanske skola vi därvid hos oss finna brister icke endast i ett eller annat stycke, utan i dem samtligen, och det törhända brister af mycket väsentlig beskaffenhet?

Jag erinrar då först om vårt sätt nu för tiden att gemenligen fatta gudomspersonerna i den treenige Guden. Har icke med hänsyn till hvar och en af dem högst betänkliga ingrepp i den hela, fulla, obemängda sanningen äfven hos evangelisk-lutherska kristna skett; och hafva icke vi svenskar härutinnan låtit oss dragas med af tidsströmningarna och sålunda förrådt vår af Herren anvisade ärepost såsom den rena evangeliska lärans försvarare? Visserligen ljuder denna läras sannskyldiga grundton allt igenom: Gud är kärleken men endast såsom helig kärlek, hvars nitälskan mot synden brinner likt en förtärande eld. Hafva vi med heligt allvar förfäktat denna *den himmelske Faderns helighet?* Hvarom icke, så är det ett förräderi. Hafva vi varit lika måna om att häfda *Sonens gudomsmajestät öfver oss såsom vår Herre* som hans likställighet med oss såsom hans bröder? Hvarom icke, så är det ett förräderi. Och hafva vi med oförminskadt sanningsnit gjort gällande *Andens närvaro i de utom oss varande nådemedlen*, ordet och sakramenten, så att icke det gudomliga blifvit af oss med mänsklig ofullkomlighet uppblandadt, i det att mer eller mindre andebegåfvade men alltid skröpliga människor fått inkräkta på hans ära, hvilken dock äran ensam tillkommer? Har du deltagit i slikt denna tidens alltför vanliga människoafguderi, så är äfven du en förrädare med hänsyn till de förpliktelser, du i och med arfvet af Upsala mötes förmåner iklädt dig. Ty aldrig har väl en trosbekännelse i denna värld framkommit, som utgjort ett tydligare gensvar till Jesu ord: »Huru kunnen I tro, I som tagen pris af hvarandra och icke söken det pris, som kommer från den som allena är Gud?»

Kanske skall förelagda pröfning utfalla mer till vår fördel, om vi i stället vända oss till den mänskliga sidan. Den närvarande tiden berömmer sig ju så högeligen öfver att hafva inträngt i människans väsen, såsom ingen föregående tid.

Men — spörja vi — har man likväl med alla psykologiska iakttagelser trängt fram till den djupa uppfattning af människan, som utmärker den i Upsala 1593 bekända fulla bibliska sanningen? Hvad allvar göra vi då först och främst i ord och handling af det *personliga ansvar*, som utgör den evangeliska kristendomens yttersta antropologiska förutsättning? Hotar icke »upptäckten» af alla möjliga naturanalogier hos människan med underkännande af hennes lika obestridliga upphöjdhet öfver naturen såsom en, trots allt beroende af härstamning, anlag, uppfostran och hvad de må heta dessa makter, hvilkas väldiga inflytande ingen kan undandraga sig, icke dess mindre fri varelse, som till sist själf bär ansvaret för ett förfeladt lif? Ty det böra vi framför andra såsom evangelisk-lutherska kristna veta, att Gud vår Frälsare vill, att alla människor skola blifva frälsta, utan inskränkning af vare sig någon blind nödvändighet, icke ens ett den gudomliga allmaktens ovillkorliga nådeval, eller något mänskligt godtycke, vore det än själfve »den helige Faderns» i Rom. En sådan lefvande personlig Gud känner emellertid den närvarande tiden i gemen lika litet som det med människans fria personlighet oupplösligt förbundna sedliga ansvaret.

Härmed sammanhänger nära den andra frågan, vi hafva att i förevarande hänseende göra oss, nämligen om hvem det är, inför hvilken vi hafva att ansvara: Herren Gud eller vårt eget högre väsen, för att icke tala om sådana tidsandans »nådiga herrar», som härska öfver folken och hafva makt öfver dem. Ingen sanning låg Martin Luther mera om hjärtat att starkt betona än den, som Herren redan vid det gamla förbundets ingående med människan gjorde gällande i fordran på hennes vandring inför honom, hvadan synden, som visserligen innebure en skamlig förnedring, hvaröfver hon hade att blygas, likväl framför allt medförde en *straffvärd skuld till Gud, som borde framkalla hjärtlig ånger och sorg.* Intet bekymrar dock denna tidens människor vanligtvis mindre än detta. Och du? Bränner syndaskulden ditt samvete? Sörjer du mest af allt däröfver, att vår Guds kärlek blifvit af dig och oss andra Adams barn så illa lönad? Är syndernas förlåtelse och återvinnandet af Guds behag din högsta angelägenhet? De offer, som Gud behaga, äro en bedröfvad

ande; ett bedröfvadt och förkrossadt hjärta varder Gud icke föraktande. Och beviset, att sorgen är af rätta slaget d. ä. en sorg efter Guds sinne, ligger däruti, att den kommer åstad bättring till frälsning, som man icke ångrar. Detta är ock, hvad som skall utgöra föremålet för en sista, pröfvande fråga.

Ingalunda är det några i ögonen fallande storverk, som skola bevisa frälsningens art och låta den hålla profvet inför honom, den rättfärdige Gud, som pröfvar hjärta och njurar. Men få saker torde falla sig för denna tidens barn svårare än det, som just utgör lutherdomens mest karakteristiska kännemärke härvidlag, nämligen krafvet på *trohet i det lilla.* Att se det stora icke i hvad världen kallar stort, utan hvad som i dess ögon är rätt litet, obetydligt och ringa, samt med osvikligt tålamod och uthållighet i obemärkt stillhet tjäna Gud och nästan i den kallelse, som blifvit enhvar af honom förlänad, se där vår kyrkas gyllene klenodium! Den store hedniske fältherren Epaminondas förklarade för ärofullt hvarje uppdrag fosterlandet honom gaf och ägnade sig så med pliktrogen omsorg åt sin fädernestads honom öfverlåtna renhållning. Är du så nöjd med det dig anvisade renhållningsarbetet, medan du vistas såsom en främling i löftets land såsom ett främmande land, och bor i tält här nere, väntande på den stad, som har grundvalar, hvilkens byggmästare och skapare är Gud? En förträffligare kommentar till denna text känner jag icke än *Familjen Schönberg-Cottas krönika.* Läs där, huru hvarje kvist, hvarje fågel, hvarje daggdroppe sjöng, då Martin Luther trädde fram med sin upptäckt af hemmet såsom den rätta klosterskolan för himmeln. Läs där om den jublande fröjd, med hvilken Luthers samtida prisade sig lyckliga att hafva blifvit födda på en tid, då man finge lära, att religionen vore ödmjukhet och tro och kärlek i stället för dessa höga, öfvernaturliga, för att icke säga onaturliga, dygder, som katolikerna kalla religion.

B. Hvad har då Gud lofvat oss; och huru håller han sitt löfte?

I skolen sätta mitt namn på Israels barn, att jag skall välsigna dem: så lyder löftesordet, hvilket Herren Gud gifvit icke endast sitt gamla egendomsfolk utan visserligen jämväl det nya egendomsfolket. Gällde detta genom Guds tjänare

Moses uttalade löftesord den gammaltestamentlige Aron och hans söner, så icke mindre utan fastmer i högre mån Honom, till hvilken både Moses och Aron äro svaga förebilder, äfvensom oss, den nytestamentliga församlingens lärare, så vidt vi i sanning äro söner af denne deras höga motbild. Så ären ock I medarfvingar till löftet, kallade att hvar och en för sig vara en Israel eller Guds människa, till allt godt verk skicklig. Ty detta utgör just det nya förbundets hufvudsakligaste företräde framför det gamla, att hvad som där utsäges om det utkorade folket såsom ett helt, här gäller den enskilda människan såsom gudsrikets arfvinge både på jorden och i himmeln. Redan Noah hade förutsagt den välsignelse, som skulle från Herren Gud komma öfver icke blott sönerna af Sem, det forna Israels stamfader, utan genom Sems störste ättling jämväl sprida sig vidt omkring öfver Jafets afkomma, hvartill äfven vi höra.

Oändligt dyrbart, stort och härligt är hvad som i det ordet *välsigna* innehålles. I en dubbel trefald utvecklas detta innehåll i den aronitiska välsignelsen, hvilken väl utgör hela kristenhetens gemensamma arf, men hvarur likasom från allt öfrigt Guds ord den evangelisk-lutherska kyrkan hämtat fram mer än någon annan kristen kyrka. Så förhastadt det vore att häri inlägga den fulla insikt i den treenige Gudens väsen, hvilken först senare genom fortsatt uppenbarelse kom människorna till del, kunna vi dock ej anse oberättigadt att i denna profetiska utsaga finna antydningar därtill, likasom fröet gömmer den blifvande blomman. Såsom profeten Hezekiel i en syn såg i anslutning till salomoniska templet med dess förhus, helgedom och allra heligaste konturerna af det tempel, som först i himmeln når sin slutliga fullbordan, så tycka vi oss här se liksom preformationer till den kristna trons tredelade lärobyggnad.

I den första af välsignelsens trenne hufvuddelar möter oss Guds faderskärlek och vår barnarätt i den dubbla formen af att vi varda med all god gåfva välsignade och att vi bevaras från allt ondt. Kände någon jordisk moder till en amulett, hvarmed barnet vunne det goda i alla gestalter samt vore mot hvarje skada och farlighet betryggad, icke skulle

hon väl spara sig någon möda eller försakelse för att kunna sätta den amuletten på sitt barns bröst. Ett enda sådant osvikligt skyddsmedel gifves. Det är Herrens namn. Låtom honom, som är ömmare än någon jordisk moder, sätta det namnet såsom det rätta skyddsmedlet på vårt hjärta och på vår arm. Kärleken, Herrens låga, är stark som döden och dess nitälskan fast som dödsriket. Beseglade med det namnet till både hjärtat och armen, till vår inre så väl som vår yttre människa, kunna vi allt efter Guds behag lugnt möta både lif och död. *Herren välsigne dig!* Han göre dig lyckosam och gifve dig framgång i alla dina värf. *Herren bevare dig!* Han afvärje ock framgent från dig alla olyckor och faror, medgångens ej mindre än motgångens, öfverflödets ej mindre än nödens, den egna kraftens ej mindre än svaghetens. Hvilken som kan taga't, han tage't!

Gud bor i ett otillgängligt ljus, hvilket ingen människa har sett eller kan se; men han icke blott bjöd ljuset lysa utur mörkret utan lyste ock i våra hjärtan, på det att kunskapen om Guds härlighet i Jesu Kristi ansikte skall framlysa. Såsom ansiktet uppenbarar hvad i en människa är, så hafva vi ock i Jesus Kristus lärt känna hvad som är i Gud. Först så är Guds kärlek för oss vorden en full sanning, därigenom att den är för oss vorden en full verklighet. Före Jesu Kristi inträde i vår värld är allt på sin höjd en dagen bebådande morgonrodnad, men i honom har genom vår Guds innerliga barmhärtighet en soluppgång från höjden besökt oss till att skina öfver dem, som sitta i mörker och dödens skugga. *Herren låte sitt ansikte lysa öfver dig och vare dig nådig!* Se där nåd för nåd i frälsningens kunskap till syndernas förlåtelse. Den som kan taga't, han tage't!

Men nåden förer med sig friden, likasom solens strålar, i den mån hon nalkas zenit, värma på samma gång de sprida ett allt högre ljus. Såsom Guds nåd i Kristus Jesus aldrig kommit till fullare uppenbarelse än i vår dyra evangelisk-lutherska bekännelse, så har ej heller någonsin den frid, som öfvergår allt förstånd, erhållit fulltonigare uttryck än i vår evangeliska tro. Det ligger något rent af heroiskt — man har härför icke funnit något lämpligare ord — i den segervisshet, hvarmed Martin Luther tillägnar sig det rike, som är rättfärdig-

het och frid och fröjd i den helige Ande. Vill äfven du blifva delaktig däraf? Så hör och tag emot, hvad som här bjudes dig. *Herren upplyfte sitt ansikte öfver dig och gifve dig frid!* Det är å den store Öfverherdens vägnar jag till dig öfverräcker gåfvan, fridens icke mindre än förut nådens. Den som kan taga't, han tage't!

Så hafven I då förnummit vår Guds både »lofven» och »hållen». Vid hvarje nytt viktigare skede i edert lif är han åter och åter tillstädes, för att genom sina tjänare och sändebud sätta sitt namn på eder, såsom korsriddaren i forna dagar blef med korsets heliga tecken primsignad. Allt, allt beror dock på, huru I ställen eder till den erbjudna gåfvan. Hon kan tillbakavisas lika väl som med tron mottagas. Nog är Herren trofast, och hvad han lofvar, det håller han visserligen. Men vi? Höra vi till deras släkte, som fråga efter Herren, de Jakobs barn, som söka hans ansikte? Det skall då icke fela, att det goda verk han hos oss begynt, det skall han ock fullborda intill Jesu Kristi dag, den dagen, på hvilken skall till den ena parten af mänskligheten ljuda domarens förfärliga: *Gån bort ifrån mig, I förbannade,* men till den andra: *Kommen, I min Faders välsignade.* Se, jag kommer snart, säger han som har Davids nyckel, den som upplåter och ingen tillsluter, och som tillsluter och ingen upplåter: den som öfvervinner, honom skall jag göra till en pelare i min Guds tempel, och han skall aldrig mer utgå därutur; och jag skall skrifva på honom min Guds namn och min Guds stads namn, det nya Jerusalems, som nedkommer af himmeln från min Gud, och mitt nya namn.

Af himmelns här den Högstes makt
förtäljs med tusen munnar;
det vida fästets ljusa prakt
hans händers verk förkunnar,
och dagen, som ifrån oss flyr,
bebådar för den dag, som gryr,
hans ära och hans under.

Den rösten hörs af en och hvar,
den gyllne skriften glänser
från Österns portar lika klar
till Västerhafvets gränser

så vidt som solen sträcker ut,
från dagens uppgång till dess slut,
sin höga hjältebana.

Dock strålar i en högre dag
det fröjdefulla ordet,
där, gode Fader, ditt behag
är uppenbaradt vordet,
där själen, af din kärlek rörd
och vis utaf ditt vittnesbörd,
sin *plikt* och *sällhet* skådar.

Ännu i denna sena timme gaf sig en stor skara både landsmän och trosförvanter af främmande nationalitet tid att komma fram för att växla trohjärtade handslag med den gästande antipoden. Hvad de största möjliga afstånd efter jordemått betyda föga inför andarnes gemenskap! Svårt var mig att i denna brödrakrets fatta, det jag dock befann mig på jordens mitt hemland motsatta sida, så att solen där hemma närmade sig sin middagshöjd, under det att här ute rådde midnatt. En salig förkänsla hade gripit oss af det förestående mötet i den staden, hvars portar icke skola tillslutas om dagen, ty natt skall icke vara där, den stad, som behöfver icke solen eller månen att de skola lysa däröfver; ty Guds härlighet upplyser den, och dess ljus är Lammet.

XLIV.

Morgongudstjänst i Oakland.

Tidigt följande dag företogs en utfärd på ångbåt till det på motsatta sidan af San Francisco Bay belägna *Oakland*, en stad, som visserligen ännu har blott omkring 50,000 invånare, men hvars tillväxt varit under det sista decenniet ännu snabbare än den flerfaldigt större staden, från hvilken vi kommo, enär ökningen där icke uppgått till fullt 30%, under det att Oakland på samma tid vuxit med öfver 40%. Ett kärt minne har jag af den stilla gudstjänst vi här firade i den allt intill

hornen af altaret blomsterprydda kyrkan inom den lilla svensk-lutherska församling, hvars vård då var och ännu är lagd i pastor *A. M. Le Veau*'s trogna händer. Mot den föregående dagens högtidliga feststämning bröt den andaktsfulla stillheten härstädes rätt mycket af men gjorde på sitt sätt en icke mindre gripande verkan. Åtminstone kände jag själens innersta strängar dallra, då menigheten stämde upp »af hjärtans grunde» de bägge första verserna af sjette botpsalmen i dess förträffligt versifierade svenska form, n:r 183, på den välkända, enkla, kraftiga melodien. Säga hvad man säga vill om behofvet af en ny svensk koralbok med mer rytmiska melodier; en stor del af våra gamla koraler ha dock, ej alltför långsamt utförda, det viktiga företrädet, att man aldrig kan tröttna på dem.

Två texter blefvo nu af mig upplästa, nämligen den nyssnämnda Ps. 130 från gamla testamentet samt Luk. 6, 20—23 till nytestamentligt svar härpå, hvarefter såsom ämne framställdes:

Ett rop ur djupen — svaret från höjden.

Ur djupen ropar jag till dig, Herre.
Herre, hör min röst,
låt dina öron akta
på mina böners ljud.

Angifna psalm, som tillhör det från den babyloniska fångenskapen hemåtvändande israelitiska folkets sångsamling, hvarur sedan hämtades de sånger, hvilka sjöngos af Israels barn vid uppgången till de stora festerna, som årligen i Jerusalems tempel firades, gifver ett oförlikneligt uttryck åt själens känslor och tankar, sorg och glädje, fruktan och hopp under vandringen upp till det Jerusalem, som icke är i träldom med sina barn, utan fritt och allas vår moder. De djup, hvarom här talas, äro närmast syndens följder, hvilka synas vilja likt hafvets djupa vågor uppsluka och fördränka den uppväckta människan, som just därigenom blifvit förd till besinning af nödens grund, synden. Det är en erfarenhet, som en uppväckt människa ofta får göra, att nöden då först blir rätt stor, när hennes synd börjat oroa henne och hon allvarligt försöker komma därutur. Det är som om Herren

skonade människan från svårare icke blott inre utan äfven yttre lidanden, tills på samma gång någon större kraft att bära dem kunde henne erbjudas. Då kommer hon med sin bön till Herren i behaglig tid: O Gud, rädda mig ur dyn, så att jag icke nedsjunker. Låt icke vattensvallet fördränka mig eller djupet uppsluka mig, och låt icke gropen tillsluta sitt gap öfver mig. Herre, vänd dig till mig; fördölj icke ditt ansikte för din tjänare, ty jag är i nöd. Du känner min skam och blygd. Smälek har krossat mitt hjärta, så att jag är vanmäktig. Herre, skynda att svara mig! Och Herren svarar i frälsande trofasthet, väl kanske icke så skyndsamt, som den nödställda själen skulle önska, men han låter för visso icke svaret uteblifva: Är icke jag den, som uttorkade hafvet, det djupa vattnet; den som gjorde hafsbottnen till en väg, så att de förlossade gingo därigenom? *Saliga ären I fattige, ty Guds rike hörer eder till.*

I och med denna begynnande fattigdom i anden har ock gudsriket där tagit inträde, såsom alltid de innehållsrika frälsningslöftena tillföra det utarmade hjärtat något af den utlofvade frälsningen själf. Men djupare ned måste du dock ännu, kära själ, innan hans hand lyfter dig upp; ty sjunka skall du visserligen icke, sedan du blott fattat uti den handen.

Om du, Herre vill tillräkna missgärningar,
Herre, hvem kan då bestå?
Hos dig är ju förlåtelse,
på det att man må frukta dig.

Härmed föres den botfärdiga själen inför den evige domaren, att hon må lära känna honom såsom den, emot hvilken hon syndat, inför hvilken hon gjort illa, att hennes orättfärdighet må såsom vattufloden helt gå öfver hennes hufvud och hennes synder varda henne alltför tunga. Herren ställer våra missgärningar inför sig, våra förborgade synder i ljuset af sitt ansikte. Detta syndernas tillräknande, hvarom vårt samvete lika visst som Guds heliga ord vittnar, förer oss nära dödens portar. Hvad afser väl Herren härmed? Å ena sidan att låta oss komma till rätt djup insikt af att han allena är den, som synder förlåter, å den andra, att vi må i denna lifvets skola, icke blott genom boklig lärdom, lära den Guds

fruktan, som är vishetens begynnelse — att på samma gång som sig bör gifva Gud äran för allt och tillika för egen del hinna fram till ett rätt heligt allvar. Blott så lär hon sig rätteligen vämjas vid den mat, som förgås, och börjar af hjärtat hungra och törsta efter den maten, som förblifver till evigt lif, hvilken allenast Människosonen skall gifva. *Salige ären I, som nu hungren, ty I skolen blifva mättade.*

Honom, som hungrar och törstar efter rättfärdighet, är alltså kommande mättnad i ordet tillförsäkrad. Men länge nog torde det dröja, innan själen kan så tillägna sig det henne räckta brödet af himmeln, så dricka det ur nådens källa framsprungna lifvets vatten, att frid och kraft förnimbart tillflyta henne. Med Job klagar hon: »Min öfverträdelse hafver du förseglat uti ett knippe och sammanfattat min missgärning. Förfaller dock ett berg och förgås, och en klippa går af sitt rum; vattnet sköljer stenarna bort, och floden förer jorden bort; men människans hopp är förloradt.» Nattens timmar skrida långsamt; men framåt går det dock, om den bidande än ej själf märker det, fram mot ljuset, tills dagen bräcker och hoppets morgon börjar gry.

Jag väntar efter Herren, min själ väntar,
och jag hoppas på hans ord.
Min själ väntar efter Herren
mer än väktarne efter morgonen,
ja, mer än väktarne efter morgonen.

Denna del af psalmen torde vara den i vår andligen icke mindre än lekamligen brådskande tid minst beaktade och kanske just därför mest beaktansvärda delen. Guds kvarnar mala långsamt men säkert, vare sig det gäller lif eller död. Det trädet står ock säkrast mot stormen och skjuter högst mot himmeln, hvars rötter fått tränga djupt ned i jorden. Utvecklingens lag låter sig aldrig på något område ostraffadt kränkas. Väntans konst är den svåraste af alla, och allena Gud är mästare i den konsten. Men lärom af honom och lärom af dem, som före oss väntat genom Anden af tron rättfärdighetens hopp, och af hvilka ingen kommit på skam. Aldrig är dock natten så lång, att det icke blir morgon en gång. Och huru kort och lätt skall då icke den framfarna

nattens bedröfvelse förefalla! Ty ett ögonblick varar hans vrede, men hela lifvet hans nåd; om aftonen gästar gråt, men om morgonen kommer jubel. *Salige ären I, som nu gråten, ty I skolen le.*

När en gång denna väntan lyckligt hunnit sitt mål, så att den, som väntade efter Israels tröst, ock fått röna trösten, då skall icke blott hans mun full med löje varda och tungan full med fröjd, utan ett innerligt behof skall jämväl hos honom uppstå att ibland dem, som ännu icke kommit därtill, bekänna: »Herren har gjort stora ting med oss; däröfver äro vi glada».

Hoppas på Herren, Israel;
ty hos Herren är nåd,
och mycken förlossning är hos honom.
Och han skall förlossa Israel
från alla dess missgärningar.

Intet under, att vår fader Luther betecknar denna psalm såsom en sannskyldig psalmus paulinus. Redan det starkt framträdande personliga förhållandet till Herren, hvilket bland annat söker sig uttryck i sångarens åter och åter upprepade åkallande af Herren, Herren, och maningen jämväl till Israel att hoppas på Herren och hos Herren söka nåd gifva intrycket af något paulinskt eller, hvad som är detsamma, äkta lutherskt. Men än mer känna vi det så, när här möter oss detta fullvissa hopp, denna oinskränkta tillit till nåden, såsom i en strid ström framvällande ur den undfångna syndaförlåtelsens oändliga djup, i närmaste samband med en rätt lefvande kännedom om det egna syndadjupet. Endast i den oförskyllda nådemeddelelsen är förlossningens grund att söka; men målet är dock och blir förlossning, mycken förlossning, förlossningen från alla Israels missgärningar, och det visserligen icke blott från deras tillräknande utan tillika från syndaeländet i hela dess omfattning. Och beviset att sådan barmhärtighet verkligen är enom vederfaren varder alltid detsamma från den ena tiden till den andra; ty detta släkte skall icke förgås. Ett förstockadt Israel skall nog låta sig finnas vid sidan af det förlossade inom kristenheten lika väl som bland judarne. *Salige ären I, när människorna hata eder och när de förskjuta eder och försmäda och bortkasta edert namn, såsom*

vore det ondt, för Människosonens skull. Glädjens och fröjdens på den dagen, ty se, eder lön är stor i himmelen; ty sammalunda gjorde deras fäder med profeterna.

Mina bröder, vi befinna oss här midt i guldlandet. Men huru mången har väl det guldet bragt lycka? Och icke blott Kaliforniens floder föra guldsand, dess växtlighet är en bland de yppigaste i världen. Men huru många hafva däraf låtit sig föras närmare till Herren och icke fastmer, fångade af den omgifvande världshärligheten, hängifvit sig åt allahanda vällustig njutning? Huru är det med eder, svenskmanna-söner och döttrar? Hafven I ock låtit eder fångas under samma lustarnas nesliga ok, förgätande eder kallelse att vara ett jordens salt och att låta eder tro lysa i denna världens mörker? Hafven I glömt eder härstamning från fäder med enklare men ock renare seder än dem, som här omgifva eder och kanske äfven insmugit sig i edra härvarande fädernehem? Därmed må nu vara huru som helst — vi hafva ock Gudi klagadt mycken guldtörst och njutningslystnad äfven där hemma i fädrens gamla land — men såsom kristna, evangeliska kristna, hafva vi samtligen utgått från ett annat hem och söka ett annat fädernesland, bekännande oss vara gäster och främlingar på jorden. Och om I såsom Fader åkallen den, som utan anseende till person dömer efter hvars och ens gärning, så vandren i fruktan under edert främlingsskaps tid, vetande, att I icke med förgängliga ting, silfver eller guld, hafven blifvit återlösta från edert fåfängliga, fäderneärfda lefverne utan med Kristi dyra blod, såsom ett felfritt och obesmittadt lamms, hvilken väl var förut bestämd före världens grundläggning men i de yttersta tiderna blifvit uppenbarad för eder skull, som genom honom tron på Gud, hvilken har uppväckt honom från de döda och gifvit honom härlighet, på det att I skullen hafva tro och hopp till Gud.

Min tro och hopp jag ställer
uppå det trösteord,
att i den dom du fäller
skall nåd för rätt bli spord.
Du, som mig utrannsakar!
Till dig jag trofast ser,
lik väktaren, som vakar,
till dess sig dagen ter.

Min själ, ditt hopp till Herran,
den gode Fadern, vänd,
hvars nåd är när och fjärran
af trogna hjärtan känd!
Du finner lif och hälsa
i hans barmhärtighet:
han sina barn vill frälsa
från synd och farlighet.

XLV.

Bland mormonerna.

Vid den middag, hvartill vi voro sistnämnda dag inbjudna hos en svensk gästvänlig San Francisco-familj *Hultberg*, bragtes resenären en af humor sprittande afskedshälsning, sådan man kunde vänta den framburen af sonen till en bland vårt eget lands mest kända och erkända humorister, lunda-professoren *C. W. Skarstedt*. Omedelbart därefter bar det af med Southern Pacific's genomgående tåg öfver Ogden till *Salt Lake City*, mormonernas stamhåll. Hela denna resa, som omfattade en dag och tvenne nätter, gick till stor del genom ökenmark. Ett särskildt intresse erbjöd den dock genom sammanträffandet här och där med åtskilliga små grupper af landets urinvånare. Ingalunda var det dock några *J. F. Coopers* stolta indianer i fantastiska dräkter, sådana de första invandrarne mötte dem i deras urskogar och ödemarker, utan vida mer liknade de tiggare i trasor af europeiskt snitt. Reducerade till en fjärdedels million lefva dessa arma indianska infödingar numera af eröfrarnes nådesmulor.

Efter 40 timmar oafbruten järnvägsfärd under en mycket hög temperatur (ända till 38 gr. Celsius) kändes det skönt att kl. 8,30 på söndags morgon den 2 juli befinna sig i pastor *F. A. Linders* vackra hem, omskuggadt af mormonstadens rika, härliga grönska. Visst var det icke så litet öfverraskande att här finna sig gång på gång räknad till »hedningarne»; men man får taga seden dit man kommer, och i Utah benämnas alla och benämna sig ofta nog själfva »gentiles», hvilka

icke höra till »de sista dagarnas heliga», som intill allra sista tiden utgjort den vida öfvervägande delen af denna stads befolkning. Nu har förhållandet visserligen ändrats — Utah har ock redan fått sig af unionsregeringen tillerkänd rätt att den 1 januari 1896 blifva såsom stat i Unionen, den 45:e i ordningen, upptagen — men den gamla seden står kvar att betrakta alla andra än mormonerna såsom främlingar och hedningar.

Kort efter kl. 10 tog högmässan i den lilla vackra svensk-lutherska kyrkan sin början. Text var på denna dag, femte söndagen efter trefaldighetssöndag, den första nya årgångens, nämligen

Joh. 1, 35—51.

Till ingångsspråk tog jag textens: *Kan något godt komma af Nasaret?* Såsom Nasaret var synnerligen illa beryktadt bland judarne, så och än mer vore den stad, i hvilken vi nu befunno oss, det bland de kristna, och med större skäl, då hedendomen där gått därhän, att den ensam kallades kristendom, kristendomen åter hedendom, ljuset alltså gjorts till mörker och mörkret till ljus. Jesus hade utgått från Nasaret och genom honom det namnet fått för oss den allra bästa klang. Skulle denna vanryktade orts namn jämväl komma att en gång klinga väl i kristna öron? Med hänsyn till det yttre, naturens skönhet, gjorde den redan skäl för namnet Nasaret d. ä. den grönskande. Om Salt Lake City skall komma att äfven andligen grönskas, det beror på, i hvad mån det i den rätta »telningens» namn här påbegynta missionsarbetet vunne önsklig framgång. Då kunde själfva ödemarken blifva en andlig örtagård, likasom den för få år tillbaka öde trakten här närmast omkring oss blifvit genom bevattning och plantering i utvärtes måtto helt förvandlad. Den andliga växtligheten vore icke mindre rik och mångfaldig än den naturliga, där den komme till stånd, såsom den upplästa texten visade. Så blef då ämnet:

Det nya lifvets hufvudformer.

Dessa såg jag typiskt framställda i den handlingskraftige Petrus, lidandeshjälten Andreas, kärlekens apostel Johannes, den varmhjärtade Filippus, samvetsmänniskan Natanael. Lärorikt vore att se, huru dessa efter enhvars olika skaplynne på

olika vägar föras till Jesus, samt huru de hvar för sig betrakta och begagna denna ledning. Den gemensamma vägledningen vid all olikhet för öfrigt låge i detta: »Se, Guds lamm, som borttager världens synder.» Därigenom öppnades för alla himmeln, hvilka hade öga för, hurusom Guds änglar fara upp och fara ned öfver Människosonen.

* * *

Vid sagda gudstjänst sades minst lika många svensktalande mormoner som lutheraner af svensk börd varit tillstädes. Bland de senare voro de flesta sådana, som återgått till vår evangeliska tro, hvilka efteråt på det lifligaste betygade sin tacksamhet och glädje öfver att ha undkommit satans djuphet. Bland de förra samtalade jag ock med några, hvilka betedde sig mycket ogeneradt utom med hänsyn till min titel, hvilken de tycktes icke anse berättigad, hvarför jag blef af dem något underligt titulerad »man». En af de rätta biskoparne skulle jag emellertid strax därefter få höra. Innan jag hade att längre fram samma dag å nyo tjänstgöra, bereddes mig nämligen tillfälle att öfvervara två mormongudstjänster, den ena i det s. k. tabernaklet, där mormonbiskopen *Withney* predikade. Mormonernas från många år tillbaka kända tabernakel, som uppgifves vara byggdt efter en af *Brigham Young* gifven, på gudomlig uppenbarelse grundad ritning, är något helt annat än det nyligen fullbordade ståtliga »templet», dit ingen oinvigd får inträda. Förstnämnda byggnad, hvars egendomliga ovala form jämte frånvaron af alla pelare lär vara orsaken till dess oöfverträffade akustiska förhållanden, var trots den tryckande hettan både ute och inne likväl nästan fylld, hvadan inemot 10,000 människor skola ha varit där samlade.

Nu ljuder den världsberömda väldiga piporgeln, och snart brusa tillika de väldiga tonvågorna från en 200- à 300-stämmig kör fram igenom den skumma, låga byggnaden, som hvarken från sidor eller tak undfår något af himmelns ljus, blott genom de många, vida ingångarna. Det var mig, som om jag med den rike mannen befunnit mig i dödsrikets pinorum men fick, ehuru allenast till kvalens ökande, förnimma toner från andra sidan om det stora, oöfverstigliga svalget af dem, som voro med Lasarus i Abrahams sköte. Mera bestia-

liska typer, både manliga och kvinnliga, än dem jag såg på alla sidor om mig, vet jag mig aldrig tillförene ha i en sådan mängd som nu skådat. Enda afbrottet beredde en pojke, som halflåg bakom mig på bänken, förlustande sig med att, mellan det han sof, öfva något slags orgeltrampning mot min rygg: denne såg verkligen mer slyngelaktig än förhärdad ut, där han i sin bredvid sittande moders skydd spefullt trotsade mina protester att hjälpa honom fördrifva tiden under denna gudstjänst-komedi. Då sång och musik tystnat, reste sig mormonbiskopen från sin plats på den terrassformiga tribunen och började med att klaga öfver allt misskännande och alla däraf föranledda orättvisa förföljelser, som dessa heliga fingo af de otrogna lida. Och dock hade *de* alltid varit mot dem så toleranta, att de ej en gång nekat vare sig Luther eller Wesley eller Grover Cleveland efter genomgången skärseld på andra sidan om grafven att taga plats vid en Konfucii och Ciceros sida i ett slags lägre himmel. Äfven nattvardsutdelningen öfvervar jag, hvilken försiggick så, att ett tjugutal personer gingo omkring med stora brödkorgar och vattentillbringare, hvarunder enhvar troende tog sig en bit och en klunk. Gossen bakom mig sof just, då turen kom till honom, men väcktes af den kvinna, jag antog vara hans moder, och gick efter åtskilliga försök att undkomma in på att äta och dricka med. Då hade min vämjelse stigit till sin höjd, och jag skyndade ut liksom ormstungen från denna sataniska nattvard.

En kort stunds hvila; och min vetgirighet tog öfverhand öfver motviljan att höra mer af dessa styggelser. Midt emot det svenska herdehuset, där jag fått »hvila om middagen», låg en mindre mormonsk gudstjänstlokal, i hvilken en begrafning just då med stor högtidlighet firades. Äfven här uppträdde en mormonpredikant och en, som icke var så försiktig, som den nyss omtalade, hvilken torde ha just lagt an på de i stadens tidningar bebådade främlingarnes sannolikt förmodade närvaro. Denne åter icke blott meddelade oförskräckt orsaken till den alltför tidigt bortgångne trosförvantens död, nämligen hans omistlighet för Gud till följd af rådande prästbrist eller rättare brist på riktigt dugliga missionärer i de dödas rike, utan hade åtskilligt att förtälja

jämväl om »Guds maka, vår himmelska moder», och »de kvinnor, med hvilka Herren Jesus ingått äktenskaplig förbindelse». Sådana hädelser voro nog icke beräknade för »hednaåhörare».

* * *

På eftermiddagen fick jag deltaga i en af de särdeles vackra högtider, som i Amerika allmänt firas vid *grundstensläggning* äfven i kyrkligt syfte. Det var icke svenskarne men dock evangelisk-lutherska trosbröder, som hade att nu lägga grund till en ganska storartad kyrka, afsedd att bilda en ny länk i den allt trängre och trängre åtdragna belägringskordong, hvarmed man söker omsluta för att till sist genom Guds nåd intaga ondskans här belägna starka fäste. Åt mig var det till akten hörande fria talet öfverlåtet, för hvilket jag till text valt

2 Mos. 17, 12.

Men Moses' händer voro tunga, därföre togo de en sten och lade under honom, att han satte sig däruppå. Aron och Hur höllo under hans händer, hvar på sin sida; så vordo hans händer stadiga, intill dess solen gick neder.

Likasom Josua där i spetsen för Guds gammaltestamentliga egendomsfolk bekämpade och öfvervann Amalek, Guds fiender, så strider i Utah vår Jesus, det nya förbundets grundare, mot ondskan i en af dess allra ohyggligaste gestalter och skall ej heller sluta striden, förrän han lagt fienderna sig till en fotapall. Från Kristi kyrkas sida fordras dock härvid bedjande händer, som sträckas mot himmeln samt, på det att icke de kyrkliga institutionerna må sjunka kraftlösa ned, stöd af både Aron och Hur, både präster och lekmän eller, om du vill hellre däråt gifva en vid detta tillfälle måhända ännu mer näraliggande allegorisk tolkning, stödet af tysk-skandinavisk hjärtinnerlighet i förening med engelsk-amerikansk klokhet och en alla hinder betvingande handlingskraft. Men jämte de personliga krafterna fordras för dessa institutioners framgångsrika verksamhet tillika sakliga medel, en sten under kyrkan att sitta på, om jag får så uttrycka mig. Till den stenen hör först af allt en kyrkobyggnad, både så-

som rummet för Guds ords predikan och såsom själf predikande förmedelst sitt betydelsefulla heliga teckenspråk. »So sei im Namen Gottes des Vaters, des Sohnes und des heiligen Geistes der Grundstein des werdenden Tempelbaus eingeweiht, und mag durch Gottes Gnade dieser Tempel bald als ein stiller Zufluchtsort vieler Arbeitenden und Beladenen so wie auch als eine weit umher zu vernehmende Einladung und Predigt da stehen!»

* * *

Måndagen den 3 juli var alltigenom anslagen till hvila. Början gjordes med en tidig rundtur i vagn kring staden, som ligger i högländ dal, omgifven af berg sträckande sig inemot snögränsen, från hvilka med konstens tillhjälp en ypperlig bevattning blifvit denna stad med dess hela omnejd beredd. Det är icke utan skäl, som mormonerna, hvilka utmärka sig för idoghet, benämna hela staten på sitt eget mystiska språk *Deseret*, d. ä. arbetsbiet. De vackraste utsikter erbjödo sig öfverallt på samma gång som de mest upprörande vittnesbörd om den polygamiska styggelse, som trots gifna lagförbud och offentligt ingående på dem fortfarande här bedrifves. En stor mängd af de närliggande människoboningarna hade nämligen utseende af uthuslängor, enär för hvarje ny hustru — kvinnlig »hyresgäst» eller »tjänarinna» skulle jag säga — göres en förlängning af huset med särskild ingång och en liten omhägnad för de små barnen. Att icke något otillåtet förhållande råder, har man blott att svära på, hvilket med mormonska grundsatser lätt går för sig, då eden skall afläggas inför hedniska myndigheter; och skulle någon våga knysta om mened, så finnas daniternas eller mordänglarnes klass ännu kvar att fullgöra sin syssla. Märkligast förefaller det en främling först, då han förspörjer, att det alltid är de olyckliga offren, som äro ifrigast att med alla till buds stående medel upprätthålla månggiftet; men vid någon eftertanke kan man ju förstå, att det skall ligga i deras intresse både för sin egen och barnens skull, sedan de en gång äro i buren. Underligt förblef det däremot att höra ogifta mormonkvinnor hänga så fast vid sin nesliga villfarelse: det lär väl icke kunna förklaras annorlunda än genom fanatis-

mens allt öfvergående makt. Jag frågade en minst sextioårig sådan, om hon ej ryste för den lott, som efter döden måste blifva hennes, såsom den där icke finge påräkna en salighet, hvilken ju endast genom mormonäktenskapet kunde komma henne till del. Hon svarade sig hoppas på en frälsare, d. v. s. en man som skulle till sist förbarma sig öfver henne. Annars finge hon bereda sig på, väl ej att blifva osalig, hvilket i den allra förskräckligaste grad blefve händelsen, om hon ginge öfver till oss, men att få äfven på andra sidan grafven tjäna de gifta kvinnorna, hvilket dock föreföll henne ganska tungt.

Kl. 10 företogs en mycket intressant utfärd till den ryktbara *Stora saltsjön*, efter hvilken staden har sitt namn. Vid en vik af denna väldiga sjö var ett större förlustelseställe beläget, där mormonerna förstodo att bereda sig både pekuniär vinst, en sak som de lära särdeles bra förstå sig på, och tillika allahanda nöjen. En särdeles målerisk anblick hade vi här öfver den lugna, djupblå sjön med dess talrika öar och buktiga stränder, hvarjämte tillfället till ett uppfriskande saltsjöbad utan like icke lämnades af någon bland oss obegagnadt. Därvid fick jag på ett mycket öfvertygande sätt röna sanningen af hvad man ju i läroböcker under skoltiden får lära om vattnets ovanliga tyngd härstädes. Att simma var för den vid förhållandena ovane ganska svårt, ja till och med att stå på bottnen, där sådant i vanliga fall gått väl för sig, emedan benen alltjämt ofrivilligt fördes upp mot vattenytan. Likasom Döda hafvets vatten, kan detta icke hålla något lefvande väsen vid lif, och det trots det rika tillflödet af sötvatten från flera håll, nyligen ökade genom den 56 kilometer långa Jordankanalen från Utahsjön. Det hjälper icke att tillföra friska flöden, så länge en sund botten och ett fritt utflöde fattas.

På liknande sätt kan äfvenledes sägas förhålla sig med befolkningen i detta land. Man hade hoppats, att vissa goda naturegenskaper i förening med borgerlig ordning och yttre tukt skulle likt renande tillflöde låta hoppas en genomgripande folkandans förbättring efter hand. Men förgäfves! Innan själfva bottnen blir genom lagens predikan grundligt rensad och genom evangelium utlopp beredes för det stag-

nerade dödsvattnet ut i frälsningens heliga kärlekshaf, finnes intet lefvande hopp för den stat, som oaktadt senare tiders starka folkliga uppblandning och öfverhetens allvarliga genomförande af ett kristligt samfundsskick än i dag är *Mormonstaten*. Det är detta, som hindrar och icke kan annat än hindra all verklig reformation. Huru beslöjad än mormonerna låta sin tro inför världen framträda, alltjämt sättes dock af dem Mormons bok såsom bindande trosnorm vid sidan af den heliga skrift, hvarjämte gudomliga uppenbarelser antagas framgent ske, hvarigenom tillfälle är öppnadt för hvilka nya galenskaper som helst. Den nuvarande »förste presidenten» för ifrågavarande samfund, *Wilford Woodruff*, förklarar offentligt i sina Doctrines of the church: »We believe in the gift of tongues, profecy, revelation, visions, healing, interpretation of tongues, etc. We believe the Bible to be the word of God, as far as it is translated correctly; we also believe the Book of Mormon (en sannskyldig spökbok, såsom namnet betyder) to be the word of God. We believe all that God has revealed, all that he does now reveal, and we believe that he will yet reveal many great and important things pertaining to the Kingdom of God.» På den vägen kom ock läran om månggiftet till, hvilken icke ingick i det ursprungliga lärosystemet. Hvem så väl skriftens tolkning som de fortgående tilläggen tillkommer säges ock uttryckligen i samme mans redogörelse för The organisation of the Church of Jesus Christ of Latter-Days Saints: »The Melchizedek Priesthood holds the keys of all the spiritual blessings of the Church, with the authority to preside and to direct in all spiritual matters in the Church.»

Då det enligt detta så sent som 1890 utgifna offentliga dokument uteslutande tillhör det melkisedekska prästerskapet »to officiate in all the ordinances of the Gospel», så förefaller det egendomligt, att en ordets offentlige förkunnare såsom den biskoplige gårdagspredikanten i tabernaklet bär en blott aronitiskt prästerlig titel, som biskopstiteln är, hvars innehafvares myndighet uttryckligt säges vara inskränkt »to administer in outward ordinances and temporal things». Detta kunde bero på mormonsk ackommodation efter »hed-

ningarnes» i Guds ord grundade uppfattning af sagda ämbetes helt visst äfven andliga innebörd och skulle då i sin mån visa, huru lös förbindelsen inom mormonsamfundet är mellan ord och sak; men det har nog sin egentliga grund i mormonernas uppfattning af predikan såsom något likaväl som dopet yttre och underordnadt, enär den allenast innebure ett tämligen ofritt mänskligt utförande af gifna befallningar och uppdrag på de åter och åter af det högre prästadömets innehafvare mottagna och åt de öfriga prästerna meddelade gudomliga uppenbarelsernas grund.

XLVI.

Genom Colorado.

Den 4 juli, Förenta staternas årligen återkommande stora nationaldag, tillbragtes på den för sin imposanta naturskönhet med rätta prisade Rio Grande-järnvägen. Det sublima sceneriet på denna väg, hvilken förer fram öfver och genom Klippbergen, är gripande äfven för den, som varit i tillfälle att se åtskilligt af samma slag både i Afrika och i Europa. Hela dagen utgjorde en enda sammanhängande högtid, firad af natur och människor i förening. Under det att den omgifvande naturen lät den ena oförlikneligt praktfulla taflan aflösa den andra, jublade oss till mötes på hvarje plats, liten eller stor, där tåget någon stund stannade, väldiga människoskaror, som tycktes vilja med sina den unga frihetens skallande fröjderop gå ännu högre, än dit bergjättarne nådde med sitt hvita änne. Redan ligger ett godt stycke bakom oss *Royal George*, den skummande bergsflodens mest underbara bildning, och solen har redan gått till hvila bakom bergen, då tåget glider in på bangården till *Manitou Springs*, en berömd brunns- och varmbadsort, där vi ärnade tillbringa natten. Dessförinnan önskade jag uppfriska mig med ett bad, men den sökta svalkan hade icke ens den minst varma bassängen att gifva.

Hittills hade resan fört oss ända till 9,000 fot öfver hafvet. Nu, den 5 juli, bestego vi på en s. k. Gog wheel route *Pike's Peak*, hvarest man befinner sig på ungefär samma höjd som på toppen af Mont blanc, dit ju så ytterst få resande kommit, och det med största lifsfara eller till och med lifvets förlust, och vid dubbla höjden mot Pilatus, den högsta punkt, hvilken man kan, så vidt jag vet, på samma bekväma sätt, som här skedde, i någon annan världsdel bestiga. Bergplatån, där vi nu midt i hetaste sommaren kastade snöboll för att hålla oss varma, ligger nämligen icke mindre än 14,147 fot högt. Molnen gingo långt under våra fötter; och för att se de omgifvande snöbergen måste man hålla sig vid platåns kant, emedan de alla lågo lägre. »Aldrig i lifvet lär jag väl mer komma himmeln i yttre mening så nära», står det i mina anteckningar från Pike's Peak; hvad under, om då jämväl känslan tog vingar och steg högre

än dit alla stjärnor nå,
än dit alla tankar gå.

Klockan 6 samma afton voro vi framme i *Denver*, Colorados ståtliga hufvudstad, där den svensk-lutherska jubelfesten skulle blott en kort stund senare börja. Under sådana förhållanden var det ovärderligt att få, om än allenast några ögonblick, andas ut i ett stilla, fridfullt prästhus; och hvad jag sålunda bäst behöfde, beskärdes mig ock på bästa tänkbara sätt hos ofvannämnde pastor Brandelle, som, efter att ha utgjort ett högeligen underhållande ressällskap under färden väster ut, här för mig upplät sitt angenäma tjäll. Efter en kort men vederkvickande stund i det prästerliga hemmet begåfvo vi oss alla upp i den vackra festlokalen. Med flit säger jag icke kyrkan, ty jag hade då icke kunnat med godt samvete tillägga epitetet vacker till denna för vårt nuvarande ändamål utmärkt lämpliga lokal med dess amfiteatraliskt sig höjande halfkretsformiga bänkrader och den rymliga plattformen där framför, öfver hvilken en ypperlig orgel höjde sig. För oss, som icke skulle fira gudstjänst, tedde sig rummet ändamålsenligt, inbjudande, ja magnifikt; men svårt skulle jag hafva haft att få någon rätt lefvande förnimmelse af att här befinna mig i ett Guds hus, på hvilket en evangelisk

kristen ju måste ställa andra anspråk än den yttre bekvämlighetens och den profana skönhetens allena.

Efter de vanliga förberedelserna intogs talarestolen af mig, som först frambar Sveriges konungs och den svenska kyrkans hälsning, samt därpå öfvergick till att tala om

Reformationens välsignelse.

Välsignad vare Gud och vår Herre Jesu Kristi Fader, som har välsignat oss med all andelig välsignelse i det himmelska, i Kristus! Med ett enda ord låta sig alla de välsignelser, som reformationen tillfört mänskligheten, sammanfattas i detta enda: att lära känna Gud såsom vår Herre Jesu Kristi och därmed alla på Kristus troende människors Fader. Martin Luther omtalar, hurusom Gud och Herren Kristus själf ingaf honom endast bäfvan, så länge han stod kvar inom den påfviska trosåskådningen, enligt hvilken det vore påfven, jungfru Maria och helgonen jämte allahanda egna verk, hvartill man hade att i själanöd taga sin tillflykt, men som alltsamman för en till rätt frälsningsbekymmer uppväckt själ snart visade sig kunna så föga hjälpa. Dess mera full, ja öfverfull blef glädjen när och fjärran vid Luthers upptäckt af den i strid mot all sådan självtagen förmedling stående bibelns lära om Jesus Kristus såsom ende medlaren mellan Gud och människor, i hvilken allena vi genom tron hafva syndernas förlåtelse, lif och salighet. Se här den aldrig sinande fröjdekällan, som för 300 år sedan i vårt hemland öppnade sig för slagen af samma Guds staf, i hvilken den tyske reformatorn visat en underbar kraft innebo att än i dag ur hårda klippan frammana flöden af lefvande vatten.

Pris vare dig evinnerlig,
som oss din nåd beviste!
Vi äro nu Guds barn med dig,
o Herre Jesu Kriste!
Så må nu hvar man vara glad
och prisa Gud i allan stad:
han är vår käre Fader.

Vilja vi åter söka något särlägga, hvilka de välsignelser äro, som i detta välsignade nya lif, denna välsignelserika nya lifsåskådning innehållas och som nu under trenne

sekler hunnit att klart nog framträda, synas de oss kunna till följande tre hänföras. Alla torde de stå i större fara att af den närvarande tidsandan bortsopas, än flertalet bland oss anar. Må vi då i tid åter fatta om dem med ett äkta svenskt tag och icke låta oss dem beröfvas! I Herrens namn resa vi åter baneret upp, att vi icke måtte en gång stå där brännmärkta såsom förrädare inför det släkte, som skall skörda hvad vi sått, lika väl som vi ännu skörda välsignelsen af våra fäders utsäde.

Det första vi genom reformationen vunnit är ett sanningsbehofvet tillfredsställande underlag för vår tro. Det är icke vidare för en tänkande vän af *sanningen* möjligt att på det inre, andliga lifvets område slå sig till ro vid det faktiskt bestående, än mindre låta sig till antagande af en viss legalt fastställd lära tvingas. Lika visst som af intet blir intet och således människan icke förmår ur sig själf frambringa den Gud, hon känner och vet sig behöfva icke blott inom sig, utan äfven utom och öfver sig, lika visst kan endast Andens besegling i människans hjärta af Guds i ordet gifna uppenbarelse lägga en fast och tillförlitlig grundval för ett sant och verkligt troslif. Det gudomliga ord, som enligt evangelisk insikt utgör den lefvandegörande sanningens rätta fäste, föreligger i den dubbla gestalten af skrift och muntlig meddelelse, hvarvid strängt måste fasthållas, att den förra utgör den senares högsta källa och enda osvikliga rättesnöre; men värdet af den senare får icke därför någonsin af oss underkännas, detta muntliga meddelande må nu ske genom moder eller präst eller någon annan mognare kristen och förmedlas på rent personligt sätt eller af de kyrkliga institutionerna. Knappast kan för högt anslås inverkan af denna evangeliska sanningsgrund på en mångfald af lifvets viktigaste områden: tänkesätt och sed omgestaltas efter hand till människan värdigare former, folklig upplysning och vetenskaplig forskning få ökadt värde, sanningen blir ej längre något blott utifrån oss gifvet och meddeladt utan påkallar ingående och fortgående själsarbete af hvarje människa för att kunna blifva hennes verkliga besittning och egen tillhörighet.

Härmed är dock endast grunden lagd, den därpå byggda välsignelsen heter *frälsning*. Alla kristna, ja rätt sedt alla

människor vilja frälsas, d. v. s. blifva befriade från de hinder, hvilka de talrikt nog både inom och utom sig finna för själens frid och hälsa samt vinna fritt tillträde till allt godts ursprung: Gud. Ligger nu det egentliga och afgörande hindret i synden, så måste denna bort, kostade det än lifvet, vårt själfviska, världskära jags död. Men intet godt vinnes uteslutande genom försakelse eller hvad de lärde kalla negativa medel. Hos den för Gud skapade människan måste Gud intaga det egna jagets och världens rum, om hon skall känna sig tillfredsställd i sitt väsens djup och förmå rätt fylla sin lifsgärning på jorden. För bäggedera, både döden från vår gamla människa och det nya lifvet i Gud, hade påfvedömet anvisat utvägar, hvilkas odugligliget för Luther klart framträdt och af hans efterföljare i Sverige så väl som annanstädes på erfarenhetens säkra väg sannades, vare sig de hette öronbikt eller späkningar eller vallfärder eller klosterlif eller mässor eller aflat eller hvad det måtte vara för »goda gärningar». Det gamla förbundets Israel hade visserligen haft åtskilliga utvärtes ting att iakttaga, men oss, såsom ett utvaldt släkte, ett konungsligt prästerskap, ett heligt folk och ett egendomsfolk, tillhör det att i anda och sanning, i ord och gärning förkunna hans dygder, som har kallat oss från mörker till sitt underbara ljus. I tron på Kristus hafva vi det alltsammans, befrielsen från synden med dess blygd och skam, skuld och straff, makt och herravälde, samt alla gudomsgåfvor af ljus och frid och kraft för tid och evighet, enär den evige Guden själf är oss i vår från himmeln hit nedkomne broder nära, ja har genom Anden tagit sin boning i vårt arma hjärta. Visserligen är det yttre nådemedel, af hvilkas bruk betingas ej blott uppkomsten utan jämväl hela fortgången af denna den troendes lifsgemenskap med Gud, sin Frälsare; men innerlighetens princip är icke dess mindre af reformationen förmedelst läran om rättfärdiggörelsen af tron allena, icke blott såsom en ny lära utan tillika såsom ett nytt lif, en gång för alla ställd i motsats mot allt slags katolsk utvärtes-het. Detta är och skall evärdligen förblifva reformationens högsta ros, dess största välsignelse.

Ofta har blifvit sagdt, att af Luther det kyrkliga *samfundsintresset* blef för de personliga sannings- och frälsnings-

intressena åsidosatt. Denna beskyllning är orättvis. Ingen kan med ens göra allt. Till och med vår Frälsare förklarade sig hafva mycket att säga sina lärjungar, hvilket måste blifva osagdt, tills han kom, som skulle leda dem till hela sanningen. Hvad under då, om denne Herrens tjänare fann nödigt att väsentligen begränsa sig till det andliga grundläggningsarbete, som ju i följd af de inom katolicismen undertryckta personlighetskrafven, som det var hans egentliga kallelse och uppgift att häfda, icke kunde vara annat än af individuell och andlig art. Däremot kan det icke utan fog ifrågasättas, om den för kristendomen i och för sig föga mindre väsentliga idéen om Guds rike blifvit af efterföljande tidsåldrar gjord gällande med allt det allvar, som saken onekligen förtjänar. Det är lutherdomens ära gentemot reformert subjektivism och öfverandlighet att vilja åtminstone i principen upprätthålla det yttre kyrkoväsendets betydelse icke allenast för det individuella andelifvets egen sunda utveckling utan tillika såsom förmedlande de andliga inflytelsernas öfvergång i allt vidare kretsar af folkligt, politiskt och socialt lif. Där bor på djupet af den lutherska reformationen ett hopp, att samhället skall kunna äfven i dess rent naturliga förhållanden till en viss grad kristnas, och vi skandinaver så väl som våra bröder i reformationens stamland ha därför intet emot utan fastmer glädja oss öfver de vidgade tillfällen för kyrkan att verka för folklifvet i stort, hvilka hennes hos oss historiskt gifna förbindelse med staten öppnar. Helt visst behöfver framför allt en folkkyrka vara på sin vakt, att icke gagnet af dessa den allmänneliga kärlekens tjänstbevisningar köpas för det alltför höga priset af en prisgifven brödrakärleks förbisedda förstfödslorätt. I denna senares okränkta bevarande måste städse tyngdpunkten af ett sant kristligt samlif förblifva liggande, om icke hufvudsaken skall förloras, nämligen själfva gudsriket gå under genom kyrkans förvärldsligande. Här är edert företräde uppenbart, I Amerikas friborna söner och döttrar! Sen blott till, att I visligt bruken det goda, som onekligen är med eder fullständiga frihet med hänsyn till kyrkosamfundets begränsning och ovärdiga medlemmars uteslutning förbundet, så att den anda af trångböstad småsinthet, som är den äkta evangelisk-lutherska

reformationen så främmande, ej heller någonsin måtte hos eder vinna insteg.

Välsignad är den man, som förlåter sig på Herren och Herren hans tröst är. Herre, hjälp ditt folk och välsigna ditt arf och föd dem och upphöj dem till evig tid!

* * *

Den 6 juli var en af dessa få dagar under färden, hvilka hvarken användes för resa eller hade någon offentlig prägel, men voro i sitt slag ej mindre dyrbara, då jag fick uteslutande njuta hemlifvets stilla behag, som icke i ringare mån i Amerika erbjudes än hvarhelst annars i världen, där hemkära skandinaver bygga och bo. En del af ressällskapet företog visserligen en intressant utfärd till de närbelägna Magnolia-guldgrufvorna, ett väsentligen svenskt etablissement med stora framtidsutsikter; men viktigare för svenskarnes framtid i den nya världen torde dock vara det guldet, som brytes genom ett fäderneärfdt hemlifs trogna bruk. I skarpaste motsats däremot stod den inblick, som genom fullödigt amerikanskt guld bereddes mig in i de härstädes talrikt bosatta kinesernas usla hem, där allt tyckes vara falt för penningar. Ja, genom detta trollmedel öppnade sig äfven kinesiska tempelportar, som annars på goda grunder höllos tillslutna, då därinom tedde sig ett allt annat än uppbyggligt skådespel för åskådarens blick. Dess tacksammare mot Gud kände jag mig vid återkomsten till det egna hemmet, där Colorados rikedom på blommor och frukter doftade gästen till mötes, med det förhöjda behag, som den svenska värdinnans fint ordnande hand vetat att däråt gifva.

XLVII.

Åter i Chicago.

Två nätter och den mellanliggande dagen å nyo på järnväg; oeh lördags morgon den 8 juli befunno vi oss åter

i Chicago, för hvilken svensk-amerikanska hufvudort fyra innehållsrika dagar voro anslagna till det afsked, jag nu hade att här på flera håll säga kärvordna vänner.

Redan första aftonen hölls en andaktsstund i Sionsförsamlingen, vid hvilken pastorssällskapets pro-president *Carl Granath* är anställd. Därvid begagnade jag, likasom förut i Oakland, två texter, en hämtad ur det gamla och en från nya testamentet, nämligen 1 Mos. 24, 61—67 och Joh. 14, 27—31. På bägge ställena målas för våra ögon ljufliga aftonscener, med smärtsam skilsmässa men ock ett sällt möte eller utlofvadt återseende. Det låg nära till hands för mig att tillämpa dessa taflor på oss, som här möttes för att snart skiljas, och det löfte, alla de äga att en gång återse hvarandra, som lefva i Guds sons tro och hvilkas lif alltså är fördoldt med Kristus i Gud.

Följande dagen var åter en Herrens dag, hvarvid jag hade glädjen få predika både vid högmässan i min käre värds kyrka, Salemskyrkan, och vid aftonsången i Getsemanekyrkan hos den förutnämnde pastor Rauseen, i hvilkens hem mig ock beskärdes att angenämt tillbringa kvällen. Texten utgjordes naturligtvis båda gångerna af den här likasom där hemma för sjette söndagen efter trefaldighetssöndag föreskrifna. Matt. 5, 17—19 och Rom. 3, 21—31. Till ämne för högmässopredikan gaf sig själf: *Lagen såsom den där icke skall till den minsta bokstaf eller en enda prick förgås, förrän allt har skett.* Och för aftonsångspredikan lika omedelbart: *Guds rättfärdighet utan lag genom tro på Jesus Kristus.*

Mellan tjänsterna fann jag hvila och vederkvickelse i samtal med mina små älsklingar i Salemsförsamlingen, hvilka med barns vanliga minnesgodhet mycket väl visste, att biskopen lofvat deltaga i deras söndagsskola än en gång, när han kom tillbaka från Västern, och jämväl hade snällt inlärt den läxa, de fått förra gången att göra reda för vid hans återkomst. Det finns intet tacksammare arbete än det man i kärlek och trohet ägnar barnen. Men ve den, som tager ett dem gifvet ord eller löfte lättsinnigt: han icke blott för egen del förspiller deras förtroende utan gör sig helt visst genom en sådan tanklöshet skyldig till det svåra brottet att beröfva dem det bästa naturliga underlaget för allt i så väl etiskt

som religiöst hänseende, för ett rätt förhållande i framtiden till både människor och Gud, nämligen barnatilliten.

* *
*

Måndagen den 10 juli har i min själ inristat sig med outplånlig eldskrift. Det var då, den snart sagdt hela den civiliserade världen upprörande tilldragelsen här inträffade af nära ett tjugutal hjältars död i lågorna för öfvandet af sin plikt. Och detta förfärliga skådespel fick jag i omedelbar närhet åse, då just vid eldens utbrott stället af mig passerades. På sitt sätt var denna tilldragelse ännu mer hemsk och gripande än själfva Chicagos världsbekanta brand den 9 oktober 1871. I motsats mot sistnämnda rysliga skådespel varade dock detta mindre än en half timme, räknadt från de första synliga tecknen intill det brinnande tornets fall. Jag var på väg till frukostmiddag hos pastor *E. G. Youngdahl* i Englewood, kommande från ett slutbesök i the World's Fair, då ännu endast föga aflägsnad därifrån vagnen hämmades af en folkmassa, som blixtsnabbt ökades och efter en helt kort stund uppgick till många tusen människor. Eld hade utbrutit i någon bland de lägre våningarna af ett utsiktstorn, ursprungligen afsedt att före utställningens öppnande bereda otåligt skådelystna en öfverblick öfver utställningsplatsen, men som nu användes till »a general cold storage warehouse». I ett nu var det allarmerade släckningsmanskapet på sin post, en brandstege rest och den af kapten *Fitzpatrick* kommenderade truppafdelningen uppe på det egentliga taket, hvarifrån släckningsarbetet ansågs lämpligast utföras under samverkan med den nedanför posterande truppafdelningen. Men — blott några få ögonblick, och flammorna omhvärfva tornet i dess helhet, förtärande alla förbindelsemedel. Man ser de tappre där uppe omfamna hvarandra till farväl; gälla ångestskri uppfylla luften; och den ene efter den andre kastar sig ned hufvudstupa från en höjd af inemot 100 fot, tills med ett förfärligt brak äfven tornet faller. Aldrig har jag upplefvat något liknande; och ännu i denna stund halfannat år därefter skälfver handen vid blotta minnet häraf, så att det är med verklig svårighet jag förmår föra pennan, under det att den hjärtslitande scenen åter står fram för mitt inre öga.

Jag såg Strassburg 1870, dagen efter stadens intagande af tyskarne, med dess döende krigare, blodbestänkta gator och rykande ruiner; men hvad var det mot detta! Här mottog jag ett intryck utan like icke blott af den helige Gudens stränga världsregering men äfven af amerikansk plikttrohet och amerikanskt hjältemod.

Samma kväll hade jag att leda en aftonandakt i den i Lake View belägna trefaldighetskyrkan vid sidan af dess värderade pastor *S. A. Sandahl*. Till underlag för mitt föredrag lades Jesu hälsning till sina lärjungar vid ett återseende, som ock utgjorde på samma gång ett farväl. Föredragets grundtanke var i enlighet med Joh. 20, $_{19-21}$: *Frid vare med eder*. Därvid gjorde jag mig särskildt till godo, hurusom Jesus visade lärjungarne sina händer och sin sida. På de händerna bjöd jag äfven mina åhörare att se, såsom de där under en följd af år arbetat i timmermansverkstaden, bragt hjälp och läkedom till de nödställda, ännu buro såren efter spikarna, hvaraf de för vår skull genomborrats och vid korset fastnaglats, samt än i dag likasom fordom voro öfver oss välsignande upplyfta och, om vi hörde honom till, en gång skulle ännu osynliga bära oss genom dödsskuggans dal, för att sedan i synlig måtto mot oss utsträckas välkomnande på andra sidan om grafven. Men låtom oss ock i tron skåda in i hans öppnade sida, se det hjärta som därinom för oss alla klappar i kärleksfullt förbarmande, äfven där det icke kan, icke får ske med kärlekens goda behag. »Då vordo lärjungarne glada, att de sågo Herren»: huru ären *I* till mods? Det gåfves ett slag af glädje, som förmådde bjuda spetsen till och med åt en beklämning sådan som den, hvilken jag i denna stund erfor, icke allenast såsom en naturlig följd af afskedets smärta utan framför allt genom den erfarenhet jag fått denna dag göra om, huru oförberedt och bittert vårt afsked från hela jordelifvet kan komma öfver oss — en afskedspredikan, hvaraf vi säkerligen alla kände oss djupare gripna, än som förmedelst blotta ord, låt vara uttalade i en allvarlig stund, kunde någonsin ske.

Härifrån gick min väg till Immanuelskyrkan, där en större afskedsfest i alldeles samma riktning som den nyssnämnda skulle före dagens slut firas. Festen hade redan fortgått en

stund, hvarunder icke mindre än tre andra af den svenska kyrkans här likaledes gästande tjänare haft ordet, nämligen kontraktsprosten *Isak Strandh* från Habo, kyrkoherden *Peter Werme* från Östra Emtervik och komministern *A. O. I. Kiellman-Göranson* från Stockholm, då gästen från Visby anlände. Till denne riktade nu pastorssällskapets ordförande ord, framsprungna »ur svenska hjärtans djup», som sent skola gå ur dens minne, hvilken de närmast angingo. Och hvad som djupast af allt gick honom till sinnes och hvad han därför äfven bäst af allt minnes, det var, att talaren uttryckligt förklarade, det hyllningen först och sist gällde icke hans person (huru vänligt man än därom tänkte) utan den representativa ställning han intoge. Härpå svarade den svenska kyrkans auktoriserade representant med en erinran om människans trenne företrädesrättigheter framför den öfriga jordiska skapelsen: *att kunna tala*, *gråta och bedja*. Hittills hade talegåfvan företrädesvis varit det medel, hvarigenom det rika andliga utbytet mellan honom och hans värdar försiggått. I denna stund kände han sig mest böjd att vid den kärleksfulla afskedshälsning, som just på det honom mest tilltalande sättet nu framburits, fälla en manlig saknadens tår, öfver hvilken han icke behöfde blygas. För framtiden skulle, så hoppades han, den ömsesidiga förbönen blifva det all tids nötning trotsande föreningsbandet dem emellan. »Han hade på denna färd vunnit en hel rikedom af nya böneämnen att frambära inför den tron, som fortfarande vore och finge af oss alla bekännas såsom vår gemensamme konungs.»

Hela skaran, som till sista plats fyllde den rymliga domkyrkan, såsom hon understundom blifver i anslutning till svenska förhållanden här benämnd, stod nu upp och sjöng:

Guds ord och löfte skall bestå,
vi det i hjärtat bära.

* * *

Tisdagen var anslagen åt beredelser för afresan jämte några enskilda besök intill aftonen, då i Salemskyrkan afskedsgudstjänst med fullständig högmässoliturgi firades — såsom en inledning till det framtida bönesamlif, om hvilket vi dagen förut uttalat vår förhoppning. I predikans ställe fram-

fördes här i Herrens hus det ömsesidiga afskedet. Å värdarnes sida talade först ordföranden öfver de orden: »Du gjorde väl, att du kom» (Ap. Gärn. 10, 33). Därpå gaf synodens förut nämnde vice president uttryck åt den svensk-amerikanska dotterkyrkans varmt kända tacksamhetsförbindelse till sin gamla moder den svenska kyrkan. Vidare togs ordet af Rock Island-professoren Forsander, som talade om vårt gemensamma framtidshopp, och ändtligen af Salemsförsamlingens pastor, min värd par préférence, som fått sig anförtrodt den rent personliga synpunktens framhållande såsom den, hvilken stod mig personligt närmast. Mitt svar blef, sedan jag i ordningsföljd anknutit några ur ett öfverfullt hjärta uppstigande tankar till hvar och en af de i dessa tal berörda fyra synpunkter, en enkel bibelförklaring öfver

Mal. 3, 1—4.

Den hufvudtanke som härvid utvecklades var, såsom naturligt föll sig af tillfällets beskaffenhet, *vår uppgift* att 1:o) såsom enhvar i sin stad en Herrens ängel eller budbärare, med ögat för egen del oaflåtligt fäst på honom, hvilkens ankomst hvarje stund kan vara att förvänta, bereda väg för Herren; 2:o) i vår egenskap af Levi söner låta oss smältas och fejas och rensas likasom silfver och guld; 3:o) på denna väg vända åter till fädrens fromma art att offra spisoffer åt Herren, hvilka då ock skola honom väl behaga, likasom fordomdags och i de förra år.

En tillfällighet som såg ut som en skickelse var, att slutet icke mindre än början af min Chicagovistelse kom att kännetecknas af samvaro med ungdomen, min kära ungdom, och detta alldeles densamma, som först undfick mig. Jag var nämligen efter den skildrade gudstjänstliga högtiden inbjuden af Salemsförsamlingens ungdomsförening på ett samkväm, där mera förtroliga tal växlades. Pastor *O. J. Siljeström* sände i versifierad form en högstämd »hälsning till det dyra fosterlandet i höga Nord». Den vackra festen slöt med en betraktelse af mig öfver Ruths ord till Naemi: *Tala mig icke i det sinnet, att jag skall öfvergifva dig och vända tillbaka igen ifrån dig; dit du går, dit vill jag ock gå; där du blifver, där blifver jag ock. Ditt folk är mitt folk, och din*

Gud är min Gud. Där du dör, där dör jag ock; där vill jag ock begrafven varda. Herren göre mig det och det, om icke döden allena skall skilja oss åt.

XLVIII.

I Jamestown.

Ett dygns järnvägsresa förde oss till *Jamestown*, platsen för en af svenskarnes äldsta kolonier i Amerika. Af de härvarande två svensk-lutherska församlingarna förestås den äldsta af veteranen *C. O. Hultgren*, som tjänat henne i öfver 30 år, en tjänstetid på samma plats, som ju äfven hemma hos oss aktas ganska lång, om än icke så ovanlig.

Frukost intogs hos Abrahamsons här bosatta åldriga moder, som tillika med modern till min förut omtalade vän professor Lindberg utgöra ett par svenska kvinnotyper, som i den nya världen mötte mig af en utan mycken skolbildning i Guds ords och lifvets skola vunnen andlig mognad. Ännu en kvinnlig ålderdomstyp kan jag icke neka mig att tillägga, nämligen en präktig gumma helt och hållet ur folket, hvilken, då efter ett af mina jubeltal såsom vanligt många kommo fram för att bereda mig glädjen få med dem utbyta trofasta handslag, stannade på något afstånd, neg och frågade, om detta verkligen var, såsom man sagt henne, »prostens Henning». När jag jakande besvarat frågan, fortfor gumman: »Men hvad han är lik sin mamma»; tilläggande: »och hon var då den allra gemenaste (= mest folkliga) människa». Upplyst, att min moder ännu vore i lifvet, utropade den gamla: »Å kära hjärtanes, lefver prostinnan än!» Ett litet samtal utspann sig mellan oss, hvarvid den meddelsamma vänliga gumman visade sig stamma från min fars pastorat och ha varit ett bland hans många nattvardsbarn. Detta föranledde mig att fråga henne, om jag ej hade några drag, som erinrade jämväl om min aflidne fader. Min kära barndomsbekanta såg på mig en god stund stillatigande, enär hon tydligtvis icke fann

någon sådan likhet, men ville nog af naturlig finkänslighet icke säga mig det rakt i ansiktet, då hon ju kunde af frågan förstå, att det skulle glädja mig att i något äfvenledes påminna om honom. Hon fann sig emellertid. Enfalden var här, såsom så ofta fallet i Småland är, parad med en viss fintlighet. »Jo», sade hon, något dröjande på orden, »prosten var allt också han mycket lärd.»

* * *

Klockan led mot 12 på dagen, då jubelfesten skulle i den stora Institute Hall börja. Allt var klart utom — festtalaren. Han satt hemma på sitt rum, klädd ännu i resdräkten, alltjämt väntande på sin kappsäck. Men kappsäcken kom icke och skulle, såsom det snart upplystes, ej heller komma förrän med nästa tåg fram på eftermiddagen. Nu voro goda råd dyra. Vännen Telleen räddade situationen, i det han hos en närboende skräddare lät hämta en svensk eller engelsk prästrock, hvilken, hur underligt det må låta, passade fullständigt, som om den varit sydd åt den besvikne väntaren. Från en juvelerare erhölls till låns en guldkedja, snarlik biskopskedjan, af min värd den äfven till augustanaprästernas dräkt hörande kragen (ty värr icke så kappan); och på slaget tolf stod jag där uppe, rätt presentabel.

Till ämne togs för högtidstalet, som inleddes med uppläsande af

Jos. 1, 2—9,

Herrens ord till Josua — ett ord äfven till eder.

A. *Förutsättningar.*

a) Den gamla tiden *är förbi* och kommer för eder lika litet, som Herrens tjänare Moses till Israels barn, någonsin åter.

b) Det nya landet är äfven eder gifvet, att genom ärligt arbete förvärfva hvad I såsom ekonomiskt underlag för andlig *själfständighet* behöfven.

c) Ingen och intet behöfven heller I frukta, ty jämväl eder gäller *löftet* att icke varda af Herren öfvergifna eller förgätna.

B. *Tröstegrunder.*

a) Trefaldt *uppmuntrar* Herren: Var tröst och frimodig. — Var nu tröst och ganska frimodig. — Si, jag hafver budit dig, att du skall vara tröst och vid godt mod; grufva dig för ingenting och frukta intet.

b) Våra *fäders historia* visar, huru tryggt du kan öfverlåta dig åt Herren.

c) Så skall ock Herren din Gud vara *med dig* i allt det du företager.

C. *Maningsrop.*

a) Trefaldt *bjuder* ock Herren: Håll dig hårdt vid Herrens lag, det Guds ord, som hans tjänare dig budit hafver. — Låt denna boken icke komma utur din mun, utan haf dina tankar däruti dag och natt. — Vik icke därifrån antingen på högra sidan eller den vänstra.

b) Tron bevisar sig i *troheten* att göra allting efter det gudomliga ordet, hålla och göra allting därefter, som däruti skrifvet står, att du må handla visligen i allt, det du göra skall.

c) Så skall dig lyckas uti allting du gör, och du skall *kunna* handla visligen.

Ville vi i ett enda nytestamentligt språk se sammanfattadt detta, som det tillhör oss att såsom sannskyldigt evangeliska kristna samt därmed rätte anhängare af det Upsala möte, hvars trehundraårsminne nu firades, allvarligt behjärta, så syntes mig alltsammans d. v. s. hela lutherdomen ligga i denna aposteln Pauli tillsägelse innesluten: *Arbeten med fruktan och bäfvan på eder frälsning; ty Gud är den, som verkar i eder både vilja och gärning för sitt välbehags skull.*

* * *

Kort efter denna sekularhögtid försiggick en annan bland våra forna landsmän mindre sällspord högtidlighet, hvilken jag nu, likasom en gång förut bland icke-svenska trosförvanter i Utah, fann så tilltalande, att jag gärna skulle önska, det vi här hemma hade något dylikt lagligen föreskrifvet; jag afser härmed den kyrkliga så kallade grund- eller *hörnstensläggningen*. Dess förlopp är inom Augustanasynoden följande.

Kyrkorådet, företrädt af de tillstädesvarande prästerna, gå i procession upp till den plats, där kyrkan skall byggas. Sedan en af Davids psalmer blifvit läst, håller ordföranden ett formuleradt inledningstal, hvarefter alla deltagarne gemensamt läsa Fader vår. Nu lägger byggmästaren hörnstenen i dess tillbörliga läge, hvarefter prästen uppläser en förteckning öfver de saker, som här nedläggas. Därpå säger han: »Vår hjälp står i Herrens hand», hvartill menigheten svarar: »Den himmel och jord gjort hafver». Vidare säger prästen: »Om Herren icke bygger huset, så arbeta de fåfängt, som därpå bygga», fattar hammaren och slår med den tre slag på hörnstenen, sägande: »I Guds, Faderns och Sonens och den helige Andes namn.» Efter en kort utredning af aktens betydelse kommer åter en passande antifoni såsom öfvergång till trosbekännelsen. Med lofsång och bön slutas denna förra (formulerade) del af den högtidliga förrättningen; hvarpå ett fritt festtal kan följa jämte sång och bön, samt alltid till sist välsignelsen. — Mycket är det att beklaga, att vi här i Sverige sakna en fullständig liturgisk ordning för denna betydelsefulla kyrkliga akt, som till och med torde kunna hos oss ostraffadt bortfalla, mot hvilken fara den i vår handbok införda »Bön vid läggandet af grundsten till en kyrka» lärer utgöra ett alltför svagt värn.

Festtalet, som var åt mig öfverlåtet, hade till ämne Luk. 19, 40: *Jag säger eder: Om dessa tiga, skola stenarna ropa;* hvarvid jag fick tillfälle att göra reda för tempelbyggnadens heliga symbolik och dennas betydelse särskildt inom den evangelisk-lutherska kyrkan.

Härmed ställdes i nära sammanhang mitt föredrag vid den omedelbart därpå följande gudstjänstliga akten i kyrkan. Efter afsjungandet af de fem första verserna i vår svenska psalmboks n:r 325, blef ämnet — i anslutning till den upplästa texten

Ps. 84, 2—4.

Huru ljufliga äro dina boningar, Herre Sebaot! Min själ längtar och trängtar efter Herrens gårdar, mitt hjärta och min kropp jubla lefvande Gud till mötes. Ty sparfven har funnit ett hus och svalan ett bo, där de sina ungar lägga, nämligen ditt altare, Herre Sebaot, min konung och min Gud. —

Hvad är vordet af ditt altare, Herre Sebaot, min konung och min Gud?

Flera gånger hade jag vid våra i allt öfrigt synnerligt tilltalande gudstjänster känt mig mindre behagligt berörd af den icke sällsynta oseden att i kyrkorna här ute hafva predikstolen ställd öfver altaret, alldeles som om vi inga lutheraner vore eller medlemmar af Guds heliga, allmänneliga kyrka, utan af något reformert kyrko- eller sektsamfund. Om det, som vid altaret utföres, af alla kyrkliga kristna erkännes för hvarje rätt gudstjänstfirning äga en relativt själfständig vikt, så bör detta väl ock genom ett fritt altare åskådliggöras. För den, som från barndomen lärt sig hålla högt altarets sinnebildliga betydelse af Guds nådestol på jorden, måste det förefalla ganska motbjudande att vare sig själf liksom trampa däruppå eller se en medsyndare stå på den plats, hvarest en nåd vid nådens bord sökande barnasjäl plägar i den heligaste hänförelsens ögonblick skåda Frälsaren själf. Icke ens nere vid altaret, såsom rummet för det högheliga mötet mellan människan och Gud, bör prästen hafva sin plats under meddelandet af sina alltid bristfälliga troserfarenheter, utan skola där i regeln frambäras allenast Herrens nådegåfvor till församlingen eller hennes offer till sin Herre i bestämd föreskrifven form. Har jag åter att såsom en den där barmhärtighet är vederfaren härom vittna inför mina medåterlösta, så synes det mig lika onaturligt att aflägga detta vittnesbörd annorstädes än i deras egen midt, som de väl måste finna det föga uppbyggligt att höra mig i sådan egenskap tala från en plats, hvilken tillhör läraren allenast såsom ett Guds eller hela den kristna kyrkans med noggranna instruktioner försedda ombud och lydiga språkrör. Blott en påfve eller en afgud kan rimligtvis vara placerad ofvanom altaret, då han talar fritt, den förre såsom varande Guds ofelbare ställföreträdare, den senare, emedan han ju tänkes själf vara Gud — detta sagdt naturligtvis under förutsättning, att man verkligen tror sig hafva ett altare, hvilket vi veta de reformerta och från dem utgångna sekterister icke tro.

Se där det något egendomliga innehållet i detta föredrag, som för öfrigt utgjorde en enkel förklaring af tecken-

språket i vår härliga svenska högmässoliturgi, som med de få önskvärda förändringar, hvilka redan då voro att förutse och nu inträdt, synes komma idealet nära för en kristen menighets framträdande på Sion inför sin Gud.

Saliga äro de, som i ditt hus bo; de lofva dig till evig tid. Sela.

O Gud, det är en hjärtans tröst
att i ditt hus få komma,
där vi få glädjas af din röst
med alla dina fromma:
hur väl det i ditt tempel går,
hur helgedomen härlig står,
det är stor lust att skåda.

I dino huse är en dag
fast bättre till att blifva
än allt det nöje och behag,
som världen har att gifva.
Fullkomlig glädje hos dig är
uti din boning, Herre kär,
där du dig uppenbarar.

Ty bedja vi så innerlig',
att du vår själ förunnar
den nåd att städs' hugsvala sig,
där man ditt ord förkunnar;
och låt oss där din ära se,
din härlighet oss där bete
till fröjd förutan ände.

På aftonen företogs på den närliggande vackra *Chatauqua-sjön* en utfärd, som väl började en smula motigt, därigenom att ångbåten icke afgick på utsatt klockslag, hvilket några bland gästerna, som med uppoffring af andra för dem viktiga intressen infunnit sig punktligt, ansågo sig berättigade att fordra men snart var denna lilla förtretlighet glömd under de friska vindarnas och de mjuka omgifningarnas samverkande inflytelse. Vid ett väl beläget, komfortabelt sommarhotell ett godt stycke bort debarkerades för aftonmåltidens intagande och lustvandring i den med kulörta lyktor upplysta parken därinvid. Medan musik och tal omväxlade, gled tiden omärkligt undan; och då vi ändtligen å nyo befunno oss vid samma brygga, hvarest embarkeringen ägt

rum, kom straffet för den i början förspillda tiden. En större sångkör af svenskar hade stått där länge samlade, fåfängt väntande på resenärernas återkomst, för att få i ord och toner med gästen sända det oförgätliga forna hemlandet en kärlekens hälsning. Först efter midnatt hade flertalet af dem gått sorgsna hem, så att blott några få nu stodo kvar, förmälande hvad de afsett men förfelat till följd af ångbåtens ursprungliga fördröjande. Må de vänliga landsmännen och landsmaninnorna därute emellertid härmed mottaga försäkran om en tacksamhet, som blef genom sagda missöde på samma gång hos mig själf djupare inpräglad och tillika förmedelst detta omnämnande allmännare känd bland dem, hvilka hälsningen gällde. Ja, mottagen min och mångas hjärtliga tack för eder kärleksfulla hågkomst af gamla Sverige, I trofasta, minnesgoda fränder både i Jamestown och flerestädes på den nya fosterjorden!

XLIX.

Niagara och Buffalo.

Från det jämförelsevis lilla Jamestown styrdes kosan till det inemot tjugu gånger folkrikare *Buffalo*, som ligger vid Eriesjön, nära intill det ställe, hvarest denna mottager Ontariosjöns och därmed förbundna sjöars vatten. Af den, som sålunda befann sig i *Niagara*'s omedelbara närhet, hade det väl varit en försummelse snarare än ett tillbörligt offer att försaka se världens mest berömda vattenfall. Detta blef mig ock beskärdt. Mycket hade jag väntat, men ännu mer fick jag.

Det låter sig icke göra att med få ord beskrifva det underbara skådespel, som tedde sig för mina ögon. Stor är Herren Gud i all sin skapelse, men större än här har jag aldrig skådat honom »från ryggen». Ju längre besökaren får stanna, dess mer känner han sig liksom tillintetgjord i föreställningen om att stå invid den Allsmäktiges fotapall, öfver sig liksom hörande bruset af kerubernas vingslag. Huru gripande anblicken än var på flera utsiktspunkter af den amerikanska sidan, bekänner jag dock, att jag först från det

motsatta hållet fick ett helt öfverväldigande intryck af taflans obeskrifliga majestät och storhet. Då, när jag på den ståtliga New Suspension Bridge begifvit mig öfver till det canadensiska området, trädde American Falls rätt fram för mig i sin oerhörda utsträckning och vilda kraft med en verkan utan like. Omslutande en fjärdedels engelsk mil störtar en vattenmassa af 45,000 kubikfot i minuten utför en 64 fot hög tvärbrant bergvägg. Det gick mig här, såsom *Charles Dickens* om sig med afseende på de nära invid belägna Table Rock och Horse-shoe Falls berättar: outplånligt var i mitt hjärta intryckt en bild af naturens skönhet och makt i förening, som skall stanna kvar där oförändrad intill dess sista pulsslag. Återvägen togs öfver den gamla eller Railway Suspension Bridge, bredvid hvilken »Töcknets dotter» (en liten ångbåt vid namn Maid of the Mist) ligger färdig att mottaga den nygirige resanden för att föra honom, iklädd särskild lämplig dräkt, »through the Rapids and Whirlpool», såsom slut- och enligt mångens förmenande höjdpunkten af hans niagarabesök.

Alltför snart måste det dock bära af till Buffalo, där samma dag skulle minnet af Upsala möte 1593 i den svensk-lutherska Treenighetskyrkan högtidlighållas. I *Viktor Tengwalds* prästerliga hem erhölls en stunds välbehöflig hvila, hvarefter jag med mycken tillfredsställelse deltog i denna näst sista *jubelfest* på amerikansk jord. Utom mig och pastor loci fungerade därvid såsom inledande liturg den ofvan omtalade pastor Hultgren samt såsom talare pastorerna *F. A. Kähler* och *J. Brezing*, hvarjämte festen illustrerades af god körsång. Högtidstalet, som anknöt sig till den storartade naturscenen, flera bland oss nyss stått inför och hvilken, likasom allt i naturen, på visst sätt återspeglade människolifvets sceneri, handlade om

Vår kyrkas skepp midt i de brusande vattnen.

Stark och tung vore onekligen den tidsandans dimma, hvarigenom skeppet i fråga hade att bryta sig väg. Men den, som här stod vid styret, förstode nog sin sak än bättre, än den med rätta berömde styrmannen, som med endast två medhjälpare för 32 år tillbaka visste att föra sin bräckliga farkost lyckosamt genom de ursinnigt rasade elementen. »För-

lorad, förlorad», hördes äfven då gång på gång från den ångestfulla åskådarehopen; men ledd af ett öga, som icke läte sig af några om än aldrig så täta dimmor omtöckna, och förd af en hand, som ingen skakning förmådde komma att darra, nådde Töcknets dotter välbehållen stranden, allenast med en förlust af rökfånget, hvilken bäst visade den utståndna farans vidd. Äfven den evangelisk-lutherska kyrkans Maid of the Mist — ty genom töcken och dimma tillhör det äfven henne att göra färden, innan hon når önskad strand — torde få bereda sig på att förlora något af hvad hon aktar dyrbart af fäderneärfd sed och historiska traditioner. Blott ett får hon aldrig släppa eller mista, d. ä. sin rena evangeliska lära, som är hennes styre, på hvars bibehållande vid makt — jag menar så, att båten lyder styret — väl och ve, undergång eller räddning, ytterst bero.

Faran vore härutinnan i vår tid öfverhängande, i det att icke blott andelöshet vid rättrogen förkunnelse af ordet mångenstädes lade för välsignelsen däraf hinder i vägen, svåra nog, om än icke oöfverstigliga, så länge dock ren lära funnes kvar, utan — hvad än värre var — sanningen blefve i våra dagar än skjuten åt sidan såsom något mindre betydelsefullt, ehuru i själfva verket det mest betydande af allt, än rent af förfalskad. Om andelös predikan af Guds ord ville jag icke nu vidare yttra mig, ingalunda som om jag ansåge saken oviktig, men emedan ingen särskild anledning därtill förelåge. Däremot föranledde icke mindre Upsala mötes innebörd än de närvarande tidsförhållandena äfven i denna del af världen att inlägga en så kraftig protest som möjligt mot så väl sanningens undanskjutande till förmån för hvad man mycket oriktigt kallat andligt lif som ock mot dess uppenbara vanställning under anspråk på en förment högre insikt i hvad ren evangelisk lära eller lutherdom verkligen är.

I förra afseendet önskade jag framför allt fästa uppmärksamheten på den brist, som i våra dagar uppenbarligen rådde på kristliga karakterer eller helgjutna personligheter. Till detta sorgliga förhållande kunde nog flera orsaker uppvisas, men den största och tillika minst beaktade torde dock vara den ringa vikt, som nu för tiden öfverallt lägges på klart fattade och sinsemellan sammanhängande syftemål för det

mänskliga handlandet. Man har blifvit opportunist äfven i religiöst och moraliskt hänseende. Stunden får afgöra, till och med hvad som är rätt. Men rätt blir dock aldrig något, som ej hvilar på sanning; och sanningen är i intet afseende något konglomerat, bestående af lösryckta moment, utan ett helt, där allt ingår i allt och hvarje särskild del måste bestämmas af en allt ledande grundtanke.

Vända vi oss åter till frågan efter hvilka de irrläror eller villfarelser äro, som företrädesvis hota såsom utflöden af en falsk och mot Kristi evangelium i bottnen fientlig tidsanda, så torde de samtligen kunna hänföras till följande tvenne, hvilka nog fått genomförda uttryck i åtskilliga teologiska lärosystem men för resten ligga i luften, det vill säga den andliga atmosfär, hvilken i tal ej mindre än skrift från alla håll bjuder sig åt oss. Först gäller detta den allmänna föreställningen om människans självtillräcklighet. Visserligen koketterar man ej litet med människans behof af Gud, men detta tänkes ingalunda blifva uppfylldt genom något Guds verkliga meddelande af sig åt människan, vare sig på tanke-, samvets- eller hjärtevägen, utan det blir människan, som på grund af sin egen medfödda själfuppehållelsedrift åt sig bildar gudsidéen. Visserligen vore det Jesus från Nasaret, som gifvit oss nyckeln till en rätt världsåskådning såsom den måttstock, efter hvilken människans både sedliga och religiösa uppgifter böra bestämmas, hvarför han ock erkännes för Kristus, mänsklighetens salighetshöfding, men icke för Guds son, den i fullt egentlig bemärkelse från himmeln till jorden komne uppenbararen af Gud själf, hans härlighets återsken och hans väsendes afbild, som bär allt med sin makts ord. Hvad angår den andra villoläran, så består den i ett öppet eller hemligt förkastande af försoningen såsom förlossningens oeftergifliga förutsättning och villkor. Allt tal om Guds heliga vrede skall på sin höjd afse den slutliga domsuppenbarelsen; och den gudomliga rättfärdigheten omtydes till att utgöra allenast ett annat uttryck för nådens trofasthet i Kristus Jesus. Mer eller mindre förbises den rening från synderna, hvilken denne, Guds enfödde son, såsom ett objektivt faktum här nere fullbordat, innan han gick att sätta sig på Majestätets högra sida i höjden, hvarifrån han

såsom hufvudet för kroppen genom nådemedlen föder och närer sin församling på jorden, sålunda låtande Guds rike ofvanefter komma till oss.

Den dragning till katolicism, hvilken en af våra mera djupseende andar redan för ett halft sekel sedan fann gå genom världen, har med stora steg gått framåt, neddragande allt inom ändlighetens råmärken, utbytande det omedelbara förhållandet mellan själen och Gud, hvilket dock är den sanna lutherdomens innersta kärna, mot ett allt igenom af andra människor och det mänskliga samfundet förmedladt sätt. Man säger, att Gud skall på denna väg förläna oss ett tröstefullt mod att bekämpa alla världshärlighetens frestelser, en världsöfvervinnande glädje gentemot de kraf, som samvetet på oss ställer, samt därmed evigt lif i våra hjärtan; men stige fram den, som kan af egen erfarenhet vittna, att han i sanning kommit därtill annorlunda än genom den i evangelium uppenbarade försoningens hemlighet, d. ä. förmedelst den korsets predikan, som väl är för judarne en förargelse och för grekerna en dårskap, men för alla dem, som äro kallade, både Guds kraft och Guds vishet.

Herre, sänd din hand af höjden och förlossa oss och fräls oss ur de stora vattnen, från de främmande barns händer, hvilkas lära är onyttig och deras gärningar falska; så vill jag sjunga dig en ny visa, min Gud, jag vill lofsjunga dig till tiosträngad psaltare, dig, som gifver seger.

Si, Herrens ord är rent och klart
som guld, i degeln skäradt;
i nåd och sanning uppenbart,
det blifvit oss föräradt.
Ty är ock bland betryck och brist
vårt hopp till Herren fast och visst,
vårt hjärta oförfäradt.

Oss lysa skall hans nådes sken,
när vi hans ord förfäkte,
hans lära bibehålle ren
bland ett fördärfvadt släkte.
I honom, under all vår strid,
vi finne seger, vänte frid:
med honom allt vi mäkte.

L.

Sista söndagen med sista jubelfesten.

Natten till lördag den 15 juli förde oss ett iltåg till *Albany*, staten New Yorks hufvudstad, hvarifrån den angenämaste hudsonfart gjordes fram till hufvudorten eller hvad amerikanen kallar the Metropolis, i detta fall icke blott inom en viss stat utan inom Amerikas Förenta stater öfver hufvud. Det var dock icke världsstaden själf besöket denna gång närmast afsåg, utan tvillingsystern *Brooklyn*, där jag blef gäst hos den svensk-lutherska Betlehemsförsamlingen, hvars begåfvade lärare doktor *Fritz Jacobson* vänligt mottog mig, hvarjämte jag hade glädjen återse flera andra landsmän, hvilka nu kommo mig emot såsom gamla vänner efter den jämt två månader långa skilsmässan, hvarunder så väl min förtrogenhet med svensk-amerikanska förhållanden i allmänhet betydligt riktats som särskildt Augustanasynoden hunnit att i mitt svenska hjärta förvärfva full medborgarrätt.

Dagen därpå, den 16 juli, var Kristi förklaringsdag. Med en Kristi himmelsfärds predikan hade min andliga verksamhet i Amerika begynt, och för den sista söndagen på amerikansk jord förelåg nu ett så närbesläktadt ämne. Härom erinrade jag ock vid högmässan i Gustaf Adolfs-kyrkan i New York, dit jag reste öfver på den bekanta förbindningsbron, under hvilken de mest högmastade fartyg obehindradt passera. Det kändes underligt att å nyo befinna mig på samma plats, där jag den första söndagen af min amerikavistelse i församlingens gemenskap till all god gåfvas gifvare bäfvande burit fram mitt behof af hans nådiga bistånd och hjälp till det värf, som då låg framför, nu bakom mig. I känslan af den vida utöfver allt hvad jag kunnat bedja eller tänka rika bönhörelse, hvilken härvid kommit mig till del, var det som jag, sedan Gustaf Adolfs från slutet af hans segerbana stammande psalm n:r 378 blifvit sjungen, anknytande mig till de texten omedelbart föregående orden: *Det var natt*, uppställde ämnet. Dessförinnan upplästes dagens text

Joh. 13, 31. 32.

Och när han hade gått ut, sade Jesus: Nu är Människosonen förhärligad, och Gud är förhärligad i honom. Är nu Gud förhärligad i honom, så skall ock Gud förhärliga honom i sig själf, och han skall snart förhärliga honom.

Genom natt till dag.

I första rummet gäller detta Herren Jesus själf. Hela Jesu jordelif var en vandring genom dödsskuggans mörka dal; och icke blott öfver lifvets yttre förhållanden hade den honom på alla håll omgifvande synden med dess följder mestadels spridt ett djupt nattligt dunkel, utan ofta jämväl, likasom nu, gjort honom i sin ande bedröfvad. Först med Judas' aflägsnande kände han den tryckande tyngden lyftad från hjärtat, och från hans heliga läppar bryter fram såsom ett frigörelsens omedelbara uttryck utropet: *Nu är Människosonen förhärligad.* I och med det att Jesu död var en afgjord sak, betygar han förhärligandet hafva för honom inträdt, så att han i lidandets spets såg den gryende härligheten framskymta och omedelbart på andra sidan därom solen i ohöljd klarhet gå upp. Likasom om våren vattnet, som var af vinterns köld i isband lagdt, ymnigt flödar fram, sedan solen löst dess bojor, så gifver Jesus, när Iskarioten hade i natten gått ut och därmed frigjort brödrakretsen från det hämmande bandet af hans närvaro, fritt lopp åt kärlekens förtroliga känslo- och tankeutbyte med sina lärjungar, som öfvergår i afskedet till dem och slutar med den öfversteprästerliga förbönen, hvilken, sålunda begynnande på jorden, intill dagarnas ända af honom fortsättes i himmeln. Det är blott början af dessa ömma, heliga meddelanden, som i texten föreligger, men själfva denna början antyder i förväg hela talets slutpunkt, sagda förbön. Hvem af oss har icke någon gång känt ur sitt väsens djup en hemlig längtan uppstiga att få blicka in i Jesu fördolda umgänge med sin himmelske Fader och lyssna till hvad de hafva att säga hvarandra med hänsyn både till dem själfva och oss? Nå väl, här hafva vi framför oss sagda längtans uppfyllelse, ehuru visserligen blott så, som fröet eller den späda brodden angifver plantans stundande utveckling till blad och blommor och frukt.

Det föreliggande, i tvenne riktningar gående uttalandet af vår Frälsare framhåller betydelsen af Människosonens härliga lifsgärning, sådan den för hans inre blick ter sig såsom fullbordad, då allt ju var redan afgjordt och den vissa utgången på detta enda åt sanningen odeladt ägnade lif på jorden omedelbart förestod. *Gud är förhärligad i honom:* så kännetecknar han det lifvets innebörd. Genom det har mänsklighetens af Gud gifna bestämmelse blifvit förverkligad, hennes föresatta mål uppnådt. Då syndens väsen just består uti, att det skapade tillskansar sig den plats, som tillkommer Skaparen allena, viljande på egen hand något vara och göra, så har däremot Jesus icke blott icke aktat såsom ett rof att vara jämlik Gud, utan utblottande och ödmjukande sig själf lidit korsets smärtfulla, smädliga död, på fullgodt sätt försonat världens roffade självhärlighet samt dymedelst gifvit Gud äran i afseende på både den kränkta gudomliga rättens oryggliga upprätthållande och den gudomliga kärlekens fulla framträdande i ljuset. Hvarje drag i den tafla, som skriften målar oss för ögonen af Människosonen, är sådant, att det på samma gång innebär ett »Se människan» och ett »Se Guds lamm, som borttager världens synd»; sådant, att hvar och en som är af sanningen icke kan annat än med höfvitsmannen vid korset bekänna: »För visso var denne en rättfärdig man», så väl som ock: »För visso var denne mannen Guds son». Men intet är i högre grad ägnadt att för alla tider och alla lägen klargöra Guds ställning till människan, hans helighetskraf och hans nådefullhet, än Jesus på korset. Komme nu och säge den sådant dristar, att Gud låter rätten ligga nere med hänsyn till vare sig mänskligheten eller den enskilda människan; komme nu och säge, om någon det vågar, att Guds godhet och vishet icke funnit utväg till frälsningsmöjlighet för hela världen, trots den begränsning han själf åt sin allmakt gifvit, då han »gjorde människan nästan till ett gudaväsen, med ära och härlighet krönte en människas son» (Ps. 8, 6 enligt grundtexten). Är då icke i Kristus Gud bevisad såsom den härlige, Gud i honom sannskyldigt förhärligad?

Men är nu Gud förhärligad i honom, *så skall ock Gud förhärliga honom i sig själf, och han skall snart förhärliga*

honom. Har Jesus genom sitt lif och ännu mer genom sin död förhärligat Fadern, så skall samme Fader ej heller lämna Sonen i dödens natt utan snart låta honom framgå i glans, till ljus och dag och oförgängligt väsen. Frivilligt hade han antagit tjänareskepelsen och nedstigit till jorden, för att i vårt ställe uppfylla Guds lag och utstå det lidande, som enligt den gudomliga världsordningen, som ej fick, ej kunde rubbas, måste blifva syndens lön; men sedan det allt var fullbordadt, gick han åter dit, hvarest han förut var. De 40 dagarna mellan hans uppståndelse och himmelsfärd utgöra denna Jesu gång till Fadern, hvarigenom han steg för steg icke blott föres tillbaka till sin eviga härlighet utan tillika såsom förhärligad människa, med en af gudomskraft genomträngd mänsklig natur, intager sin förra plats på Majestätets högra sida i höjden. Nu har hans förbön hel och full giltighet hos Gud, nu förmår han ock meddela sig, i gudmänsklig fullhet allestädes närvarande, helt åt de sina. I strålande härlighet men icke dess mindre igenkänlig hafva därför ock Paulus och Johannes sett honom efter hans ingång i himmeln. Så skola ock vi en gång där uppe hos den förhärligade Frälsaren återfinna icke så litet af hans förnedringsgestalt, ja allaredan här nere få vi en aning om den förening af gudomlig blidhet och gudomlig höghet, som en Maria, en Tomas och Emmaus-vandrarne omedelbart efter uppståndelsen hos honom funno, då äfven oss förunnas att liksom skymta den uppståndnes gudmänskliga härlighet vid det bord, där hans döds åminnelse firas.

Hvad som närmast gäller hufvudet har i andra hand jämväl afseende på lemmarna. Alla de, som vilja efterfölja Jesus, måste gå den väg, han för dem banat: genom natt till dag, genom mörker till ljus. »Jag helgar mig själf för dem», säger han, »på det att ock de må vara helgade i sanning.» Äfven *genom dem skall Gud förhärligas* därigenom, att de vid Jesu kors låta sig af Guds helighets nitälskan mot synden så genomträngas, att de lära rätt behjärta icke blott sin egen syndaskuld utan ock deras delaktighet i den skuldbörda, som hvilar på hela det mänskliga släktet, hvars solidaritet på ingen punkt af historien har så klart stått fram, som dum pendebat Filius, d. ä. under det att Guds son

hängde på korset. Så, som för öfrigt ingenstädes i den hela vida värld, ställes syndaren här inför den gudomliga vreden öfver synden. Ty är detta skedt med det friska trädet, hvad skall då ske med det torra? Visserligen, om annars någonsin, skall människan, om hon en gång får blicken på detta kors, med fruktan och bäfvan gifva Gud rätt mot henne, sålunda förhärligande Gud i sig. Hon kan ej längre taga det lätt med synden; hennes forna lust och nöje i den falska världshärligheten äro brutna — då varder Gud i henne förhärligad; blott att härvid icke förbises det den botfärdiga själens sträckande efter nåden, som med en rätt sorg efter Guds sinne alltid är förbunden. Likasom Gud på förbannelsens trä, i dödens natt af sin Son förhärligades, då Guds både godhet och stränghet, det är hans heliga kärleks väsen där blef med den mest otvetydiga klarhet för världen afslöjadt, så skall hvarje frälst själ till tidens slut vittna, att det är öfver Golgata, som vägen går från natt till dag. I samma mån som korsets hemlighet blifvit för dig uppenbar och ljuset fått skingra det naturliga mörkret i ditt hjärta, framlyser äfven genom dig Guds härlighet i Jesu Kristi ansikte. Äfven du förhärligar då i din mån Gud, när korset får på dig bevisa sin allenastående förmåga att lära en af naturen åt världen hänvänd människa att i uppriktig världs- och självförsakelse vända håg och sinne till Gud, så att hon af hjärtat hatar, hvad Jesu kors med förkrossande styrka visar Gud hata, men tillika trots sin naturliga misstro förtror sig åt den Guds mildhet och barmhärtighet, hvarom det aflägger ett icke mindre visst och tillförlitligt vittnesbörd. O hur godt, att det dock gifves en utomvärldslig fast punkt i denna värld, från hvilken Guds rättfärdighet och nåd ha möjlighet sig gifven att i andlig bemärkelse »röra jorden».

Hand i hand med detta Guds förhärligande hos den botfärdiga människan genom hennes död från sig själf och världen går nu ock *den troende människans förhärligande af Gud*, då han upptager henne till sitt barn, förlänar henne sin Ande samt låter henne redan här få i hoppet en försmak af den sabbatsro, som står för Guds folk åter. Och såsom öfver hufvud en mörk bakgrund tjänar att åt taflans belysning gifva ökad styrka, så framträder den genom omvändelsen

återställda gudsbilden med större ljuskraft i motsättning mot det opånyttfödda tillståndets mörka skuggor. Detta förhärligande fortskrider i mån af helgelsens ostörda fortgång. Blott icke vi själfva genom vår ondska eller dolskhet hindra Kristus från att i oss vinna gestalt, skola vi ock varda mer och mer med honom i Gud förhärligade. Ty alla de, som med aftäckt ansikte skåda Herrens härlighet i ordets spegel, där bilden af honom, som själf är Guds härlighets återsken och hans väsens afbild, strålar oss till mötes i snart sagdt ohöljd glans, varda förvandlade till samma bild från härlighet till härlighet. Äfven det yttre skall hos dem efter hand likgestaltas till öfverensstämmelse med deras inre. Likasom Moses och Elias på förklaringsberget för de Jesus åtföljande lärjungarne »syntes i härlighet», så skola de, som efterföljt Jesus i att förhärliga Gud, ock i härlighet blifva honom lika, när han varder uppenbar. Ty dem, hvilka han har så förut känt, att han kunnat bestämma dem till att vara lika hans Sons bild på jorden, gäller ock det löftet, att de skola en gång bära dens bild, som är Herren af himmeln. Skriften är rik på härliga utsikter härutinnan. Måste Jesus, såsom den förstfödde bland många bröder, i allt blifva lik bröderna, så låg nödvändigheten därvid just uti Guds oryggliga beslut att göra dem, som med honom dö, delaktiga i hans lif af evigt fullviktig härlighet i lekamligt icke mindre än andligt hänseende. Det är icke ännu uppenbart, skrifver en bland dem, som med egna ögon beskådat och med sina händer vidrört lifvets ord, det är icke ännu uppenbart hvad vi skola varda; men vi veta, att när han varder uppenbar, skola vi blifva honom lika, ty vi skola se honom såsom han är.

Denna Jesu härlighets uppenbarelse i de sina låter skriften åtföljas af ett *den frälsta mänsklighetens och skapelsens* förhärligande; äfven det i fortskridande fullkomning. »Fader, förhärliga ditt namn», bad Jesus under en af sitt jordelifs sista dagar; och en röst från himmeln svarade: »Jag både har förhärligat det och skall åter förhärliga det». Här utlofvar den evige Fadern sitt namns fortsatta förhärligande, med hänvisning till hvad han redan därutinnan gjort. Allt hvad Gud gör, fullföljer han till högsta möjliga fullkomning. Därför kan förhärligandet icke tänkas begränsadt till mänsklighetens

hufvud, skapelsens medelpunkt, som är vår Herre Kristus, ej heller utsträckt allenast till dem, hvilka han fått efter sin vilja föda genom sanningens ord, att de skulle vara en förstling af hans skapade varelser, utan skall omfatta själfva skapelsen, som med hemlig trängtan bidar efter Guds barns uppenbarelse. Detta skapelsens förhärligande sättes af skriften i förbindelse med ett mänskligt förhärligande i samfundsmässig, folklig form. Allaredan i frälsningshistoriens morgongryning uttalade Gud sin kärleksrika afsikt att på jorden upprätta ett stort folk och göra det ett stort namn, sedan han gjort om intet de upproriska människornas försök att honom förutan genom öfvermodig sammanslutning göra sig själfva ett sådant (1 Mos. 11, 4; 12, 2). Dit syfta ej blott Moses och det gamla testamentets öfriga stormän, utan desslikes vår Frälsare själf och hans apostlar, änskönt på Andens nya väg. Jesus skulle dö för folket, och icke allenast för Israels folk utan äfven för att till ett församla Guds förskingrade barn. Inom en missriktad frihets område, såsom vår världs är, kan dock intet samlande i anda och sanning tänkas utan afsöndring. Då emellertid Guds långmodighet afhåller honom från att tillstädja ogräsets skiljande från hvetet före skördetiden, så dröja ännu dessa tider af vederkvickelse, om hvilka Gud af ålder har talat genom sina heliga profeters mun.

Men de tiderna skola visserligen komma från Herrens ansikte, när en allmännare bättring och omvändelse möjliggjort den utkorades sändande, hvilken himmeln måste upptaga intill tiderna för alltings återställelse. Detta är *den första uppståndelsen;* salig och helig är den, som har del däri. Redan i det då upprättade riket, hvarom Jesus säger att han öfverlåter det åt de sina, såsom hans Fader har öfverlåtit det åt honom, skall Människosonen sitta på sin härlighets tron, och de, som hafva efterföljt honom i bedröfvelsen, skola dela denna hans härlighet med honom. Därunder skall likväl satan allenast vara bunden, hvadan härligheten i detta gudsrike på jorden hvarken är oinskränkt eller oafbruten. Först då skall intet afbrott vidare ske eller någon inskränkning i gudsrikets härlighet äga rum, när det heter: »Se, Guds tabernakel bland människorna, och han skall bo ibland dem, och de skola vara hans folk, och Gud själf skall vara med dem, deras Gud.

Och Gud skall aftorka alla tårar från deras ögon, och döden skall icke vara mer, icke heller sorg, icke heller rop, icke heller värk varder mer, ty det första har gått till ända.» Då har trädt i uppfyllelse löftet om *den stad som har eviga grundvalar*, hvilkens byggmästare och skapare är Gud. Och folken skola vandra i den stadens ljus, och jordens konungar bära sin härlighet och ära in i den. Och dess portar skola icke tillslutas om dagen, ty natt skall icke vara där. Naturen skall då helt aflägga hvardagsdräkten och ikläda sig sin helgdagsdräkt, såsom i dagens gamla evangelium antydes, då där omtalas, huru vid Jesu förebildliga förvandling på det höga förklaringsberget icke endast hans ansikte sken såsom solen, utan äfven hans kläder vordo hvita såsom ljuset.

Hurudana bören icke I då vara i helig umgängelse och gudaktighet, medan I vänten och ifrigt åstunden Guds dags tillkommelse, för hvars skull himlarna skola upplösas af eld och elementen smälta af hetta! Men nya himlar och en ny jord vänta vi, efter hans löfte, i hvilka rättfärdighet bor.

Redan före predikan hade vid altaret tjänstgjort två bland mina närmaste amerikavänner, församlingens förutvarande herde Conrad Emil Lindberg och den nuvarande församlingsherden Mauritz Stolpe, af hvilka den förre efter predikans slut på det hjärtligaste sätt bragte mig en djupt till hjärtat gående afskedshälsning, hvarjämte den senare å Gustaf Adolfs svensk-lutherska församlings vägnar öfverlämnade ett konstnärligt textadt minnesblad, försedt med illustrationer, erinrande om dagens betydelse, i en på samma gång praktfull och smakfull infattning. Sedan jag därpå framfört min varma tack för all den välvilja, hvarmed särskildt denna del af Kristi hjord tillsammans med dess båda herdar allt ifrån landstigningens ögonblick öfverhopat mig, sade jag farväl, hvarmed förbands en häntydan på, hurusom kyrkans vackra altartafla, hvilken just föreställde den förhärligade Frälsaren, borde kunna för kära landsmän i New York utgöra påminnelse icke blott tillbaka om hvad mina svaga ord afsett att i dag föra oss gemensamt till sinnes, utan äfven framåt om det återseende, som förestode, om icke förr så åtminstone då *Kristus skall så komma, som vi här se honom uppfara till himmelen.*

Genom afskedet ljöd sålunda en ton af hopp, liknande den *Godet* i anslutning till *Gess* — hvem känner ej dessa bibeltolkningens oöfverträffade målsmän för kristlig innerlighet och kristligt djup! — finner genomklinga den heliga svanesång, hvars inledningsord utgjort dagens predikotext: detta »adieu» blef ett »au revoir».

* * *

Samma dags afton försiggick i Brooklyns svenska kyrka den sista af de jubelfester, hvari jag under denna minnesrika färd fick deltaga. För första gången därunder var jag villrådig vid val af ämne för det mig anförtrodda högtidstalet. Visst icke därför att ämnen fattades mig, utan alldeles tvärtom, emedan jag fann mig ha hittills framburit alltför litet af hvad jag velat och bort bära fram till landsmännens uppmuntran och vägledning. Hvad var att göra? Ett hopande af de tankar, som stormade in på mig, skulle föra med sig ringa välsignelse. Raskt beslöt jag afhugga den invecklade knut, som icke visade sig kunna af mig på något lämpligt sätt lösas. I stället för något som helst af de många ämnen, som i min stackars hjärna med hvarandra trängdes och stredo om företrädesrätten, valde jag att behandla vår kyrkas trångmål öfver hufvud i denna värld och enda sättet att lyckligt komma ur dem. Det var ju ock ett ämne, som kunde med Upsala möte belysas.

Sedan festen öppnats med god körsång under *I. Westlins* ledning och församlingens pastor hjärtligt välkomnat »moderkyrkans ombud», kändes hjärtat klappa ännu häftigare än vanligt i liknande fall. Efter den inledande hälsningen från hemmets strand började jag likasom tillförene med att uppläsa en bibeltext.

Luk. 18, $_{1-8}$.

Jesus sade dem ock en liknelse om huru de alltid borde bedja och icke förtröttas, sägande: I en stad var en domare, som icke fruktade Gud och icke hade försyn för någon människa. Och en änka var i den staden, och hon kom till honom och sade: Skaffa mig rätt af min vederdeloman. Och han ville icke till en tid.

Men därefter sade han för sig själf: Om jag ock icke fruktar Gud och icke har försyn för någon människa, vill jag dock, emedan denna änka gör mig besvär, skaffa henne rätt, att hon icke till slut kommer och öfverfaller mig. Och Herren sade: Hören hvad den orättfärdige domaren säger. Skall då icke Gud skaffa rätt åt sina utkorade, som ropa till honom dag och natt, och visar han icke långmodighet mot dem? Jag säger eder, att han snarligen skall skaffa dem rätt. Dock, när Människosonen kommer, månne han skall finna tro på jorden?

Domaren, änkan och hennes vederdeloman.

Alltid har det varit Jesu Kristi sanna kyrkas lott här i världen att likna en änka, som synes stå allena, lämnad utan stöd, men dess vissare stödes af honom, som hjälper den förtryckta och särskildt åtagit sig änkors sak. Mot henne uppträder än i dag, likasom fordom, mer än en öfvermodig vederdeloman, kränkande hennes rätt på allt upptänkligt sätt, men bakom dem alla står satan, som är i egentligaste mening motståndaren till Herren Gud i himmeln och därför äfven till hans skyddslingar på jorden. Komma vi sålunda utan svårighet under fund med hvad som lämpligen kan med änkan och hennes vederdeloman i den upplästa liknelsen förstås, så blir det så mycket svårare att afgöra, hvem denne domare kan vara, som å ena sidan kännetecknas såsom orättfärdig, å den andra sammanställes med Gud. Men döljer sig ej ofta för människoögon Guds i världsstyrelsen rådande rättfärdighet, så att mänsklig kortsynthet, som ju förmår omfatta en så liten del af det hela, tycker sig finna orätt, där i själfva verket den högsta rättvisa råder? Bida blott, tills fågelperspektivet en gång för dig öppnas och du får se saken allsidigt och i dess utsträckning vida öfver tidens gränser, så skall detta falska sken alldeles försvinna och den förmenta orättfärdigheten i Guds sätt att styra världen visa sig hafva varit intet annat än långmodighet.

Jesus säger här, att Gud icke ens skall dröja utan snart skaffa sina utkorade rätt. Allt hänger på dem, på oss själfva, huruvida vi icke förtröttas i bönen, det af Gud bestämda medlet, hvarigenom den troende människan tager del i det gudomliga regementet. Dock, när Människosonen kommer

— kommer, att i de sina till fullo förhärligas —, månne han skall finna tro på jorden och icke snarare äfven hos dem något af den försoffning, som gjorde att, då brudgummen dröjde, äfven de visa jungfrurna, icke blott de fåvitska, blefvo sömniga och sofvo? Ja, jag fruktar, att det skulle för oss alla blifva en dödssömn, om icke tid efter annan redan före midnattstid ett anskri skedde: »Se brudgummen; gån ut att möta honom.»

Störst och betydelsefullast af dessa förberedande kyrkoreformationer är den genom Guds nåd af Martin Luther utförda. Aldrig hade i högre grad Kristi kyrkas änkostånd trädt fram. Då voro, om annars någonsin, komna de dagar, hvarom brudgummen i förväg talat, då han skulle tagas ifrån bröllopssvennerna och de fingo fasta. Han var såsom borttagen från jorden, under det att den romerske vice-guden regerade i Kristi stad och ställe. Fridens änglar gråta bitterligen, men denna världen och dess furste glädjas. Likväl, när försoffningen gripit omkring sig därhän, att allt hopp om ett allmännare uppvaknande tyckes vara ute, släckt, förkolnadt, då ljuder anskriet, så att det tränger igenom ända bort till Rom, ja höres i hela världen: Se, brudgummen kommer! Och han kom — med nya pingstvindar men ock med en ny Jerusalems jämmerliga förstörelse.

Och nu? I våra dagar? Råder det en dylik försoffning, och i så fall huru vidt har den spridt sig? Har afgrundsfursten å nyo lyckats att kränka den fattiga änkans, Kristi sanna kyrkas, sannskyldiga rätt? Har hennes farlige vederdeloman kanske åter fått öfvertaget öfver henne, genom världshärlighetens lockelser hemligt smygande sig in i hennes eget sköte och efter hand jämväl i det yttre utträngande henne från hennes obestridliga rätt att intill dagars ända representera Kristi rike på jorden, den af honom upprättade ena heliga allmänneliga kyrkan? Om så är, så kunna vi ju icke nog prisa Guds långmodighets rikedom icke blott mot våra motståndare utan tillika mot oss själfva.

Den dem och oss beskärda fristen afser, det veta vi väl, intet annat än vår bättring. Skall denna hoppets ännu lysande, lockande, vägledande stjärna slockna i evig natt? Att Gud låter sig beveka, det har han icke blott i sitt heliga ord

på det hugneligaste försäkrat utan ock låtit i reformationens historia åter nedskrifva till oändlig hugsvalelse och tröst. Allenast villkoren för hans nåderika viljas fullbordan få icke uteblifva: tron, som föder bön, och bönen, som icke förtröttas. Bröder, om Människosonen nu komme, månne han skulle finna en sådan tro, en sådan bön bland oss? Kyrie, eleison! Domine, miserere! Herre, förbarma dig!

Icke skall detta nödrop bli mitt sista ord bland eder. Säg Juda städer: Si, där är eder Gud. Så bjuder ju Herren själf att tala ljufligt med Jerusalem och predika för det, att dess tid är fullbordad, ty dess missgärning är förlåten. Under det att jag helt nyligen färdades på en liten för ändamålet byggd båt genom Niagaras skummande, hvirflande, brusande, bedöfvande vatten, sågs en regnbåge bryta sig midt därigenom. Jag kom då att ofrivilligt erinra mig Herrens ord till Noa efter syndafloden: »Detta är tecknet till mitt förbund, som jag gjort hafver emellan mig och eder till evig tid. När så sker, att jag förer skyn öfver jorden, så skall man se min båge i skyn. Och så skall jag tänka på mitt förbund mellan mig och eder.» När och hvarhelst orätt likt skyfall går öfver oss men däraf inom oss framkallas en sann ångers och syndasorgs strida regn, ser den bedjande tron redan löftets båge i skyn, ja än mer, den starke ängeln, som Johannes såg nedstiga från himmeln, klädd i en sky och med regnbågen öfver sitt hufvud, med den öppna boken i sin hand, den bok, hvarigenom Herren tänkt på sitt förbund mellan dig och oss, hvilken är reformationens a och o, dess evigt trygga fäste.

Herrans nåd i solens låga
sprids från himmelns klara fält,
skiftar härlig i den båga,
han i molnen hafver ställt;
ty han tänker hvarje stund
uppå oss och sitt förbund.

Jag kan trygg vid Herren hvila,
så i glädje som i sorg,
medan tidens stunder ila;
ty han är min fasta borg.
Han min starkhets klippa är:
trygg mitt hus jag bygger där.

Mina slutord pekade hän mot det följande talet, som handlande om »En öppen bibel» hölls af samma församlings forne själasörjare, den under ett tungt sjukdomskors hjältemodigt kämpande *August Rodell* (hvars välformade flitiga penna skänker Augustanas läsare nöjet af A. R:s artiklar med öfverskriften »Den värld vi lefva uti»). Dessutom talade de bägge redan vid mottagningsfesten i New York omnämnda doktorerna Everett och Heischmann, hvarjämte bjöds på förträfflig kvinnlig solosång. — Senare på eftermiddagen fortsattes högtidligheterna med en afslutande kyrkofest, vid hvilken pastor Rodell åter uppträdde med ett tal öfver ämnet »1593—1648» och pastor Abrahamsson öfver »Vår mission i de större städerna». Det hela afslöts med några ord af mig, som anknötos till den innevarande söndagens episteltext och utmynnade i den omedelbart på denna följande förmaningen: *I gören väl i att akta på det fasta profetiska ord vi hafva, såsom på ett ljus, som skiner i ett mörkt rum, till dess det dagas och morgonstjärnan uppgår i edra hjärtan.*

LI.

Utflykt åt Södern.

Sedan några hastigt flyende stunder på aftonen af sistnämnda dag tillbragts i vänners krets, skedde vid midnatt uppbrott för den till slutet af min resa uppskjutna utflykten söder ut. Det kunde ju förefalla oklokt att företaga denna färd under en årstid, då värmen mången gång är i sydstaterna för en nordbo nästan outhärdlig; men förut hade det icke kunnat utan hinder för det, som utgjorde resans syfte, ske, och att försaka se *Washington* och besöka för mitt hjärta dyrbara anhöriga i *Virginia*, ville jag icke, äfven oafsedt intresset att få en, om än så flyktig, blick på Söderns egendomliga natur och icke mindre egendomliga sociala förhållanden. Allt gick ock bra, ehuru det var så varmt, att man under dagen måste till större delen hålla sig stilla och under

natten sofva vid öppna fönster. En mindre del af denna första natt tillbragtes emellertid, såsom sagdt, på järnväg; den 354 kilometer långa sträckan mellan New York och hufvudstaden tillryggalägges nämligen numera på 2 timmar och 45 minuter, således omkring 12 svenska mil i timmen.

Inbjudningen till mig att aflägga ett besök i unionens hufvudstad hade utgått från därvarande amerikanska lutheraner och var å deras vägnar undertecknad af pastorn vid St. Paul's engelsk-lutherska kyrka *S. Dorner*. Till denne man står jag ock i största tacksamhetsskuld för hvad jag fick i den märkliga staden se och upplefva. Med en befolkning af ungefär vår egen hufvudstads gör denna stad likväl snarare intrycket af ett kungligt sommarresidens, såsom t. ex. Haag med dess vackra, leende villor, än af att vara medelpunkten för regeringen i Amerikas Förenta stater, vårt allt igenom praktiska och demokratiska århundrades mest praktiska, mest demokratiska stat. Gammaleuropeisk titelsjuka och annan fåfänga äro visst ej heller landsförvista härifrån. Icke litet öfverraskade det mig, då — för att nämna ett exempel — en »öfverste» blef mig föreställd, som efter en stunds samtal om amerikanska militärförhållanden, i hvilka han visade sig ungefär lika initierad som jag själf, befanns vara rätt och slätt County Clerk (ungefär hvad vi skulle kalla häradsskrifvare). Och detta märkliga förhållande sades mig icke på minsta vis hafva utgjort något undantag, utan snarlika saker förekomma ofta nog litet hvarstädes i detta den förmenta fördomsfrihetens förlofvade land. Hvad som däremot icke kunde annat än hos mig väcka en med visst erkännande blandad förvåning, var den sällsporda anspråkslöshet, som utmärkte presidentens bostad, det bekanta Hvita huset, ända därhän, att han måste i brist på utrymme annorstädes fullgöra sina sällskapliga plikter, under det att Capitolium, kongressens församlingslokal, likasom så många andra likartade byggnader inom unionen, i allo bär den imponerande prägel, som passar samman med landets rikedom och världsbetydenhet. Mest grepo mig dock de stora minnen, som på denna plats omgifva besökaren, bland hvilka det största fått sin monumentala gestaltning i det mäktiga, 550 fot höga Washingtonmonumentet, från hvars topp jag tillika erhöll en vid-

sträckt öfverblick öfver det kringliggande natursköna landskapet. Presidenten *Cleveland* fick jag icke, såsom jag önskat, göra min uppvaktning, enär han för tillfället var för sin hälsa borta vid en af de berömda badorter, hvarpå omnejden är rik.

På aftonen den 17 juli firades en mycket tilltalande mottagningsfest i den nyssnämnda St. Pauls-kyrkan. Samlingen af trosförvanter från stadens elfva evangelisk-lutherska församlingar var större, än någon kunde denna tid på året vänta, och stämningen allt igenom broderlig. På det vänligaste betygades den glädje man kände öfver att mottaga en representant för evangelisk-luthersk tro så fjärran ifrån och därvid röna det kristliga broderskapets makt att ena hjärtan trots all olikhet i språk, nationalitet och skaplynne. Härtill anknöt sig ock mitt svar, hvilket framfördes på de trenne språk, som jag hade anledning antaga här hvart för sig företrädas af åtskilliga målsmän, ehuru det mest, hvilket jag var minst mäktig. Svaret lydde, i sammandrag återgifvet, som följer.

Käre bröder!

Det finnes en helgonlegend, som på mig redan som barn gjorde ett djupt intryck, legenden om den helige Sebastian, som för sitt folk och fosterland af Gud utbad sig en stor mängd företräden, hvilka jämväl honom beviljades, men som, då han fortskred att därutöfver begära endräkt, fick sin bön afslagen, emedan »alla änglar då skulle lämna sin himmelska boning och flytta till Spanien». Månne icke denna saga har en viss användning på vår evangelisk-lutherska kyrka, särskildt i detta land? Enorm är ju dess yttre tillväxt framom alla öfriga kristna konfessioners, synnerligen under det sista decenniet. Beundransvärd äfven den blomstring, som synes af Guds nåd inom henne råda, då så många trogna och skickliga lärare här finnas, så god samfundsanda öfver hufvud i menigheterna och framför allt en tilltagande bekännelsetrohet hos både herdar och hjord. Hjord? Ja, om blott så vore, att det verkligen vore *en* hjord. Men dess värre stå härstädes en flerhet af evangelisk-lutherska kyrkosamfund väl icke emot men sida vid sida af hvarandra, genom denna splittring väsentligt minskande välsignelsen af sin verksamhet

för Herrens ära och själars frälsning, med ett ord för Guds rikes tillkommelse. Nog är det sant, att vid den grad af både naturlig och andlig mognad, som det fria nordamerikanska folket innehar, en viss s. k. differentiering i religiöst så väl som öfriga afseenden är icke blott oundviklig utan tillika ett godt såsom medel till en rikare, mer mångsidig utveckling af de skilda anlag, som Gud hos människorna nedlagt, då han nedlade evigheten i deras hjärta. Men relativ åtskillnad och självständighet behöfva alls icke vara uteslutna eller ens hindras genom sammanslutning till gemensamt framträdande utåt, där en väsentlig gemenskap i anda och sanning äger rum. Fastmer tror jag på detta förhållande äga tillämpning, hvad en af vår tids störste tänkare i Norden yttrat om de nordiska folkens starkt utpräglade personliga anläggning, att »allt hvad som väcker, förenar och sammantränger de i djupet hvilande moraliska krafterna, såsom en kraftigt sammanhållande ordning, egentligen hör till Nordens hälsa». Om de krafter, som inom Nordamerikas evangelisk-lutherska kristenhet nu verka, kunna åtskilda komma åstad så stora ting, som dem vi inför våra ögon skåda, hvilka skulle frukterna af dessa krafters samverkan då blifva annat än »lif ifrån de döda»! Hvad ha då vi att i själfuppehållelsens, i vår härliga kyrkas, i hela mänsklighetens intresse göra härför?

Meine lieben Brüder.

Ihr deutschen Lutheraner habet für die Einheit aller evangelisch-lutherischen Kirchengruppen das Wichtigste schon gethan, indem euch von Gottes Gnaden beschert wurde, den festen unumstösslichen Grund eines gemeinsamen Bekenntnisses vor mehr als drei hundert Jahren her zu legen. Und keine Nationalität, deren höchsten Lebensausdruck das Lutherthum ist und war, hat in theologischer Beziehung vom Anfang an und immer mehr bedeutende Beiträge zum ersehnten Einheitsziele als die eurige geleistet. Freilich streben auch wir, welche die evangelisch-lutherische Theologie in anderen Nationen zu vertreten haben, irgend einen Halm zum Haufen zu tragen; jedenfalls wollen wir, die da auf allerlei uns verordneten Wegen für Gottes Reich zu arbeiten und zu kämpfen haben, ohne Ausnahme wetteifern, den

noch köstlichern Weg, den der Apostel jedem Christen zeigt, zu verfolgen, den Weg der Liebe. Wisset ihr nicht, dass die, so in den Schranken laufen, die laufen alle, aber Einer erlangt das Kleinod? Laufet nun also, dass ihr es ergreifet. Drei vorzüglichen Mittel giebt's, die brüderliche Liebe zu entzünden und befördern, ohne die kein glücklicher Erfolg zu erwarten ist: zuerst Alles was dazu gehört, uns selbst zu demüthigen; zweitens ein persönliches Annähern und gegenseitiges Bemühen, die verschiedenen Gaben recht zu schätzen und auszubeuten; drittens das immer tiefere Sich versenken durch einen wahren und lebendigen Glauben an Ihn, in dem sich alle, die dieselbe Hoffnung haben, auch am sichersten begegnen werden. Lasset uns einander so lieben, dass es uns ein unwiderstehlicher Trang werde, zum gemeinsamen Vaterhaus da oben hier unten zusammen zu wandeln. Und vernehmet, wie einbrünstig der Herr selbst zu seinem himmlischen Vater für die Einheit der Seinigen betet! »Ich bitte nicht allein für die Menschen, die du mir von der Welt gegeben hast, sondern auch für die, so durch ihr Wort an mich glauben werden, auf dass sie alle eines seien, gleichwie du, Vater, in mir und ich in dir; dass auch sie in uns eines seien, auf dass die Welt glaube, du habest mich gesandt.»

My dear Brothers,

I regret that I am not sufficiently at home in the language of this land, to have been able to convey in it my address of gratitude. But I am pleased to have heard that the greatest number of you understand, if not the Swedish, at least the German language. Still I will, even if faltering and with broken English tongue that betrays a stranger, extend to you all, without any exception, my respectful and affectionate thanks for the honorable and excellent reception that you have bestowed upon me. I shall not omit to testify before my King as well as before the Swedish Church and people about the very friendly feelings that have been here extended to me, from both a social and spiritual point of view. As a return for all that I have thus received in the ever memorable capital of the United States of America, I sum up my well-wishes in the words of God, concerning

which He himself has promised that they should, by one of the sons of Aaron spoken in His behalf — even to that Israel, to which we belong — seal His own name, that He may bless you.

Dear Brethren in Jesus Christ, Please arise and accept the Benediction.

The Lord bless thee, and keep thee;
The Lord make His face to shine upon thee,
and be gracious unto thee;
The Lord lift up His countenance upon thee,
and give thee peace.
Amen.

* * *

Genom att nätterna användes till resan blef mig tillfälle beredt att tillbringa tre sköna dagar vid det omedelbart utanför staden *Charlottesville* belägna University of Virginia, vid hvilket min kusin Max von Schéele, philosophiæ et juris utriusque doctor, är sedan många år tillbaka anställd såsom Professor of Modern Languages. Redan Fredrika Bremer vet att i sina reseskildringar omtala denne framstående lingvist men under det i den nya världen mest kända namnet *Schele de Vere*. I hans och hans älskvärda makas fridfulla hem och under intressanta besök hos andra utmärkta vetenskapsmän vid detta frejdade sydstatsuniversitet samt behagliga utflykter till historiskt berömda ställen i universitetets omnejd förflöto dagarna hastigt och angenämt, hvartill ock bidrog en kvinnlig kusins samtidiga därvaro, som gjort resan hit från Alabama för att återupplifva ett ej mindre dyrbart barndomsminne. Af dessa trenne anförvanter blef jag ock på ett mycket lärorikt sätt invigd i sydstaternas ganska egendomliga förhållanden, som äro ännu mer olika Amerikas gamla nordstaters, än dessas och den amerikanska Västerns visat sig vara det sinsemellan. Underligt kärt kändes det att befinna mig i de nejder, där min väns från längesedan flydda dagar, onkel Toms, stuga stått.

I hela södern råder mellan negrerna, ja alla till coloured people hörande, och de hvita stor spänning, som på grund

af de förras talrikhet öfvar inverkan på snart sagdt hela lifvet i denna del af unionen. Icke blott att egendomsägare och öfver hufvud enhvar, som behöfver tjänare, finner sig hänvisad till den färgade befolkningen, utan äfven för öfrigt måste här nere hänsyn tagas därtill, att man är omgifven af dessa hemliga eller uppenbara fiender till landets herrar så väl som till hvar och en, som antages stå på deras sida. Å ömse håll ligga nog fel till grund för detta beklagliga förhållande. Herrarne ha icke på långt när hunnit göra sig förtrogna med sakernas nya ställning efter inbördeskrigets slut, trots de trenne decennier som i det närmaste sedan dess förrunnit, utan de förmena sig ha för egen del lidit en stor juridisk orätt, på samma gång de anse ett icke ringare moraliskt ondt hafva genom slafveriets upphäfvande tillfogats den för borgerlig myndighetsförklaring helt och hållet omogna negerrasen. Dennas medlemmar åter, seende sig icke blott tillbakasatta och föraktade utan mången gång äfven förtryckta och orättvist behandlade, söka begagna hvarje tillfälle att utkräfva hämnd, ofta blodig hämnd, på sina verkliga eller förmenta förtryckare. Därtill gör negerns vilda häftighet vägen för honom ganska kort. Detsamma gäller i sorgligaste grad om hans andra, ännu fulare grundlyte, det råaste njutningsbegär, som kommer honom att glömma allt, när hans lystnad väckes. Knappt en dag går, utan att tidningarna härstädes hafva de allra ohyggligaste ting att i bägge de nämnda hänseendena förmäla. Tydligtvis har kristendomen, trots det nitiska arbete, som särskildt metodisterna lära hafva nedlagt på den amerikanska negermissionen, här som annorstädes föga trängt igenom hos Hams svåråtkomliga barn.

Hur skarp var icke kontrasten mellan dessa mörka tidsmålningar och den helgade anda, som i mitt därvarande hem härskade och som bäst karakteriseras af en anteckning, sådan som följande från vistelsen i det hemmet: »Aldrig har jag någonstädes deltagit i andaktsstunder, ledda af lekman, så sant uppbyggliga som de dagliga morgonböner, i hvilka jag fick under husfaderns ledning här deltaga.» Det låg öfver dem något af den jungfrulighet, som den stat, inom hvilken jag nu vistades, hade att tacka för sitt namn. Och om än detta drag, den enkla, stilla, barnsliga andan af

gammaldags fäderneärfd fromhet, sannolikt icke mångenstädes vare sig i norr eller söder af den nya världen står att på sådant sätt finna, så lära dock flera bland hemmen här borta utmärka sig för ett ädelt åskådningssätt, som i mycket erinrar om forna dagars patriarkaliska förhållanden. Att i detta hem så väl de svarta tjänarinnorna som den mörkhyade betjänten behandlades snarare som barn i huset än som frigifna slafvar, behöfver knappt sägas. Jag tror, att jag redan första dagen fördes ut i köksdepartementet för att hälsa på den gamla hushållerskan, och säkert minnes jag, att min värds sista ord till mig, då jag redan stigit i vagnen, voro: »Du har väl ej glömt att säga farväl till Sam?»

LII.

Afresan från Amerika.

Natten till den 21 juli befann jag mig på återväg till New York eller rättare Brooklyn, hvarest till sistnämnda dag voro utsatta att hållas så väl slutlig afskedsgudstjänst i Betlehemskyrkan, där jubelfesten nästföregående söndag ägt rum, som social afskedshögtid, anordnad i Pierremont House, i hvars ståtliga »presidentvåning» jag af mitt gästvänliga värdfolk å nyo inlogerats. En oväntad glädje väntade mig vid min ankomst till bangården, då jag bland de många, som där hjärtligt hälsade den i vemodig stämning tillbakavändande gästen välkommen åter, såg en kär ungdomsvän från mina studieår i Tyskland, Rev. *G. F. Behringer*, numera anställd inom Generalsynoden och medarbetare i dess hufvudorgan The Lutheran Observer. I hans värdefulla sällskap tillbragte jag den korta stund, som jag kunde disponera före gudstjänstens början.

Till ingångsspråk för denna min sista predikan på amerikansk jord tog jag de orden ur Ruts bok: »Som Naëmi nu såg, att Rut stod fast i det sinnet, att hon ville följa henne, vände hon åter att tala mer med henne om att skiljas åt.

Så gingo de båda med hvarandra, intill dess de kommo till Betlehem.» Så hade här en annan gammal moderlig vän genom sitt ombud under en oförgätlig vår och sommar vandrat samman med den unga Augustanasynoden i en mångfald af representanter, tills de bägge nu hunnit fram till detta Betlehem. Därmed är äfven vår gemensamma vandring ändad. Men lika litet som därför Rut och Naëmi ens i yttre mening skildes åt, lika litet ärna vi härmed andligen åtskiljas. Eller huru? Stå vi ej, äfven vi, fast i det sinnet att framgent vara och förblifva förenade, närmast för vår återstående jordiska lefnad i trons och Andens gemenskap, för att sedan genom vår gemensamme Herres och Frälsares nåd en gång i andelekamlig fullhet mötas i det sanna Brödrahuset där ofvan inför hans tron, som är Davids telning och ättling, den klara morgonstjärnan för både tid och evighet. Allt beror likväl på, huru vi å ömse sidor vinnlägga oss om att göra vår kallelse och utkorelse fast. Ty likasom för vår samvaro såsom bröder här i främlingsskapet trosenheten utgjort en vida fastare grund än all mellan oss förefintlig naturförvantskap, så och än mer hvilar vår framtida förbindelse, så vidt den skall varda af sann och varaktig beskaffenhet, på den enes och andres trohet i lära och lif mot den evangeliska sanning, öfver hvars trehundraåriga ägande vi här tillsammans jublat. Den fullständigaste framställning, jag i Guds heliga ord känner till af denna trohets yttringar, hvarigenom kallelsen och utkorelsen befästes, och som genom hela sin karakter af ett allvarligt afskedsord lämpar sig särdeles väl för detta tillfälle, förekommer

2 Petr. 1, 1–11.

Jesu Kristi tjänare och apostel, till dem som genom vår Guds och Frälsaren Jesu Kristi rättfärdighet hafva fått en lika dyrbar tro som vi. Nåd och frid föröke sig hos eder genom Guds och vår Herre Jesu Kristi kunskap! Eftersom hans gudomliga makt har skänkt oss allt, som hör till lif och gudaktighet, genom hans kunskap, som har kallat oss genom sin härlighet och dygd, hvarigenom de dyra och stora löftena äro oss gifna, på det att I genom dem skullen blifva delaktiga af Guds natur, undkomna det i världen genom lusta rådande fördärfvet, så använden ock I därför all

flit att i eder tro ådagalägga dygd, i dygden förståndighet, i förståndigheten återhållsamhet, i återhållsamheten tålamod, i tålamodet gudaktighet, i gudaktigheten brödrakärlek, i brödrakärleken allmännelig kärlek. Ty om dessa stycken finnas och i rikt mått äro hos eder, så låta de eder icke vara overksamma eller utan frukt med afseende på vår Herre Jesu Kristi kunskap. Ty den som icke har dem, han är blind och kortsynt och har glömt, att han blifvit renad från sina forna synder. Vinnläggen eder därför, mina bröder, så mycket mer att göra eder kallelse och utkorelse fast; ty om I det gören, skolen I icke någonsin falla. Ty sålunda skall eder rikligen förlänas ingången i vår Herres och Frälsares, Jesu Kristi, eviga rike.

I detta högtidliga ögonblick dristar jag taga de orden i min mun, på det att »I efter min bortgång städse mån kunna påminna eder detta». Fastän I veten det och borden vara befästade i den sanning, som har kommit till eder, anser jag det vara rätt att, så länge jag ännu är kvar ibland eder, påminna och uppmuntra eder, vetande, att det snart icke mer är mig tillstadt. Eder, som genom vår Guds och Frälsaren Jesu Kristi rättfärdighet fått en lika dyrbar tro som vi, tillönskar ock jag såsom Jesu Kristi tjänare, att den sanningens kunskap I ägen måtte hos eder föra till en alltfort sig förökande nåd och frid. Vaktom oss att i blindhet och kortsynthet glömma reningen från forna synder samt sålunda falla ur nåden, förspilla friden och på sistone varda förmenade den ingång i vår Herres och Frälsares eviga rike, hvilken Gud skall i förbarmande kärlek rikligen förläna alla dem, som rätteligen vinnlägga sig att göra sin kallelse och utkorelse fast.

Huru göra vi vår kallelse och utkorelse fast?

Jesu, gör mig angelägen
om hvad evigt gagnar mig!
Du till himmeln visat vägen:
värdes dit ock leda mig!
Du mig frälst från synd och last:
gör min kallelse ock fast,
att jag, skyddad för all fara,
din i lif och död må vara!

De förhållanden, under hvilka Petrus skref det andra bref, hvarur vår text är hämtad, liknade ganska mycket vår egen

tids både i gamla världen och, så vidt jag kunnat finna, den nya. Likasom då på den judaistiska riktningen, mot hvilken Paulus kämpat, följt en halfhednisk andeströmning, hvaremot snart äfven Johannes skulle finna sig manad att uppträda, så befinna vi oss nu för tiden snart sagdt öfverallt omgifna af en lifs- och världsåskådning, där kristendom och hedendom slutit ett onaturligt förbund, hvarvid åt den förra gifvits försteget med hänsyn till talesätt och former, men från den senare innehållet till vida största delen hämtats. Den lagträldom, hvarifrån det var Martin Luthers kallelse att i Guds andes kraft befria oss, har genom satans illfundighet och konstgrepp samt vår egen naturliga böjelse och eftergifvenhet mer och mer utbytts mot en i intet hänseende bättre laglöshet, för hvilken snart hvarken det gudomliga ordet eller tusenårig kristlig häfd något betyda. Röd och olustig ter sig himmeln, bebådande oväder; men så måtte väl äfven härvid gälla Herrens ord till David, att han borde, när det brusade öfverst i trädens toppar, vara vid ett friskt mod, ty Herren vore då för honom utgången till att slå de filistéers d. ä. nederbrytarnes här. Låtom oss ock i Herren Sebaots namn frimodigt möta vår tids Goliat, Israels härs Guds försmädare, äfven om han skulle vara nog djärf att hoppas inom oss, såsom jämväl barn af den tid hvari vi lefva, finna en bundsförvant, hvilken i sådant fall allra först måste falla för herdeslungans utur bäcken, Guds ords rena, klara bäck, utvalda släta stenar.

Petrus visar sig såsom en rätt herde, en präst efter Guds hjärta, då han här ställer gudskunskapen och gudsnaturen hos människan i det allra innerligaste växelförhållande, hvarvid han utgår från hans kunskap, som har kallat oss genom sin härlighet och dygd, såsom grunden för all vår flit att i dagen lägga trons fruktbarhet i dygder. Hans gudomliga makt allena är det, som efter hans dyra och stora löften skänkt oss allt, som hör till lif och gudaktighet, för att vi skulle, undkomna det i världen genom lusta rådande fördärfvet, blifva delaktiga af Guds natur. Men hvarhelst yttringarna af detta nya lif finnas, där återverka de i sin ordning på kunskapen, till dennas både vidgning och fördjupande, så att hvarken lifsyttringar eller troskunskap varda utan frukt,

hvadan ett lika fruktbart som verksamt utbyte inbördes härvid äger rum. Därtill kommer, att enligt grundtextens betydelsefulla ordspel den rikliga ingången i härlighetens rike motsvaras af den i nådens rike ådagalagda fliten.

Gå vi nu öfver till betraktande af den dygdetafla, som utgör vår texts mest egendomliga innehåll, så finna vi däri en mycket påfallande anslutning till det ädlaste och bästa, som i afseende på uppfattningen af dygden och dygderna förekommit inom det hedniska åskådningssätt, hvars otillbörliga sammanblandande med Kristi lära aposteln i denna skrift just bekämpar. Icke hade väl Petrus någon närmare kännedom om hedendomens stora tänkare, men hvad som ligger på själens djup är i mycket detsamma hos allt hvad människa heter, hon må vara hedning eller kristen, änskönt kristendomen däråt gifver en förhöjd och renad gestalt. Både likheten och olikheten dem emellan framträda här på ett lärorikt sätt. Dygdens fyra grundriktningar äro på ömse sidor likartade: förståndets ledande ställning såsom vishet eller förståndighet; underordnande i besinningsfull återhållsamhet, i hvilket afseende jämförelsevis ringa skillnad råder; viljans uthållighet genom mannamod eller tålamod; samt hjärteriktningen hos människan öfver hufvud, där åtskillnaden naturligtvis är störst, nämligen såsom rättskaffenhet eller gudaktighet, hvarigenom först full jämvikt mellan människans förstånd, känsla och vilja, alltså i det hela af hennes väsen står att vinna. Men i huru mycket större renhet, rikedom och djup möta de oss ej, alla dessa dygder, då i stället för hedendomens skymning får öfver dem falla kristendomens klara ljus, naturen får sin belysning af uppenbarelsen? Då blir den naturliga visheten, hvad vår senaste bibelöfversättning kallar förståndighet men den gamla öfversättningen återgaf med beskedlighet, och som vi skulle vilja säga utgöra föreningen af det som genom dessa båda ord är uttryckt, nämligen den ödmjukhet, som i det senare af de nämnda orden innehålles, i förening med den lefnadsvishet, som det förra ordet antyder. Äfven den andra dygdeyttringen får en högre gestaltning, då återhållsamheten eller det rätta måttets iakttagande erhåller ett förut okändt moment af glad böjelse, det som vår Frälsare betecknar med gifvandets salighet framför

tagandets. Den tredje åter af dygdens här omtalade yttringar öfvergår på kristlig mark från mannamod till tålamod, hvarmed likväl förstås icke blott sann undergifvenhet i den hedniska resignationens ställe utan tillika den viljefasthet och ihärdighet, som utgör vankelmodets motsats. Ändtligen den fjärde och sista i ordningen, som har att angifva den gemensamma grunden och det enande bandet för samtliga de föregående dygdernas krans, det hvarigenom de hållas samman och blifva alla en enda dygd, är för den kristne icke längre blotta häfdandet af den opersonliga, kalla rätten utan ett alltigenom varmt, personligt kärleksförhållande till Gud och människor, detta sistnämnda både såsom brödrakärlek och allmännelig kärlek. Häri utmynnar den petrinska dygdetaflan, likasom den utgått från den på tron allena hvilande dygden, hvilken, såsom nyss sades, oupphörligt hämtar sitt lif, sin lifskraft från Jesu Kristi härlighet och dygd.

Se där den kostliga väg, till hvilken Petrus i full öfverensstämmelse med sin »älskade broder Paulus» hänvisar hvar och en, som det verkligen ligger om hjärtat, att hans kallelse och utkorelse måtte vinna fasthet och stadga. Visserligen står det ordet oryggligt fast, att Gud allena är den, som i oss verkar både vilja och gärning för sitt välbehags skull; men icke dess mindre måste vi, enhvar för sig och alla för hvarandra arbeta med fruktan och bäfvan på vår frälsning, om icke segerlönen skall till sist varda tagen från oss. Räckom den ene den andre trofast brodershand! Från alla sidor äro vi omgifna af tidsålderns kalla själfviskhet och världskärlek; men hvad mer? Elden brinner starkast, säges det, omgifven af vinterköld; och detta gäller icke mindre kärlekens eld, vare sig fråga är om att älska Gud eller våra bröder. På den ö, sköljd af östervåg, där jag för närvarande har mitt hem, (och kanske äfven annorstädes) har man gjort den iakttagelsen, att näktergalen sjunger helst i törnebuskar och vid molnhöljd himmel. Så göra ock Jesu vänner. Deras röst höres mest och klingar bäst, med hänsyn till både böne- och trösteljud, när törnet stinger och lyckans himmel höljes i moln. Därför, skulle ock tecknen, som rundt omkring förspörjas om svåra tiders annalkande

för Amerikas folk, likasom tiderna redan länge nog i Europa varit ganska svåra, gå i uppfyllelse förr och mer än någon nu anar, så låtom oss icke kortsynt stirra oss blinda på det tryck, som onekligen häri innehålles, utan resen eder upp och upplyften edra hufvud; ty för den, som förmår se något längre, ter sig detta såsom idel vårtecken, bebådande att sommaren är nära. Äfven härvidlag torde Jesu ord komma att äga tillämpning, att »detta har skett, på det att Guds verk skulle uppenbaras», icke minst genom att hans rätta bekännare sålunda finge rikt tillfälle att visa, hurusom deras tro vore verksam i kärlek, i det att de under tryckande omständigheter, för egen del förståndiga, återhållsamma och tåliga, sätta sitt hopp till Gud samt inbördes bära hvarandras bördor och så fullborda Kristi lag. Den som det gör, han gör ock därigenom sin kallelse och utkorelse fast och skall icke någonsin falla, utan på honom skall äfven det ordet af den förhärligade Mästaren gå i fullbordan: *Emedan du har bevarat mitt tålamods ord, så skall ock jag bevara dig från den frestelsestund, som skall komma i hela världen för att fresta dem, som bo på jorden. Se, jag kommer snart; behåll det du har, att ingen må taga din krona.*

Efter gudstjänstens slut frambars i församlingens namn ett hjärtevarmt farväl af den förut i samband med Betlehemskyrkan omnämnde pastor Rodell, såsom den där under flera år i sin hälsas dagar tjänstgjort i denna kyrka. Egendomligt nog hade han ock funnit det nu af mig behandlade bibelstället utgöra ett bland de allra skönaste och mest värdefulla blomstren på Guds ords mark, ja — om jag fattade honom rätt — jämväl utgifvit något arbete däröfver. Så mötas liksom genom en hemlig sympati besläktade andar utan att alls veta i förväg därom!

* * *

Ännu ett tillfälle skulle samma dag, såsom ofvan nämndes, blifva mig beredt att utbyta ord och handslag till afsked från kära landsmän och många andra trosbröder jämte dem. Det var vid aftonens festliga möte. Många voro de både muntliga och skriftliga afskedsadresser, jag då fick mottaga. Blott en af de senare vill jag beröra; af de förra, just till

följd af deras mängd, ingen. Ty jag har icke hjärta att däraf förbigå någon enda, kan icke redogöra för dem alla. Skälet åter, att jag för den förstnämnda adressen kommer att göra ett undantag, ligger i dess officiella natur.

Öfver samvaron låg den gången ett djupt vemod, som inga festliga anordningar förmådde häfva. Långa stunder rådde vid det stora flerarmade bordet den tystnad, hvarom gammal svensk folktro vackert säger, att därvid »en ängel går genom rummet». Tystnaden afbröts dock ofta medelst den presiderandes upprop af talare. Framstående män af främmande nationalitet men enahanda tro täflade denna afton med de talrikt församlade landsmännen att gifva uttryck åt det fulltonigaste, men jag nödgas ock tillägga, mest oförtjänta erkännande af den mission, som varit mig ibland dem gifven. Hvad skulle jag svara härpå? I 1 Mos. 30, 14 förtäljes, hurusom patriarken Jakobs son *Ruben gick ut om hveteanden och fann liljor på marken och hade dem hem till sin moder.* Därifrån gick mitt svar ut.

Likasom Rakel där berättas hafva sagt till den nämnda modern, hennes syster: »Gif mig en del af din sons liljor», så hade ock Augustanasynoden vändt sig med en liknande bön till sin syster Svea, med hänsyn till de enkla ängsblommor, någon Sveas son kunde i hveteanden under detta jubelår finna, närmast sin moder till behag och glädje, men hvilka den yngre systern här ute önskade med den i hemmet kvarvarande äldre systern dela. Hon samtyckte. Och sonen, som sändes att till denna Rakel öfverföra liljorna, kände sig ej litet glad, ja stolt öfver en sådan ära. Han hade räckt henne de bästa han för hvarje tillfälle fann; men han fann dem aldrig goda eller vackra nog för henne, som han lärde sig för hvar dag alltmer älska och värdera, under det att han för hvar dag alltmer kände sitt armod, sin oförmåga att erbjuda något henne och tillfället värdigt. Hon åter såg och mottog de erbjudna blomstren med kärlekens blida öfverseende och visade sig aldrig misslynt trots gåfvans ringhet. Så har ju kärleken af ålder handlat och vek ej heller nu af från sitt väsens art.

Det hade sagts, att de här ifrågavarande systrarna någon gång missförstått, t. o. m. gnabbats med hvarandra, likasom det

på det angifna stället i ursprungsboken, den heliga krönikan om hela människosläktets barndom, förtäljes, att Rakel och Lea gjort. Är den sägnen sann, så har det nog lika litet här som där skett på allvar, och här som där missförståndet snart blifvit häfdt. »Litet gnabb ibland, skadar aldrig grann, blott man riktigt älskar hvarann'», pläga de svenska barnen i oskyldig lek sjunga. Men af barn får man ju höra sanningen. Det behöfves blott, att de bägge systrarna återse och lära å nyo rätt känna hvarandra, så *måste* den gamla syskonkärleken flamma åter upp. De äro ju icke endast ben af samma ben och kött af ett kött, utan — hvad mer är — de hafva ju desslikes en och samma tro, d. ä. samma ande.

Herren gifve, att vi ock måtte hvar på sitt håll af hjärtat söka och då verkligen äfven finna honom, saronsblomstret, som är den rätta liljan i dalen, ödmjukhetens urbild och oskuldens tillika, han som allena åt alla både markens och ordets blomster förlänar deras sannskyldiga fägring, gifver deras goda lukt. Hos den, som fått såsom jag i edert sköte njuta broderskärlekens rika fröjder, han lär ej kunna annat än mången stilla stund längta dit igen, likasom jag hädanefter skall söka för edra hemmavarande fränder och vänner tolka den längtan, I ju stundom kännen tillbaka till hemmets älskade strand. Men låtom oss icke försjunka i onyttiga drömmerier, utan hvar och en på den post, där Gud ställt honom, kämpa trons goda kamp, fatta det eviga lifvet, till hvilket vi hafva blifvit kallade och hvarom vi här hafva tillsammans aflagt den goda bekännelsen inför många vittnen, på det att oss måtte förunnas att, när det behagar Herren, genom en salig död ingå i Guds stad, det himmelska Jerusalem, för att där med alla änglar och utvalda få fira en evig bekännelsehögtid inför vår Gud och Lammet. I det främlingsland, där vi nu befinna oss, på hvilken sida om världshafvet vår tälthydda än må vara uppslagen, nödgas vi ju hänga våra harpor på de pilträd, som där äro; men när Herren Sions fångar lösande varder, så skola vi varda såsom drömmande, då skall vår mun full med löje vara och vår tunga full med fröjd. Och redan nu få vi i tron jubilera, i hoppet sjunga, i kärleken bedja, sökande det som är ofvan, där Kristus är, sittande på Guds högra sida. Ja, bröder, jubilate,

cantate, rogate! *Om jag förgäter dig Jerusalem, så varder min högra hand förgäten. Min tunga låde vid min gom, om jag icke tänker uppå dig, om jag icke låter Jerusalem min högsta glädje vara.*

* * *

Flera gånger under min resa hade jag kommit samman med inflytelserika personligheter inom Generalsynoden, bland hvilka jag utom de redan omtalade tillåter mig här lägga endast ett namn, nämligen den mans, som — näst doktor Remensnyder — bland dem alla bevisat mig den mest uthålliga vänligheten: *Sam B. Barnitz*, framstående målsman för den verksamhetsgren, som, om jag skall gifva någon af den andliga verksamhetens många grenar i Amerika försteget, förefaller mig vara den allra viktigaste, nämligen hemlandsmissionen, som har till uppgift att ur den beklagansvärda stora mängden af invandrare, hvilka lefva utan stödet af någon som helst kyrklig gemenskap, rycka, rädda, frälsa några. Sagda synod, som mot slutet af maj det året sammanträdt i *Canton*, Ohio, hade därvid på det mest aktningsfulla sätt »before any other business», till den svenska evangelisk-lutherska kyrkans befullmäktigade, som befann sig i Chicago, utfärdat »the most cordial invitation to attend its thirty-sixth Biennial Convention», undertecknad af teologie doktorerna *S. H. Studebaker* och *S. A. Ort* tillika med J. B. Remensnyder, samt Honorable *M. D. Harter* och Mr. *A. S. Selig*. Hade det legat inom möjlighetens område, hade jag otvifvelaktigt begagnat mig af denna utmärkta välvilja och uppmärksamhet. Men ty värr var det omöjligt. Jag nödgades därför lämna följande telegrafiska svar:

Committee of the General Synod.
Dear Brothers.

Your very kind greeting, for which I consider myself highly honored, I have just now received. I deeply regret that appointments already made, which I have requested brother Abrahamsson to explain by letter, make it impossible to accept the highly appreciated invitation. Please accept my sincere thanks, together with my respects and brotherly congratulations to the Synodical Meeting now in session, and

the most cordial wellwishes for the Synod's important daily work to promote the honor of God in the coming of His kingdom. I shall deem it a precious privilege to bring the Evangelical Lutheran Christians of Sweden the testimony about the love conferred upon them in my person by the brethren in the General Synod, and this I hope will, by God's grace, help to strengthen the fellowship between you and us in Christ Jesus, our adorable Lord.

Det var med anledning häraf, som man beslutit låta vid min afresa tillställa mig följande värderika prof på Generalsynodens högaktning och välvilja för den kyrka, jag hade äran att företräda: »It would be a graceful and pleasing last act, if that could be put into Dr. von Schéele's hands this last day of his stay here». Resolutionerna, som voro daterade den 31 maj 1893, alltså på själfva födelsedagen, åtföljdes af en skrifvelse, som hade denna lydelse:

Honored Brother in Christ,

By action of our late General Synod I am instructed to convey to you the resolutions adopted at Canton, which I herewith transcribe for your information. Wishing you a safe and enjoyable voyage across the ocean to your home,

I am sincerely and faithfully Yours

Wm I. Freas

Secretary of the General Synod. U. S. A.

Resolved, That the General Synod learns with regret that the engagements of Bishop von Schéele deny us the privilege of greeting him in person, and through him the dear brethren of our Lutheran household in Sweden.

Resolved, That we most cordially reciprocate the fraternal sentiments expressed by our honored Christian brother in his communication to this body, and that we authorize him on his return to convey to our fellow Lutherans in his land our high regard for their fidelity to Christ, His Word and Church, and for their zeal and sacrificing labors for the promotion of His kingdom.

Resolved, That it is a matter of joy to us, as practically illustrated here, that the great Lutheran Church, the

only truly universal Church of Protestantism, dispersed through all lands divided by oceans, separated by differences of language and diversities of government, is yet united by indissoluble bonds in one Lord, one Faith, and one Baptism, and in its allegiance to the Augsburg Confession, the oldest, the most scriptural, the most universally received symbol of the Reformation.

Resolved, That we invoke the protection and blessing of Almighty God upon Bishop von Schéele, during his visit to America, and pray that he be kept in safety during his return to his native land and home.

* * *

Lördagen den 22 juli kl. 8 f. m. lämnade jag Amerika på den stolta atlanterångaren Kaiser Wilhelm II. Ett stort antal trofasta vänner från fjärran och när hade infunnit sig för att bjuda ett slutligt farväl. Sådana stunder höra till dem, då ändlighetens begränsningar kännas mest odeladt smärtsamma. Enkla, okonstlade, rörande bevis på oförtjänt tillgifvenhet skänktes mig här af många, många. Under den första delen af resan hade vi ombord, tack vare dessa mina vänner, en blomstergård, hvars like i rikedom och färgprakt jag tviflar på att mången varit i tillfälle att ute på hafvet skåda. Om natten förvarades i isrummet hvad som om dagen förlänade åt sal och salonger det behagligaste utseende på samma gång som en ljuflig doft. Mig ha alltid blommor synts näst barn utgöra jordens fagraste prydning; och råder det ej en påfallande frändskap mellan barnaögats och blommans tysta, oförställda vältalighet?

Det personliga samlifvet med trosbröder och stamförvanter i den nya världen hade åter och åter kommit en af själens djupast liggande strängar hos mig att klinga, såsom det berättas om Memnonstoden vid hvarje ny soluppgång. Detta var där, sade de gamle, sonens svar på sin moders, morgonrodnadens, hälsning; och hvad annat än just igenkännandet af den moderliga rösten var det väl, som gjorde, att äfven här några liknande toner klungo fram ur mitt hjärta, från min tunga? Hafven tack I samma moders barn, hvilkens röst jag både efter naturen och efter anden förnam, då

jag var ibland eder! Det utgjorde allenast gensvar på hvad I gåfven mig, som jag i ringa mån förmådde återgifva eder. Längesedan ha de förklingat, dessa svaga ljud, hvaraf de föregående bladen afsågo att minna oss ömsesidigt på ett eller annat. Blommorna ha ock längesedan vissnat. Men Gud ske lof *ett* vissnar aldrig, dör aldrig, upphör aldrig. Ty profetiorna, de skola försvinna; talandet med tungor, det skall ock likt blomstren taga slut; men — kärleken vänder aldrig åter.

Spörjer nu någon, hvad som blifvit med denna beskickning vunnet, vågar jag icke förespegla några synbart stora resultat. I allmänhet torde det vara viktigare att komma till klarhet om en saks inre halt än dess yttre frukter. De senare mogna merendels långsamt, och mången gång tillskrifves den sista länken i en lång orsakskedja vida större betydelse, än hvad den i själfva verket haft, med förbiseende af de föregående dolda orsakernas medverkan till det slutliga resultatet. Ingen lär bestrida, att det innebär ett godt, om svenskarne i Amerika och i Sverige lära förstå och rätt uppskatta de ena de andras företräden för att dymedelst möjliggöra ett inbördes utbyte af gåfvor och krafter, framsprungna ur gemensam ande- och naturgrund. Att särskildt befästandet af den evangelisk-lutherska tron, som så nära hör samman med svenskt skaplynne och svensk historia, har verkligt framtidsvärde, torde ej heller af landsmännen på någondera sidan af jorden förnekas. Och just ur dessa synpunkter kan måhända gemensamheten i jubelårets firning bland svensk-amerikanerna få något att betyda, närmast för dem, medelbart äfven för oss. Visst är i hvarje fall, att *hvarken den är något, som planterar, eller den som vattnar, utan Gud, som gifver växten.*

Hans namn allena ske ära!

3 2044 020 671 830

